

SYSTON PARK.

18717/D

SMITH, Joseph

2 vol: finest mſs: — Robſon — £3

Petr. Anton. Novelli inv. et del. *Joan. Volpato sc. Vene*

DACTYLIOTHECA SMITHIANA

Volumen Primum

GEMMARUM ECTYPA

ET

ANTONII FRANCISCI GORII

ENARRATIONES

COMPLECTENS.

VENETIIS.
CIƆ IƆCCLXVII.
EX TYPOGRAPHIO J. B. PASQUALII.
SUPERIORUM VENIA, AC PRIVILEGIO.

WELLCOME HISTORICAL MEDICAL LIBRARY

GEORGIO· III

MAGNAE· BRITANNIAE· REGI

TRIVMPHATORI· SEMPER· AVGVSTO

POLITIORVM· ARTIVM· AMPLIFICATORI

BONO· REIPVBLICAE· NATO

GEMMAS· CENTVM

MIRIFICO· OPERE· CVLTVQVE

PRAESTANTISSIMAS

OLIM A· JOSEPHO· SMITHIO· COLLECTAS

DEINDE

IN· REGIVM· LONDINENSE· CIMELIVM

ADDVCTAS

NVNC· TANDEM

AERI· REDDITAS· APTOQVE· COMMENTARIO

EXPLICATAS

DICAT· CONSECRATQVE

JOHANNES· BAPTISTA· PASQVALIVS

DEVOTVS· NOMINI· MAIESTATIQVE· EIVS

TYPOGRAPHUS LECTORI
BENE AGERE.

QUAM in prioris voluminis Anteloquio ſpoponderam *Hiſtoriam Glyptographicam*, tibi jam in manus legendam lubens, volenſque contrado. Tanta profecto ex artium omnium hiſtoria enaſcitur utilitas, ut qui varias illarum progreſſiones, viceſque apprime calleat, is unus ſit, qui judicium de illis confidentiſſime ferre queat, valeatque internoſcere, quibus potius temporibus, Graecis ne, an Romanis conſignanda ſint artificum Opera, quae ſibi in oculos incurrunt; nec quae ſunt nuperi ſigillariarii, pro antiquis, ac genuinis ſibi obtrudi patiatur. Quumque hoc ſemper a natura hominibus inſitum fuerit, ut ſua quiſque ſtudia ſequatur; hinc artifices omnes, plaſtae, ſtatuarii, pictores, gemmarum inſignitores, quotquot fuere, in fingendis, exprimendiſque rerum imaginibus, ingenio, ſuſceptaeque peculiari cuidam rationi indulſerunt; quae niſi praecognoſcantur, quid in artibus certi, comprehenſique haberi poterit? Monuimus alibi hiſtoriam hanc a cl. Marietto fuiſſe jam pro virili parte exaratam, atque etiam Franciſcum Victorium ſymbolam contuliſſe lithographis inſignioribus concelebrandis. Videbor ergo, ut in adagio

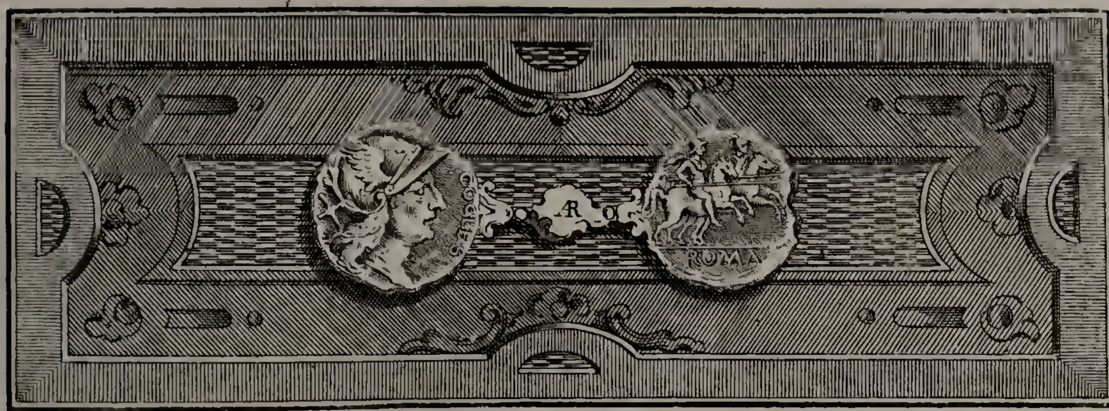
eſt, eamdem ſemper incudem ad faſtidium uſque retundere, dum Gorianam hiſtoriam legendam apporrigo? Apage tam iniquum de hoc opere judicium. Gorius ſiquidem quae ab aliis fuſa, ac fortaſſe tumultuaria oratione ſcripta fuerant, in pauca contraxit, quodque eſt multo praeſtantius, dilucido ordine, & vel alphabetica ſerie, vel habita ſcholarum, temporumque ratione digeſſit. Dum lithographos memorat, eorum opera proxime adnotat, quae adhuc dum in Cimeliis adſervantur, ut ſi cui volupe ſit ea contemplari, cujuſque artificis ingenium, induſtriamque facilius, ac plenius cognoſcere poſſit. Ita hiſtoria ipſius monumentis adhuc vigentibus communita, teſtataque eſt. Nam quum Achillis, Helenae, Polycratis Tyranni annuli recenſentur, quibus delphin, monſtrum marinum, & lyra inſculpta perhibetur; id quidem artem Glyptographicam ab heroicis uſque temporibus invaluiſſe oſtendit, nihil vero de Gemmariorum peritia, aut ruſticitate condocefacit. Quare in texenda hujus artis hiſtoria, utilitatem cum voluptate conjungens, eam ab epocha multo certiore incohandam duxit. Quod ſi calamum aliquando liberius procurrere paſſus eſt, videturque eos commemorare, qui Gemmarii non ſunt, ſed affines artes factitarunt, indulgendum homini indefatigabili, quem jam torquebat incommoda valetudo, vireſque priſtinae lento morbo delaſſatae, paullatim in dies deſerebant. Quod

ſi bono rei litterariae convaluiſſet, opus ſecundis curis auctum, emendatumque typis commiſiſſet. Bibliothecam etiam Glyptographicam ex integro conſcribere parabat, in qua multa, quae poſt editam a Marietto prodierunt, collectànea Gemmarum opuſcula, commentaria in unum compaginata librum percenſere in animo habebat. Sed haec omnia cum auctoris vita

Abſtulit atra dies, & funere merſit acerbo.

Hiſtoriam ergo, qualis inter tot diſcrimina ſuperfuit, aequi, bonique conſulas; habes enim ſi forte non omnibus ſuis numeris abſolutiſſimam, illam certe & ſummo labore partam, & perſpicuitate praeclaram, & operis inſtituto accommodatam.

VIVAS. VALEAS. FLOREAS.

P. A. Novelli del. *G. B. Bruſtolon inc.*

HISTORIAE GLYPTOGRAPHICAE
PARS I.

PRAESTANTIORUM SCALPTORUM GEMMARIORUM NOMINA,
Operumque eorum Deſcriptionem complectens.

ADMONIS

HERCULES. Opus *Sardae* inſcalptum, quod exſtat in hac Dactyliotheca, ipſumque habes infra in hoc Opere Tabula XXIX. Eius nomen duabus prioribus litteris indicatur ΑΔ, & a nonnullis peritis cenſentur ipſum ADMONIS nomen indicare; quos illud apud veteres Scriptores memoratum inveniſſe arbitror. Sed & duae priores litterae ADONIDI, & ADRASTO convenire facile etiam poſſunt; quae Artificum nomina nota nondum ſunt, atque ex eorum operibus inluſtria.

AETIONIS

Hercules Bibax. *Sardae* inſcalptus. Tabula I. apud Cl. Stoschium.

Imp. Caes. M. Aurelius Antoninus Aug. Ex *Vitro* antiquo. Tabula iI. ibidem.

Priamus. Ex antiquo *Vitro*. Tabula iiI. ibidem.

AGATHANGELI

De hoc eximio Sculptore Gemmario inferius dicam.

AGATHEMERI

Socrates. *Sardae* inſcalptus. Tabula IV. *Operis Stoschiani*.

AGATHOPI

Caput Virile ignotum. *Beryllo* inſcalptum. Alii Sex. Pompeium, alii M. Brutum Caeſaris interfectorem referre putant. De hoc Opere conſummatiſſimo, vide quae adnotavi in Vol. iI. *Muſei Florentini*, in quo Tabula I. num. iI. adfertur. Stoschius edidit; & primus omnium Causeus in *Muſeo Romano*, ſed nil de Artificis nomine adnotavit, quod ignoravit. Tabula V.

Quoties Tabulas cito, intelligo praelaudatum *Opus Stoschianum*.

ALEXA. *Vide* Quinctus Alexa.

ALEXANDRI

Amor Leonem domans, adstantibus duabus feminis. *Sardonychi* anaglypho opere exſcalptus. Tabula VI.

ALLIONIS

Musa lyra canens. *Sardae* inſcalpta. Tabula ViI.

Apollo Lauriger. *Sardae* inſcalptus. Tabula ViiI.

Am-

AMPHOTERI

Rhoemetalces Thracum Rex. *Iaſpidi nigro* inſcalptus. Vide Vol. iI. *Muſei Florentini* Tabula X. num. iiI. Haud tamen certum eſt, huius Artificis nomen ita abbreviatum ΑΜΦΟ.

ANTEROTIS

Hercules Buphagus. *Chalcedonio* inciſus. Tabula IX.

ANTIOCHI

Minerva Bellatrix. Gemma huius Artificis deperdita eſt. Supereſt ectypon ſingulare archetypum ad formas anaglypticas educendas; olim apud Vir. Cl. Andream Andreinium Patricium Florentinum, qui archetypum *Sardae* inciſum mihi narrabat; nunc ipſum ectypon archetypum inter mea Cimelia exſtat; in quae ex ejus *Muſeo* ſulphurea & cerea omnia antiqua Gemmariorum opera poſt eius obitum migrarunt. Hanc imaginem aeri inciſam primus in lucem protuli in Parte I. *Inſcript. Antiq. Etrur. Urbium*, Tabula I. num. IV.

APOLLODOTI

Minerva Salutifera. Ex Gemma *Muſei Barberinii*. Tabula X.

APOLLONIDIS

Taurus procumbens. *Sardonychi* inciſus. Tabula XI.

APOLLONII

Diana Montana. *Amethyſto* inciſa. Tabula XiI.

ASPASII

Minerva Salutifera. *Iaſpidi rubro* inſcalpta. Tabula XiiI.

Jupi-

Jupiter tunicatus. *Iaſpidi rubro* inſculptus. Fragmentum in *Muſeo Mediceo*. Tabula XIV.

Ex ſimilitudine & praeſtantia operis addatur Jupiter aegiochus, ex hac Dactyliotheca, Tabula I. in hoc volumine editus.

ATHANASII

Amazonum una ſculpta eſt in Gemma, quae Sociis Columbariis oſtenſa eſt, & ab eis ſcripta pag. 85. *Annal.* XII. Artificis nomen tribus prioribus litteris indicatur, nempe ΑΘΑ: ſed dubium atque incertum, num nomen artificis, vel aliquid aliud indicet; atque etiam num hoc ipſum nomen vel aliud innuat.

AULI.

Praeſtantis huius Graeci Artificis Gemmarii octo Gemmae ab eo inſcalptae, eiusque praeclaro nomine inſignitae habentur, quas accurate deſcribit Vir Erudítiſſimus Franciscus Victorius, Eques Commendat. Sacri Ordinis D. Stephani P. & M. editis eximiis operibus clarus, in *Diſſertatione Glyptographica* Cap. III.

Eques Graecus. *Sardonychi* inciſus. In *Muſeo Florentino* Tom. II. Tabula II. num. I. Apud Stoschium Tabula XV.

Quadriga. *Sardae* inciſa, Tabula XVI.

Diana Venatrix. *Sardae* inſcalpta, Tabula XVII.

Aesculapius. *Sardae* inſcalptus. Tabula XVIII. in *Muſeo Florentino* Tom. II. Tabula VII. num. III. Apud Stoschium Tabula XVIII. Exſtat in *Muſeo Strozzio*.

Ptolemaeus Philopator. Ex Ectypis *Stoschianis*. Tabula XIX.

Venus sedens cum Cupidine ludens. *Achati vario* inſculpta. Exſtat in *Muſeo Victorio* Romae; primum edita &

ta & inluſtrata ab ejus poſſeſſore V. C. FRANCISCO Equit. Commend. VICTORIO in *Diſſertatione Glyptographica*.

IUVENIS EXIMIÆ FORMÆ. *Chalcedonio* exſcalptus, cuius ectypum ab amico accepi. Exſtabat in *Muſeo Capponiano* Romae, nunc in *Muſeo Collegii Romani*, cui omnes Gemmas & alia monumenta, quæ collegerat, teſtamento donavit Ill. Marchio ALEXANDER GREGORIUS CAPPONIUS. Nondum lucem adſpexit.

CUPIDO PAPILIONEM TRUNCO ARBORIS ADFIGENS. Deſcribitur a JOANNE FABRO Bambergenſi in *Commentariis ad Imagines Virorum Inluſtrium Bibliothecae* FULVII URSINI. De hac vide *Diſſertat. Glyptographicam* Cap. III.

AXEOCHI

FAUNUS CITHAROEDUS CUM PUERULO THYRSIGERO. Gemmae inciſus. Ex Ectypis *Strozzianis*. STOSCHIUS Tabula XX.

CAEKAE

GLADIATOR RUDIARIUS. Gemmae inciſus ex Ectypis *Stoſchianis*. Tabula XXI.

BACCHUS ET ARIADNE PANTHERAE INEQUITANTES. Inſculp. *Iaſpidi rubro* in *Theſauro Mediceo Muſei Florentini* T. II. Tabula VI. apud STOSCHIUM Tabula XXII.

CLEONIS

APOLLO CITHAROEDUS. Ex *Sarda Muſei Andreinii;* quae quum perierit, forma pro ectypis ducendis ſola ſupereſt, & in meis Cimeliis adſervatur. Hanc in lucem protuli in Par. I. *Inſcript. antiq. Etrur. Urb.* Tabula I. num. II.

CNAEI

HERCULES IUVENIS. *Beryllo* inſcalptus. In *Dactyliotheca*

Strozzia Romae . Edita in *Muſeo Florentino* Tom. iI. Tabula ViI. num. iI. in *Opere Stoſchiano* Tab. XXiiI. Certarunt & adhuc certant Gemmarii in hoc miro opere exprimendo. Habes & in hac Collectione repetitam eiusdem Herculis imaginem Tabula XXiiI. cum adſcripto eiusdem Cnaei nomine ΓΝΑΙΟϹ. Apud eumdem Cl. Stoschium exſtat & Diſcobuli, ſive Athletae integra imago, nondum edita, pretioſiſſimo lapillo ſtupendo opere inſcalpta, qui audit *Giacinto Guarnaccino*, quam non ſemel vidi ac ſuſpexi.

Sed Cnaeum praeſtantem quoque Artificem fuiſſe in caelandis gemmis anaglyptico opere nuper mihi innotuit. Singulare eius Opus *Cammeo* emptum eſt Neapoli a Nobili Barone Praefecto Domus Margravii Principis, omnium elegantiarum aeſtimatoris & cognitoris eximii, quod exhibet Cupidinem compedibus revinctum, manibus poſt terga vinculis religatis, cum bidente, ſeu Herculis, ſeu Neptuni, ad pedes. Hanc Gemmam antea habebat Beliſarius Romanus, qui vendidit. Iuvenile caput ſummo artificio *Sardae* inſcalptum exſtat Romæ in *Muſeo Victorio*, addito per ſiglas Cnaei nomine. Nec dubito hunc & alios Graecos Opifices alias gemmas inſcalpſiſſe, quæ adhuc ſub terra latent, nec ad nos pervenere. Fama eſt in egeſtionibus Herculanenſibus inventas fuiſſe aliquot Gemmas ornatas nomine Artificum, quae aliquando in lucem, ſi Deus dabit, prodibunt.

COINI

Adonis. *Onychi* inciſus. *Stoſch.* Tabula XXIV. ΚΟΙΝΟΥ. ita ſcriptum in eximia Gemma, atque ita legendum eſſe nuper me admonebat idem Cl. Stoschius; quare ſi per-

ſi perperam exſcripſit nomen Pictor, & ita KOIMOY inciſum eſt, delendum, & nomen ſuae ſinceritati reſtituendum. Hanc Gemmam pretioſiſſimam poſt obitum Nobiliſſimi Comitis Caimi ſibi acquiſivit Celſiſſimus Princeps Iosephus Vincislaus de Lictein-stein, Sac. Romani Imperii Princeps, rebus bello ac pace praeclare geſtis toto orbe, atque etiam ſapientia & eruditione clariſſimus.

CRONII

Musa lyra canens. Gemma periit. Ectypon ſervabat in ſuis *Cimeliis* V. C. Andreinius, quod nunc illud ipſum in meis exſtat. Imaginem protuli in Par. I. *Inſcript. antiq. Etrur. Urb.* Tabula I. num. I.

DIOSCORIDIS

Augustus Caesar, cum aſtro. *Amethyſto* inſcalptus. Exſtat Romae in *Cimeliarchio* Marchionis de Maximis. Stoschius Tabula XXV. Huius Artificis praeſtantiſſimi, qui ſub Auguſto floruit, meminit Plinius Lib. XXVIII. Cap. I. cuius ſex Gemmae eius manu, ut creditur, ſculptae ad nos pervenere. Scalpſit etiam, eodem Plinio teſte, imaginem ſuam, & Alexandri Magni.

Augustus Divi F. ſine aſtro. Alterum eiusdem opus *Amethyſto* inciſum. Exſtat in *Dactyliotheca Strozzia*. Stoschius edidit Tabula XXVI.

Maecenas. *Amethyſto* inſcalptus. Exſtat in *Theſauro* Regis Galliarum. Stoschius Tabula XXVII.

Mercurius. *Sardae* inciſus. Ex *Dactyliotheca* Philippi de Stosch, ab eo editus Tabula XXVIII.

Diomedes Palladio potitus. *Sardae* inciſus. Exſtat in *Dactyliotheca Seviniana* Lutetiae Pariſiorum. Stoschius Tabula XXIX.

Per-

Perseus. *Sardae* inſcalptus. Olim in *Theſauro Farneſiano* Parmae, nunc penes Auguſtum Carolum Borbonium utriusque Siciliæ Regem exſtat. Stoschius Tabula XXX.

Hercules Cerberum vinciens. In *Onyche* inſcalptus, ex *Theſauro* Regis Boruſſiae. Stoschius Tab. XXXI.

Gigantum unus pugnans cum Iove. *Beryllo* inſcalptus admirando abſolutiſſimoque opificio; a me inluſtratus Tabula XXXiiI. Exſtat in *Dactyliotheca Zanettiana* Venetiis, quae cum meis Obſervationibus prodiit Venetiis anno MDCCL. in fol.

In alia Gemma, quae exhibet Cupidinem armatum clypeo poſita humi galea, ſcriptum eſt praeclarum Dioſcoridis nomen ΔΙΟCΚΟΥΡΙΔΟΥ. Utrum ſit eius genuinum opus, docebit nos Illuſtris Stoschius in ſua Appendice ad editum Opus, quam meditatur.

DIPHILI

Inedita eſt, & lucem videre geſtit Gemma praecellentiſſimi operis, quae olim ſpectabatur in *Muſeo Farneſiano*, nunc vero exſtare creditur in *Cimeliarchio* Sereniſſimi utriusque Siciliae Regis. In ea Vas operoſiſſimum ſculptum eſt a DIPHILO, qui nomen ſuum ita inſcripſit ΔΙΦΙΛΟΥ.

De Vaſculis admiranda arte ſculptis in Gemmis non pauca quae adnotavi habes in meo *Florilegio Noctium Corythanarum* Cap. VI. quae ſupervacaneum eſt heic iterum adferre.

EPITYNCHANI

Germanicus. In *Achate Sardonyche* exſcalptus. Exſtat in *Dactyliotheca Strozzia*. Editus in *Muſeo Florentino* To. iI. Tabula IX. num. I. & a Stoschio Tabula XXXiI.

Evo-

E V O D I

Iulia Augusta Divi Titi Filia. Gemmae *Beryllo* eximiae magnitudinis inſcalpta. Exſtat Pariſiis in *Theſauro* S. Dionyſii. Stoschius Tabula XXXIII.

EUTYCHETIS AEGEAEI

Minerva Bellatrix. Inſcalpta *Amethyſto albæ*, ex *Theſauro Salviati*, *Colonna*, Romae. Inſignis hic Lithographus patriae ſuae, & Magiſtri nomen in eodem opere ſuo ita inſcripſit:

ΕΥΤΥΧΗϹ
ΔΙΟϹΚΟΥΡΙΔΟΥ
ΑΙΓΕΑΙΟϹ ΕΠ

Stoschius Tabula XXXIV.

FELICIS CALPURNII SEVERI

Diomedes & Ulysses litigantes. Opus *Sardae* inciſum; ex *Dactyliotheca Arundelliana* Londini. Stoschius Tabula XXXV.

Putant nomine Calpurnii Severi indicari vel poſſeſſorem Gemmae, quod a multis factum obſervavimus ex epigraphe in Gemmis addita; vel patronum, cuius Libertus fuerit FELIX Gemmarius praeſtantiſſimus. Neque etiam abſurdum crederem, Calpurnium Severum magiſtrum fuiſſe eiusdem Felicis, qui honoris cauſa ſe eius diſcipulum ſcripſit, eiusque nomen nomini ſuo praepoſuit. Clar. Stoschius edidit Tabula XXXV. Idem nomen praefert antiquorum Gemmariorum, Caelatorum Graecorum aemulus, labore, ſtudio, diligentia ac patientia in ſuis caelaturis eximius, Felix Bernabeus Florentinus, qui ita Gemmas operoſiſſimas a ſe ſcalptas inſcribere ſolet: Β. Φ.

C quod

quod monui etiam in meo *Florilegio Noctium Corythanarum*, Cap. VI. pag. 56.

HEII

Diana Venatrix. Gemmae inſcalpta. Ex Ectypo Vitreo *Muſei* ſui Cl. Stoschius Tabula XXXVI.

HELLENIS

Harpocrates. *Sardae* inciſus. Ex Ectypis *Cimeliarchii Strozziani*. Stoschius Tabula XXXVII.

HYLLI

Philosophi caput. *Sardae*, quam *Carneolam* dicunt, inciſum. Stoschius Tabula XXXVIII. In meo *Florilegio Noctium Corythanarum* Cap. VI. pag. 60. adnotatum eſt, viſam ab Academicis Etruſcis fuiſſe inſignem Gemmam ex *Sardonyche*, in qua ſculpta Diana Venatrix ſeminuda, cum cervo ante ipſam; in cuius exergo ſcriptum Artificis nomen ΗΥΛΟΥ; quod utrum genuinum ſit alii viderint. Superius vidimus Dianam venatricem cum cervo ab Heio ſculptam, adſcripto ſuo nomine ΗΕΙΟΥ.

Cleopatra. Opus eiusdem Hylli, *Sardae* inſcalptum. Ex *Fulvii Urſini Imag. Ill.* Stoschius Tab. XXXIX.

Taurus Dionysiacus. Eiusdem, *Sardae* inciſus. Exſtat in *Theſauro* Chriſtianiſſimi Galliarum Regis. Stoschius Tabula XL.

HYLLUS DIOSCORIDIS

Hiſce eximiis Hylli operibus, addo alterum opus artificio & elegantia ſtupendum, quod exhibet protomam Fauni iuvenis ridentis, anaglyptico opere *Chalcedonio* exſcalptam ab eodem magni nominis ſcalptore Gemmario: quod inſigne opus vidi anno MDCCXXX.

XXX. inter *Cimelia* Illuſtriſſimi Viri Iacobi Benedicti Wincleri Baronis Saxonis, quum Florentiae moraretur, ornatum eius nomine tribus in hunc modum lineis comprehenſo,

ΥΛΛΟϹ
ΔΙΟϹΚΟΥΡΙΔΟΥ
ΕΠΟΙΕΙ

& hinc diſcimus eum Dioſcoridis diſcipulum, vel filium fuiſſe. Suſpicabar inventum in Columbario ſervorum Liviae Auguſtae. Hunc ad diſtinctionem alterius Hylli addidiſſe arbitror nomen praeceptoris fama celeberrimi, qualis fuit Dioſcorides, qui aetate Auguſti floruit, atque eius imaginem ſculpſit. (1) Alterum forſitan Hylli opus, quia dubium, infra deſcribam in Par. II. huiuſce Hiſtoriae Glyptographicae.

LUCII

Victoria in biga. Opus *Sardae* inciſum. Ex *Dactyliotheca Marciana* Harlemi. Stoschius Tabula XLI.

MILESII

Ingenio, arte, ac ſtudio praecellentiſſimus, nunc primum in lucem prodit, nomine tantum, Milesius, de quo ſilent veteres Scriptores, nec alius hoc nomine ab Iunio memoratur; cuius opus elegantiſſimum atque abſolutiſſimum in meis Cimeliis exſtat, e *Vitro* (vulgo *Paſta*) quod colore *Sardonychem Achatem* refert. Sed prodibit eximium hoc opus, egregie, ut ſpero, ſuppletum cura & peritia Clar. Baronis De Stosch, cui hoc ipſum meum archetypum dedi, ut ex eo exemplar ſibi acciperet, ac delineandum curaret,

(1) Vide quæ adnotavi in Vol. II. Muſei Florentini ad Tabulam II. num. III. pag. 13.

raret, quod poſtmodum mihi reſtituit. *Vitrum* hoc (quod dolendum) fractum ad nos pervenit; ſed ipſum fragmentum oſtendit magnitudine inſigne fuiſſe eius opus. Sedens ſpectatur APOLLO ante tripodem quadratae baſi impoſitum. Toto corpore nudus eſt, reiecta in humeros chlamyde, quae admirando artificio tam pulchre refluit, ut eius renes veſtiat, & refluat e ſede, quae perelegans eſt; nam eam fulciunt coxae & pedes leonini, & in ſede ipſa ſculptus eſt gryps alatus, ornamentum eidem Numini aptum ac conveniens. In exergo huius eximii operis Artifex ita ſcripſit nomen ſuum ΜΙΛΗΣΙΟΣ.

MITHRIDATIS

CAPUT EQUI collo tenus ſtupendo opere inſcalptum eſt *Sardonychi;* quae eximia Gemma exſtat in *Dactyliotheca Stoschiana;* & lucem videre deſiderat in eius Appendice, ſive ab eo editi Operis Supplemento. Quum Artificis nomen tribus prioribus litteris ſculptum ſit, videndum, utrum MITHRIDATIS, vel alterius Opificis nomen, de quo ſilent veteres Scriptores, deſignet.

MYCONIS

CAPUT SENILE, *Iaſpidi* inciſum; olim apud FULVIUM URSINUM. STOSCHIUS Tabula XLII.

MYRTONIS

LEDA CYCNO VECTA. Gemmae inciſa; ex Ectypis *Strozzianis* STOSCHIUS Tabula XLIII.

NICOMACHI

FAUNUS SEDENS CUM TIBIIS. Opus *Achati nigro* inſcalptum. Olim in *Dactyliotheca* Equitis HIERONYMI

ODAM

ODAM Romæ. Nomen adſcriptum Romanis litteris in hunc modum NICOMAC. STOSCHIUS Tabula XLIV.

ONESAE

MUSA FIDIBUS CANENS. Ex *Vitro flavo*, ſeu *Paſta*, ut aiunt, antiqua; olim in *Dactyliotheca Andreinia*; nunc in Imperiali *Theſauro Mediceo*. Hanc protuli in *Muſeo Florentino*, Tom. II. Tabula IV. STOSCHIUS Tab. XLV.

HERCULES OLIVARIUS, eiusdem ONESAE Opus, *Sardae* inſculptum; olim in *Dactyliotheca Andreinia*, nunc in Auguſto *Mediceo Theſauro*. Edita a me eſt in To. II. *Muſei Florentini* Tabula I. num. III. STOSCHIUS Tabula XLVI.

PAMPHILI

ACHILLES CITHAROEDUS. *Amethyſto* inſcalptus. Exſtat in *Theſauro* Regis Galliarum. STOSCHIUS Tab. XLVII.

Idem Emblema ACHILLIS CITHAROEDI, ſed alio modo a PAMPHILO ſculptum, opus admirabile, *Sardae*, ex *Dactyliotheca* Ducis DEVONIAE Londini. STOSCHIUS Tabula XLVIII.

PEIGMONIS

BACCHANS EBRIUS, SALTANS. Ex *Vitro*, vulgo *Paſta*, coloris *Amethyſtini*. Exſtat in Regio *Mediceo Theſauro*, quod protuli in Tom. II. *Muſei Florentini* Tabula III. num. II. pag. 14. Claſs. I. Oſtendi in exprimendo inſignis Artificis nomine erraſſe LEONARDUM AUGUSTINIUM & STOSCHIUM; alter legit ΠΕΜΑΛΛΙΟ; alter vero ΠΕΡΓΑΜΟΥ, qui hanc Gemmam propoſuit Tabula XLIX. adiecto nomine ΠΕΡΓΑΜΟΥ, quum ſcriptum ſit ΠΕΙΓΜΟ.

PHARNACIS

EQUUS MARINUS. Opus *Sardae* inſcalptum. Olim exſta-

bat in *Muſeo Farneſiano* Parmae ; nunc in *Cimeliarchio* Sereniſſimi CAROLI BORBONII utriusque Siciliae Regis. STOSCHIUS Tabula L.

PHILEMONIS

THESEUS. *Sardonychi* inciſus. Exſtat in Caeſareo Vindobonenſi *Cimeliarchio*; opus immenſi eximii laboris & artificii. STOSCHIUS Tabula LI.

FAUNI CAPUT HEDERA REVINCTUM. Opus eiusdem PHILEMONIS, cuius antiquum *Vitrum*, vulgo *Paſta*, ex *Dactyliotheca Strozziana* edidit STOSCHIUS Tabula LII.

PLOTARCHI

AMOR LEONEM DOMANS. Opus praecellentiſſimum ex *Achate Sardonyche* exſcalptum, olim delicium Cl. V. ANDREINII; quo vita functo in *Mediceum Cimeliarchium* migravit. Inter Mediceas Gemmas principem obtinet locum in *Muſeo Florentino* a me edito Tom. II. Tabula I. num. I. editum quoque a Cl. STOSCHIO Tabula LIII. Eius nomen in Gemmae exergo ita ſcriptum, ΠΛΩΤΑΡΧΟΣ ΕΠΟΙΕΙ.

POLYCLETI

DIOMEDES PALLADIO POTITUS. *Sardae* opus inciſum ex *Dactyliothecae Stoschianæ* Ectypis, olim Abb. PETRI ANDREAE ANDREINII Patricii Florentini. STOSCHIUS Tabula LIV. edidit.

PYRGOTELIS

ALEXANDER M. MACEDO. Ex *Sardonyche* anaglyphice exſcalptum opus. In *Theſauro* Sereniſſimi Principis LOTHARII FRANCISCI Electoris Moguntini. STOSCHIUS Tabula LV.

Eiusdem

Eiusdem, Phocion. Ex *Sardonyche* anaglyphico opere exſcalptus. Stoschius Tabula LVI. Hunc inluſtrem Virum cognomento *Bonum* ſculpſit etiam Alexander Caesarius, iure ac merito propter artis peritiam Graecus Magiſter cognomento dictus; cuius imaginem habes inter Gemmas nuper a me explicatas *Dactyliothecae Zanettianae* Tabula iiI. pag. 5.

QUINTI ALEXAE

Achilles ad bellum proficiscens. Inſcalptus *Sardonychi*; cuius inſigne fragmentum ſervatur Romae in *Dactyliotheca* Viri Clariſſimi Francisci Commend. Equit. Victorii ab eo inluſtratum in *Diſſertatione Glyptographica* Cap. XXIX. XXX. & XXXI. Ea locum habuit & in Vol. iI. *Muſei Florentini* Tabula XCViI. num. I. de qua diſſerui pag. 155.

QUINTILLI

Neptunus. *Beryllo* inciſus. Ex *Dactyliotheca Ludoviſiana*, olim *Boncompagna*, Romæ. Stoschius Tabula LViI.

SCYLACIS

Satyri caput. *Amethyſto* inciſum, ex *Dactyliotheca Strozziana*, olim Florentiae, nunc Romae. Editum a me in Tomo iI. *Muſei Florentini* Tabula IX. num. iiI. Apud Stoschium Tabula LViiI.

Eiusdem, Hercules Musarum, ſive Lyristes. Ex *Sardoniche* anaglyptico opere exſcalptus. Apud Dominicum Theupolum Patricium & Senatorem Venetum. Editus a Stoschio Tabula LIX.

SELEUCI

Sileni caput hedera redimitum, *Sardae* inſcalptum. Exſtat Florentiae in *Dactyliotheca Riccardiana*. Protu-

li in

li in Vol. iI. *Muſei Florentini* Tabula IX. num. iI. Apud Stoschium Tab. LX.

SOLONIS

Diomedes Palladio potitus. Gemmae inciſum opus, ex Ectypis *Cimeliarchii Strozziani*. Stosch. Tab. LXI.

Eiusdem, Maecenas. Opus *Sardae* inciſum; ex *Dactyliotheca Boncompagna Ludoviſia* Romae. Stoschius Tabula LXiI.

Eadem Maecenatis imago *Sardae* ſculpta exſtat Florentiae in *Dactyliotheca Riccardiana*, quae idem SOLONIS antiquum opificium, praeſtantiam, ac ſimilitudinem refert; & facile eadem Gemma eſſe poteſt, quam protuli in Volumine iI. *Muſei Florentini* Tabula X. num. iI. ad quam vide quae adnotavi.

Eiusdem SOLONIS Medusa *Chalcedonio* inſculpta. Artis miraculum habetur & celebratur; quam noſtri Artifices referre conati ſunt, ac diu multumque in ea exhibenda deſudarunt. Edita a me eſt in Volumine iI. *Muſei Florentini* Tabula ViI. num. I. & a Stoschio Tabula LXiiI. Caelatura ex archetypo apographica habetur & in hac Collectione Tabula XXI.

Eiusdem, Cupido. *Sardae* inciſus exſtat in *Dactyliotheca* Senatoris Cerretani Florentiae, quam editam vide in Volumine iI. *Muſei Florentini* Tabula X. num. I. & apud Stoschium Tabula LXIV.

SOSOCLIS

Medusae, ſeu Gorgonis caput, *Chalcedonio* inciſum ex *Cimeliarchio Otthoboniano*. Stoschius Tabula LXV.

SOSTRATI

Amor leaenas domans currum vehentes. Opus ex

Acha-

Acathe bicolori anaglyptice ſcalptum. Romae in *Cimeliarchio Otthoboniano*. Stoschius Tabula LXVI.

SOTRATI

Diverſum eſt nomen, & caelaturae opificium a Sostrato ſuperius laudato, ut obſervat Cl. Stoschius, qui hoc, ut aiunt, *Cameum*, ex *Achate bicolori* exſcalptum adfert Tabula LXViI.

In eo exhibetur Meleager & Atalanta. Hoc thema delineatum manu ſua ad me miſit peritiſſimus Eques Hieronymus Odam, quod ſervo.

TEUCRI.

Hercules cum Iole. Opus inſigne *Amethyſto* inciſum. Olim in *Dactyliothéca* Praeſtantiſſimi Viri Abbatis *Petri Andreae Andreinii*. Poſt eius obitum translatum eſt in regium *Mediceum Theſaurum*, a me editum in Volumine iI. *Muſei Florentini* Tabula V. Vide & apud Stoschium Tab. LXViiI. Praeſtantiorum harum Gemmarum omnium cum Artificum nominibus ectypa, & alia plurima, quae in ſuis *Cimeliis* idem Andreinius habebat, in meis nunc adſervantur; ad quae etiam adceſſere quae C. V. Senator Bonarrotius, dum viveret, in deliciis habebat. Alia fere innumera & ipſe ſedula cura collegi ex Muſeis Amicorum. Priſcarum omnium elegantiarum Vindex & aeſtimator peritiſſimus Abbas Andreinius obiit Florentiae, ſepultusque eſt in avito Sepulcro in Templo D. Mariae Virginis ab Angelo Annunciatae; quod, ſi eius filiabus, earumque heredi gratum id fuiſſet, elogio iam a me exſcripto ornare volebam in memoriam tanti Viri, quo auſpice & favente non parum colui ſtudia eruditae Antiquitatis. Adhuc ſi-

ne titulo iacet omni laude maior Vir optimus, omnis vetuſtatis Indagator & Aeſtimator peritiſſimus. Sed de eo plura in Hiſtoria Antiquaria Auguſti Medicei Muſei & ceterorum Florentinorum, quam meditor, ubi etiam de Antiquitatum Collectoribus & Scriptoribus Florentinis eruditis, qui vetuſta monumenta protulerunt, atque inluſtrarunt, luculenter diſſeram; & ſi otium, Deo dante, erit, de Claris quoque noſtris Etruſcarum Urbium Antiquariis ſermo inſtituetur.

THAMYRIDIS

Sphynx caput suum lanians. Opus *Sardae* inciſum ex *Dactyliotheca* D. Baronis de Albrecht Viennae Auſtriae, apud Stoschium Tabula LXIX.

TRYPHONIS

Nuptiae Cupidinis et Psyches. Opus anaglyphum perinſigne ex *Sardonyche* exſcalptum. Gemma eſt eximiae magnitudinis; exſtat in *Dactyliotheca Arundelliana* Londini. Poſtrema eſt inter eas; quas Clariſſimus Stoschius Tabula LXX. in lucem protulit anno MDCCXXIV.

Nec ſilentio praetereundae aliquot Gemmae, quae, ut aliqui putant, inſculpta praeferunt Artificum nomina, ſed dubia & incerta ſunt, quum & ipſa nomina poſſeſſorum Gemmae eſſe poſſint; tamen ſi Gemmae opificium ſit antiquum, & ob praeſtantiam, atque elegantiam ſit conſpiciendum, ipſum Artificis nomen expreſſum eſſe poteſt; ſin tamen praecipuis quibusdam antiquitatis notis careant litterae vel craſſiores, vel minus politae, & informes, ad dominum vindicandum ſculptum credi poteſt.

Ab

Ab his illae Gemmae exſcipiendae, quibus novitio opere inſcalptis Artifices avaritiae ſtimulis agitati non ſuum, quod erat faciendum, ſi opera ipſa exquiſito artis ſtudio eminerent, ſed veterum Gemmariorum Caelatorum nomen ad imperitos decipiendos inſcripſerunt; quapropter aliae Gemmae circumferuntur ornatae praeclariſſimis antiquorum Lithographorum nominibus Auli, Dioscoridis, Solonis, & aliorum nonnullorum, quae lubens praetereo. Ab his etiam exſcipiendae ſunt Gemmae illae ceteroquin antiquo opere & elegantia pulcherrimae, quae Veterum Dominorum nomen, vel integris, vel compendiariis notis praeferunt, quae fauſta auguria, & adclamationes vel feſtivas, vel amatorias, vel funebres continent, vel nomina Clarorum Virorum, famoſorum quoque Aurigarum, Athletarum, Palaeſtritarum, Militum, Philoſophorum, Poetarum, cuius generis plurimas Gemmas, quas *litteratas* adpellamus, dedimus in Volumine II. *Muſei Florentini*, & in Parte I. *Inſcriptionum antiquarum Etruriae Urbium*. Ex his ingentem numerum delineandum curavit amicus meus optimus, Celeberrimus Philippus Venutus, Liburnenſis Eccleſiae Praepoſitus, a quo ſperamus perdocto Commentario ſuo inluſtratas in publicum aliquando prodituras. His adde non paucas Aſtriferas nuper a me editas; adde Aegyptias, ornatas Hieroglyphicis notis, Graecas, & Etruſcas; ſed in Etruſcis nondum obſervatum eſt in ipſis inſcriptum Artificis nomen, ſed Deorum & Heroum adſcripta nomina, ut illa *Muſei Anſideiani*, quam protuli in mea Hiſtoria originis ſtudii Antiquitatum Etruſcarum. Veteres Chriſtiani praeter ſacras Hiſtorias, & Sym-

bola

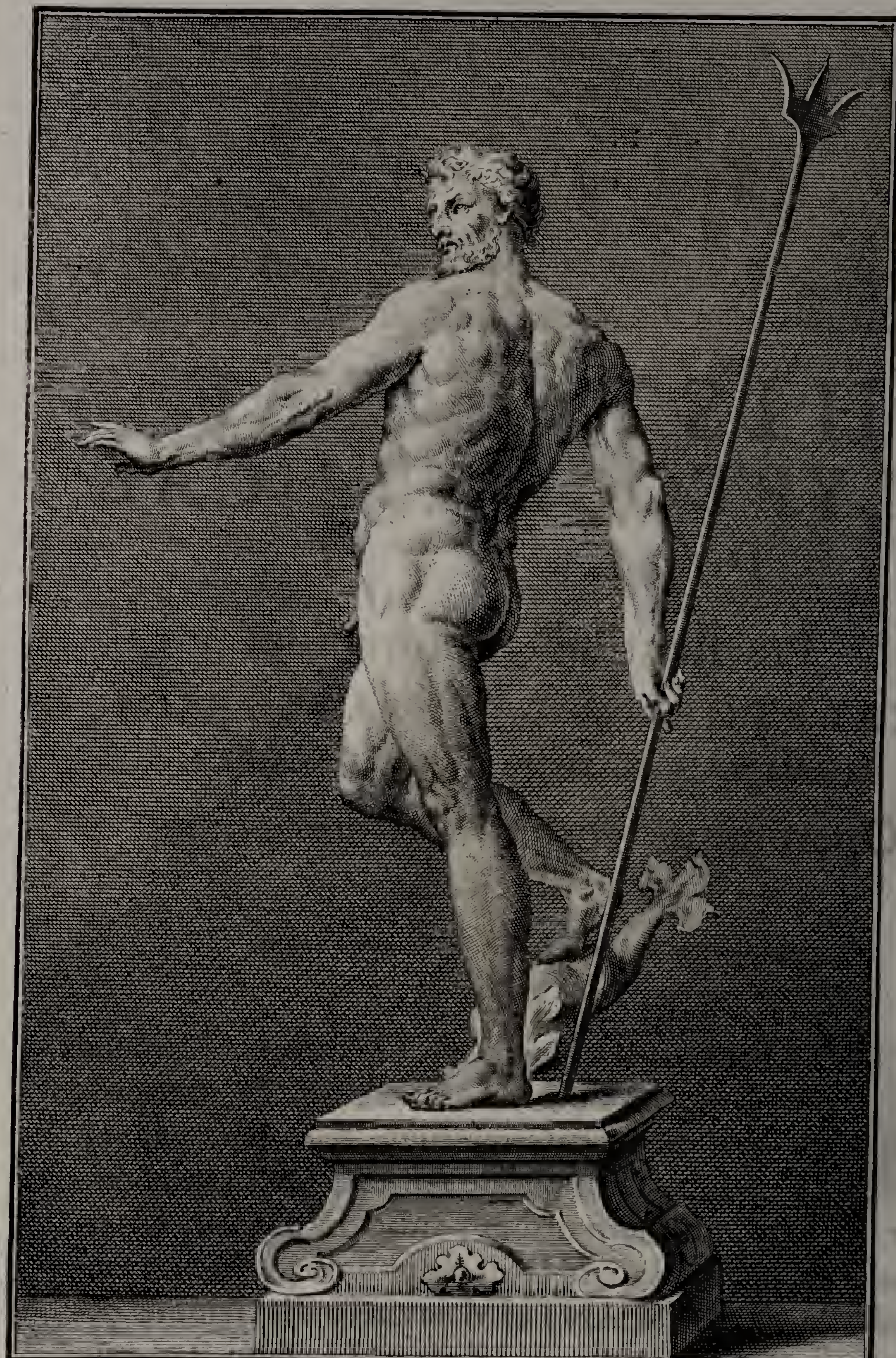
bola eorum propria, nempe Crucem Domini, Sacroſanctum Monogramma, piſces, anchoram, columbas, navem, ramuſculos olearum, palmas, coronas, & alia divina emblemata, ſanctas quoque & caſtas adclamationes in anularibus Gemmis inſculpſerunt, & litteras, quae ad pietatem & religionem hortarentur, & mutuam inter Fideles fraternam dilectionem, pacem, concordiam conciliarent ac teſtarentur, quod & Convivalia Vaſcula Vitrea picturis ornata, & laetis adclamationibus inſcripta, perſpicue fidem luculentiſſimam faciunt. Gemmae litteratae, & ſacris ſymbolis atque emblematibus ornatae ab ipſis donabantur propter merita Fidei, Religionis, Societatis, liberalitatis, atque hoſpitalitatis, tum Chriſti fidelibus dum viverent, vel etiam defunctis, quae piis adclamationibus decorabantur. Si exempla vellem proferre, nimium benevoli Lectoris patientia abuterer. Clarius id patebit, ſi Deus dives in omnes qui invocant illum, & vires, & opes praeſtabit, ut Theſaurus omnium Vaſculorum Vitreorum, & Gemmarum, quae in uſum fuere apud veteres Chriſtianos, meis curis, ad Sanctae Catholicae Eccleſiae decus, publico ſtudioſorum Sacrorum Cimeliorum bono in lucem proferatur, congeſtis, ordinatiſque in unum corpus omnibus hiſce venerandis primitivae Iesu Christi Eccleſiae monimentis. Permoleſtum ſiquidem mihi eſt ea hac illac diſperſa, & in aliquot libris edita ſine ordine videre, cum etiam multa adhuc inedita in Muſeis Inluſtrium Virorum deliteſcant, nec niſi multis curis & impenſis haec Collectio omnium luculentiſſima & abſolutiſſima parari poſſit. Sed *in magnis & voluiſſe ſat eſt;*

ſi id

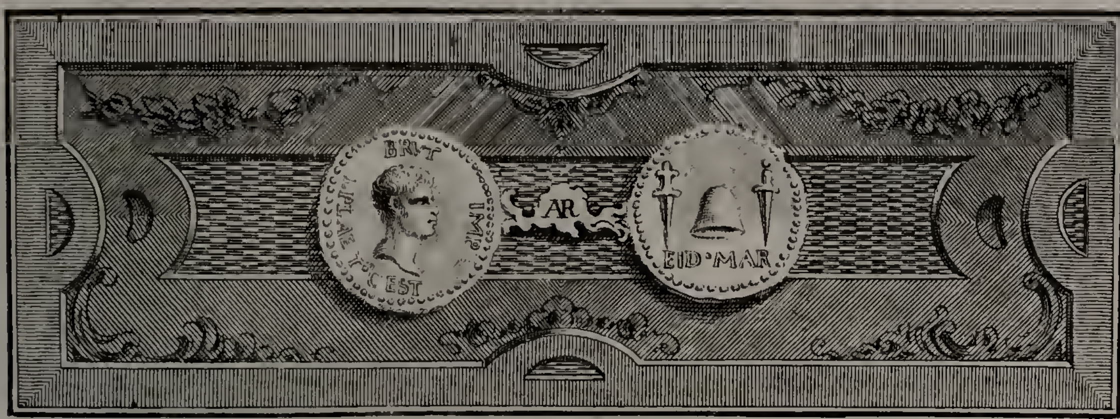
ſi id ego obtinere minime potero, (quoad vixero id omne quod potero meis viribus faciam) alii facient, & quod flagrantiſſime ego cupio, ipſi accuratius & ſplendidius praeſtabunt.

Redeo, his expoſitis, ad nomina quaedam dubia & incerta praeſtantium Caelatorum, quae antiquis Gemmis inſculpta leguntur, quae in altera parte, quae ſequitur, recenſenda exiſtimavi.

P. A. Novelli del. G. B. Bruſtolon inc.

P. A. Novelli del. G. B. Bruſtolon inc.

HISTORIAE GLYPTOGRAPHICAE
PARS II.

Praeſtantium Antiquorum SCALPTORUM GEMMARIORUM NOMINA VEL DUBIA VEL INCERTA Operumque eorum Deſcriptionem complectens.

ABASCANTI

GEmmae ectypum cum his litteris vidi apud Inluſtres Socios Columbarios Florentinos, qui illud deſcripſerunt *Annal.* IV. pag. 53. Multi hoc nomine ABASCANTI celebrantur in antiquis marmoribus, quae in *Theſauro Gruteriano*, & in meis *Collectaneis* adferuntur. Neque incredibile eſt ABASCANTUM in caelandis Gemmis peritum fuiſſe, quum fuerit Libertus C. Fuſii Zmaragdi Margaritarii, qui officinam habebat ſuam in

Via

Via Sacra Romae, in qua praecipua opera ſua faciebant, & vendebant complures praeſtantes Artifices, nempe Geniarii, qui Geniorum Imagines faciebant, Gemmarii, Margaritarii, Flatularii, Sigillariarii, Scalptores, & Caelatores, quos frequentes in priſcis Saxis nominatos legimus. Ex *Donianis Inſcriptionibus* hunc titulum ſepulcralem adfero ad fulciendas pro ABASCANTO meas coniecturas. (1)

C. FUFIO. ZMARAGDO
MARGARITARIO. DE
SACRA. VIA. ARBITRATV
FVFIAE. CALICAE. VXORIS
ET. ATIMETI. ET. ABASCANTI
LIBERTORVM
LIBERTIS. LIBERTABVSQ.
POSTERISQ. EORVM

Pitiscus haec habet: „Margaritarii dicebantur, qui
„ gemmas & margaritas agnoſcebant & vendebant
„ in Circo ſponſoribus, Praetoribus, Quaeſtoribus,
„ ceterisque, qui ludos ederent, qui eas victoribus
„ largiebantur. Sed & omnibus, qui emere volebant,
„ puto Margaritarios Gemmas vendidiſſe, adeo-
„ que & ABASCANTUM haud improbabile eſt
„ cum Atimeto conliberto ſuo, iubente C. Fuficio
„ Zmaragdo, Gemmas vendendas inſculpere potuiſſe.

Domitium Abascantum inter praeſtantes Artifices recenſet Franciscus Iunius, qui in antiquo lapide apud Gruterum DCXXV. 9. memoratur.

BE-

(1) Claſs. XVII. num. 18.

BESITALI

Aliger Amor stans, haſtae, ſeu potius arundini innixus. Opus perelegans *Achati Sardonychi* inſcalptum. Exſtat in *Theſauro Mediceo*; editum vide in *Muſeo Florentino*, Volumine II. Tabula III. BESITALI nomen Graecis litteris ita inſculptum eſt BEICITAΛΛΟΣ, ſed ſatis grandibus, praeter uſitatum Caelatorum morem; qui nomen ſuum litteris quamminimis, ac tenuiſſimis, exilibusque ductibus perfectis, non ſcabris, aut diſtortis, ac vitioſis incidere conſueverunt. Interdum etiam litteras crebris punctis effinxerunt, uti ſpectantur in aliquot praeſertim Athenienſium numis: quam ſcribendi conſuetudinem, ut a reliquis Artificibus ſe diſtingueret, praeſertim Gnaeus ſuperius laudatus uſurpavit. Nec raro etiam decurtatum, prioribus adſcriptis litteris, nomen expreſſerunt. Accedit, quod Graeca omnia tum virorum, tum feminarum nomina aliquid ſemper ſignificant; at hoc BEICITAΛΛΟΣ, hoc modo ſcriptum, nullam interpretationem ſignificationemque admittit; ni tamen B pro Π vel Δ ſcriptum ſit. (1)

EVELPISTI

Hoc nomen ita Graecis litteris ſcalptum legitur in Gemma Symbolica, in qua quatuor capita virilia ſculpta, & Elephantis proboſcis cum Mercurii caduceo; nempe EΥΕΛΠΙCΤΟΥ. EVELPISTI; quam adfert Clariſs. Io. Chifletius in *Socraticis Gemmis* Tab. IV. num. 15. quam vide.

G GE-

(1) Vide quae adnotavimus ibidem pag. 15. & 16.

GELIUS, ſive GELLIUS,
Spurium Artificis nomen pro GNAEUS.

Huius Artificis nomen expunxit a Catalogo veterum Scalptorum Clariſſimus Auctor *Diſſertationis Glyptographicae* Cap. II. pag. 5. ſed poſtquam videre atque obſervare ei licuit in *Muſeo Victorio* ceram ab exemplari Gemma ductam, indubiae antiquitatis honori reſtituit in *Indice Rerum*, v. *Gellius*. In ea vero Gemma legitur ΓΗΛΙΟΥ; non autem ΓΕΛΙΟΥ, ut aliqui ſcripſere: & videndus Clariſſimus RODULPHINUS VENUTUS in *Collectanea Antiquitatum Romanarum* pag. 53. Sed, ni fallor, inſignis haec Gemma (*Giacinto Guarnaccino*) ea ipſa eſt, quam paucis abhinc annis ſibi comparavit Inluſtris STOSCHIUS, quae nudum ATHLETAM exhibet ante menſam tripodem, cui impoſitum vas cernitur; & in ea, ſi probe memini, dum aſpicerem, non ΓΗΛΙΟΥ, ſed ΓΝΑΙΟΥ ſcriptum eſt; adeoque huiusmodi eximium opus GNAEO Scalptori praeſtantiſſimo, non vero GELIO, ſive GELLIO tribuendum.

HORI

Gemmam vidi referentem eleganti opere SILENUM, quam Socii Columbarii Florentini in *Annali* ſuo X. pag. 27. deſcripſerunt, in qua credebatur ſcriptum Artificis nomen. Sed quum inſculptum ſit Graecis litteris ΟΡΟΥ, quum ſcribendum eſſet ΩΡΟΥ, inter dubias, & incertas, vel fictitio nomine potius ſcriptas, hanc Gemmam commemoravimus.

HYLLI

Vidi etiam ectypon Gemmae pulcherrimum, in quo mirabili opere Scalptor exhibuit GALLUM gallinae incuban-

cubantem. Fracta eſt Gemma, in qua hae tantum litterae ſuperſunt. ...ΛΟΥ: quae forſitan ΥΛΛΟΥ HYLLI ſuperius laudati nomen indicant. Sed nihil definio haud inſpecto archetypo, quod tamen ſincerum & autographum eſſe poteſt.

NICEPHORI

VULCANUS CASSIDARIUS; nempe caſſidem, ſive galeam fabricans. *Sardae* inſcalptus eſt, quae exſtat in *Theſauro Mediceo*. Protuli eam in Volumine II. *Muſei Florentini* Tabula XV. num. III. Vulcanus ſculptus eſt iuvenis imberbis, exemplo Etruſcorum, qui eum iuvenem vultu eleganti & imberbem effinxerunt, teſte Etruſca patera edita in meo *Muſeo Etruſco*, Tomo I. Claſſe II. Tabula CXX. Sedens igitur galeam fabricat Vulcanus Achilli a Thetide dono dandam. Artificis nomen, more ſolito, genitivo caſu ſculptum eſt ΝΕΙΚΗΦΟΡΟΥ, pro ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ, cuius ſcripturae ſexcenta in ſcriptis monumentis exempla occurrunt. Quamvis igitur nihil & operis elegantiae, antiquitati, & inſcriptis litteris adverſetur, tamen inter Gemmas dubias recenſendam exiſtimo.

PHILETIMI

Gemmae, quae dicitur *Granato*, & exſtat in *Mediceo Cimeliarchio*, a me editae Volumine II. *Muſei Florentini* Tabula XVII. num. V. inſcalptus eſt AULOEDUS PYTHIORUM VICTOR, qui duplices tibias manu gerens adcedit ad menſam Apollini Pythio ſacram, in qua poſita ſunt praemia, quae conſecutus eſt in muſico certamine. Veroſimilius eſt hoc ipſum nomen non Artificem, quamvis opus ſit egregium, ſed potius ipſum Philetimum victorem indicare. Nam, ut diximus,

ximus, Athletis, Aurigis, Poetis, Oratoribus, ac Muſicis, aliisque qui in ſacris ludis & certaminibus vicerant, donari ſolebant Gemmae ornatae vel eorum imagine, vel nomine, quae apud eos & poſteros eſſent ſpectatae eorum virtutis & ingentis gloriae monimenta.

PHILIPPI

Herculis caput oleastro coronatum, inſcalptum *Sardae*, quae adſervatur in Cimeliis *Mediceis*. Edita eſt haec Gemma in Volumine iI. *Muſei Florentini* Tabula XiI. num. I. Inſcriptum eſt nomen ΦΙΛΙΠΠΟΥ manu antiqua; ſed dubium eſt, utrum eo indicetur Philippi Macedonum Regis nomen, qua imagine ad obſignandum uſus forſitan eſt; nam opus ipſum miro artificio, miraque operis venuſtate perfectum conſpicitur; an vero Artificis nomen, incertum. Macedonum Reges ab Hercule genus ſuum repetebant; quare & in numis eiusdem Philippi Regis caput Herculis impreſſum cernitur; quod aliis expendendum relinquo.

PHILOCALI

Servatur inter *Medicea* Cimelia *Sarda*, in qua inſcalptum Caput Iuvenis oleaginea corona redimitum, cum hac epigraphe: ΦΥΛΟΚΑΛΟΥ, PHILOCALI. Incertum eſt, an Victorem in ſacris certaminibus referat, adiecto eius nomine, an potius Artificem Gemmarium, quem indicare poteſt. Hanc protuli in Parte I. *Inſcriptionum antiquarum Etruriae Urbium*, Tab. V. num. iiI. De his igitur nihil definio, ſed incertus adhuc haereo, & aliis iudicium relinquo.

STE-

STEPHANI

Praeſert Medicea Gemma inſcalptum *Sardae* PEGASUM, qui Muſis in Helicone fontem aperuit, qui inter ſidera conſtitutus eſt. Latinis litteris nomen inſcriptum eſt operi profecto elegantiſſimo. Si quis Artificem indicari velit, nihil repugnabit; incertum tamen iudicium erit, ut obſervabam in Volumine iI. *Muſei Florentini*, pag. 52. in quo edita a me eſt haec Gemma Tabula XX. num. iiI. Laudat Plinius (1) STEPHANUM, cuius praeter alia Opera in Aſinii Pollionis Muſeo ſpectabantur & Hippiades STEPHANI.

TARSI

Imaginem vidi HERCULIS *Sardae* inſcalptam, cum adiectis litteris ΤΑΡCΟΥ. ambiguum Artificis nomen. In *Annali* ViiI. Societatis Columbariae de hac caelatura eruditi Socii diſſeruerunt pag. 105. & 106. Creſcit in dies impoſtorum ſagax avaritia id inhiantium, ut magno pretio vendant Gemmas imperitis Cultoribus Vetuſtatis, qui anulis cum Artificis nomine mirum in modum ſuperbiunt, idque honori ac laudi ſibi ducunt; quos velim potius magis cautos & amicos verae ac ſincerae virtutis: nam hae Gemmae ſi peritiſſimis viris oſtendantur, qui norunt vera a falſis, ſincera ab apocryphis diſcernere, pro laude contemtum accipient. Solent etiam vel ipſi Gemmarii Artifices, vel Mercatores, vel etiam Gemmarum poſſeſſores antiquis caelaturis exquiſito opificio inſignibus vetuſti Scalptoris nomen adiicere, ſed plerumque produnt inſcitiam ſuam, qui vel litteras rudiore ſtilo inſcal-

H punt

(1) Lib. XXXVI. Cap. IV.

punt & vitiis ſcatentes ; vel turpia menda in integro nomine ſcalpendo, perfectaque litterarum forma exhibenda committunt ; quod frequenter impoſtoribus contingere ſolet. Sexcenta poſſem recenſere exempla tum in numismatis, tum in Scriptis marmoribus perpetrata, ſed abſtineo, ne nimius ſiem. Illud, ut alios cautos reddam, non tacebo; aliquos nunc vivere Artifices, qui planis gemmis aptant capita vel ex ebore, vel plaſtico albo opere effícta, ut nitida *Camea* adpareant, omnemque cum arte fucum adhibent, ut emantur. Neque etiam impoſtorum manus Statuae & Simulacra effugerunt. Portentum artis, Veneris Mediceae ſimulacrum dumtaxat non reticebo, cuius baſis, ſuperaddita antiquae, inſcripta eſt litteris Graecis, pro dignitate ac maieſtate operis, auro inlitis; quam epigraphen antiquam manum non referre aut redolere iam obſervavi, (1) eaque non ſolum aliquot mendis ſcatet, verum etiam litterae non referunt Graeci Sculptoris omnium praeſtantiſſimi ſummam artis ſcientiam, iudicium, ſolertiam conſummatiſſimam. Magis peccant Gemmarii illi Artifices, qui ſuis operibus, praeſtantium Graecorum Caelatorum in Gemmis nomen, ut fucum faciant, & Cultoribus imponant, adiiciunt, eorum pecuniae inhiantes; quos tamquam fures plectendos eſſe cenſeo; minus vero peccant, imo aliqua laude digni ſunt, qui inſignium Scalptorum Gemmariorum opera repetentes, in ipſis eorum genuinum nomen rurſum inſcribunt; quod ſi ſtrenue opus

(1) Vide in Tomo III. *Muſei Florentini* Tab. XXV. XXVI. XXVII. & XXVIII. pag. 34. 35. & ſeqq.

opus & quam ſcitiſſime perfecerunt, melius facerent, ſi ſuum nomen inſcriberent, ut omnes ſcirent, ac noſcerent, ſcrutarenturque quantum ingenio, ſtudio, labore, viribus, veteris gloriae & artis aemuli valuerint, quibusque conatibus ad eos adcedere contenderint. Interdum etiam Inluſtrium Virorum nomina ſculptis vel a ſe, vel ab antiqua manu Imaginibus, puta Demoſthenis, Platonis, Ciceronis, addere ſolent, ut Gemmarum pretium penes cupidos augeant; quod crimen Eruditae Antiquitati inflictum minime verentur; & quandoque in hiſce nominibus ſcribendis facile errant, quum ipſi vel Graecae, vel Latinae linguae ſint penitus imperiti. In inſigni Gemma eximio opere ſculpta, quae exſtat in *Dactyliotheca Stoschiana*, galeam Heroicam efformant animalium capita vel corpora inter ſe conglobata & conſerta, canis & porcus; galeae vero thema eſt Romulus & Remus, qui a Lupa lactantur. Adcedit epigraphe, in qua Artifex, potius novitius, quam antiquus peccavit; nam ſcripſit P. XANTI, quum ſcribendum fuiſſet P. XANTHI; & Familiae nomen praetermiſſum ab eo eſt. Huius mentionem feci in meo *Florilegio Noctium Corythanarum* Cap. VI. pag. 59. Aliquando, ne in haec gravia menda incurrant, priores litteras nominis vel Graeci Artificis, vel Romani inſcribunt, quod factum vidi in pluribus Gemmis, quorum ectypa apud me exſtant, ut in *Iaſpide*, in quo ſculptus HARPOCRATES cum Graecis litteris, & in *Onyche*, in quo BONUS EVENTUS, cum litteris LVP. hoc eſt LVPVS. Lupi Architecti meminit marmor *Gruterianum* pag. LVII. 7.

XE-

XENOCRATIS

Praelaudatus Io. Chifletius, Canonicus Tornacenſis, inter Socraticas Gemmas eam protulit pag. 36. in qua mihi videtur ſculptus Silenus haud ebrius, aſello inſidens, qui ſiniſtra vittatum thyrſum gerit, cum epigraphe ΞΕΝΟΚΡΑΤ. Cenſet Chifletius adferre imaginem Xenocratis Philoſophi, quem Plato cum Ariſtotele confert. Quomodo Philoſopho conveniat thyrſus, alii expendant. Quum Gemma ſit exquiſito opificio elegans, vel Artificis, vel poſſeſſoris nomen exhibere potius crediderim. De his pauca haec adtuliſſe ſufficiat.

P. A. Novelli del. G. B. Bruſtolon inc.

DE PSEUDOSCALPTORIBUS GEMMARIIS.

PSeudoſcalptores eos intelligo, qui inſcalptis Gemmis antiquis nomina quorumdam Artificum ex ingenio ſuo iisdem adſcribunt, qui quidem praeſtantes fuere; vel alia nomina, ut ipſis placet, confingunt & adponunt, ut Gemmarum raritatem ſpectabiliorem reddant, & pretium earum exaugeant. Clarorum Scalptorum nomina, quae frequentius occurrunt, ea ſunt AULI, DIOSCORIDIS, SOLONIS, ONESAE, CNAEI, praeſertim ſi litterae componentes ipſa nomina facillime & minori taedio ac labore inſcalpi poſſunt. Peritiores Antiquitatis Cultores fucatas has gemmas facile dignoſcunt & reiiciunt; haud ita vero, qui non ſatis antiqua opera a novis diſcernere, & negotiatorum fraudes cavere norunt; quos, ne decipiantur, doctiorum iudicium & conſilium ſcrutari neceſſe eſt. Suſpectam Scalptoris manum redolet *Gemma* CXXVI.

apud Fulvium Ursinum, quae haſce litteras Graecas praeſert ΤΨΘ, cuius imago creditur T. Quinctii Flaminini. Illuſtris Comes De Thoms, antiquarum elegantiarum copia clarus, plurimi faciebat Antonini Pii caput exſtanti opere Gemmae ſuae inſcalptum, in qua ſcriptum MAXALA, quod putabat incogniti nobis Artificis nomen praeferre; quam, quum Florentiae moraretur, mihi oſtendit. In *Gemma*, quam adſert Mariettus Tabula XCVII. e *Theſauro* Chriſtianiſſimi Regis, in qua creditur Alexander Magnus inſcalptus, Bucephalum domans, in eius exergo ſcriptum nomen FIDIAE pro PHIDIAE; quod manifeſte falſum eſt. In *Novis Litterariis Florentinis* huiuſce anni CIↃ. IↃ. CCLIII. num. 6. deſcribuntur non paucae Gemmae litteratae ex *Cimeliis Riccardianis*, quae vel falſa, vel ſuſpecta praeferunt clarorum Scalptorum nomina, quae recitare lubet. *Amethyſtus* inſcalptum exhibet Pyrrhi caput, adiecto Pſeudoſcalptoris nomine hoc ΑΟΜΩΝ. Facile Pſeudoſcalptor volebat incidere ϹΟΛΩΝ. In *Sarda* ſculptus vir nudus, deſtra haſtam, ſiniſtra clypeum gerens, adiecto hoc nomine ΣΩΛΩΝΟϹ, quod quum perperam ſcriptum ſit, fraus manifeſte liquet. In aliis eximiis Gemmis iam editis, & ſuperius deſcriptis, quum ONESAS ita nomen ſuum inſcripſerit ΟΝΗϹΑϹ, ſive ΟΝΗϹΑΣ ΕΠΟΙΕΙ. in *Gemma Riccardiana*, quae exhibet figuram nudam ſtantem cum parazonio in dextera, & tropaeo in ſiniſtra, Plasmae inciſam, legitur ΟΝΕΣΙ; quod nomen apocryphum eſt, & temere ſcriptum. In *Sarda* altera cernitur caput iuvenile diademate revinctum, cum prolixa coma, cui adpoſitum nomen nunquam auditum ΜΕΙΟΥ. ni forte ſcriptum ſit

ΗΕΙΟΥ,

ΗΕΙΟΥ, clarum Gemmarum Scalptoris antiqui nomen, qui Dianam Venatricem Gemmae peritiſſime inſcalpſit. Alterum ignotum Scalptoris nomen valde ſuſpectum legitur in *Sarda*, quae Venerem exhibet ſpinam ſibi e pede educentem, nempe ΚΑΛΠΟΥ. Avis *Onychi* inſcalpta deſcribitur, cum hiſce litteris CIONOTO, quae nihil ſignificant. Aliae Gemmae, quarum ectypa vidi, ſpuria nomina praeferunt LUPI, ſive LUPERCI, HORI, SEME.... TARSI, LOMONIS, quae adulteratae ſunt. Inter ſuſpectas ea quoque, ni fallor, amandanda eſt Gemma, nempe *Onyx*, in qua ſculptus MERCURIUS dextro pede inſiſtens navis roſtro, ſeu puppi, cum hiſce litteris Graecis ΚΥΙΝΤΙΑ. fortaſſis pro ΚΥΙΝΤΙΑΝΟΥ, vel quid aliud ſimile. Etſi Gemmam non viderim, facile tamen puto ſcriptum ΚΥΙΝΤΙΑ. fortaſſe clarum QUINTILLI Scalptoris Gemmarii nomen, qui *Beryllo* NEPTUNUM ſcalpſit, quem vide in *Stoſchiano Opere* Tabula LVII. Omitto Gemmas aliquot ambiguas, quae iterata praeferunt inluſtrium Scalptorum nomina, nempe ΠΑΜΦΙΛΟΥ in *Sarda* ornata virili capite, & in altera adſimili cum iuvenili capite, in qua ſcriptum ΑΛΛΙΩΝ. PYLADIS nomen, ſi Gemmariis adiiciendum ſit, mihi ſuſpectum videtur, nam ſcriptum cernitur in *Iaſpide rubro*, in quo ſcalptus Mons Argaeus, inter *Collectanea Rom. Antiq.* Tab. LXXIV. ex *Cimeliis Thomſianis*, quam vide; ſiquidem in exergo more veterum Caelatorum ΠΙΛΑΔΟΥ adnotatum occurrit. Suſpectum quoque mihi eſt nomen inciſum *Onychi* in iiſdem *Collectaneis* Tabula XXXI. qui exhibet APOLLINIS protomam, ſi quis ΟΣΙΩΝ Artificis Lithographi nomen ſignificare putet; vel eſſe proprium Apollinis

epi-

epitheton, ut indicet *Sanctum*; nam ſcribendum erat ΟΣΙΟΝ. Sed de his illi iudicent, qui Gemmas ipſas contemplari, atque multo magis accurate expendere poſſunt. Nihil heic dico de Scalptorum veterum Graecorum inconſtantia, qui nomen ſuum vario ſcribunt vel in recto vel in genitivo caſu, vel etiam integrum, vel dimidiatum, vel prioribus tantum litteris declaratum, ut videre eſt in Gemma ex *Iaſpide rubro* num. I. 114. apud Clariſs. Mariettum, in quo ſcalptum virile caput, quaſi Mercurii cum caduceo, & his ſiglis Κ Φ. quae vel poſſeſſoris nomen, vel etiam, quod facile crediderim, Artificis celeberrimi KALPURNII FELICIS deſignare facile poſſunt. Conferenda inter ſe ſunt opificia clarorum Gemmariorum, videndumque quid inter utraque diſcriminis ſit, quod nonniſi peritiſſimi Antiquarii diuturno labore & ſtudio praeſtare poſſunt. Inconſtanter ita ſcripſit in Gemmis nomen ſuum ALLION, nempe ΑΛΛΙΟΝ. & ΑΛΛΙΩΝΟC. AULUS vero conſtanter ita inſcripſit ΑΥΛΟΥ. ea excepta ſincera & legitima, quae exſtat in *Muſeo Victorio*, & ab eius poſſeſſore Viro Clariſſimo Francisco Victorio, Equeſtris Ordinis D. Stephani Commendatore, erudito Commentario inluſtratur, in qua ſcriptum eſt ab eo ΑΥΛΟC. De Gemmis, quae CNAEI Scalptoris eximii nomen praeferunt, vel ΓΝΑΙΟΣ. vel ΓΝΑΙΟC. haec adnotat Celeberr. Stoschius pag. 28. ſui Operis. „Vidimus in Dactyliothecis antiquas Gemmas, ſimili nomine inſcriptas, quas conſulto omiſimus; cum pro comperto habeamus, a quibusdam, ut emptoribus fucum facerent, & carius venderent, Graecas litteras nuper additas eſſe". DIOSCORIDES quoque

nomen

nomen ſuum vario modo ſcripſit , nempe decurtatum , ΔΙΟϹΚΟΥΡΙΔ. ſive etiam ΔΙΟϹΚΟΥΡΙΔΗΣ. & ΔΙΟϹΚΟΥΡΙΔΟΥ. De reliquis quae temere idem nomen & corrupte ſcriptum praeferunt , haec adnotat idem Clariſſimus Auctor pag. 34. „ Alias vidimus veteres gem-
„ mas, quibus Dioſcoridis nomen inſcriptum erat ,
„ ſed recentiori manu exaratum ; fucumque aperie-
„ bat ortographiae error ; cum in hac non ΔΙΟϹΚΟΥ-
„ ΡΙΔΟΥ, quod in DIOSCORIDIS exploratis operi-
„ bus , & in MSS. Codicibus alterius Dioſcoridis
„ Medici legere eſt, ſed ΔΙΟΣΚΟΡΙΔΟΥ, priori litte-
„ ra Υ omiſſa ; praeterea internoſcere erat quoque
„ ex rudibus quodammodo litterarum ductibus, qui
„ elegantiſſimis in gemmis, a DIOSCORIDE ſcal-
„ ptis , apparent ; quamobrem illas conſulto omiſi-
„ mus “. Variavit etiam PHILEMON in ſuis operibus ; nam in Thesei gemma ſcripſit ΦΙΛΗΜΟΝΟϹ , in altera vero, quae exhibet Fauni caput, ita ſcripſit, ΦΙΛΗΜΩΝ ΕΠΟΙει . Eodem modo & quidem vario in ſuis operibus, quae genuina habentur, nomen ſuum ſcripſit SOLON , praeſtantiſſimus Scalptor ; nempe ϹΟΛΩΝ ΕΠΟΙΕΙ ; vel ϹΟΛΩΝΟϹ . vel ΣΟΛΩΝΟΣ . ut in Medusa *Strozzia*.

Alia Scalptorum nomina vel ficta , vel valde ſuſpecta paullo ante indicavimus , vel integra , uti ΤΑΡϹΟΥ. ΚΟΙΜΟΥ. uti legitur in *Sarda* , quae Pythagoram exhibet ; Silenum ΟΡΟΥ. vel dimidiata, ut in Gemma Amazonem exhibente, in qua ſcriptum ΑΘΑ. forte Athanasius ; vel ϹΕΜΕ.... circa Harpocratem , & alia his ſimilia, quae a fraudibus, & ingenio negotiatorum Gemmariorum ut plurimum pendent, & lucri maioris ſpe conficiuntur.

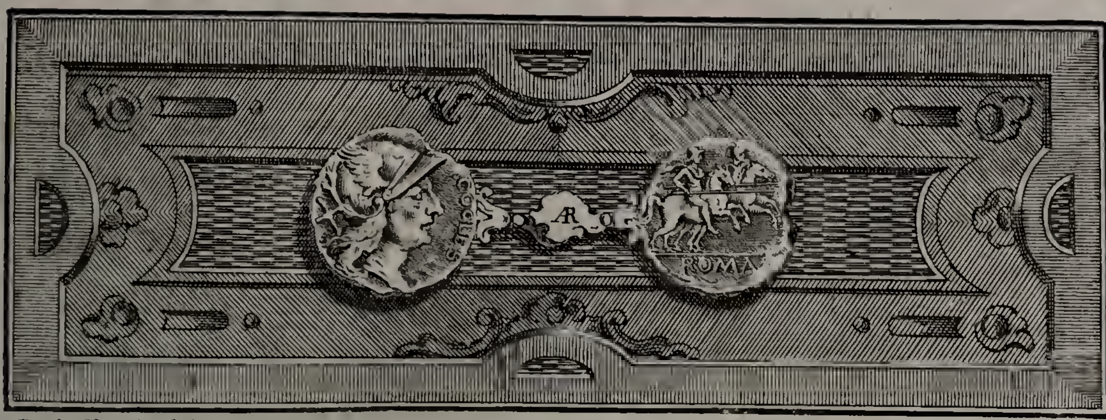
Ab his ſecernendae ſunt Gemmae ſincerae , quae poſ-

ſeſſoris anularis lapilli nomen praeferunt, atque eae etiam, quae fauſtas adclamationes, & amaſiorum mellita verba continent, quae vel nullis, vel perpaucis figuris & ſymbolis ornantur; inter quas hae memorandae ſunt inter *Riccardiana Cimelia*, *Onyx* cum epigraphe ΕΥΤΥΧΙ ΒΕΡΟΝΙΚΗ. & in *Achate* exſtantibus litteris ΕΥΤΥΧΙ ΕΥCΕΒΙΑ.

Plurimae aliae Gemmae huiusmodi litteris Graecis vel Latinis inſignitae vel proferuntur, vel deſcribuntur in prioribus duobus Voluminibus *Muſei Florentini*, atque etiam in his quae *antiquas Inſcriptiones Etruriae Urbium* a me inluſtratas continent. Nihil dico de Gemmis ſuperſtitioſis, de quibus luculenter in *Theſauro* Gemmarum Aſtriferarum agitur.

Nec minori laborant infamiae nota ac vituperatione recentiores illi Gemmarii Scalptores, qui nomina ſpecioſa incognitis capitibus addunt; quorum exempla quaedam & apud FULVIUM URSINUM exſtant; nempe ΘΕΜCΤ· in Gemma, ut in ea THEMISTOCLES ſculptus credatur; & in *Mariettano Opere* Parte I. Tabula 35. P. SCIP. AF. Tabula 44. CAT. CENſor. Tabula 95. ΣΠΑΡΤΗ. Tabula 112. FLAMINIA, & alia his ſimilia, in quibus additae recentiori artificio litterae dum indicant Viros in Graeca & Romana Republica clariſſimos, ac virtutibus praeſtantiſſimos, parum doctis aut ſagacibus Cultoribus Vetuſtatis imponunt & fucum faciunt.

Quod igitur de Gemmis Scalptorum fraude vitiatis ſcribimus, id ipſum dicendum de aliquot marmoreis ſignis & Statuis, in quibus ſcriptum legitur Artificis Graeci non legitimi ſed ſpurii nomen; nam & in his quoque ſubleſta quorumdam ſagacitas a peritis aliquando detegitur; quae omnino damnanda ac reprobanda eſt, & vitiatores ſignorum antiquorum puniendi.

P. A. Novelli del. G. B. Bruſtolon inc.

HISTORIAE GLYPTOGRAPHICAE
PARS III.

Praeſtantium Antiquorum SCALPTORUM GEMMARIORUM NOMINA

Ex vetuſtis Monumentis & Scriptoribus depromta.

AGATHANGELUS.

MEmoratur inter Libertos Liviae Auguſtae in *Columbario* a me edito; ſed fractum eſt marmor num. CLXI. pag. 173. quum tamen inter Aurifices Domus Auguſtae recenſendum eſſe doceat inſignis Gemma cum imagine, ut aiunt, POMPEII MAGNI, quae ab eo forſitan ſculpta cenſenda eſt; de qua mentionem feci in *Florilegio Noctium Corythanarum* Cap. VI. pag. 35. his verbis: „ Adnotatum eſt in Nocte Coryth. XXVIII. „ heredem praeſtantiſſimi Antiquarii M. ANTONII

„ SAB-

„ Sabbatinii Romani, hoc anno MDCCIL. vendiſſe quadringentis quinquaginta ſcutatis Pompeii Magni caput Gemmae inſcalptum ab egregio antiquo Gemmario Caelatore AGATHANGELO ; quod emit Nobiliſſimus quidam Polonus, qui Dominae Marchioniſſae Viduae de Ligneville, veterum elegantiarum aeſtimatrici optimae, Romae, dum nuper degeret, dono dedit.

AGATHOPUS

De hoc praeſtantiſſimo Caelatore multa adtuli & obſervavi in memorato *Columbario* Servorum & Libertorum Liviae Auguſtae pag. 154. & ad Tab. I. num. II. *Muſei Florentini* Vol. II. pag. 7. & 8. Caput virile *Beryllo* ſumma & exquiſitiſſima arte inſcalpſit, ac nomen ſuum adiecit. ΑΓΑΘΟΠΟΥC ΕΠΟΙΕΙ. Haec inſignis Gemma ex *Dactyliotheca* Clariſſimi Viri Abbatis Andreinii in Regiam Mediceam poſt eius obitum translata eſt. Adhuc ſub iudice lis eſt, utrum referat imaginem Cnaei, vel Sexti Pompeii, vel Marci Bruti, qui Caeſarem interfecit. Pro Pompeio quovis pignore certarem ; nam vultus lineamenta cum aureo eius numismate, quod vidi, probe conveniunt. Profecto Romani viri caput cenſetur ex capillitio brevi, ac quodammodo tonſo, ut in marmoreo Augusti capite in *Mediceo Muſeo* conſpicitur. Frons lineis corrugatur; ſupercilium torvum eſt; totusque vultus ſeveritatem quamdam & gravitatem ſummo viro dignam praefert. Huic ſimillima eſt marmorea protoma in eodem *Columbario* inventa, quam exhibeo in eodem Opere Tabula XII. littera A. Ad eum ſpectant ſequentes Tituli Ollarum Cinerariarum,

rum, quae in eodem *Columbario* adferuntur (1), qui haec habent:

M. IVLIVS. AVGVSTAE. L
AGATHOPVS
AVRIFEX. DAT
IVLIAE. RESTITVTAE
IVLIAE. VITALI
IVLIO. FELICI

M. IVLIO
DIVAE. AVG. L
AGATOPODI *ſic*
AVRIFICI (2)

Inter filios eius mares memoratur M. IVLIVS IVCVNDVS. In aliis quoque titulis idem Agathopus Aurifex adpellatur, de quo ſupra diximus.

A L E X A

Vide infra D. SEGULIUS ALEXA.

A M P H I O N

Laudatur a Francisco Iunio, atque inter Scalptores recenſetur ex Pausania Lib. VI. pag. 347. 50.

A P O L L O N I D E S

Inſignem Gemmarum Scalptorem fuiſſe APOLLONIDEM, hoc elogio docet Plinius. (3) „ Poſt Pyrgotelem APOLLONIDES & Cronius in gloria „ fuere “. Si is forte eſt, habemus Taurum procum-

(1) Pag. 152. num. CXVIII. & CXXVI.
(2) Mendis aliquot foedatam iterum in lucem protulit Muratorius Claſs. XII. pag. CMVII. num. 6.
(3) Lib. XXXVII. I.

L

cumbentem *Sardonychi* inciſum, a Cl. STOSCHIO adlatum Tabula XI.

C. AURELIUS CARPUS

Aurificem fuiſſe docet antiquum Marmor, pag. CCLVIII. 7. in *Gruteriano Theſauro*, qui & inter Quinquennales Collegii Aurificum, & Curatores deſcribitur. Cum eo memoratur & P. VALERIUS BENEDICTUS. Sed in *Gruteriano Theſauro* ſiletur locus, ubi marmor exſtat.

M. CAEDICIUS IUCUNDUS

Is Officinam aurariam habuit in Via Sacra, in qua praeſtantes Artifices laborantes ſtabant, eaque a nobiliſſimis Romanis frequentari ſolebat, quod inter urbanas primaria eſſet, eaque ad Forum ibatur, de qua Ovidius: (1)

- - - - - haec ſunt fora Caeſaris, inquit,
Haec eſt a Sacris quae via nomen habet.
Hic locus eſt Veſtae, qui Pallada ſervat, & ignem,
Haec fuit antiqui regia parva Numae.

Huius M. CAEDICII meminit antiquus lapis: (2)

M. CAEDICIVS. IVCVNDVS
AVRIFEX. DE
SACRA. VIA. VIX. A. XXX.

CHAEREAS

Laudatur a LUCIANO in Lexiphane, & Aurifex adpellatur: Καιρέας ὁ χρυσοτέκτων. de quo & IUNIUS in ſuo Artificum Catalogo laudes ponit.

TI.

(1) Triſtium Lib. III. Eleg. I. v. 27.
(2) In Gruteriano Theſauro pag. DCXXXVIII. 7.

TI. CLAUDIUS OLYMPUS

Ex Reineſio innoteſcit hic TI. CLAUDIUS OLYMPUS, cuius ſit mentio in marmore in Aedibus Mattheiorum Trans-Tiberim. (1)

TI. CLAVDIO TI. L. PALLANTI LANARIO. VIX. A. LXVIIII TI. CLAVDIVS L. OLYMPVS AVRIFEX T. F

CLODIUS

Artificem ſummo ingenio caelandique peritia celeberrimum fuiſſe CLODIUM, ex Scriptoribus & vetuſtis monumentis colligo. Laudat Plinius Vaſa, quae ex eo CLODIANA adpellata ſunt. (2) „ Vaſa ex „ argento mira inconſtantia humani ingenii variat, „ nullum genus officinae diu probando. Nunc Fur- „ niana, nunc CLODIANA, nunc Gratiana (ete- „ nim tabernas menſis adoptavimus) nunc anagly- „ pta in aſperitatem exſciſa circa linearum picturas „ quaerimus “. Laudatur in antiquo lapide (3) C. VALERIVS CAELATOR ANAGLYPTARIVS. Nec certum eſt, ſed veroſimile, ſi P. CLODIUS DIDA Vaſcularius; cuius exſtat monumentum Romae inventum, in *Theſauro Gruteriano* (4), ille CLODIUS ſit, a quo Clodiani operis Vaſcula propter elegantiam ac dignitatem opificii CLODIANA dicta ſunt. Hinc ſuſpicabar vitioſe forſitan exſcriptum antiquum Romanum lapidem inter ſchedas Martii Mi-

(1) Claſs. XI. num. CVII.
(2) Lib. XXXIII. Cap. XI.
(3) In Theſ. Muratoriano pag. CMLXXXI. 9.
(4) Pag. DCXLIII. 5.

Mileſii, quem evulgavi inter *Donianas* (1); & forſitan pro Claudianorum legendum CLODIORUM; quum CLODII Vaſculorum Caelatores tam celebres cenſerentur, ut ipſum nomen inſtar magnae laudis ac praeconii eſſet; ideoque ex eo commendatum in eo lapide M. IVLIVM PTOLEMAEVM putabam, quod fuiſſet PRAECEPTOR DVORum MARCORVM IVLIORVM CLAVdiorum. Clodiana Vaſa non ſolum argento, ſed etiam auro caelata fuiſſe colligi poteſt ex ſequenti Romano marmore edito apud Gruterum. (2)

D . M

M. CANVLEI. ZOSIMI
VIX. ANN. XXVIII.

FECIT. PATRONVS. LIB. BENEMERENTI
HIC. IN. VITA. SVA. NVLLI. MALEDIXIT
SINE. VOLVNTATE. PATRONI. NIHIL. FECIT
MVLTVM. PONDERIS. AVRI. ET. ARG.
PENES. EVM. SEMPER. FVIT
CONCVPIVIT. EX. EO. NIHIL. VNQVA
HIC. ARTE. IN. CAELATVRA. CLODIANA
EVICIT. OMNES - - - - - - - -

Laudatur etiam in *Theſauro Muratoriano* (3) T. CLAVDIVS, ut opinor, PHAEDRVS ARGENTARIVS VASCVLARIVS (4) qui & alumnis ſuis ſepulcrum condidit; quare & CLODIANA Vaſcula, & CLAVDIANA in pretio fuiſſe apud Romanos ambigendum non

(1) Claſs. VIII. num. 58.
(2) Pag. DCXXXIX.
(3) Pag. CMXLV. 5.
(4) De argenteis Vaſculis Ulpianus L. apud Labeonem 20. §. D. *de praeſcriptis verbis*.

non eſt. Quum autem hi Artifices Vaſcularii anaglyptarii in poculis, & vaſculis gemmas exſtanti opere inſcalptas interſerere ſolerent, quod ex adlatis Scriptorum & monumentorum locis obſervavimus, dabunt Lectores veniam, ſi & hos quoque inter claros Lithographos Gemmarios adcenſendos putem. Quamvis Plinius paucis laudet CLODIANA VASA; memorat tamen & extollit eorum anaglypta in aſperitatem exſciſa, & picturas linearum, quae, ni fallor, encauſtico opere fiebant, nobis *di Smalto*. Suo loco dicam de Vaſculis cryſtallinis, quae non ſolum anaglypticis operibus ornabantur, verum etiam pingebantur coloribus variis, & inaurabantur figurae.

L. CORNELIUS AMANDUS

Patria, ſeu domo fuit Narbonenſis, vel Narbone obiit, ibique ſepultus. Titulus eius Sepulcri adfertur in *Gruteriano Theſauro* ex Scaligero. (1)

L. CORNELIVS
AMANDVS. AVRIFEX

Hunc inter egregios Artifices arte auraria, ſive gemmaria claros, recenſui in meo *Columbario*. (2)

P. CRITONIUS HILUS

Sepulcralis titulus Romae inventus, editus a me eſt inter *Donianas* Claſs. VIII. num. 24. quem Isaacus Vossius V.C.I.B. Donio dedit; & ita ſe habet:

P. CRITONIVS
P. L. HILVS
AVRIFEX

(1) Pag. DCXXXVIII. 8. num. 8.
(2) Pag. 151.

Huius P. CRITONII ſanguine & cognatione proximus forſitan fuit Q. CRITONIUS DASSUS, qui in ſequenti Titulo Sepulcrali nominatur. Quis ſcit, utrum HYLLUS ille eſſe poſſit ſuperius laudatus, & in marmore vitioſe ſcriptum ſit HILVS?

Q. CRITONIUS DASSUS

Antequam de hoc Q. CRITONIO DASSO Scalptore diſſeram, adferam Sepulcralem Titulum, in Via Aurelia effoſſum, editum a Clariſſimo FRANCISCO FICORONIO in fine Commentarii ſui *de Bulla aurea nobilium Puerorum Romanorum*. Inemendatum protulit FABRETTUS *Inſcript. ant. Domeſt.* Cap. I. num. 75. pag. 17. Pervulgavit etiam Vir Clariſſimus Commend. Equ. VICTORIUS in Notis ad Cap. XXI. *Diſſert. Glyptographicae*. Hinc inde Titulum ornant duo parva cadaverum humanorum ſcheleta utrimque exſtanti opere inſculpta. FABRETTUS habet in quarta linea SCALPTORIS. VILARI. & in ſuis Notis, quas adfert pag. 56. ita explicat: „ Ipſarum victimarum pelles „ deglabraſſe hunc CRITONIUM puto, & villos „ ex iis ſcalpſiſſe, humaniſque uſibus accommodaſ„ ſe, ut hodienum prope eandem Inſulam Tiberi„ nam ii faciunt, qui *Vaccinari*, & *Conciapelli* vulgo „ dicuntur “. Sed a tam ſordida abiectaque arte vindicare atque eximere conabor hunc egregium Artificem; en titulus eiusdem:

CRITONIA Q L PHILENIA
POPA DE INSVLA
Q. CRITONI. Ͻ. L. DASSI
SCALPTORIS VCLARI
SIBI SVISQVE POSTER
EOR.

Illud valde exploratum eſt, Sepulcrales Titulos vel a quadratariis, lapidicinis, vel plerumque a Libertis imperitis inſcribi ſolitos fuiſſe. Hinc ſaepenumero non ſolum litterae in exarandis inſcriptionibus, ſed etiam aliquando ſyllabae omittuntur; quod alibi a me exemplis adlatis adnotatum eſt. Quomodo igitur cum laudatiſſima ſcalpendi arte conciliari poteſt illa, quae pertinet ad pelles victimarum deglabrandas, atque evulſis villis ad eas in uſum hominum concinnandas? Valde igitur deceptum arbitror Fabrettum, ceteroquin rei antiquariae peritiſſimum. Si probant Viri docti, coniecturam meam ipſis expendendam propono; lubenter legerem SCALPTORIS V*as*CLARI, adeoque per aphaereſin a quadratario, vel potius ex incuria & oſcitantia, quia difficilis illi erat ea vox VASCVLARI ad pronuntiandum, ſcriptum opinor, SCALPTORIS VCLARI; nam VCLARI nil ſignificare arbitror; ſed VASCLARI adpellatio Artificem notat peritum ſcalpendi Vaſcula, cuius exemplum ſuppeditat lapis a Clariſs. Muratorio editus (1), qui ab eo ita emendatur, ut pro APOLVTO legendum ſit APOLAVSTO, pro VASCIARIO, intelligendum VASCLARIO.

D. M
L. IVNIO APOL
VTO ARGENT
VASCIARIO. L.
LETTIA. VALEN
TINA MARI
TO OPTIMO

Inte-

(1) In Theſ. Cl. XIII. pag. CMLXI. 5.

Integra ſcriptura titulus legitur apud eumdem (1) ARGENTARIVS VASCVLARIVS. Adcedit, quod alter Libertus ex eadem Critonia Familia paulo ante memoratus, nempe P. CRITONIUS HILUS, ſive HYLLUS, fuit Aurifex; adeoque hunc Q. CRITONIUM DASSUM magis credibile eſt operam dediſſe ſcalpendis vaſculis vel aureis, vel argenteis, vel etiam ex Gemmis, quibus vel Caeſares in Domo Auguſta, vel beatiores & opulentiores Romani in conviviis & coenis utebantur; quod teſtatur titulus iſte ſepulcralis apud Clariſs. amicum meum Passerium.

D M
AMAZONIVS GAL. A. L
A. GEMMA POTORIA

In vetuſtis Saxis plures nominantur Liberti Domus Auguſtae ab auro & argento potorio, ab auro & argento eſcario. Solebant Artifices vaſcula aurea gemmis ornare. Neque erit, ut arbitror, iniucundum, quandoquidem de Opificibus Gemmariis diſſerimus, pulcherrimum adferre exemplum ex *Donianis* a me editis Inſcriptionibus (2); cuiusmodi hoc eſt:

D . M
C. AEMILI . CHARITONIS
AVG. LIB. AB. AVRO. GEMMATO
C. AEMILIVS AVG. L. EPAPHRODITVS
DECVRIO. DISPENSATORVM
PATRONO. OPTIMO. BENEMERENTI
FECIT. MEMORIAM
ITEM. DISTEGVM. CVM. TABERNA
ET.HORTVLO.ET.SIBI.LIBERTIS.LIBERTABVSQ.
POSTERISQVE. EORVM
ET. SI. CVI. DONARE. VOLVERO
H. M. D. M. A.

(1) Cl. XIII. pag. CMXLV. num. 5. (2) Claſs. XVII. num. 17.

Memorandae etiam ſunt poſt gemmata Vaſa aurea, quae nimirum inſertis gemmis in orbiculis incruſtabantur, etiam coronae duplices ex auro & gemmis contextae, quae Diis & Sacrorum primis Miniſtris donari ſolebant, iisque Caeſares Auguſti utebantur; quod a Domitiano factum memorat SUETONIUS (1). Aurea folia, myrthi mihi viſa ſunt, nuper accepi ab eruditiſſimo Abbate MATHIA DAMIANIO, quae in urna Etruſca inventa ſunt, Volaterris effoſſa, quae exſtant in *Muſeo Guarnacciano*. Sed quia de gemmatis ſive gemmiferis coronis, ornatis imaginibus Deorum, Dearumque, quae in Gemmis caelari ſolebant, luculenter diſſerui ad Tabulam VIII. a me adlatam inter DONIANAS (2), de his pauca haec tetigiſſe ſufficiat. Superius relato Titulo funereo Q. CRITONII DASSI non lucem, ſed nebulas adfudit Cl. MURATORIUS, qui, ut ſolet, omnes iam editas repetit, qui VCLARI interpretatus eſt VIRI CLARISSIMI; nec advertit Liberto minime hanc adpellationem convenire, quae ſummis Viris, Praefecto Urbi & Praetorio, & Conſulibus ordinariis, dignitate & muneribus conſpicuis, conveniebat, & tribuebatur. Quae ſubdit digna tanto viro ſunt: „ Proprie tamen SCALPTORES appellati, qui Gemmas cavabant. Eius „ generis ſunt, quos *Camei* Italice nuncupamus. Inde Scalprum ". Scalptores Gemmarios eos quoque dictos puto, qui Gemmas non ſolum exſtanti opere, & figuris exſcalpebant, ſed & anaglypho opificio; verum & eos, qui incavata caelatura eas incidebant; quibus etiam ad obſignandum utebantur: quibus etiam

N iam

(1) Cap. IV. in ejus Vita.
(2) Vide in Claſs. IV. pag. LXX. & 135.

iam addi poſſunt qui Gemmas in vaſculis aureis vel argenteis, in monilibus, in armillis, in fibulis, in loricis etiam Caeſarum, in anadematis Auguſtarum, in crepidis & calceis ingenioſo luxu interſerebant. Adde etiam gemmas inſertas in Deorum Dearumque veſtibus, praeſertim quum in celebrioribus feſtis in aedibus exponerentur, vel in pompis ſacris deferrentur; qua occaſione ſimulacra eorum veſtibus pretioſiſſimis a Veſtitoribus Deorum, & a feminis ornatricibus amiciebantur & ornabantur.

CRONIUS

CRONII, qui aurea Auguſti aetate floruit, multamque gloriam in ſcalpendis Gemmis conſecutus eſt, ſuperius mentionem feci, & deperditae Gemmae; cuius ſingularis archetypi ectypon quod apud me exſtat, Muſam fidibus canentem referens, memoravi a me editum. De eo haec Plinius (1). „Poſt Pyrgotelem „ Apollonides & CRONIUS in gloria fuere, qui- „ que Divi Auguſti imaginem ſimilem expreſſit, qua „ poſtea Principes ſignabant, Dioſcorides. „

DIOSCORIDES

Praeſtantiſſimi huius Gemmarii Opificis octo Gemmas, quae ad nos pervenere, ſuperius deſcripſimus, atque editas indicavimus. Artifex Auguſti genio & amore plane dignus, qui imaginem ſuam eius manu inſcalptam tanti fecerit, & diplomatibus, libellis, atque epiſtolis obſignandis ea uſus ſit; eaque inſecuti Principes ſignare perſeveraverint; quod multa cum laude memorat Suetonius (2). Plinii vero elogium paullo ante adlatum non repeto.

EPI-

(1) Hiſt. Nat. Lib. XXXVII. Cap. I. (2) In eius Vita Cap. 59.

EPITYNCHANUS

Inter claros Liviae Auguſtae Aurifices, quibus Gemmarum Caelatores intelligimus, recenſendus eſt EPITYNCHANUS; qui pulcherrimam, abſolutiſſimam, & Gratiarum ac Veneris leporibus omnibus plenam expreſſit Germanici Iuvenis effigiem, quam ſuperius deſcripſimus & indicavimus. Clare, ut opinor, liquet, quodnam fuerit Aurificum opificium; quum eorum opera Gemmis inſculpta, eorumque nominibus inſignita ad nos favente fortuna pervenerint, e terrae viſceribus eruta. En eius titulus ſepulcralis, (1) qui teſtatur, eius cineres in eodem Conditorio Libertorum Liviae Auguſtae in olla conditos fuiſſe. Sed illud animadvertendum, quod quadratarius duo menda in eo commiſit, nam legendum eſt EPITYNCHANVS.

EPYTYCANVS AVRIFEX

EVHODUS

Hunc quoque inter Aurifices Domus Auguſtae memoratum legi. Exſtat Beneventi lapis editus in *Theſauro Muratoriano* (2), in memoriam T. FELICIS OMNIVM ARTIFICIORVM STVDIOSISSIMI. Floruit ſub Tito Veſpaſiano, qui Iuliam eius filiam poſt eius mortem *Beryllo* ſtupendae magnitudinis, & admirandi operis inſculpſit; de quo ſupra. In ſcriptis Saxis non raro H omittitur, adeoque etiam EVHODVS, & EVODVS legitur.

HE-

(1) Vide in Columbario meo pag. 154. num. CXV.
(2) Claſs. XIII. pag. CMLIII. 2.

HEDYS

Legitur in monumento, ſive Columbario Servorum & Libertorum Liviae huius Artificis nomen ; in recto HEDYS Ἡδὺς. cuius uxor fuit SECUNDA. En eius titulus ollae cinerariae adcommodatus:

HEDYS. AVR. SECVNDA
HEDI

Inter Aurifices Domus Auguſtae recenſetur.

T. IULIUS NICEPHOR

Cum Aurificibus Gemmariis coniungendus videtur T. IULIUS NICEPHOR, qui pretioſos lapides diſpoſuit muſivo opere, & propter artem hanc ſuam MVSEIARIVS dicitur in Romano lapide penes Gruterum (1), qui ſingularis eſt; nulla enim aliorum *Muſeiarorum*, ſeu potius *Muſeariorum*, mentio in editis lapidibus habetur. Muſivarii Opifices inter Gemmarios, & inter Pictores connumerari poſſunt; pingebant enim coloratis lapillis imagines omnes, animalia, flores, & ea quae ad ornanda pavimenta, parietes, & cameras convenire putabant. De his Artificibus Plinius Lib. XXXVI. Cap. 25. Noſtra aetate haec Ars mirifice floret ac perennat Romae; ſed hi Artifices vitreis coloratis teſſerulis utuntur, non vero, ut antiqui, lapillis multicoloribus pretioſiſſimis ex Oriente advectis. De his multa, non tamen omnia, erudite adnotavit Io. Ciampinius Praeſul Romanus *Veterum Monument.* Par. I. Cap. X.

Veterum Muſivariorum Hiſtoriam, ſummo eruditorum plauſu ſuſceptam, nuper edidit Praeſul Ampliſſimus Fu-

(1) Pag. DLXXXVI. 3.

Furiettius, cuius doctrinam ac probitatem nulli honores aequare poſſunt. In meo *Muſeo* tres tabulae muſivo opere elaboratae exſtant, quae ornabant pavimenta Villae Tiburtinae Hadriani Caeſaris Auguſti, quas ad me miſit Vir Clariſſimus Franciscus Figoronius anno MDCCXL. Has alibi proferam aeri inciſas. Lithoſtroton Delubri Fortunae Praeneſtinae, quod Sylla ei ex voto dedicavit, apud me ſervatur; primum artis miraculum Romae ſpectatum, teſte eodem Plinio, a quo laudatur; quod in lucem protuli in Par. iiI. *Inſcript. antiq. Etruriae Urbium* Tabula iiI. Sed vigente ac florente aureo Auguſti aevo non lapillis ex Occidentis fodinis petitis, ſed ex Orientalibus, inſignia opera minimis gemmis perfecta fieri conſuevere, quae ad abſolutiſſimum decus Hadriano Auguſto imperante pervenerunt. Haud igitur, ni fallor, culpabor, ſi & hos praeſtantiſſimos Muſivarios cum Gemmariis peritiſſimis miro quodam artis foedere ſocios coniungam. Horum pauciſſima nomina ad nos pervenere, ſilentibus vetuſtis Scriptoribus. IOSUM ſupra Muſivarios omnes Opifices longe eminentiſſimum fuiſſe ex eo coniicere poſſumus, quod hunc tantum cum laude celebret Plinius *Hiſtor. Natur.* Lib. XXXVI. Cap. 25. memoratque eum Pergami urbe florentiſſima ſtraviſſe *Aſaroton Oecon* parvis teſtulis tinctis in varios colores. Translata Romani Imperii ſede in novam Romam Conſtantinopolim, magna cum nominis celebritate florentibus ſub Conſtantino Magno & reliquis Imperatoribus, praeclaris Muſivariis, iidem varia opera fecerunt tum in Palatio, tum in celebrioribus Eccleſiis, ac praeſertim in Aede Sophiana. Ex his Scholis prodiere alii Mu-

ſivarii, qui primum Romae, & Ravennae, ac mox etiam Saeculo XI. Venetiis & Florentiae Baſilicarum tholos, arcus, tribunas, & abſides muſivis picturis ornarunt, inter quos praecellit APOLLONIUS Graecus. Sed Romae ſub Auguſtorum imperio Liberti ex Graecis orti floruere T. IULIUS NICEPHOR, C. LISIUS POSTUMUS, P. RUBRIUS TROPHIMUS, P. RUBRIUS AGATHO, M. ALFIUS ONESIMUS, qui in egregio Opere Praeclariſſimi Praeſulis Furietti laudantur.

LAMIRUS

Hic Aurifex LAMIRUS innoteſcit ex antiquo marmore Clugiano prope Venetias, quod editum legitur in *Muratoriano Theſauro*. (1)

M. LOLLIUS ALEXANDER.

Opinor Gemmarios Romanos vendidiſſe inſcalptas Gemmas, quarum infinitus erat numerus & uſus, non ſolum penes feminas, & delicatiores homines, verum etiam eas quoque ſcalpſiſſe. Gemmarium nobis exhibet Marmor a me editum inter *Doniana*, (2) nempe M. LOLLIUM ALEXANDRUM, quod haec habet:

D . M
M. LOLLIVS. ALEXANDER
GEMMARIVS. ET. FLA
VIA. SABINA. FECERVNT
AEDEM. CVM. SVO. SIBI
HYPOGAEO. SIBI. ET. SVIS
LIBERTIS. LIBERTABVS
QVE. POSTERISQ. SVIS. POSTE
RISQVE. EORVM. H. A. D. M

(1) Claſs. XIII. Pag. CMXLVII. 3.
(2) Claſs. VIII. num. 14.

MENANDER

Praeclarorum artis operum ſtudio & amore magnopere inclaruiſſe Liviam Auguſti coniugem, iam cumulate obſervavi; nam in Aula ſua plures habuit Pictores, Sculptores, Imaginum & Signorum Artifices, Coloratores, & Gemmarios Aurifices, inter quos memoratur MENANDER, qui ab eiusdem Liviae nomine M. LIVIUS MENANDER dictus eſt. En eius titulus: (1)

M. LIVIVS
AVGVSTAE. L
MENANDER
AVRIFEX

MNESARCHUS

Etſi artificio caelandi Gemmas non emineret (eminuit tamen, ac magnam laudem conſecutus eſt) MNESARCHUS, cuius nulla, quod ſciam, opera exſtant adſcripto eius nomine; tamen ea excellit atque eminet gloria, ut Pythagorae Samii, origine vero Etruſci, pater fuerit, teſte Hermippo, & Diogene Laertio Lib. VIII. a quibus Δακτυλιογλύφος adpellatur, quod gemmarum anulariarum Sculptor fuerit. De eo Iamblicus quoque & Porphyrius meminere. Locum Apuleii in *Floridis* adfert Franciscus Iunius. „ Pythagorae Patrem MNESARCHUM comperio „ inter ſellularios artifices gemmis faberrime ſcal„ pendis laudem magis, quam opem quaeſiiſſe.

NERO

Meminit NERONIS Epiphanius, ut obſervat Vir Clariſſi-

(1) Vide Columbarium pag. 153. num. CXXI.

riſſimus Franciscus Iunius (1). Fuit non ſolum politor lapidum, ſed & Artifex Gemmarius, de quo conſulendus Salmasius in *Plinianis Exercitationibus*. Forſitan floruit ſub Neronis imperio; eiusque Libertus fuit. In Vaſionenſi hoc Marmore (2) adnotandi ſunt OPIFICES LAPIDARII, qui non ſolum lapides peregrinos & marmora, verum etiam lapillos pretioſos ac gemmas expoliebant; quae artes etiam nunc apud nos in Officinis Florentinis *Mediceo Imperiali Muſeo* adiunctis Clementiſſimi noſtri Caeſaris munificentia florentibus vigent, & cum Gemmariis tanquam ſocii opificiorum adſidue operantur. Hi peritiſſimis Lapillorum Interſectoribus famulantur, qui opera admiranda faciunt Muſiva; nos dicimus *di commeſſo*, & ipſos Artifices *Commettitori di pietre dure* dicimus, de quibus inferius redibit ſermo.

D. SALLVSTIO AC
CEPTO OPIFICES
LAPIDARI
OB SEPVLTVRAM
EIVS

Clariſs. Pitiscus (3) Opifices Lapidarios eos quoque eſſe ſuſpicatur, qui Gemmas parabant, & ad imagines ac figuras in ipſis ſcalpendas poliebant. Credebam igitur Lapidarios lapides ad aedificia paraſſe & expoliviſſe; ſed quum alii Opifices adpellentur, Gemmarios potius indicari in marmore arbitror; inter quos vel tamquam Praefectus, ſive Magiſter, vel

(1) Pag. 132.
(2) Ex Sponio Miſcell. Erud. Ant. Sect. VI. pag. 222. Hunc ipſum lapidem repetit Muratorius in ſuo Theſauro Claſs. XiiI. pag. CMLXXV. num. 9.
(3) Vide in Voce LAPIDARII.

vel tamquam Dominus primas tenuit DECIMVS SALLVSTIVS ACCEPTVS.

Quod ſpectat ad Lapidarios Opifices, hi facile eſſe poſſunt qui Gemmas poliebant; quod ut bene apteque fieret, non ſolum opificio, ſed etiam peritia ac ſtudio pollere debebant; nam & Gemmas, & Cryſtalla & Vitra habemus mira arte polita; quod opus *faccettare* & *brillantare* etiam patrio noſtro vocabulo dicimus.

P A G U S

Pulcherrimum Epigramma adfert Sponius in *Miſcellaneis Eruditae Antiquitatis* pag. 219. in honorem PAGI pueri, qui gemmis monilia fabricabat, & auro inſertas mirum in modum diſponebat; quare etſi non conſtet, Gemmas inſcalpſiſſe, tamen inter Gemmarios Artifices locum meretur, quum has laudes tulerit:

Noverat haec docta fabricare monilia dextra.
Et molle in varias avrvm disponere gemmas.

Claruiſſe apud Romanos & feminas, quae auro includerent Gemmas & Margaritas, ex antiquis inſcriptis marmoribus mihi compertum eſt. Diſcimus etiam eas conſpicuo Urbis loco, nempe in Via Sacra, officinas habuiſſe, in quibus praeſertim mundi muliebris ornamenta oſtendebant, & vendebant. Teſtem adfero lapidem ſepulcralem inter *Donianos* a me editum, qui haec habet: (1)

P MAR-

(1) Claſs. VIII. num. 13. pag. 319. & quae adnotavi vide.

Heic ſculpta Columba, ſive avis.

MARCIA. T. F. SEVERA
AVRARIA. ET. MARGARITARIA
DE. VIA. SACRA. LEGAVIT. CODICILLIS
TESTAMENTI
LIBERTIS. LIBERTABVSQVE. SVIS
POSTERISQVE. EORVM

Vides Feminas dictas *Aurarias*, homines vero, qui caelandarum gemmarum peritia pollebant, ut ſupra adnotavimus, adpellatos *Aurifices*.

Feminas quoque *Bractearias*, quae auro opera praeſertim aerea inaurabant, memoratas in priſcis monumentis invenio. En lapis inter *Donianos* a me editus; (1) quem in Agro Romano erutum exſcripſit idem Donius.

C. FVLCINIVS. C. L
HERMEROS
BRACTEARIVS
FVLVIA. MALEMA
VIXIT. ANNIS. XXXXVIII.
BRACTEARIA

In aliis lapidibus *Inauratores Bractearii* frequentius memorantur.

PEMALLION

Artificis Graeci nomen minimis litteris ſcriptum in Gemma *Cimeliarchii Medicei* Imperialis, perperam lectum, itemque alio modo

PERGAMUS

quum ſcriptum ſit, decurtato nomine, ΠΕΙΓΜΟ. Siquidem

(1) Claſs. VIII. num. 19.

quidem PEIGMONIS opus eſt Bacchans ebrius, ſaltans, de quo ſuo loco ſuperius dictum eſt. Vide PEIGMONIS.

PHILODAMUS

Prodit in lucem ad hanc Aurificum Gemmariorum ſeriem, & laterculum, a nemine antea excogitatum, ornandum augendumque PHILODAMUS, qui nominatur in marmore ſepulcrali Capuano penes *Gruterum*. (1)

PHILODAMI. BASSI
AVRIFICIS
OSSA. HIC. SITA. SVNT.

Q. PLOTIUS FELIX

Poſt hunc adcenſendus Q. PLOTIUS FELIX, qui in marmore inter *Doniana* GEMMARIVS DE SACRA VIA dicitur. Quum praeclaros Artifices *Eborarios*, *Margaritarios*, *Caelatores* auri & argenti, & *Aurifices*, ac *Gemmarios* officinas habuiſſe conſtet in SACRA VIA; minime coarctandum videtur *Gemmariorum* munus, ut ſolummodo Gemmas vendiderint; quae opinio eſt Clariſs. MURATORII; ſed eos arbitror tum ſcalpſiſſe Gemmas, tum etiam vendidiſſe, qui earum pretium probe ſciebant.

POSTUMUS

Producimus Artificem operibus ex auro praeſtantem, fama etiam eruditionis & litterarum celebrem, POSTUMUM Romanum, Capua oriundum. Hic, teſte SUIDA (2) poſt trigeſimum aetatis annum Graecis

(1) Pag. DCXXXVIII. num. 10. (2) In voce Ποςοῦμι&.

cis litteris inſtitui coepit, amore earum captus. Initio *Aurifaber* fuit χρυσοχόος. Athenas profectus, in eo ſapientiae domicilio Graecorum diſciplinis eruditus eſt, multisque & praeclaris ſcientiis inſtructus, ad ſeram uſque ſenectutem vixit. Hunc inter *Aurifices* antiquos recenſet FRANCISCUS IUNIUS. (1)

PROTOGENES

Quamquam inter Libertos Liviae Auguſtae ac Caeſarum Domus PROTOGENES non nominetur; adpellatur tamen PROTOGENES. CAPSAR. AVRIF. *Capſarius Aurifex*, qui forte capſas, ſive arculas ex auro elaborabat; vel erat *Capſarius Aurificum*, ut ſuſpicor, qui eorum opera ex auro argentoque anaglyphis & toreumatis ſculpta, vel fortaſſe etiam Gemmis inſertis incruſtatisque inſcalpta cuſtodiebat, ac ſervabat, & cupidis emendi depromebat, & eorum pretia ſtatuebat. De eodem PROTOGENE, ſi otium eſt, vide quae adnotavi in Columbario Libertorum & Servorum Liviae Auguſtae. (2) Probabile etiam eſt, hunc PROTOGENEM ſub cura ſua habuiſſe arcam ſive capſam Collegii Aurificum, cuius fit mentio in hoc marmore ex SPONIO. (3)

PIETATI. AVG. SACR.
IMP. CAESARI DIVI TRA
IANI PARTHICI FIL. NER
VAE TRAIANI HADRIANI
AVG. PONT. MAX. P. P.
COLLEG. AVRIFIC. D. D

Eiusdem Collegii Aurificum mentio fit in *Gruterianis* pag. CCLVIII. 7. DCXXXVIII. 9.

PYR-

(1) Pag. 175. (2) Pag. 155. & 156. num. CXXIII.
(3) Miſcell. erudit. Antiqu. Sect. II. Art. XI. pag. 67.

PYRGOTELES

Clariſſimum arte ſua PYRGOTELEM Gemmarum Scalptorem laudat ac memorat Plinius (1), qui ſub Alexandro Magno floruit, tantaeque exiſtimationis apud eum fuit, ut edicto caverit, vetueritque invictus ac magnanimus Rex, ſe ab alio nullo ſcalpi, praeterquam a PYRGOTELE. Nec ſilentio praetereunda quae ab Apuleio in *Floridis* narrantur. „Sed
„ cumprimis Alexandri illud praeclarum, quod ima-
„ ginem ſuam, quo certior poſteris traderetur, no-
„ luit a multis Artificibus vulgo contaminari: Sed
„ edixit univerſo orbi ſuo, ne quis effigiem Regis
„ temere aſſimilaret aere, colore, caelamine, quin
„ ſolus eam Polycletus (*lege* Lyſippus) aere duce-
„ ret, ſolus Apelles coloribus delinearet, ſolus PYR-
„ GOTELES caelamine excuderet. Praeter hos tres,
„ multo nobiliſſimos in ſuis artificiis, ſi quis uſpiam
„ reperiretur alius ſanctiſſimae imagini Regis manus
„ admolitus, haud ſecus in eum, quam in ſacrile-
„ gum, vindicaturus“. In numiſmatis, quae eius imaginem referunt, exemplum forſitan petitum manu vel eiusdem PYRGOTELIS, vel Lyſippi ſuſpicor; nam opere praeſtantiſſima ſunt, praeſertim aurea & argentea, quae nulla temporum edacitate labefactata ad hoc tempus in ſplendidioribus Principum Cimeliis ſplendeſcunt. Inſignis eſt Gemma ingentis magnitudinis, in qua PYRGOTELIS nomen ſcriptum eſt, a Clariſs. Stoschio edita Tabula LV. de qua vide quae erudite ab eo adnotantur.

Q M. RA-

(1) Hiſt. Nat. Lib. XXXVII. Cap. I.

M. RAPILIUS SERAPIO

Cum Aurificibus Gemmariis & Scalptoribus ac Caelatoribus ſociandus videtur M. RAPILIUS SERAPIO Romanus, cuius ſit mentio in hoc ſingulari lapide *Muſei* Suburbani Florentini Strozziorum.

M. RAPILIVS. SERAPIO. HIC
AB. ARA. MARMOR
OCVLOS. REPOSVIT. STATVIS
QVA. AD. VIXIT. BENE

Errat Sponius (1), qui eundem RAPILIUM SERAPIONEM ſcribit aras marmoreas fabricare ſolitum; quum perſpicuum ſit, eum a Vico *Arae Marmoreae* denominatum; quod apud Artifices Romanos in uſu erat, ut ex ſexcentis exemplis conſtat. (2) Sed, quod rarum in hoc lapide eſt, Sponius non animadvertit: tota enim ars M. RAPILII SERAPIONIS in eo verſabatur, ut oculos ſive aureos, ſive argenteos, ſive etiam ex vitro optime fabrefactos, & ad verorum ſimilitudinem ſcalptos, in ſtatuis reponeret, ſive aereae, ſive marmoreae eſſent. Inter Gemmas Aſtriferas ducentis Tabulis aere inciſis nuper a me editas tribus Voluminibus, quae Eruditis valde placuerunt, adtuli ex meis Cimeliis Tabula LIX. Gemmam coeruleo e vitro antiquam, in qua anaglyptico opere ſculpta eſt, tamquam primum Artificis exemplum ad inſigne *Cameum* perficiendum, protome ignotae Deae inter duo aſtra, & cernitur loculus, foramenque, in quo in eius collo reponendum erat caput

(1) In Miſcellaneis Sect. VI. pag. 232.
(2) Hunc Titulum Sepulcralem adtuli in Par. I, Inſcriptionum antiq. Etrur. & illuſtravi pag. 406. & 407. num. 215.

caput ejuſdem Deae ; quod exemplum quum in Gemmis anaglypticis perrarum ſit , nolui praetermittere. (1)

Conſueverunt non ſolum Graeci & Etruſci, ſed etiam Romani in ſimulacris ac ſtatuis cavos & inanes oculos conſtruere , ut eorum loco oculi ex adamante gemmisque pretioſis, quae oculos referrent, reponerentur. Exſtat Caecilii Balbi luculentiſſimum teſtimonium apud IOHANNEM SARISBERIENSEM in *Policratico*, qui haec habet : „ Quis enim Deorum ei parcat, a quo ſe deceptum intelligit ? Quis non irruat in eum , qui aureos Iovis oculos eruit , aut „ argento Gemmisque ſublatis veſtem nititur excoecare ? Quis de Martis capite adamantinum lumen „ temerariis effodit unguibus “ . Exſtant apud me antiqua ex aere ſigna Deorum, ac Diis dedicatorum animalium, quae oculos argenteos habent. Craterem quoque ex aere funebrem habeo , cuius manubrium in caput arietis elegantiſſimum deſinit, eius vero oculi argentei ſunt : toreuma in fundo Crateris ſculptum exhibet funus Patrocli , arma vero, thoraces, & galeae Heroum argento in aere inſerto illuminantur ; quod artificium , notatu dignum, & hodie Italice dicitur *di tarſia* ; quemadmodum docent antiqua pondera , quorum non pauca apud me ſervantur , queis litterae , & ſigna numeralia ex argento in aere inſerta ſunt. Thecam aeream atramentariam antiquam copioſo Commentario inluſtratam aliquando proferet Vir doctiſſimus IACOBUS MARTORELLIUS, Regius Graecarum Litterarum Profeſſor Neapolitanus,

(1) Vide, ſi lubet, quae adnotata ſunt in Vol. II. ad hanc Tabulam LIX.

nus, in qua ſigna ſeptem Deorum ex argento inſerta ſunt. Quum mihi primas ipſe Praefationis ſuae impreſſas ſchedas miſiſſet, docui, eumque monui, nihil de hac antiqua auri & argenti incruſtandi inſerendique arte, ac ne verbum quidem feciſſe; quod tamen ab eo factum iri ſpero.

Veteres quoque Chriſtiani oculos ex gemmis reponere in ſacris tum ex aere, tum e marmore Imaginibus conſueverunt; cuius artificii exempla non pauca alibi a me adlata ſunt. De eadem apud Graecos conſuetudine, eodemque artificio, habes Epigramma Lucilii in *Anthologiae* Lib. II. Cap. 22. num. 1. Sed de gemmeis oculis, vitreisque in ſtatuis repoſitis, plura adfert omnigena eruditione Clariſſimus Senator Bonarrotius, quem vide. (1) Multis operibus ex gemmis, lapillis, cryſtallisque ornari ſolita docet ſimulacra Deorum, in pompis ac feſtis eorum, quo facilius cultum ab ignara plebe obtinerent. Gemmis ornabant eorum caput, pectus, veſtes, & torques, fibulas, bullas ex gemmis locupletabant. Exſtat in meis Cimeliis bulla rotunda ex *Achate Sardonyche*, quae clauditur & aperitur tanquam thecula, opere pulcherrimo expolita, & ſtrigibus eminentibus ad centrum euntibus elaborata, limboque argenteo in utriusque partis labris circumdata, quam vel voto donatam alicui Deorum, Dearumque, vel etiam nobilis pueri inſigne fuiſſe pro amuleto continendo non invitus reor. Titulum dedi *Syncrotis Tiberii Caeſaris* (2) cuius officium fuit AD IMAGINES, quas ipſe in Domo Auguſta vel ſervabat, vel expoliebat, memo-

(1) In Praefat. ad Numism. maximi moduli Muſei Carpinei pag. XI. & XII.
(2) In Columbario Libert. & Servor. Liviae Aug. pag. 158. num. CXXVII.

memoratiſque ornamentis condecorabat, quum in pompis ornatiſſimis thenſis deducendae eſſent. De hiſce etiam gemmarum ornamentis in cultum Deorum plura Clariſs. Commendat. Eques FRANCISCUS VICTORIUS in *Diſſertatione* ſua *Glyptographica*. (1)

D. SALLUSTIUS ACCEPTUS.

De eo vide ſupra quae de NERONE diximus. His quae paullo ſupra obſervavi, illud addendum, Opifices Lapidarios eos eſſe poſſe, qui non ſolum Gemmas & Vitra coloribus iisdem infecta, quibus Gemmae cuiuscumque generis niteſcunt, expoliebant quamſcitiſſime; verum etiam & eos qui variis faciebus tum Gemmas tum Vitra donabant, dum ad rotulam expolirent, quas nos dicimus *faccette*, & actum ipſum *faccettare* adpellamus; quare doctiſſimi Compilatores Vocabularii Tuſcanicae elocutionis *Della Cruſca* haec ſcribunt Vol. II. pag. 329. „ FACCETTA. §. Onde „ *A faccette*, poſto avverbialmente, o in forza d' ag„ giunto, ſi dice di Gemma, o d' altro, la cui ſuper„ fizie ſia compoſta di facce, e piani diverſi. Lat. *angulatus*. Gr. Πολύεδρος. " In meis Gemmariis theculis pulcherrimae quaedam Gemmae antiquae ſine caelaturis ſervantur, & vitra etiam aliquot & cryſtalla parva orbicularis, vel longioris figurae hiſce faciebus eleganter & pellucide fabrefacta. Nihil dico de *Dactyliotheca Stoſchiana*, quae ditiſſimum eſt tum harum Gemmarum & Vitrorum antiquorum, tum antiquarum omnium elegantiarum promptuarium, unde exempla omnia peti poſſunt. Servatur etiam lens maior e cryſtallo ſplendidiſſimo in iisdem meis forulis,

R de

(1) Cap. VIII. IX. X. XI. & XII.

de cuius uſu alibi differendum erit. Exempla aliquot expolitarum Gemmarum e cryſtallo & vitro antiquo ſuis figuris exhibentur ab Auctore non ſemel laudato *Diſſertationis Glyptographicae* (1), quae in inſigni *Victorio Muſeo* Romae adſervantur. Idem Auctor in fine Praefationis ad egregium Opus *De Sanctis ſeptem Dormientibus*, adlatis figuris & inſtrumentis, accuratiſſimam normam exhibuit artis conficiendi Vitra cuiuscumque generis colorata, vulgo *Paſte*, quae referant *Iaſpides* nigros, virides, rubros, *Achates* variegatos, *Carneolas*, *Hyacinthos*, *Amethyſtos*, *Chalcedonios*, & quomodo expoliantur, utiliſſimo labore expoſuit, & docuit.

SATUREIUS

In Anthologia veterum Graecorum Epigrammatum, praeſertim Lib. IV. Cap. XVIII. deſcribuntur, & laudantur complura Scalptorum Gemmariorum opera lapillis inſcalpta, ac praecipue in cryſtallo montana. Inter hos celebratur SATUREIUS Graecus Lithographus, qui imaginem ARSINOES, uxoris Ptolemaei Philadelphi Regis, cryſtallo faberrime ita exſcalpſit, ut nihil ad veritatem deeſſet; quem Poeta in exprimendis imaginibus eximio Zeuxidi quodammodo parem facit. En ipſum Epigramma:

Ζεύξυδος ἡ χροιή τα ϰ̀ ἡ χαρις, ἐν δέ με μικρῆ
Κρυςάλλῳ, τὸ ϰαλον δαίδαλον ΑΡΣΙΝΟΗ
Γράψας τȣ̃τ' ἔπορεν ΣΑΤΥΡΗΙΟΣ. ἐιμὶ δ' ἀνασσης
Ἐικὼν, ϰ̀ μεγάλης λείπομαι ȣ̉δ' ὀλίγον.

Cl. HUGO GROTIUS vertit

Zeuxidos & color eſt & gratia: ſed SATUREIUS
Tum varias laudes exhibet ARSINOES
In glacie parva. Dominae ſum tantula tantae
Effigies; in me nil tamen eius abeſt.

Huic

(1) Vide Cap. XXVIII. pag. 105. & 106.

Huic forſitan Artifici praeſtantiſſimo tribuendus eſt Crater ille maximus ex *Sardonyche*, editus a Clariſſimo Marchione Maffeio in *Muſeo Veronenſi*, cuius poſtica pars Gorgonis caput exhibet, quandoquidem ſpecie Deorum eiusdem *Ptolemaei* & *Arſinoes* uxoris imagines repraeſentantur; de quo emblemate alibi fuſius dicam.

In ditiſſimo *Mediceo*, Imperiali nunc, *Theſauro* prodigioſa ſupellex ſervatur Vaſculorum antiquorum ex pretioſis lapidibus, atque e cryſtallo montana, quae admirando opere caelata ſunt. Poculum cryſtallinum antiquum ſpectatur in celeberrimo *Muſeo Stoſchiano*, in quo in anteriore epiſtomii parte mira arte excavatum in anteriore labro, e quo vinum in pocillationibus ad guſtum ſorbere ſolebant, ſculptum eſt Medusae caput anguibus crinitum, artificio emendatiſſimo. Non pauca & apud me exſtant antiquorum operum e cryſtallo fragmenta, quae ad ornanda parva Deorum templa, de quibus luculenter diſſerit Philippus Bonarrotius Florentinus Senator Ampliſſimus, facta videntur. (1) Referunt enim arborum folia, coronides, conchas, nimbos forſitan Veneri dono dandos, arma, thoraces, & homines, alios ex equo, alios pedibus, ad venatum euntes. Truncum, ſed toto cum pectore & coxis, ſedentem habeo Cupidinem antiquum e cryſtallo; cuius humeri quum foramine quodam terebrati adpareant, coniicio in parva aedicula pro Donario locatum fuiſſe. De hiſce parvulis Templis & aediculis exquiſita eruditio-

(1) In Praefat. ad Numism. *Muſei Carpinei*, ubi multa in cryſtallo caelamina adfert pag. 298. 345. 385. & diſſerit de his pag. XXII.

ditione diſſerit Vir Clariſſimus Philippus de Venutis, Eccleſiae Liburnenſi Praepoſitus. (1) Sed curioſum eſt diaglypticum e cryſtallo opus apud me, in quo ſculpta eſt perſona cum peculiari galea. In alio quatuor unciarum meo fragmento, in cryſtallo excavatus eſt Athleta nudus, perite aureis bracteis ſuperfuſo; in quo mira Caelatoris ars, ſtudium, ac patientia elucet. Nonnulla ex his fragmentis antrorſum, ubi figurae inſcalptae & excavatae ſunt felicibus ductibus & lineis, auro bracteata ſunt, ſervantque adhuc aurum pellucidum, uti imago Athletae, minus vero Militis memorata perſona. Haec opera, ſi per ſuam planitiem politiſſimam ſpectentur, figuras referunt veluti integras, exſtantes, & anaglyptico opere ſculptas; quod opus plane mirandum a peritioribus harum elegantiarum valde laudatur; quod exemplum ſecutus eſt Valerius Bellius Vicentinus, qui pro CLEMENTE VII. arculam ſtupendi operis ſculpſit, & introrſus figuras inauravit, quae in eodem *Theſauro Mediceo* exſtat. Nam in his contemplanda eſt non ſolum caelandi ſcalpendique peritia Opificis; verum etiam ars inaurandi, bracteisque cooperiendi eas imagines, quod fornacis igne fiebat. Habeo etiam leaenae caput e cryſtallo antiqua pulcherrimum, quod totum inauratum eſt. (2) Quare ſi Lithographis ſocios demus Bractearios Inauratores, non erit, opinor, abſonum & abſurdum. In Aula Liviae Auguſtae, ut vidimus, non ſolum Gemmarii Caelatores, Aurifices, Margaritarii, & Colorato-

(1) Vide Vol. I. *Diſſert. Accademic. Etruſcor.*

(2) De cryſtallo, eiusque uſu apud Antiquos accurate diſſerit Clariſs. Vir Ioan. de S. Laurent in ſua *Diſſert.* quae prima eſt in Vol. V. *Accademicor. Etruſcor.* Cap. VII. pag. 41.

ratores erant, verum etiam Inauratores. Adhuc haec ars perennat, & pocula cryſtallina, & crateres inaurati fiunt, praeſertim Venetiis apud Muranum, olim quoque in Mediceis officinis, & alibi, totoque orbe hodie intus & extra pocula pro Americana ambroſia ad miraculum uſque, ut in Saxonicis, Neapolitanis, & Florentinis Ginorianis officinis fulgenti auro bracteantur, atque inaurantur, & picturae etiam elegantiſſimae aureis lineis illuminantur; adeo ut non multum miremur Aegyptia opera, & inventas ab eis Artes, quum noſtra quoque aetate excellentiſſimos Artifices cuiuscumque generis habeamus ſagaciſſimos ac peritiſſimos. Adferre nunc lubet quae Plinius obſervat de Aegyptiis poculis. (1) „ Tingit „ & Aegyptus argentum, ut in vaſis Anubim ſuum „ ſpectet; pingitque, non caelat argentum. Tranſit „ inde materia & ad triumphales ſtatuas, mirum- „ que creſcit pretium fulgoris excaecati ". Quomodo etiam Gemmae ab Aegyptiis tingerentur, idem Plinius exponit. (2)

D. SEGULIUS ALEXA

Cum Opificibus Gemmariis recenſendus eſt DECIMUS SEGULIUS ALEXA, qui Romae floruit, quod ex ſequenti titulo *Gruteriano* (3) colligitur.

D. SEGVLIVS
ALEXSA. AVRVFEX

SELEUCUS

Hic quoque aurariam artem exercuiſſe videtur, & in

(1) Lib. XXXIII. Cap. 9. (2) Lib. VII. Cap. 9. (3) Pag. DCXXXIX. 1.

Collegio Aurificum Magiſter Quinquennalis fuit, licet libertinae conditionis, cuius dominus fuit Aulus Fourius. (1)

T. SICINIUS PRIAMUS

Aurifex fuit, teſte Opitergiano lapide penes Muratorium. (2)

T. SICINIVS. L. L.
PRIAMVS. AVRIF.

SIDON

Vitri Artificem adpellat Plinius (3). Manubria ſive anſas duas Vaſculi vitrei pulcherrimi, ſed fracti, olim ad me miſit delineata amiciſſimus Eques Hieronymus Odam, in quibus ſcriptum exſtantibus litteris ΣΙΔΩΝ, quae vel ipſum Artificem, vel Sidonem notabant; nam vaſcula vitrea e Sidoniis officinis apud Romanos laudatiſſima, ac magno in pretio fuere, quum apud Sidonios Artifices eſſent egregii, quos etiam celebrat Strabo (4), deque his Plinius fuſius agit Lib. XXXVI, Cap. 26. Vitrarias antiquas Officinas memorat Bonarrotius in Praefatione ſui immortalis Operis *de Vitreis Vaſculis antiquorum Chriſtianorum*, ubi Poculorum & Calicum vitreorum antiquitatem, uſum, artificium, luxum apud Romanos tanta eruditione elucidat, ut nil ſupra deſiderari poſſit. Erant etiam in magno pretio Vaſcula Vitrea ſigillata, nempe ſignis & figuris ornata; quae etiam non ſolum pingi variis coloribus, ſed etiam inaurari ſolebant. Merentur ergo & hi Vitrarii Artifices in cenſum Gemmariorum Opificum, velu-

(1) Vide Theſ. Gruter. pag. DCXXXVIII. 9. (2) Claſs. XIII. pag. CMLXXVII. 9.
(3) Hiſtor. Nat. Lib. V. Cap. XIX. (4) Geograph. Lib. I. 41.

veluti ſocii, comites, & adſeclae, venire; quum & ipſi tanta arte non ſolum vaſcula, ſed etiam ſigna, & templorum, atque aedicularum ſacrarum, & Muſeorum ornamenta e vitro abſolverent, ac perficerent. Multa in Adverſariis undique collecta adnotavi, quae pulcherrimum opus praeſtare poſſunt *de Vitrariis antiquis, & eorum operibus*, quod a nemine nedum factum, nec excogitatum puto. Myrrhini Vaſculi fragmentum inſigne protuli in Decade II. mearum *Symbolarum*, quod apud me exſtat; quare & de his, qui vitrea vaſcula, phialas, ampullas fabricabant, luculenter diſſeri poteſt. Non ſine voluptate contemplor inter mea Cimelia Caput virile imberbe e vitro felici flatura figuratum, altum cum collo unciis ſeptem, ſine dubio antiquum. Obſervavi Artificem triplici flatura illud efformaſſe; nam prima anteriorem vultus partem, altera poſticam, tertia vero flatura egregio opere utramque partem coniunxiſſe & conſolidaſſe animadverto, ut integrum caput referret, quod intus totum vacuum eſt, & multae quidem ſubtilitatis, praeſertim in naſo, qui labefactatus parumper eſt. In tam opulento antiquarum Inſcriptionum *Theſauro* nondum vidi memoratos Opifices Vitrarios, quum de Vitreis operibus, gemmis, deque Obſidiano Vitro luculenter agat Plinius. Probe teneo me vidiſſe (pauca tamen) vitrea vaſcula, ſeu phialas, quarum ima pars exhibet litteras aliquas, & vitrariae officinae inſigne. Profecto mirum videri poteſt, quum *Ampullarii* legantur (1), & *Artifices artis teſſellariae luſoriae* (2), nempe ex la-

(1) Vide Theſaur. Murator. pag. CMXXII. 36. (2) Apud eundem pag. CMLVIII. 4.

ex lapillis gemmeis, vel ex ebore. Tali gemmei & vitrei perpulcro artificio fabrefacti in variis Muſeis, atque in meis Cimeliis adſervantur ex *Sarda* & *Chalcedonio Saphyrino*; & duo tali antiqui ex *Sarda*, Cruce inſculpti, & ſacris litteris ornati, occaſionem dedere amiciſſimo Viro eximio Io. Baptistae Passerio, ut Diſſertationem luculentam elucubraret *de Sortibus veterum Chriſtianorum*, quam protuli in Vol. iiI. mearum Gemmarum Aſtriferarum (1). Accedunt teſſerae vitreae, imagines in vitreis orbiculis ſculptae, & alia huiusmodi opera, ingenii ac ſtudii oblectamenta, quae oſtendunt Opificum *Vitrariorum* induſtriam, ſcientiam, ac praeſtantiam; adeoque cum Scalptoribus tantam habent adfinitatem, ut ſine haeſitatione credam, eximios Gemmarios Lithographos, eximios quoque Vitrarios fuiſſe; quum ipſi exempla & prototypa ſuorum operum, ut opus pretioſum facerent accuratius, efformarent; vel ex iam abſolutis operibus educerent vitreas formas, quae a nobis *Paſte antiche* adpellantur, e quibus non paucae apud me exſtant; innumerae vero in *Cimeliarchio Stoſchiano;* quae antiqua vitrea ectypa nobis plurima ſervarunt praeſtantium Caelatorum Gemmariorum opera, quorum archetypa adhuc latent, & nondum viſa ſunt. Non praeteribo *Vaſcularios Vitrarios*, qui in fundo Vaſculorum ſuorum nomen ſuum per ſiglas notare ſolent, atque etiam inſigne officinae ſuae inſculpere; cuius rei non deſunt exempla. Inter hos forſitan numerandus L. AEMILIUS BLASTUS, cuius opus dedi ac deſcripſi ex *Cimeliis Andreiniis* (2). Praetereo vitreas

(1) Ea eſt Diſſertatio XIV. quam vide pag. 234.
(2) Vide Par. I. Inſcript. ant. Etrur. Urb. pag. 265. num. 51.

vitreas ampullas, ac phialas unguentarias, olearias, quae exhibentur ex ſculpturis eximiarum Gemmarum, quas e *Muſeo Victorio* accepi, & protuli inter *Donianas Inſcriptiones* (1). Multa dicenda in Adverſariis meis ſupereſſent de *Pictoribus Vitrariis*, ſed quia hi ad hanc Spartam non pertinent, praetermitto; de quibus tamen alibi erit ſermo.

STEPHANUS

Laudatur STEPHANUS in Monumento ſive *Columbario* Libertorum & Servorum Liviae Auguſtae, qui fuit Tiberii Caeſaris Aurifex, inter Scalptores Gemmarum celebris, de quo ſupra in Parte II. nonnulla adnotavi. En eius titulus: (2)

STEPHANVS
TI. CAESARIS
AVRIFEX.

Quanta artis ſcientia pollerent Gemmarii Artifices, qui Auguſteo aevo floruerunt, oſtendunt Opera anaglypho opere exſcalpta, quae iam edita ſunt; *Achates* nempe Tiberianus, Auguſtae Familiae Apotheoſis, quae exſtant in Caeſareo *Vindobonenſi Cimeliarchio*, & alia vulgo *Camea* eiusdem aevi, magnitudine & opificio inſigniſſima. Nec praeteribo Craterem immenſi operis abſolutiſſimi, ex *Achate* utrimque ſculpto, mirae magnitudinis, olim *Muſei Farneſiani*, nunc *Regii Neapolitani* inſigne ornamentum, a Praeclariſſimo SCIPIONE Marchione MAFFEIO bis editum; (3) & Ti-

T berii

(1) Tab. IX. pag. 143. (2) Ibid. pag. 153. num. CXX.
(3) Vide Muſeum Veronenſe pag. CCCLV. & CCCLVI.

berii Caeſaris protomam, opere admirando & exquiſitiſſimo ſcalptam ex *Iaſpide* caerulei coloris, vulgo *Turchina*, quam exhibui in *Muſei Florentini* Vol. I. Tabula III. eamque illuſtravi pag. 14. quae exſtat in Auguſto *Mediceo Theſauro*. Gemmarius Opifex in hac nomen ſuum non ſcripſit; ſed quis ſcit, num huius STEPHANI peritiſſima manu, tam verae imagini ſimillima, eſſe poſſit? Hic STEPHANUS non Liviae Auguſtae, ſed TIBERII CAESARIS AVRIFEX laudatur. Dubitare licet; non tamen id adſerere, aut adfirmare. In iisdem Mediceis Imperialibus Cimeliis exſtat opus *Sardae* pereleganter inſcalptum, nempe Pegasus ociſſime currens, quod praefert nomen STEPHANI; (1) de quo dubitandum tamen, utrum exprimat nomen Gemmarii Scalptoris, an vero Domini poſſeſſoris eiusdem Gemmae. De hiſce dubiis caelaminibus iudicium aliorum cupio, meum non profero.

TEUCER

Laudatur a Plinio (2) TEUCER *Cruſtarius*, qui ſua aetate ingentem famam conſecutus eſt. *Cruſtae* erant emblemata, exquiſito artificio elaborata, quae Vaſculis praeſertim potoriis addebantur, quae non ſolum ex auro argentoque fiebant, verum etiam ex gemmis nobiliſſimis, de quibus Gotofredus in *Cod. Theodoſ.* Lib. XV. Tit. VII. & Lazarus Bayfius. Iam memoravimus ex antiquis ſcriptis monumentis aurea

(1) Vide a me editum Par. I. Inſcr. ant. Etrur. Urb. Tab. XII. num. I. Illud nunc notandum, omnes Gemmas, quas in hoc Volumine protuli, ita ſculptas eſſe, ut in ipſis Archetypis Gemmis viſuntur, non vero ut in ectypis exprimuntur, quod tunc a novitio factum, poſtea minime probavi.

(2) Lib. XXXIII. Cap. XII. num. 5. Hard. edit.

aurea & argentea Vaſcula potoria gemmata, quibus in menſis utebantur Principes Domus Auguſtae. Quamvis incertum ſit, utrum *Cruſtarii* Opifices Gemmas ipſas, & gemmata anaglypha opera, quae Vaſculis inſerebant & inligabant, ipſi inſcalperent, ac caelarent; tamen cum Gemmariis Aurificibus propter artis adfinitatem, inſerendarumque Gemmarum peritiam ex hoc Hiſtorico Catalogo reiicere abſurdum mihi viſum eſt; in quo non ea ſola nomina Scalptorum Gemmariorum, de quibus conſtat, ſed & aliorum, qui artis cognatione ac ſtudio eorum ſocii erant, atque, ut vidimus, in Collegio Aurificum cenſebantur, enumeranda eſſe non inutili labore cenſuimus. His, ſi Viris doctis placuerit, addi poterunt Caelatores aureorum & argenteorum poculorum, & phialarum celebriores, qui a Plinio ibidem laudantur, quum in multis non exprimat, ſi ea vaſa ex pretioſis lapidibus perfecta eſſent, vel gemmeis emblematis ornata; inter quos MENTOR, ACRAGAS, BOETHUS, MYS, CALAMIS, ANTIPATER, STRATONICUS, TAURISCUS Cyzicenus, ARISTON & EUNICUS Mitylenaei, HECATAES, & qui circa Magni Pompeii aetatem floruere, PRAXITELES, POSIDONIUS Epheſius, LAEDUS Stratiates, ZOPYRUS, PYTHEAS, ac demum TEUCER, de quo haec pauca adtulimus.

His adiungendus ALCIMEDON poculorum Caelator celeberrimus, quem divinum adpellat Virgilius.

- - - - - - - Pocula ponam
Fagina, caelatum divini opus ALCIMEDONTIS,
Lenta quibus torno facili ſuperaddita vitis
Diffuſos hedera veſtit pallente corymbos.

In me-

In medio duo ſigna: Conon; & quis fuit alter,
Deſcripſit radio totum qui gentibus orbem;
Tempora quae meſſor, quae curvus arator haberet?
Necdum illis labra admovi, ſed condita ſervo.

Ruſticis aptavit opus; ſed facile eſt VIRGILIUM deſcripſiſſe vas, ſeu ſcyphum a ſe viſum, ſculptum ſtupendo opere; vel, ut notat SALMASIUS, ex THEOCRITO accepit. Quare & ab eo, & ab ANACREONTE, aliisque Poetis eximiae pulchritudinis caelata Vaſcula potoria deſcribuntur.

TRAVII

Patria domoque Amerini fortaſſis fuere TRAVII Aurifices, qui in hoc funebri Titulo penes GRUTERUM (1) memorantur; nam lapis exſtare dicitur Ameriae in aede B. Rocchi:

T. TRAVIVS. T. L. ARGENTIL
LVS. AVRIFEX. TRAVIVS
T. L. AVCTVS. AVRIFEX
LIB. FEC

In *Scaligeriano Indice* indicatur DOMVS AVRIFICVM pag. XXXI. num. II. ſed notandum, inrepſiſſe mendum; nam in ara marmorea, quae exſtat in *Muſeo* ſuburbano *Strozzio*, quam vidi, & in lucem iterum accuratius protuli (2), ſcriptum eſt: EVMOLPVS CAESARIS A SVPELLECTILE DOMVS AVRIAE. hoc eſt *Domus Aureae* Neronis.

P. VA-

(1) Pag. MCXVII. num. I.
(2) Vide Par. I. Inſcription. ant. Etrur. Urb. pag. 335. num. 4.

P. VALERIUS BENEDICTUS

Vide ſupra ubi recenſetur inter Aurifices C. AURELIUS CARPUS.

L. VETTIUS NYMPHUS

Romanus, ut opinor, fuit hic L. VETTIUS NYMPHUS; nam in Romano Agro inventum eius Epitaphium, adlatum inter *Gudianas* (1):

L. VETTIVS . NYMPHVS
AVRIFEX. V. A. XVII. &c.

Sed inter *Sponianas* legitur (2):

L. VECTIVS. NYMPHIVS.

at legendum videtur NYMPHVS.

Z E U X I S

Claudit agmen praeſtantium Scalptorum Gemmariorum, & Aurificum ZEUXIS Liviae Auguſtae Libertus, huiuſce artis peritus. Sepulcralis eius titulus heic repetendus. (3)

ZEVXIS. LIVIAE. L.
AVRIFEX
RVFA. TERTI. L.

His addere nunc lubet *Anularios*, qui Scalptorum ſocii & conlegae ſunt, qui in vetuſtis lapidibus memorantur. Ex Placentino lapide, quem manu Sen. Bonarrotii inter eius ſchedas exſcriptum inveni, prodit Q. MVSIVS PRIMVS. En ſepulcri eius epigraphe, quam vivens ſibi fecit.

V. L O C. F
Q. M V S I. Q. L
P R I M I
A N V L A R I
IN FR. P. XIIII
IN AG. P. XIIII

V GRU-

(1) Pag. CCXXV. num. 2. (2) In Miſcell. erud. Antiq. pag. 219.
(3) Vide Columbarium &c. pag. 150. num. CXIV.

Grutero & Scaligero incognita fuit, in quorum Theſauro nec *Muſia* familia, nec inter Artifices *Anularii* recenſentur. Eadem epigraghe cum mendis, & confuſa repetitur. (1)

Huic praeſtantium Artificum agmini ſi quis addere voluerit, ſilentio non praeteribo, PHILOMUSUM, qui in Aula Liviae Auguſtae fuit *Inaurator* Tertii Libertus, qui nempe ſimulacra Deorum, ſtatuas, imagines, & alia quae ad ſupellectilem ſpectant, inaurabat, aureis bracteis cooperiebat, cuius exſtat ſepulcralis hic titulus a me editus in meo Columbario.

PHILOMVSVS
TERTI. L. INAVR

Hoc eſt Inaurator.

ZOSIMUS

Inter Scalptores Gemmarios recenſetur a Ioanne Fabro Bambergenſi in Commentariis ad Imagines Virorum Inluſtrium Bibliothecae Fulvii Ursini. (2) Sed quum Artificum nomina propria alio detorqueat, vel falſo explanet (3), eius iudicio caute fidendum eſt: ei tamen ignoſcendum, quum nonniſi haeſitanter & obſcure nomina Gemmariorum Scalptorum ante V. C. Petrum Andream Andreinium, Leonem Strozzam Praeſulem, & Philippum Stoschium indicata fuerint vel cognita.

(1) Claſs. XIII. num. 6. (2) Tab. LXXXVII. pag. 52.
(3) Vide Diſſert. Glyptographicam Cap. III. pag. 8.

HISTORIAE GLYPTOGRAPHICAE

PARS IV.

SCALPTORES GEMMARIOS
RECENTIORES
A Saeculo XV. ad Saeculum XVIII.
complectens.

PROLOQUIUM

MAgnum & divinum eſt hominis ingenium, quod quidquid arduum & admirabile eſt in univerſo terrarum Orbe, id ipſum imitari & facere ſapientiſſimi Dei optimi maximi ope & conſilio conſuevit. Teſtantur quantae eius mentis vires ſint, & quam maxima ac mira perſpicacia atque intelligentia, innumera magnificentiſſima aedificia, naves, horologia, pictae tabulae, ſtatuae, atque, ut paucis omnia complectar, ſcalptae Gemmae, de quibus nunc pertractandum. In parvo minimoque lapillo non ſine admiratione cernimus plurimas figuras faberrime expreſſas; cuius ſtupendi opificii teſtis eſt illa toto orbe famoſiſſima Gemma, quae e digitis divini noſtri MICHAELIS ANGELI BONARROTII in digitos Chriſtianiſſimi Galliarum Regis Magni LUDOVICI XIV. tanto honore & maieſtate digna, feliciter migravit. (1) Praetereo alia plura Artificum praeſtantiſſimorum miracula, quae in egregio ſuo opere FRANCISCUS IUNIUS luculenter deſcripſit. Quum in ſuperioribus huius Hiſtoriae partibus veterum clarorum Artificum Gemmariorum nomina ac laudatiſſima opera recenſuerim; in hac poſtrema recentiores Gemmarum Scalptores enumerandi ſunt. Primus hanc Spartam ſumma cum laude occupavit GEORGIUS VASARIUS, qui eos Opifices, quos aetate ſua celebres audiverat & noverat, laudavit; mox Auctor Diſſertationis Glyptographicae, nempe Clariſſimus FRANCISCUS VICTORIUS Equeſtris Ordinis S. Stephani P. & M. Commendator,

(1) Hanc Gemmam operoſiſſimam egregie delineatam, & aeri inciſam, vide editam in Par. I. Operis P. I. Mariette, quod inſcribitur: *Traitè des Pierres Gravèes* &c. Tabula XLVII.

qui eorum nomina paucis adiectis indicavit . Victorium *ſecutus eſt egregius* Petrus Mariettus *Gallus* , *qui non pauca* , *iisdem veſtigiis inſiſtens* , *adnotavit* ; *ſed omnes una commiſcuit Artifices* , *ad ſidera nimium evectis his* , *qui Gallicum caelum ornant* . *Illud igitur mihi propoſitum perficiundum curavi* , *ut non ſolum eorumdem Gemmariorum Opificum nomina ſervato chronologico ordine* , & *aetatum ſerie recenſerem* , *verum etiam multa quae ab ipſis praetermiſsa ſunt* , *obſervanda proponerem* . *Ex dicendis adnotandisque perſpicue apparebit*, *me nullis laboribus ſtudiisque peperciſſe* , *ut Hiſtoriam hanc meam Glyptographicam abſolutiorem* , & *luculentiorem poſteritati commendarem* . *Ea de re Scriptores de hiſce artibus pertractantes conſului* ; *plurima volumina*, *quae habentur Florentiae in Mediceis Bibliothecis* , & *in Mediceis Chartophylaciis excuſſi* , *ut nomina praeſtantium Aurificum Gemmariorum* , *qui ſub Mediceis Heroibus ſtipendia meruere* , *colligerem* , *ac permulta nondum vulgata ac nota* , *quod factum a me eſt* , *ſcriptis patefacerem* . *Primum dicendum eſſet de Gemmariis Caelatoribus* , *qui Romae floruerunt ſedente* MARTINO V. *Pontifice Maximo* ; *ſed quia in ea temporum caligine* , *nondum litteris in priſtinum decus* , & *gloriam reſtitutis* , *eorum nomina nobis nota non ſunt* , *Glyptographicae Artis praeſtantiam iure ac merito Florentinis ingeniis tribuimus* , *ope* , *ſtudio* , *ac liberalitate Viri Magnificentiſſimi* LAURENTII MEDICIS , *qui artes omnes* , *atque etiam optimas litteras ac diſciplinas reſtituit* , *atque in ſempiterna luce* & *dignitate conlocavit* . *Minime tamen negandum eſt apud Florentinos* & *ante hanc Laurentianam Epocham floruiſſe Glyptographicae Artis ſtudia* ; *quod ut perſpicue oſtendam*, *paucis contentus exemplis* , *recenſere lubet* Benedictum Perutium *Florentinum* , *qui* , *teſte* Scipione Admirato ,

RATO, *in Florentinis Hiſtoriis* (1), lapillorum ſcalptor fuit ſingularis: *ſiquidem Florentinae Reipublicae rebellis, quum anno* MCCCLXXIX. *vel potius ſequenti, Patavium confugiſſet, falſis formis in lapillo reddidit, atque expreſſit obſignatorium anulum ac ſphragisma Caroli de Duratio, qui ex avito Neapolitano regno Iohannam Reginam pellere, & in carcerem detrudere auſus fuerat; adeo illud verum eſt, quod Celeberrimus* SCIPIO *Marchio* MAFFEIUS *adfirmat* (2), " *quod artes quaelibet ab Italis omni aevo* „ *exercitae ſunt; cum exterae nationes neque litteras ullas,* „ *neque artes in Italiam attulerint; ſed earum rudes at-* „ *que ignari advenerint: iisque non admoverunt manus, niſi* „ *poſtquam longo contubernio, ſanguinisque commixtione ipſi* „ *quoque Itali evaſerunt.*

Igitur ut perſpicuo ordine hanc Glyptographicam Hiſtoriam, quae recentiores Gemmarios Scalptores complectitur, contexam; primum verba faciam de Mediceis Principibus praeſtantiſſimae Artis Inſtauratoribus & Fautoribus liberaliſſimis; mox agam de Artificum Officinis ab iisdem conditis, atque omnibus inſtrumentis ac praeſidiis luculenter inſtructis; deinde Florentinos Lithographos, qui iisdem regnantibus floruere, ſervatis temporum legibus, recenſebo; poſtmodum, quod nimis ieiune, vel levi Minerva factum eſt, de pretioſorum lapillorum Compaginatoribus, ſeu Muſivariis, qui, non vitreis lapillis, ſed pretioſis durisque petris in compingendis tabulis uſi ſunt, atque hac ipſa noſtra aetate utuntur, ſermonem inſtituam; in quo capite & Clarorum Artificum exterorum nomina venient, qui ad haec uſque tempora Gemmis ſcalpendis colligandisque tam miro opificio dant operam,

(1) Vide Tom. I. Partis I. Lib. XIV. pag. 741. edit. Florent. in fol.
(2) In Muſeo Veronenſi pag. CCXXXII.

operam, ut pictas tabulas referant, ope & munificentia magnorum noſtrorum Principum, & ſummam nomini ſuo gloriam operibus ſuis aerumnoſiſſimis conquirunt. Vitandae obſcuritatis & confuſionis cauſa, mox Regnorum & Urbium omnium praeclaros Glyptographos Artifices recenſebo, deſcribamque eorum quae mihi nota ſunt opera, indicata qua floruerint temporum ſerie. Poſt me non defuturos auguror, qui eorumdem Artificum numerum augebunt, & alia notatu digna, longa meditatione & ſtudio in lucem proferent; ſed his paucis nos contentos eſſe decet, maiorem gloriam poſteris debitam numquam negaturos, atque inviſuros.

Ordo & Prospectus huius Partis IV. Hiſtoriae Glyptographicae.

Proloquium.

CAPUT PRIMUM.

Medicei Principes Glyptographicae Artis primi reſtitutores & fautores recenſentur & laudantur. p. lxxxvij

CAP. II. *De Florentina Schola Glyptographica, eius loco, praeſidiis atque ornamentis.* p. xcv

CAP. III. *De egregiis primisque Gemmarum, Lapillorum, Marmorumque rariorum compaginatoribus.* p. civ

CAP. IV. *Nomina Compaginatorum celebriorum recenſentur.* cxij

CAP. V. *De Opificibus qui in Regio Palatio & Muſeo Florentino vaſcula cryſtallina, aliaque e cryſtallo opera faciebant.* p. cxiv

CAP. VI. *Nomina praeſtantium Vaſculariorum in Florentinis officinis cryſtallinis & vitreis producuntur.* p. cxxj

CAP. VII. *Inluſtres Principes, qui Glyptographicae ſtudia favore & opibus proſecuti ſunt, laudantur.* p. cxxiv

CAP. VIII. *De Schola Florentina Glyptographica ſub Laurentio Medice ac Petro eius filio, & Alexandro Med. Flor. Reip. Duce.* p. cxxxj

CAP. IX. *Gemmarii Scalptores in Florentina Schola clari, qui ſub Cosmo I. & Franciſco I. Magn. Etruriae Ducibus floruere, recenſentur.* p. cxlvj

CAP. X. *Regnantibus Ferdinando I. & Cosmo II. Magnis Etruriae Ducibus, qui floruerint in Florentinis Officinis Gemmariis Scalptores declarantur.* p. clxij

CAP. XI. *Scalptores Glyptographici, qui in Florentinis Officinis regnantibus Ferdinando II. Cosmo III. & Ioanne Gaſtone Magn. Etruriae Ducibus claruere, recenſentur.* p. clxviij

CAP. XII. *Glyptographicae Scholae Florentinae regnante Franciſco M. D. E. Imperatore Caeſare ſemper Auguſto, qui nunc florent Scalptores Gemmarii, eorumque egregia opera recenſentur.* p. clxxxiv

CAP. XIII. *De Romana Glyptographica Schola, qui in ea reſtitutis Artibus floruerint Gemmarii Scalptores recenſentur.* ccj

CAP. XIV. *De Langobardica Schola Glyptographica, qui ex ea prodierunt Gemmarii Scalptores exponuntur.* p. ccxxiv

CAP. XV. *De Veneta Glyptographica Schola, qui in ea floruere Gemmarii Veneti Scalptores recenſentur.* p. ccxlv

CAP. XVI. *De Gallica Schola Glyptographica, eius clari Scalptores Gemmarii memorantur.* cclxix

CAP. XVII. *De Glyptographica Schola Alemannica, eiusque claris Scalptoribus Gemmariis.* p. cclxxiv

CAP. XVIII. *De Scholis Glyptographicis Hiſpanicis, Britannicis, Danicis, Scoticis, Sueticis, Pruſſicis, aliiſque transmarinis, eorumque celebrioribus Scalptoribus Gemmariis.* p. cclxxxiv

CAPUT

CAPUT PRIMUM.

Medicei Principes Glyptographicae Artis primi reſtitutores & fautores recenſentur & laudantur.

MENTE magnorum Principum & Regum digna ea cura habita eſt, quae tota in illud divinum beneficium incubuit, ut optimae diſciplinae & artes non ſolum adſidue in ſuis ditionibus excolerentur, verum etiam ad ſummum decus, dignitatem, atque praeſtantiam abſolutiſſimam eveherentur. His enim vigentibus, mirumque in modum florentibus, populorum commoda, commercia, & opes augentur, divitiae, merciumque omnium copiae, & maximae facultates parantur, & facili negotio conquiruntur, earumque nominis gloria ac fama totus orbis impletur. Omnium primi MEDICEI HEROES ſtudiis omnibus & artibus facem hanc micantiſſimam extulerunt, qui barbarorum teterrima vaſtatione & excidio male vexatos profugos homines doctiſſimos e Graecia in ſinum ſuum exceperunt, & litteras atque artes veteres intermortuas ad vitam revocarunt, atque in aedibus ſuis, rure etiam inſtituta Platonica Academia, florere, in dies creſcere, & vires augere voluerunt. Ne in tanta gloria adſerenda iactabundus videar, teſtem nobiliſſimum adducam EZECHIELEM SPANHEMIUM, qui in Diſſertatione prima de praeſtantia & uſu Numismatum antiquorum perſpicue oſtendit, Mediceae Auguſtae Domus Heroas omnium primos veterum monumentorum utiliſſimum ſtudium amoremque in Italiam invexiſſe. Quamquam conſtet, Io. FRANCISCUM PETRARCHAM in antiquitatibus obſervandis, dum Romae verſaretur, reliquos omnes anteceſſiſ-

ſe;

ſe ; de quo ſtudio multa in ſuis epiſtolis tradit : tamen in iisdem vetuſti aevi deliciis colligendis , atque in Cimeliis & Muſeis condendis primus omnium exemplo ſuo emicuit LAURENTIUS MEDICES , cognomento , & reipſa MAGNIFICUS , litterarum litteratorumque parens optimus maximus , qui ſcalptas Gemmas antiquas , pulchritudine , elegantia , atque opificii dignitate ac maieſtate inſignes , perrara Numismata , pretioſa Vaſa , Codices tum Graecos , tum Latinos , praeclaras denique omnes , quas undique per viros doctos invenire potuit , venerandae Antiquitatis reliquias , in aes , vel in marmor inciſas , diligentiſſime conquiſivit , & ab interitu vindicavit : qui etiam transmiſſo poſteris harum lauticiarum ſtudio & flagrantiſſima cupiditate , veluti e ſpecula , ad nominis ſui aeternitatem conſequendam , hoc nullo umquam tempore intermoriturum lumen a ſe feliciter accenſum propagavit , amplificavitque . Sed ne videar LAURENTII laudes plus aequo ad caelum evehere , praeſtat coaevi eximii viri litteratiſſimi Bernardi Oricellarii Patricii Florentini diſertiſſimam Laurentianae Mediceae Gazae deſcriptionem adferre ex eius Commentario de Bello Italico : (1)

„ Erant ſane theſauri veteres pacis diuturnae , re-
„ giaeque opulentiae ornamenta undique toto orbe con-
„ geſta . Nam cum iam pridem gens Medicea floreret
„ omnibus copiis ; terra marique cuncta exquirere ,
„ dum ſibi Graecarum , Latinarumque litterarum mo-
„ numenta , toreumata , gemmas , margaritas , aliaque
„ huiuſcemodi , opere naturae ſimul , & antiquo arti-
ficio

(1) Londini , ſed edit. Florentiae anno MDCCXXXIII. pag. 52. ubi titulus in margine , *Mediceae Domus expilatio* .

„ ficio conſpicua, compararent. Quo factum eſt, longo aevo, quo haec familia ſtetit, ut ſi quid praeter cetera inſigne ex Antiquitate, ſaevitieque temporum ſuperfuiſſet, veterum Scriptorum codices, vaſa ex Sardonyche, ceterisque gemmis caelata, Deliaca atque Corinthia, lapilli multiplici ſculptura, coloreque peregregii; praeterea ſigna, tabulae, aurum, argentumque ſignatum perantiquo opere, multa atque lauta ſupellex, cuncta quae animum oculosque accenderent, undique in Domum Mediceam confluerent. Teſtimonio ſunt litterae gemmis ipſis inciſae LAURENTII nomen praeferentes; quas ille ſibi familiaequae ſuae proſpiciens ſcalpendas curavit, futurum ad poſteros regii ſplendoris monumentum: licet enim ex his coniectari, fuiſſe aliquando apud Medices aequa proportione reliqua". Et paulo poſt: „ Haec omnia magno conquiſita ſtudio, ſummisque parta opibus, & ad multum aevi in deliciis habita, quibus nihil nobilius, nihil Florentiae quod magis viſendum putaretur, uno puncto temporis in praedam ceſſere". Multa tamen poſt Laurentii obitum Vaſcula perinſignia e variis gemmis pretioſiſſima, magnitudine, elegantia, & pretio admiranda, in Divinum cultum ceſſere, quippe ſervandis Sanctorum exuviis dedicata fuere in Ambroſiana Baſilica Florentina Sancti Laurentii, quae & hodie ibidem ſpectantur; (1) ac multa etiam tum ab ipſis, tum ab haeredibus Mediceis Principibus in Regio Palatino Sacrario domeſtico recondita habentur.

Tanto rerum antiquarum ſtudio captus eſt Lauren-

Z tius,

(1) De his plura Vaſarius in Vita Valerii Vicentini in Par. III. vol. I. pag. 290. ed. Flor.

tius, ingenio & eruditione praeſtantiſſimus, ut Scholam Florentiae in Hortis ſuis ad Divum Marcum, publico bono aperuerit; in qua munificentia & liberalitate ſua lectiſſimi iuvenes ſub optimis ac peritiſſimis Magiſtris educabantur; atque ita ſummo ſtudio inſtituebantur, ut veteres artes Sculpturae, Picturae, Plaſticae Glyptographicae, ceteraeque adfines omnes ingenti nominis ſui gloria, quum intermortuae eſſent Barbarorum inſcitia, & conluvione vaſtatae, ac teterrime foedatae, ad priſtinum decus & dignitatem revocatae fuerint; e qua Schola, ab eo condita, tanquam ex equo Troiano, tot Artifices in ſingulis Artibus ac ſtudiis praecellentiſſimi prodiere, ut non ſolum Florentiam tantum, ſed hinc magno cum honore adciti egregii Opifices omnem fere Europam, quae tanto lumine perculſa eſt, atque ſtupore, & aemulatione excitata, pulcherrimis operibus implerunt atque exornarunt. Ex his perpaucos, qui in ea Laurentiana Officina, ſive bonarum Artium Accademia ſumma cum laude profecerunt, ac brevi temporis ſpatio praeſtantiſſimi evaſerunt, commemorare lubet, nempe divinum Michaelem Angelum Bonarrotium, de quo in eius Vita nuper a me edita diſſerui. Sed in his commemorandis, quia illuſtre eſt Georgii Vasarii teſtimonium, eius utar verbis. (1) „ Favorì „ dunque il Magnifico LORENZO ſempre i belli ingegni; ma particolarmente i nobili, che havevano „ a queſte arti inclinazione; onde non è gran fatto, „ che di quella Scuola uſciſſero alcuni, che hanno fatto ſtupire il Mondo: e che è più, non ſolo dava „ provviſione da poter vivere, e veſtire a coloro, che „ eſſen-

(1) In Vol. I. Part. III. Vit. excell. Pictor. edit. Flor. 1568. pag. 52. & 53.

„ eſſendo poveri, non harebbono potuto eſercitare lo „ ſtudio del diſegno; ma ancora donativi ſtraordinarj „ a chi meglio degli altri ſi foſſe in alcuna coſa ado- „ perato; onde gareggiando fra loro i giovani ſtudioſi „ delle noſtre arti, ne divennero, come ſi dirà, eccel- „ lentiſſimi “. Hi vero, ut mox ſubdit, fuere, principe in loco Bonarrotius, Ioannes Franciscus Rusticius, Torrigianus Torrigianius, Franciscus Granuccius, Nicolaus Dominici F. Soggius, Laurentius Credius, Iulianus Bugiardinius, omnes Florentini; ex finitimis & conterraneis Baccius de Montelupo, Andreas Contuccius e Monte Sanſovino, Andreas Verrocchius, Antonius Pollaiolus, & alii plures, qui alibi ab eo honorifice commendantur. Sed de hac Schola, deque eius ſitu atque ornamentis paullo inferius dicam.

Verum ante hos, alios quoque Artifices in Artibus Picturae, Sculpturae, & Architecturae praeſtantes fuiſſe, nemo dubitabit, qui eorum Hiſtoriam ab immortali Vasario editam legerit. Inter Plaſtas aereosque Fuſores celeberrimos ſileo Laurentium Ghibertium, qui in Florentino Baptiſterio S. Ioannis ianuas auro fulgenti ſuperfuſas, praeſertim medianam, caelo, ut aiebat M. A. Bonarrotius, dignam admirando opificio abſolvit. Sileo Philippum Brunelleschium Architectum praeſtantiſſimum, alterum, ut ita dicam, Florentinum Vitruvium. Donatum ſileo, vulgo Donatellum, qui, ut mox narrabo, antiquorum Graecorum Artificum exemplaria ſibi imitanda propoſuit, miroque antiquorum monumentorum conquirendorum amore flagravit. Hic, teſte Vasario (1), primus auctor, & prae- cipua

(1) In Donati eiusdem Vita Par. I. & II. pag. 335.

cipua cauſa fuit, ut COSMUS MEDICES, cognomento *Pater Patriae*, excitaretur, ut Florentiam transvehenda curaret antiqua plurima opera, quae nunc in Mediceis ſunt aedibus; quae omnia ipſe peritiſſima manu inſtauravit. Eius filius IOANNES pulcherrimarum antiquitatis rerum cupidiſſimus fuit; memoratque idem VASARIUS (1) eum acquiſiviſſe Sardam illam antiquo artificio & magnitudine inſignem, in qua inſcalptus Apollo, qui Marſyae pellem e corpore detrahi iubet; quam idem IOANNES MEDICES LAURENTIO GHIBERTIO dedit, ut ipſam pereleganti aureo ornamento, exquiſito cum opificio, circumcluderet, quod ſtudioſiſſime fecit. Idem LAURENTIUS GHIBERTIUS, cum primum inter Florentinos Aurifices locum haberet, MARTINO V. Pontifici Maximo non tantum mitram ſumtuoſiſſimam, verum & auream bullam ad conſtringendum pluviale, gemmis pretioſis, & parvis ſignis ornatiſſimam fecit. Invaluit etiam anteactis rudioribus Saeculis Gemmarum antiquarum ſtudium; illudque conſtat, Vexilliferum Reipublicae Florentinae, eiusque in principe Magiſtratu Socios Sigillum habuiſſe antiquiſſimi operis, nempe Herculem Gradivum cum leonis devicti ſpolio, clavam in humeris ferentem, elegantiſſimo Smaragdo ab antiquo Scalptore peritiſſime inciſum: quam ſingularem Gemmam magnitudine & artificio ſingularem adhuc ſervatam vidi paucis ab hinc annis in Gazophylacio veteris Palatii. Hoc Sigillo utebantur in dandis publicis Litteris, Diplomatis, & aliis ad Reipublicae negotia bene gerenda, in quo haec epigraphe ſcripta: SIGILLUM FLORENTINORUM.

Alte-

(1) In Vita Laurentii Ghibertii Par. II. pag. 281.

Alterum quoque in uſu erat Sigillum, ita inſcriptum: SIGILLUM PRIORUM, quo litterae obſignabantur traditae Legatis, ac Miniſtris ad munia & negotia gerenda pro Florentina Republica deputatis, quae molli viridi cera imprimebantur; quae conſuetudo ab anno MCCC. ad haec uſque tempora a quibusdam Magiſtratibus ſervata eſt. Huius obſignatorii Sigilli ſphragisma antiquum poſtea renovavit, eodemque typo Chalcedonio Orientali pulcherrimo Herculem incidendum praecepit COSMUS I. Florentinorum Dux; quod Sigillum exhibui pro coronide Praefationis ad Volumen I. *Muſei Florentini*, atque ibidem aliquot obſervationibus idem priſcae Maieſtatis monumentum inluſtravi. Eo ſigillo etiam nunc utuntur Supremi Magiſtratus Senatores. Neque etiam praeteribo inaeſtimabilem craterem ex integro Achate Sardonyche ſingulari atque admirando opere anaglypho utrimque exſciſum, quem ſuſpicor MARGHERITAM FARNESIAM, mortuo coniuge ſuo ALEXANDRO MEDICE, Florentinorum Duce, in Farneſiam Domum cum aliis antiquis Gemmis & lapillis pretioſiſſimis intuliſſe; quum ab eius parente CAROLO V. Caeſare OCTAVIO FARNESIO matrimonio copulata fuiſſet. Craterem hunc inter priſca artis miracula computandum, quo regium *Neapolitanum Muſeum* hodie nobilitatur, protulit Clariſs. Marchio MAFFEIUS (1), de quo etiam alibi verba feci. Hunc craterem omnium vaſculorum inſigniſſimum, ſuſpicor eum fuiſſe, quem in ſuis *Memoriis* recenſet Magnificus LAURENTIUS MEDICES; ſed ab eo e Chalcedonio exſciſus memoratur, quum e Sardonyche ſit; tantum eum ſculpturis ornatum deſcribit, & ſe dono accepiſſe ait a SIX-

Aa TO

(1) Vide in Tom. II. Obſervat. Litterar. pag. 339. & Muſeum Veronenſe pag. CCCLV.

TO Pontifice Maximo, quum apud eum pro Florentinis legatione honorificentiſſima fungeretur; a quo etiam & alias Gemmas anaglyptice exſcalptas, & eximia duo marmorea capita, quae adhuc exſtant in *Florentino Muſeo*, nempe Auguſti & Agrippae, dono ſuſcepit. Haec monumenta, ſive *Memorie*, *Ricordanze* eiusdem LAURENTII MEDICIS a me primum editae ſunt in priore Volumine, quod inſcribitur la *Toſcana illuſtrata*, pag. 194.

Quamquam vero in hanc laudum partem veniant complures Medicei Proceres, qui LAURENTIUM MEDICEM praeceſſere; ipſe tamen inter eos principem locum obtinet, praecipuoque iure celebrandus eſt; qui, ut Gemmaria Ars ad incrementum & aeternitatem nominis Florentinorum ingeniorum proficeret, primus omnium, ut dicebam, ſuis impenſis, adſiduaque munificentia & liberalitate Scholam aperuit, & praeſtantes indole & acri iudicio iuvenes delegit; iisdemque optimos praeceptores dedit, inter quos primus fuit optimus Magiſter BERTOLDUS Sculptor Florentinus, Donati diſcipulus laudatiſſimus, qui optima omnium praeſtantium Artificum exempla iisdem imitanda proponebat, quum eiusdem Scholae Cuſtos decretus fuiſſet. Mortuo LAURENTIO MEDICE, VI. Eidus Apriles ann. CIↃ.CCCCXCII. celeri nimis fato, nempe anno aetatis ſuae quadrageſimo quarto, ſummo omnium moerore erepto, qui tamen per ora hominum Scriptorumque adhuc vivit vivetque, Glyptographicae Artis ſtudia omni cura, ſtudio ac favore proſecuti ſunt Medicei Principes, & Magni Duces Etruriae; quod ex dicendis in recenſione ſingulorum Gemmariorum Artificum Florentinorum liquebit.

CA-

CAPUT II.

De Florentina Schola Glyptographica, eius loco, praeſidiis atque ornamentis.

PRimus omnium, ut dicebam, Florentinam Glyptographicam Scholam aperuit Magnificentiſſimus Vir LAURENTIUS MEDICES ſtudiorum artiumque omnium bono, honorique & gloriae natus, in Hortis ſuis prope Eccleſiam S. Marci; qui locus primum dicebatur *il Giardino*; poſtea extructis maioribus aedibus, *il Caſino da San Marco* nuncupatus eſt. In his delecti iuvenes in Graphicae artibus primum inſtituebantur; mox, quum probe inſtituti eruditique a doctis magiſtris evaſiſſent, eorum indolem acerrimo ac maximo quo pollebat iudicio, explorabat atque expendebat LAURENTIUS; & in ea Arte, in qua eos praeſtantes fore conſpiciebat, eam adripere, ſequi, monente natura, iubebat: quapropter alii Picturae, alii Sculpturae, alii Architecturae, alii Fuſoriae, alii Glyptographicae, eo hortante, atque adſidue urgente beneficiis & praemiis, ſedulam operam navabant. Quam aurea ac beata haec erant ſaecula, quam felices, qui ſtudiis & artibus ſub hiſce auſpiciis incumbebant! Aedes illae amoeniſſimo in loco, ac ſaluberrimo conſtitutae, viridariis, arboribus pulcherrimis, deliciis omnibus ad animum recreandum adfluentes, ornatae erant ac refertae pictis tabulis nobiliſſimis, ſtatuis, ſignis, vaſculis, peregrinis marmoribus, columnis, & anaglyphis marmoreis cum antiquis, tum praeſtantiorum eiuſdem aetatis vel paulo ſuperioris Opificum operibus; Chartis etiam egregie delineatis, aedificiorum parvis arche-

archetypis, inſtrumentis omnibus ad omnes artes exercendas perficiendasque neceſſariis; quae omnia non tantum Scholam, & Accademiam, ſed etiam Muſeum omni antiqua & recentiori ſupellectile inſtructiſſimum conſtituebant. Haec omnia magnanimus LAURENTIUS congeſſerat, eoque conſilio ibidem conglobaverat, ut novi ſui Gymnaſii alumni ea adſidue contemplantes, antiquorum operum elegantiam, exquiſitum ſtudium, ac magiſterium, dignitatem quoque & maieſtatem mente conceptam adſidue retinerent, & ad eam adſequendam omnibus ingenii viribus adſurgerent, ac vehementer excitati quotidie inflammarentur. In his Hortis frequenter aderant, & de ſapientia, litterarumque gloria & ſtudiis cum LAURENTIO diſſerebant, & familiares ſermones habebant Viri ea aetate doctiſſimi, inter quos eminebat POGGIUS Florentinae Reipublicae Orator, & a Secretioribus Conſiliis, qui in iisdem Hortis, Muſarum quoque Sacrario, *de vera nobilitate* diſſeruit, eumdemque locum pereximiis eruditae Vetuſtatis reliquiis ornatiſſimum in eo Tractatu deſcripſit, qui in lucem prodiit (1). Hic prima artis tirocinia accepit, tunc adoleſcens MICHAEL ANGELUS BONARROTIUS, qui luſus gratia, quum fruſtum marmoris adripuiſſet, ſcalpris nondum adſueta manu, Fauni caput expreſſit, quod placuit LAURENTIO (2), a quo ad maiora ſui ingenii monimenta proferenda excitatus eſt; eaque de cauſa eum una cum ANGELO POLITIANO apud ſe do-

(1) Hunc Tractatum ſcripſit ad praeſtantiſſimum Gerardum Cumanum, qui in lucem prodiit Abellini anno MDCLVII. in 4. Vide etiam Vaſarium in Vita M. A. Bonarotii.

(2) Protuli hoc ipſum Fauni caput marmoreum, quod in Florentino Regio Muſeo exſtat, in fine Praefationis meae ad Vitam eiusdem M. A. Bonarrotii Florentiae in fol. editam anno MDCCXLVI.

ſe domi educavit, & ad menſam ſuam adſidere multis ornatos beneficiis voluit.

Verum quum in Conclavi ſuarum aedium LAURENTIUS haberet Vaſcula pretioſa, & Gemmas opificio & elegantia ſingulares, in iisdem Scalptores Graphices nſtitutionibus iam eruditos ſuſcepit, eisdemque praeclara opera, quae ſculpenda erant, imperavit. Id teſtatur diſertis verbis Paulus Iovius in Vita LEONIS X. Pontificis Maximi, eius filii, in qua avitum eius Palatium, quod nunc incolunt Marchiones Riccardii, ita deſcribit: „ Conſpiciebatur etiam Officina nobilium „ Artificum, quando nullibi Pictores, Statuarii, Scalptoresque Gemmarum, & Antiquitatis Studioſi „ monumenta Artis deponerent, quam apud MEDICEOS, &c.

Hanc Officinam, ſive, ut diximus, Gymnaſium & Scholam, conditam ferunt ab eodem LAURENTIO, dum ageret aetatis ſuae annum circiter decimum octavum. Ipſe natus eſt Kalendis Ianuar. anni aerae Florentinae CIϽ. CCCCXLVIII. parentibus genere & virtutum ſplendore nobiliſſimis, nempe PETRO Magni COSMAE decreto publico Patris Patriae filio, & Lucretia Tornabonia. Cum ſolida pietate, morumque integerrima probitate coniunxit optimarum litterarum ſtudia, quibus operam dedit, optime in his inſtitutus a praeceptore Gentili Urbinate, viro doctiſſimo, quem mox Arretinae Eccleſiae infulis ornandum curavit. Sapientum virorum lucubrationes curavit, ac regia munificentia excitavit, & fovit; complura & ipſe Poematia & Carmina, aliaque opera elucubravit, quae iam nota ſunt. Muſices quoque fautor & cultor peritiſſimus fuit.

Quod ad inſtitutum meum adtinet, in colligendis elegantioribus eruditae Vetuſtatis reliquiis, Gemmis, Vaſculis, Signis, Numis, Codicibus tum Graecis, tum Latinis rariſſimis, totus fuit LAURENTIUS vir ſapientiſſimus, tanquam Palladium e caelo delapſum, ad revocandas optimas artes, ac diſciplinas excitandas tutandasque, atque ad acuenda praeclara hominum ingenia; proque litterarum gloria & dignitate augenda atque amplificanda Piſanum Atheneum fere intermortuum ſua liberalitate aperuit, atque ad novam immortalem, qua ex eo tempore ſemper floruit, vitam revocavit. Vix dici poteſt, quam incredibili pulcherrimarum rerum deſiderio exardeſceret, quamque mirum in modum earum elegantia & raritate teneretur; nec ſumtibus parcebat, ſi quid eximium & inſigne oſtenſum eſſet, ut eo potiretur. Gemmas lapilloſque pretioſiſſimos, qui in deliciis fuerant PAULI II. Pontificis Maximi, poſt eius obitum, curante Ioanne Tornabonio eius patruo materno, emit, qui in decus & ornamentum Laurentiani Gazophylacii adceſſerunt. (1) Narrat Nicolaus Valorius in eius Vita, qui eidem LAURENTIO coaevus fuit, ſe e Neapolitano itinere Florentiam reverſum, eidem Laurentio obtuliſſe imagines Scipionis Africani, & Fauſtinae Auguſtae, quas multo cum gaudio ſuſcepit: & quum audiviſſet Platonis marmoreum Signum pulcherrimum in Graecia in ruderibus Accademiae ſuae nuper inventum fuiſſe, omnem movit lapidem, ut apud ſe haberet, incredibilique exultavit gaudio, teſte etiam, praeter Valorium, Marsilio Ficino, ſtatim ac potitus eſt, curante Hieronymo de Rubeis Piſto-

(1) Ex eius Vita ſcripta a Nicolao Valorio, ex edit. Florent. in 4. apud Iunctas anno MDLXVII. quae quidem perrara eſt, cuius paginae non numerantur.

Piſtorienſi, cuius ſummi Philoſophi imaginem memoriae proditum eſt eum curaſſe, ut in Gemmis ad hoc exemplum accuratiſſime inſcalperetur. Marmoreum hoc divini Platonis Caput, nuper a ruſticis inventum prope Villam Caregianum, in manus meas feliciter incidit; quod mihi comparavi, & brevi proferam cum eius Hiſtoria, poſt Vitam MARSILII FICINI adhuc ineditam, auctore Io. CORSIO Florentino. Marmoream Statuam Etruſcis litteris inſculptam, erutam in Agro Piſtorienſi, emit, ut memorat SANCTES MARMOCCHINIUS in *Dialogo*, & refert Clariſſimus Senator BONARROTIUS. (1) Stupebant Principes & nobiliſſimi viri, qui ab eo hoſpitio excipiebantur ſumtuoſiſsimo, quum obſervarent contemplarenturque Laurentianam ſupellectilem, ſervatumque apud eum ingentem rerum omnium rariorum Antiquitatis, & priſci luxus theſaurum, Vaſcula omnis generis, ſigna, tabulas, numismata, & lapillos praeſtantium veterum Scalptorum manu exſciſos, & figuris ornatos; toreumata ex ebore elegantiſſima, marmorea Virorum Inluſtrium capita, Caeſarum Auguſtarumque protomas, quas ſumma cum animi voluptate, & humanitate ſtudioſis omnibus oſtendebat.

Conſilia omnia divinae mentis ſuae Magnanimus LAURENTIUS in generoſos filios ſuos PETRUM & IOANNEM, (qui LEO X. P. M. fuit) & IULIANUM transfudit; qui Litterarum, Litteratorumque, Artium, egregiorumque Artificum Fautores beneficentiſſimi fuere.

In praeſtantioribus Gemmis opere ſive diaglyptico, ſive anaglyptico caelatis nomen ſuum incidendum curavit,

---

(1) In Explicat. & Coniect. ad Monumenta Etruſca Operi Dempſteriano addita §.XLIV. pag. 98.

ravit, inſcalptis hiſce litteris LAVR. MED. nempe LAURENTIUS MEDICES, ut ſecuritati Gazae ſuae, & poſteritati conſuleret. Nimius eſſem, ſi Gemmas omnes, quas in Cimeliis ſuis conditas habebat, immortali hoc nomine ſcriptas enumerare vellem. Non paucae ex his a me editae ſunt. Quum ex his Gemmis aliquae vel vetuſtatis iniuria, vel foſſorum oſcitantia labefactatae eſſent, hinc ortum eſt, ut extràneos Artifices quoſdam Gemmarios Florentiam deduceret, atque invitaret, qui eas inſtaurarent, atque etiam inſtrumenta monſtrarent in Glyptographico opificio neceſſaria, quae delecti iuvenes adhiberent. De reſtituenda antiqua Arte Glyptographica paulo ante tentatum Romae fuerat, teſte VASARIO (1) ſub Maximis Pontificibus MARTINO V. & PAULO II. ſed parum aut nihil profectum; iisdemque fato functis, perpauca admiratione & laude digna prodiere. Quinque inſignes Gemmas obſervavi in Dactyliotheca Medicea Imperiali, quae oſtenduntur in Tabula XXVI. num. 2. In Sarda, quae altitudine aequat uncias tres, latitudine duas, & quidem pulcherrima inſcalptus eſt PAULUS II. Pont. Max. cum Regno in capite, & pluviali pretioſo amictus cum hac epigraphe: PAVLO VENETO PAP. ANNO PVBLICATIONIS IVBILEI. ROMA. Sed iterum revocata eſt Romae Ars Glyptographica regnantibus Summis Hierarchis IULIO II. LEONE X. & CLEMENTE VII. adcitis Scalptoribus & Opificibus praeſtantiſſimis, ut mox dicemus. Eorumdem maximorum Pontificum exſtant in Medicea Dactyliotheca imagines, eximio opere anaglyptico excalptae. Smaragdo valde claro exſcalptus cernitur LEO X. cum

(1) In Vita Valerii Bellii Vicentini in Par. III. Vol. I. pag. 286.

X. cum hac epigraphe : Leo X. Pont. Max. Anno eivs IIII. MDXVI. Altera quoque eiusdem LEONIS P. Max. effigies Achati Chalcedonio exſcalpta ſpectatur, quemadmodum & CLEMENTIS VII. perſimili opere.

Huiuſce praeclarae gloriae monumentum memorabile, atque aeterna commendatione digniſſimum, divina providentia ſervatum traditumque eſt bonarum Artium Fautori atque Amplificatori maximo ac celeberrimo LAURENTIO MEDICI. Parentis optimi, cuius virtus tanta fuit, ut famam & laudes omnes longe ſuperet, egregia conſilia & geſta ſecutus eſt, dum ille omnium bono & commodo viveret, & poſt eius obitum Petrus Medices, filius optimus, quem multis laudibus, & quidem iure ac merito celebrat Angelus Politianus; (1) qui optimas artes coluit, praeſtantes doctrina viros liberalitate fovit, & Glyptographicos Artifices veterum operum gloriae aemulos adſiduo ſtudio & favore perfecit, quorum nomina mox recenſebo.

Eadem inluſtria veſtigia conſectati ſunt Alexander Medices, & Cosmus Florentinorum Duces, qui etiam Artificum numerum auxerunt, & ad maiora praeſtanda excitarunt. Regnante Francisco I. Magni Cosmi Filio, mirum in modum Florentinorum Artificum, qui vel Gemmas, vel cryſtalla caelabant, aucta gloria eſt; cuius praeclarae laudis teſtem habeo ſynchronum P. Fr. Augustinum del Riccio, Ordinis Praedicatorum, tunc morantem Florentiae in Coenobio S. Marci, adeoque prope laudatos Mediceos Hortos, & aedes, qui anno CIↃ. IↃ. XCVII. ſcripſit Hiſtoriam de Marmoribus, Gemmis & pretioſis lapillis, quam, quum MS. ſit, me-

 cum

(1) Vide Epiſtol. Lib. IV. ad Iacobum Antiquarium pag. 46. edit. Baſil. an. 1553. in fol.

cum humaniſſime communicavit non ſemel a me laudandus Vir celeberrimus IOANNES TARGIONIUS TOZZETTIUS. Is etiam mihi legendum praebuit alterum eius Tractatum de Agricultura, in quo Cap. XV. ubi de Aurantiis ſcribit pag. 145. & 146. haec ad rem noſtram memorat. „ Venne nella Città di Firenze al tempo,
„ che regnava il Gran Duca Franceſco, (nel Giardi-
„ no) dove egli ſovente vi andava la mattina, & an-
„ co dopo deſinare; poſciachè ivi haveva ragunati Uo-
„ mini virtuoſi in tutte le arti; come vi erano in
„ quel Palazzo, detto il Caſino, di tutti i Maeſtri di
„ gioie di tutte le ſorti: quivi ſi lavoravano Vaſi
„ grandi e piccoli, nicchi, lapislazzuli; poi vi erano
„ i Maeſtri, che facevano i bei Vaſi di porcellana,
„ (1) Vaſi regj tanti, belli & honorati, che erano
„ con fogge belle e varie. Poi vi ſi vedevano Mae-
„ ſtri d'intagli, che intagliavano in una piccola pie-
„ tra la Città di Firenze; la qual pietra io viddi con
„ grandiſſimo mio contento, la quale era poco mag-
„ giore di uno ſcudo d'argento. Veddi anche un al-
„ tra pietra quanto una nocciuola grande, eſſervi in-
„ tagliato una figura con arme; e di queſte ſimil coſe
„ d'ingegno ne vedevo aſſai; poſciachè io viddi un
„ gallo si piccolo, che ſi durava fatica a cognoſcere
„ le ſue parti, e biſognava aver buon occhi aquilini
a vo-

---

(1) Diſcimus, teſte Riccio, Franciſcum Magnum Etruriae Ducem auctorem omnium primum fuiſſe circa Annum MDXCVII. ut Vaſcula illa, quae tanto in honore nunc ſunt, vulgo *Porcellanae*, Florentiae a peritis Artificibus fierent. Inveni in Libris expenſarum, & in Codice notato litt. P. anno MDCVIII. ſumtus adnotatos, ut Fornax eorumdem Vaſculorum *di Porcellana*, fieret, atque conſtrueretur ſuper Porticum prope M. Ducis Palatium, vulgo *la Loggia de' Lanzi*. Haec Vaſcula adnotata plerumque ſunt litt. F. quae Ferdinandum M. D. E. indicat, & laudantur a Cl. Comite Laurentio Magalottio in parvo libro eius Epiſtolar. Florentiae edito a Ioſepho Mannio anno 1736. pag. 36. 39. & 45. Nunc magnopere laudatur ſuburbana Fabrica Ginoriana Cl. Marchionis Ginorii.

„ a volere ſcorgere tutti i membri. Che dirò poi de'
„ bicchieri lavorati? vi ſi ſcorgeva ſelve e molti ani-
„ mali ben fatti, veramente opere da Granduchi. I
„ medeſimi Maeſtri poi hanno fatto molti Vaſi di pie-
„ tre dure, & animali varj fatti di criſtallo di mon-
„ tagna. Se ancora voleſſi raccontare i Maeſtri eccel-
„ lenti, che ſtillavano, ſarei molto proliſſo; (1) po-
„ ſciachè ivi ſi facevano tutte le ſperienze, che fare
„ ſi poteſſino intorno a sì bell' arte, della quale il
„ Granduca ſi dilettava. Poi in certe Stanze vi ſtava-
„ no Pittori, che facevano opere belliſſime, e in par-
„ ticolare viddi un Libro di fiori, fatto con quella
„ maggior diligenza, che ſi poteſſe fare: così vi ſi di-
„ pigneva altri animali, che S. A. ne prendeva un gu-
„ ſto grande; e tal volta andava in una Stanza, tal
„ volta in un altra dove ſi teneva opere nuove. In
„ quell' altra ſi fabbricava un monte di tutte le mi-
„ niere che ſi poteſſin trovare; il qual monte è oggi
„ nella belliſſima Grotta de' Pitti con molt' altre coſe
„ degne di eſſer viſte.

„ Potrei dire, che fece fare in detto Palazzo una
„ Fornace, che fu molto commendata; poſciachè ivi
„ ſi faceſſer Vaſi bei, ma di fogge varie, che oggi
„ ſono in una Stanza ſopra gli Ufizj appò il Palaz-
„ zo Ducale. Sarei lungo, ſe io voleſſi raccontare tut-
„ te le ſorti di Artiſti, che lavoravano nel Caſino,
„ che poi tutti gli conduſſe appreſſo al Palazzo Du-
cale,

---

(1) Hinc ortum habuit regia Officina Aromataria, & Unguentaria, quae vulgo dicebatur *la Fonderia*, quam poſtea Magnus Dux prope regias ſuas Aedes, *il Palazzo de' Pitti*, conſtituit; e qua arculae cum omnibus pharmacis, oleis & unguentis, ad valetudinis Civium, & Exterorum remedia prodibant, quae dono mittebantur, vel etiam pauperibus largiebantur. Hinc etiam originem accepit Hortus Botanicus Florentiae & Piſis, qui celeberrimi etiamnum ſunt, quorum edita exſtat Hiſtoria a Clariſſimis Tillio & Targionio.

„ cale, aſſegnando a quei Maeſtri tutte le Stanze ne-
„ ceſſarie a tali eſercizj; come ancora ſono oggidì;
„ ma non vi ſono tante ſorti di Artieri.

Hinc igitur diſcimus, regnante Francisco I. providentiſſimo Etruriae Magno Duce, ex Aedibus prope D. Marci Templum & Coenobium, vulgo *il Caſino*, ubi Ars Glyptographica ad inſignem praeſtantiam ab ortu ſuo evecta eſt, Artifices omnes egregios in eas Officinas migraſſe, quae ſupra ſe habent regium Mediceum Muſeum, nunc Imperiale, & prope vetus Ducum Palatium, ubi adhuc vigent florentque eaedem laudatiſſimae artes, & Opifices admirandis operibus, quae adſidue conficiunt, magnam Principi, Urbi, & ſibi gloriam & celebritatem conquirunt. Sub imperio ſingulorum Magnorum Etruriae Ducum, qui floruerint, ac praeſtantes fuerint Opifices Glyptographici, ex dicendis patebit. Sequentes nolui ſilentio praetermittere, quos ab aliis nondum nominatos vidi.

CAPUT III.

De egregiis primisque Gemmarum, Lapillorum, Marmorumque rariorum compaginatoribus.

Glyptographicae adfinis, & ſocia eſt ars compaginandi, inſerendique gemmas & lapillos pretioſos, qui glutine quodam invicem ita colligantur, & coniunguntur, ut coloribus ſuis referant pictas tabulas. Opus huiusmodi perarduum ac difficile, atque etiam aerumnoſiſſimum (vulgo dicitur *di Commeſſo*) duplici opificio conficitur; vel ſervata omnino planitie, vel anaglyptico ope-

co opere, ita ut lapilli & gemmae ab area ſua emineant e ſundo ſuo, hoc eſt ex nigro marmore, quod dicitur *Paragone*, aliove lapide nobiliore. Utroque opere quidquid hominis ingenium concipere poteſt, totum exhibetur; nimirum Urbes, Silvae, Viridaria, Palatia, arcus, ruinae, flores & fructus cuiuscumque generis, aves, piſces, animalia omnia, quibus ad naturae exemplum exhibendis lapides apti ſeliguntur, ſelecti per omnes colorum gradus, multa cum patientia ſecti, invicem coniunguntur, ſociantur, poliuntur, atque illuminantur. Iisdem lapillis tum Sanctorum, tum Principum, & Virorum Inluſtrium vel protomae, vel imagines, icones cum veſtibus & ornamentis ita exhibentur, ut picti vel exſtanti opere ſculpti quaſi viventes exhibeantur. Hae Imagines Caelitum, Sanctorumque Virorum permultae ſpectantur in regio Sacello domeſtico in Palatio, quod vulgo *de' Pitti* dicitur, & anaglypha non pauca eodem opere elaborata ornant *Ciborium*, ut aiunt, ſuperponendum Arae Sacelli regii Ambroſianae Baſilicae, in quo ſepulcra Principum Auguſtae Domus Mediceae, & Magnorum Ducum condita ſunt cum eorum Statuis; ſed adhuc quum inania ſint, Cenotaphia potius dicenda.

Haec ars mirabilis Florentiae orta eſt cura & auſpiciis praelaudatorum Magnorum Etruriae Ducum, quam FRANCISCUS & FERDINANDUS omnibus numeris abſolutiſſimam, profuſis immenſis opibus, reddiderunt. Florentinorum Artificum haec tota laus & gloria eſt, quorum nomina, quae nobis multa volumina non ſine magno labore inveſtigantibus innotuere, mox recenſebimus: quandoquidem de his nihil ſcripſit VASARIUS, de opificio vero ſatis perpauca poſteris reliquit. Prima

huius Artis veſtigia ſeu initia, ad remotiora tempora referri poſſunt, nempe ad Saeculum decimum tertium, nam tunc Domini Florentinae Reipublicae, quum Altare in honorem Beatae Mariae Virginis in Templo S. Michaelis in Horto, omnium quotquot ea tempeſtate erant, ſplendidiſſimum, ac ſumtuoſiſſimum, faciundum iuſsiſſent, Florentini Artifices totum lapillis, & variis peregrinis marmoribus incruſtarunt, & pretioſis lapidibus areas ſculptarum Imaginum Sacrarum diſtinxerunt. Perraris lapillis & leviſſimis marmorum cruſtis ornandum quoque erat, eorum iuſſu, Altare maius Baſilicae Baptiſterii Florentini, profecto magnificentiſſimum, ut oſtendit Archetypum ea tempeſtate delineatum, quod in *Stoſchiano Muſeo* nuper obſervavi. Poſtea ſecutis temporibus quantum in Sacris Altaribus & Sacellis excelluerit pietas & magnificentia Procerum Florentinorum, perpauca enumeraſſe ſufficiat, inſigniora nempe Sacella S. Mariae Virginis ab Angelo Annuntiatae, S. Mariae Novae, altare maius Eccleſiae Florentini Coenobii Carthuſianorum; item Sacella ſumtuoſiſsima Gaddiorum, Nicoliniorum, Salviatorum, atque illud ſtupendum Michelotiae Gentis, nunc Marchionis & Equitis Alexandri Capponii, quae Ara eſt maxima, ſimulacris quoque marmoreis ornata, in Florentino nobiliſſimo Templo Sancti Spiritus, quod artis portentum merito adpellari poteſt. Adde ornatiſſimum Sacellum Cardinalis, ut aiunt, *di Portogallo*, & marmorea moenia Chori, quae auguſtiorem reddunt Baſilicam S. Miniatis Martyris Florentini ad Montem, pretioſis lapillis, & ſculpturis condecorata. Si vero hanc Artem lapillos compaginandi ad altiora tempora, ut ſuſpicemur, inde aliquod exemplum manaſſe, referre velimus;

mus;

mus ; indicabimus admirandum opificio ac vetuſtate commendatiſſimum pavimentum , ſive Lithoſtroton , quod adhuc perennat in praelaudata Florentina Baſilica Baptiſterii S. Ioannis, cuius Presbyteris & numeroſo Clero praeſum ; in quo teſſellato , ac vermiculato opere parvi lapilli, ac nobiliora marmorum fruſta variis coloribus mira arte compaginata ſunt ; quae ſi una cum ſplendidiſſimis columnis, & capitellis ſolido auro contextis, & picturis omnibus e muſivo opere Saeculo XI. perfectis expolirentur , & illuminarentur , ſpectantium oculos miro fulgore complerent. Hoc ipſum Lithoſtroton paullo ante annum a reparata Mundi ſalute milleſimum compoſitum fuiſſe conſtat ; nam anno MXIII. ad eius exemplum , iisdemque cum ornamentis, alterum abſolutum eſt, quod ſpectatur in Baſilica S. Miniatis Martyris Florentini ad Montem ſita, quae profecto ſplendida eſt ac magnifica.

De Pictoribus Muſivariis nihil dico , quorum apud Florentinos agmen ducit celeberrimus IOCTUS, & plurima huiusmodi operum inſignia exempla Florentiae & Romae adhuc ſpectantur ; quae luculenter a VASARIO recenſentur , & laudantur . Hi teſſellato opere vitris teſſerarum forma quadris perparvis, omnibus coloribus infectis , inauratisque , picturas referebant . Nihil de Pictoribus Vitrariis , qui Eccleſiarum feneſtras coloratis vitreis lamellis Sanctorum Imagines condecorabant, & exprimebant, nunc loquor.

Primum egregiorum Florentinorum Artificum exemplum, qui Saeculo XVI. muſivo opere e pretioſis duris lapillis inter ſe apte diſpoſitis & compaginatis tabulas ita pictas perfecerunt, in Regio Florentino Muſeo oſtenditur , in quo Labronenſis Portus facies , & pro-

proſpectus exhibetur; ſed in eo opere labor maximus, lapillorumque pretioſorum copia, non vero exquiſita elegantia, explendeſcit. Mox gradatim alia opera oſtenduntur, quae multo magis exercitis ingeniis, ſuperatisque immenſis laboribus, & artis aerumnoſiſſimae difficultatibus, talem tantumque nitorem, & elegantiam oſtentant, ut nihil ſupra deſiderari poſſit. Horum opificiorum fama per omnem Europam circumſonante, nil mirum, ſi maximi Reges abacos, menſas, ſcrinia, arculas, & alia huiusmodi opera ab iisdem Florentinis Compaginatoribus & Lapidicinis in ſuis Conclavibus habere voluerunt. Multa ad hanc mirabilem artem hiſtorica monumenta ſcriptis ſuis commendavit praelaudatus P. Fr. Augustinus del Riccio, quae quum adhuc ignota ſint, iisdem numquam pervulgatis, perlubet ea in lucem proferre. In Capite CXXIII. ubi de *Coralliis* diſſerit in Hiſtoria ſua lapidum, haec memorat. (1) „ Uſaſi (*il Corallo*) in Firen-
„ ze da varj Maeſtri ne' tavolini di commeſſo; onde
„ fu portato alla Maeſtà del Re Filippo il belliſſimo
„ Scrittoio, che fece fare il virtuoſo Gran-Duca Fran-
„ ceſco, coſa rara veramente in queſto genere; poi-
„ chè io viddi tale ſtudiolo con molto mio piacere e
„ contentezza. Similmente è ſtato mandato un belliſ-
„ ſimo tavolino a mio tempo in Inghilterra; e di
„ continuo ſi fanno aſſai tavolini nella Città; ma og-
„ gi vi ſono aſſai Huomini di virtù rara, che gli
„ fanno: & in vero queſti adornano le belle Sale, e
„ vaghe Camere de' Signori e Gentiluomini; e di ta-
„ le uſanza laudevole ne abbiamo a ringraziare il Sig.
„ Gio:

(1) Idem P. Riccius hunc Tractatum ſcripſit circa annum, ut alibi dictum a me eſt, MDXCVII.

„ Gio: Vittorio Soderini, che ſi puote dire, che
„ foſſe il primo della Città, che gli cominciaſſe a le-
„ gare (*parla di quelli lavorati con coralli*), e farli fare
„ ancora dal non mai a baſtanza lodato Maeſtro Giu-
„ lio Fiorentino, che in vero ne ha fatti aſſai; e veg-
„ gendo poi gli altri hanno imbolato queſt' arte, &
„ hanno in vero fatto un furto honorato.

Sed quantum in his artibus excellerent hi Opifices, regnante Ferdinando Magno Etruriae Duce, qui ad abſolutiſſimum decus & elegantiam eos adſidua cura ſua evexit, idem Scriptor teſtis ſynchronus & oculatiſſimus, luculenter exponit in eodem Tractatu Cap. CXXVIII. ubi de variis *Achatum* generibus diſſerit, his verbis: „ L'Invittiſſimo Imperadore Ridolfo l'anno MDXCVII. ha ottenuto di veder fornito il ſuo belliſ-
„ ſimo Tavolino, quadro poco più che di due braccia
„ per ogni verſo; opera non più ſtata fatta al mondo
„ dicono gli Amatori dell' anticaglie: (1) indi avvie-
„ ne, che detta Tavola è tutta di pietre dure e gioie;
„ ma tutta appariſce d' un pezzo, e non commeſſa in
„ marmo o bardiglio, o in altra ſorta di marmo; e
„ queſto Tavolino è ſtato condotto alla ſua perfezio-
„ ne da i più eccellenti Maeſtri, che foſſero giudicati
„ a tal bell' opera dal Granduca Ferdinando de' Medi-
„ ci. Le pietre che ho vedute in detta Tavola, tutte
„ ſon venute dallo Stato dell' invittiſſimo Imperadore
„ nominato, e ſono queſte, cioè: Agate belliſsime di
„ varie ſorti e colori; alcune erano bianche e roſſe;

(1) Hunc abacum inveni in Libris ad hos Artifices, & eorum ſtipendia ſpectantibus, anno MDLXXXIX. incoeptum fuiſſe, curante, iuſſu Magni Ducis Franciſci, Nicolao Equite Gaddio, viro nobiliſſimo, omniumque elegantiarum aeſtimatore peritiſſimo, qui eosdem Opifices dirigebat, & adhortabatur: Hic Muſei Gaddiani auctor & conditor fuit laudatiſſimus, quod nunc venum datur.

„ altre lionate e gialle; altre avevano varj colori, e „ ſcherzi, ch' erano in dette pietre, che ſarebbe co- „ ſa tedioſa a dirle; tanto variavano dette Agate: ma „ chi deſidera vedere tal bell' opera, vadia in Guarda- „ roba, e vedrà queſto Tavolino dipinto con ſomma „ diligenza dall' eccellente Miniatore M. Daniel Floſche „ Fiammingo, con cui tengo amiſtà; e di più vi ve- „ drà dipinto molte ſorti di Diaſpri belliſſimi, altresì „ molte corniuole, che variano di colori e ſcherzi, „ che fa la madre Natura in eſſe. Anchora vi ſono „ una infinità di granatine, amatiſte, calcedonj, cor- „ niole; e parte di queſte nomate pietre ſono ridotte „ in augelli, in arme, & altre coſe, che ſi vedono in „ sì bell' opera, che ſarei molto proliſſo in dirle &c. Complures abaci maiores & minores commiſſis pretioſis gemmis, lapillis, ſectisque grandibus unionibus, & margaritis, ſpectantur in Regio Cimeliarchio Florentino, ne quid dicam de aliis, quibus Regiorum Palatiorum, Villarumque conclavia ornantur. (1) Spectantur etiam in Conclavibus Patriciorum Florentinorum, praecipue vero in Muſeo Gaddio, ubi ſcrinium valde magnificum pretioſis lapillis, & quidem rarioribus, ornatum, multa in admiratione eſt. Dicam etiam feneſtras ſpecularibus lapidibus, nempe ſubtilibus ſectis tabulis ex alabaſtro pellucidis contegi conſueviſſe; quae ſpecularia idem P. Riccius ita deſcribit Cap. CXXIX. ubi de Alabaſtris loquitur: „ Solo nominerò quei pez- „ zi di alabaſtri, che ſono al Giardino de' Signori Rucel-

(1) Horum operum accuratam deſcriptionem adfert pag. 64. & 65. Ioſeph Blanchinius Pratenſis in ſua Hiſtoria Magnorum Etruriae Ducum; cui hoc meum conſilium aperui, & plurima notatu digna communicavi, meque agente, Venetiis edita eſt ab honorabili laudatoque Typographo Io. Baptiſta Paſchalio, cum hoc titulo: *Dei, Granduchi di Toſcana della Reale Caſa de' Medici Protettori delle Lettere, e delle belle Arti, Ragionamenti Iſtorici* &c. In folio ſplendida editio anno M.DCC.XLI.

„ cellai in Via della Scala. Queſti alabaſtri ſervono
„ all' onorata Caſa per fineſtre, uſanza laudabile e bella; laonde ſervono in cambio di legname e d' impannata. Il medeſimo ſi può dire delle fineſtre di S. Miniato al Monte &c.

Memorandi inſuper ſunt & illi Artifices, qui teſſellato opere abacos, ſcrinia, arculas, & monopodia elaborabant ſectis inciſisque conchis margaritiferis, vulgo *di madreperla*, quibus frondes, aves, animalia, & encarpia exhibebant. Integris conchis margaritiferis miro ordine diſpoſitis ornata eſt interior tholi facies ſecretioris Conclavis octagoni regii Florentini Cimeliarchii, quod vulgo dicitur *la Tribuna*; quod pulcherrimum ornamentum cum Horologio ad indicandos qualibet tempeſtate perflantes ventos, cognoſcendosque ab iis, qui in ea Aula morantur, Franciſcus Magnus Dux Etruriae fieri iuſſit. Cum his coniungendi illi Artifices, qui toto Orbe, praeſertim ex Indiis conquiſitis lignis pretioſis, qui in ſe nativos varios colores cuiuscumque generis continent, his hiſtorias, aves, corollas floreas, phrygia opera, encarpos, & alia huius generis ornamenta componunt, interſeruntque teſſellato opere, imitanturque hiſce ligneis teſſerulis praelaudatos Muſivarios, & lapillorum ac Gemmarum conglutinatores ac Pictores. Praeſtantiora quaedam ſcrinia ſpectantur in regio Muſeo Florentino. Hoc opus, vulgo *di tarſia*, apud Florentinos antiquitus inventum in uſu erat, de quo meminit antiquus Fabularum Etruſcarum Auctor; & complura adhuc exſtant huiusmodi Opera, & Valvae ianuarum figuris ita ſculptae ſpectantur in Muſeo Bonarrotio, & apud me exſtat Scrinium, in quo Xyſtus conſpicitur, vulgo *Loggiato*, *Portico*.

CA-

CAPUT IV.

Nomina Compaginatorum celebriorum recenſentur.

REgnante FRANCISCO I. Magno Duce Etruriae, quo auſpice & favente antiqua Muſivariorum ars, duris pretioſis lapillis verſicoloribus compaginandis revocata, inventa ac perfecta eſt, hi Artifices celebriores fuere:

Magiſter *Iulius Florentinus*, teſte Riccio.
M. *Sinibaldus Sinibaldius* Flor.
M. *Pompeius Studendolus* Flor.
M. *Ambroſius*, *Stephanus*, *Chriſtophorus*, *Ioannes Ambroſius* — Mediolanenſes.
M. *Ioſeph Marcheſinius Venetus* (Conciatore di Rubini.)

Pictores huiusmodi Operum.
Andreas Mariotti F. Minghius Flor.
Chriſtophorus Papius Flor.
Franciſcus Mercurii F. Ligozzius Flor.

Regnante FERDINANDO I. M. Etrur. Duce.
M. *Andreas Iuliani F. Santinius* Flor.
M. *Urbanus Simonis F.* Flor.
M. *Alexander Locterii F. Davanzatius* Flor.
M. *Iacobus Ioannis F. Flacch* Alemannus.
M. *Dominicus del Taſſo* Flor.
M. *Bartholomaeus Erman* Alemannus (Ebaniſta)
M. *Daniel Floſch* Belga Pictor.
Bortolus Pauli F. Venetus (Miniatore)
Valerius Nicolai F. Marucellius Pictor.
Petrus Barthol. F. Paulius Aurifex Flor.
Michael Ang. Ioannis F. Palaius Flor.
Auguſtinus Bartholomaei F. Flor. Aurifex.
Antonius Sanctuccius Flor. (Lavoratore di Sfere)

Direttori degli Artefici *di commeſſo*, e delle loro Opere.
Bernardo Buontalenti Maeſtro delle belle Arti provenienti dal diſegno.
Matteo Nigetti Architetto della Galleria.
Coſtantino de' Servi, Pittore, Ingegnere ed Architetto, ſoprantendente di tutte le Maeſtranze.
Giovanni Bilivert, celebre Pittore per le invenzioni.

Ex his aliqui regnante etiam FRANCI-

ciſco I. floruerunt, quod & in reliquis recenſendis adnotandum eſt.

Regnante COSMO II. Mag. Etrur. Duce. Ex deſcriptis Artificibus, perpaucis exceptis, reliqui ſub hoc Principe floruerunt.

M. *Camillus Octaviani F.* Flor.
M. *Petrus Paulus Ioannis Antonii F. Albertinius* Flor.
M. *Andreas Vincentii F. Borgognionius* Flor.
M. *Baccius Antonii F. Cappellius* Flor.
M. *Ioannes Cappellius* Flor.
M. *Iacobus Thomae F. Gattius* Flor.
M. *Ioannes Sebaſtiani F. delle Dame* Flor.
M. *Cosmas Ioſephi F. Hener* Alemannus.
M. *Horatius Franciſci F. Cangius* Flor.
Io. Baptiſta Balatrius Architectus.
Giovanni Bologna Scultore.
Piero Tacca Scultore.
Vincentius Nelli Aurifex Flor.
Ionas Falchius Aurif. Flor.
Caſſianus Dominici F. Aurifex Flor.
Gaſpero Mola Medagliſta.

Regnante FERDINANDO II. M. Etrur. Duce.

M. *Ioannes Franciſcus Comparinius* Flor.
M. *Iulianus Pandolphinius* Flor.
M. *Antonius Franciſcus Martinius* Flor.
M. *Antonius Sorbius* Flor.
M. *Angelus Alberighius* Flor.
M. *Aurelius Veſtrius* Flor.
M. *Antonius Capellius* Flor.
M. *Antonius Chener* Alemannus.
M. *Andreas Ghinghius* Flor.
M. *Sebaſtianus Focardius* Florent. (Fruttiſta)
M. *Baccius Cappellius* Flor.
M. *Chriſtophorus Winchler* Aleman.
M. *Ferdinandus Migliorinius*, qui poſtea accitus Gallias petiit.

Non pauci ex his floruerunt etiam regnante Cosmo III.

Regnante COSMO III. M. Duce Etrur.

M. *Ioſeph Bamberinius* Flor.
M. *Ioſeph Bizzarrius* Flor.
M. *Ioannes Dominicus Bianchi* Flor.
M. *Ioannes Brogellius* Flor.
M. *Ioſeph Vulpius* Flor.
M. *Ioſeph Antonius Torricellius* Fl.
M. *Io. Baptiſta Montautus* Flor.
M. *Io. Baptiſta Zucconius* Florent. Neapolim abiit.
M. *Laurentius Bellius* Flor.
M. *Matthias Sorbius* Flor.
M. *Nicolaus Valorius* Flor.
M. *Octavius Ioannellius* Flor.
M. *Petrus Borgheſius* Flor.
M. *Raphael Muſſatius* Flor. Neapolim petiit.
M. *Sanctes Poggius* Flor.
M. *Thomas Vulpius* Flor.
Franciſcus Ciaminghius Praecetor Graphices.

Ex iis plures etiam regnante Io. Gastone floruerunt.

Regnante IO. GASTONE Magno Etrur. Duce.

M. *Paulus Bottius* Flor.
M. *Antonius Ciollius* Flor.
M. *Antonius Franciſcus Bottius* Fl.
M. *Antonius Franciſcus Cionius* Fl. (Figuriſta)

M. *Benedictus Burchius* Flor. (Fruttiſta)
M. *Carolus Franciſcus Bottius* Flor.
M. *Cosmas Formiglius* Flor.
M. *Franciſcus Campius* Flor. abiit Neapolim.
M. *Philippus Violius* Flor. Neapolim abiit.
M. *Ioſeph Minchionius* Flor. Neapolim abiit.
M. *Ioſeph Montautus* Flor.
M. *Caietanus Ferronius* Flor.
M. *Matthaeus Pretolanius* Flor.
M. *Bartholomaeus Torricellius* Flor.
M. *Ferdinandus Migliorinius* Flor.
M. *Maximilianus Soldanius* Flor. (Bronziſta)
Laurentius Veber Flor. Bronziſta, & formarum cudendae monetae Opifex.

Regnante FRANCISCO Loth. & Barri D. Magno Etruriae Duce Imp. Caeſare Auguſto.
M. *Caietanus Torricellius* Flor.
M. *Franciſcus Borgheſius* Flor.
M. *Baccius Cappellius* Flor. nuper obiit.
M. *Paulus Bottius* Flor. nuper obiit; in eius locum ſucceſſit
M. *Ignatius Babbuiatus* Flor.
M. *Antonius Franciſcus Bottius* Fl.
M. *Gaſpar Iacopuccius* Flor.
M. *Franciſcus Iacopuccius* Flor.
Franciſcus Conti Praeceptor Graphices.
Horum opificiis praeeſt *Ludovicus Syries* Gallus.
De Scalptoribus Gemmariis, qui floruerunt, & nunc florent, ſuo loco dicendum erit.

CAPUT V.

De Opificibus, qui in Regio Palatio & Muſeo Florentino vaſcula cryſtallina, aliaque e cryſtallo opera faciebant.

QUamvis in hac Hiſtoria primum de Glyptographicae artis initiis, progreſſibus, & conatibus abſolutiſſimis mihi diſſerendum propoſuerim, tamen & adfines ac ſocias artes, clarosque in his Artifices in pretioſis lapillis ſecandis, compaginandis ac perpoliendis, qui & Muſivarii dici poſſunt, nolui praetermittere. Cum his iungendos cenſeo Vaſcularios peritiſſimos, qui Vaſcula, aliaque permulta e cryſtallo montana mira arte conficiebant, atque etiam variis ornamentis, animalibus, avibus, pampinis, foliis, ſilvis, encarpis, figuris, oſcillis, tropaeis, ſimbolisque atque emble-

emblematis variis ingenioſe excogitatis ea condecorabant, atque interdum inaurabant; quorum aliqua non contemnenda in meo Muſeo, veluti huius eximiae artis prima ſpecimina ſervantur. Primum eorum Officinae, ut diximus, in Palatio ad Templum D. Marci, vulgo *il Caſino*, cum aliis Artificibus Gemmariis conſtitutae fuerunt circa annum CIↃ. IↃ. LXXXVII. primique Opifices, qui hanc artem exercuere, Florentini, mox Mediolanenſes periti homines exſtiterunt, qui permultos egregios alumnos educarunt atque inſtituerunt, quorum opera, quum accurate & luculenter deſcripta fuerint a praelaudato P. Augustino del Riccio Dominicano, ſatius erit eius verba, teſtimoniumque firmiſſimum atque oculatiſſimum adferre. Igitur Capite CXX. ſuae Hiſtoriae Lapidum & Gemmarum haec ſcribit: „ Del Criſtallo di Calci, di Carrara; degli
„ Svizzeri, talvolta di peſo di libbre 200. Di cotali
„ pezzi ſovente i Maeſtri rariſſimi Milaneſi ne fanno
„ animali grandi, come oche grandi al naturale; ma
„ di più pezzi, & altri animali; come ſi vede nella
„ Tribuna della Galleria, che fece la fel. mem. del
„ Granduca Francesco al Palazzo vecchio de' Signo-
„ ri, non mai lodato quanto merita; poichè amava i
„ Virtuoſi Foreſtieri, & in particolare il virtuoſo Mae-
„ ſtro Giorgio Milaneſe, & i ſuoi figliuoli, altresì
„ i rari e virtuoſi Maeſtri della medeſima patria, cioè
„ Maeſtro Ambrogio, Maeſtro Stefano ambidue fra-
„ telli, & io con tutti tali Virtuoſi ſempre ho tenu-
„ to amiſtà, con tali uomini leali, e rari in lavorar
„ Criſtalli, e fare animali, & altri lavori, come un'
„ altra volta ſi dirà con altra occaſione; che il detto
„ Granduca quei e altri Maeſtri teneva al ſuo Palaz-

„ zo,

„ zo, che il fece per ſuo diporto, detto il *Caſino*, ch'
„ è appreſſo il noſtro Convento di S. Marco in Fi-
„ renze, dove io andava per mio ſpaſſo; poichè tan-
„ to era il contento, che io prendevo in veder sì gran
„ pezza d'uomini rariſſimi in molte arti, quivi lavo-
„ rar molte coſe &c." Memorat in eodem capite Cruces e cryſtallo ab his artificibus egregie elaboratas, quae magna cum pompa in ſacris Supplicationibus in pervigilio Nativitatis S. Ioannis Baptiſtae Florentinorum Patroni, per noſtram Urbem deferebantur; & Vaſcula cryſtallina ad ſervandas Sanctorum Reliquias, quae in gradibus arae maximae in Eccleſia S. Mariae Novellae, (atque etiam in aliis Eccleſiis) exponuntur, atque in Lipſanothecis ſervantur. Idem haec adnotat Cap. CXCII. „ L'uſo de' Criſtalli è più per far Vaſi
„ da bere; poſciachè a Venezia vi ſono sì bei bic-
„ chieri, e tazze di criſtallo, fatte a Murano, che in
„ vero ſono aſſai rari, e belli, & honorati, fatti in
„ tante fogge, & hanno diverſi garbi, che rallegrano
„ gli uomini". Harum artium conditorem Florentiae fuiſſe FRANCISCUM Magnum Etruriae Ducem, non ſemel a me, numquam tamen laudatum ſatis, clarius confirmat Cap. CXCIV. his verbis: „ Quì voglio di-
„ re, come non è guari di tempo, come il Granduca
„ FRANCESCO fece venire più Maeſtri di vetro, & in
„ particolare quei, che lavoravano i Criſtalli, e meſſe
„ queſta laudevole uſanza nella Città di Firenze: co-
„ sì avrebbono a fare i Principi a tener cotal modo,
„ che le Città loro ripiene di Huomini virtuoſi in
„ tutti i generi & arti per decoro, e onore delle Cit-
„ tà, & anco per allevare i ſuoi ſudditi virtuoſi, e
„ non ozzioſi, come bene ha fatto il Gran Duca FRAN-

CESCO,

„ cesco, che apparò dal ſuo buon padre G. D. Cosimo, che meſſe tant' arte in Firenze, & altresì eſaltava i virtuoſi, e quei ſovente egli premiava &c."
De ornamentis, quibus cryſtallina Vaſcula decorabantur, diſſerit idem Scriptor Cap. CCXXViiI. ita inquiens: „ Quì ſi puote ancora dire, che i Signori e „ i Regi hanno vaſi fatti di criſtallo, ma a tornio, „ come ſi lavorano i Vaſi di lapislazzuli, e così fanno intagliar detti Vaſi, o bicchieri di criſtallo, e „ per entro ſi veggono arme, o animali, o ſelve. „ Uno di queſti ne ho viſto al Caſino del Granduca „ Francesco, coſa veramente degna d'un ſimil virtuoſo Granduca. Evvi adeſſo un gran Maeſtro in Galleria, che disfa i Criſtalli, e con fuoco e fiato fa „ tutto quel che ſi può deſiderare; coſa che non ſi è „ più viſta in queſta Città; laonde merita, che ne ſia „ fatto memoria da me nell' opera, che anderà fuora „ ſopra le pietre in Lingua Latina, ſe harò vita.

Servantur adhuc in duobus ſecretioribus Cimeliis in Regio Conclavi, vulgo *Tribuna*, innumera Vaſa pretioſa, non ſolum cryſtallina, verum etiam ex integris praegrandibus Gemmis, e Chalcedoniis, Achatibus, Sardonychis, Helitropiis, & Cyaneis, vulgo *Lapislazzuli*, aliisque; quam inſignem ſupellectilem utinam Tabulis aereis optime delineatam videam aliquando, quod, ſi vires meae paterentur, id ipſum, regio Caeſaris permiſſu & favore, curare vellem.

Praeter hos Opifices, qui cryſtallina Vaſcula exquiſita arte elaborabant, laudat etiam Vaſcularios, qui vaſa, crateres, & cyathos e gemmis lapidibusque pretioſis in iisdem Mediceis Officinis perficiebant; de quibus pauca haec idem Riccius adnotat Cap. CXXV.

ubi agit de lapidibus Cyaneis, vulgo *Lapislazzuli*. „ Di cotali pietre ſe ne fanno Vaſi belli e bacini, & „ altri lavori; come ſi vede aver fatto il Gran Duca „ FRANCESCO a mio tempo al Caſino; che oggi di co- „ tali Vaſi, bacini, e nicchi, e altri lavori ſono nel- „ la Tribuna ſul Corridore appò il Palazzo Ducale; „ & in eſſa Tribuna vi ſono delle belle coſe, ch' ab- „ bia il Granduca in genere tale. Nota che io veddi „ lavorare un nicchio, & altri Vaſi, che ſi lavorano „ per via di ruote: coſe, che non puote fare ſe non „ quelli che ſono ricchi. "

His etiam adde Opifices illos, qui e ſuccinis vaſcula, pateras, urceos, candelabra, icunculas, & alia huiusmodi egregio magiſterio faciebant; quamvis intermiſſa haec opera fuerint, ſtatim ac Bohemica ad Mediceos Principes pervenere. Verum ex his non pauca in iisdem regiis Muſei Conclavibus ſpectantur. Lancem eximiae magnitudinis ex hac materia cum urceolo ad aquam fundendam ſervat in Muſeo ſuo Cl. Baro STOSCHIUS, multis figuris anaglyptico opere egregio exſcalptum; qui olim apud Sereniſſimos Mantuae Principes exſtabat, & forſitan dono miſſus, ex his officinis prodiit.

Nihil dico, ne Lectorum abutar patientia, de Eborariis eximiis Sculptoribus, Statuariis, Vaſculariis, quorum opera exquiſitiori arte perfecta in hoc regio Muſeo Florentino conſpiciuntur; quae omnia, non aliunde advecta, ſed in his Officinis Mediceis, & non pauca etiam Sereniſſimorum Principum manu, praeſertim FERDINANDI Magni Etruriae Principis perfecta atque elaborata valde laudantur.

Artifices omnes in tres Claſſes diſtributi, ſinguli ſuis ope-

operibus accurate incumbebant. Alii deſerviebant aedificiis & ornamentis regii magnificentiſſimi Sacelli Principum in Ambroſiana S. Laurentii Baſilica; alii deliciis, luxui, ornamentiſque Auguſtae Domus Mediceae praeſtandis inſudabant; alii pro regio Cimeliarchio, atque eidem addictis operibus, & rarioribus elegantiis, ut eleganti cultu explendeſcerent, laborabant. Inter, Sculptores memoratur egregius Hercules Ferrata qui inſigniores Statuas marmoreas aliquibus in locis inſtauravit. Clariſs. Fancellius Antonii F. ſedens Bacchi ſimulacrum, & alia antiqua monumenta, ut inveni in Libro O. anno CIↃ IↃ CXV. refecit. Laudatur Marianius, Vincentii Vivianii diſcipulus, in cryſtallis teleſcopiorum conficiendis, aliiſque vitreis orbibus ad Opticam pertinentibus Faber eximius, itemque eius alumnus, & ſocius Coppinius, qui & perſpicillis optimis fabricandis, aliiſque machinis Mathematicis, & Aſtronomicis dabant operam. Celebris eſt Ioannes Baptista Dogginius Architectus & Sculptor, & alii Proſpectivae Magiſtri: alii item Plaſtae, archetyporum Fictores, Protoplaſtici, vulgo *Modellatori*; inter quos in ectypoſi excellens fuit Ciprianius, qui ex aere fudit Statuas omnes, quae in regio Conclavi, ſive Tribuna Cimeliarchii ſpectantur, iuſſu COSMI III. Magni Ducis Etruriae; in Fuſoria & Chemice alii praeſtantes. Legi etiam nomen Angeli Gorii Florentini, inter Pictores fama nominis operumque clari, (1) quem inter avos meos numero, a quo laquearia regii Cimeliarchii picta ſunt anno CIↃ IↃ CLV. & CIↃ IↃ CLXI. & LXIV. in ſpatiis novem; quas picturas nuper aereis

(1) In Lib. Litt. G. & I. ab annis praedictis ad annum MDCLXXIII.

reis Tabulis inciſas in lucem protulit Ignatius Ursinius, Socius Columbarius Florentinus, multis laudibus commendandus. Reliquos omnes, qui in iisdem regiis Officinis, vel alibi ad nutum Principis laborabant, ne quid peccem in recenſendis, vernaculo ſermone exponam. *Pittori di Fiori*, inter quos excelluit Michael Scacciatus Florentinus; *di Frutte*, *di Figure*; *Miniatori*, *Vetrai*, *Sperai*, *Oreſici*, *Argentieri*, *Bronziſti*, *Medagliſti*, *Maeſtri di filograna*, *Intagliatori di Sigilli*, *Oriuolai*, *Archibugieri*, *Baleſtrieri*, *Alabaſtrai*, *Ceſellatori*, *Buliniſti*, *Smaltatori*, *Stipettai*, *Ebaniſti*, *Spadai*, *Arteſici di corazze*, *e di armadure militari*, *Fonditori di Artiglierie*, *Intagliatori di lime*, *Intagliatori in avorio*, *in legno*, *Tabacchierai*, *Cimbalai*, *o Inſtrumentai*.

His omnibus & illi addendi ſunt adeo celebres, & praeſtantes Opifices, qui in Textrinis Mediceis prope Palatium ad Templum D. Marci ſedulam operam in aulaeis texendis navabant; quibus paucis ab hinc annis hi ſubrogati ſunt, qui excellunt in floridis ſericeis veſtibus mirabili textura conficiendis, & magnas opes publico bono conferre non ceſſant. Horum hiſtoriam aliis compingendam relinquo; ne extra choream vagari videar. Illud memorare mihi liceat, in Textrinis Reipublicae Florentinae olim floruiſſe Artifices & Pictores omnibus ingenii & peritiae laudibus ornatiſſimos. In Baſilica Baptiſterii Florentini ſervantur, & Hierothecas Sanctarum Reliquiarum exornant, picturae ſacrae auro & coloribus ex ſerico textis, quibus condecorabantur Pontificalia indumenta, queis uſus eſt IOANNES COSSA, olim Papa, cuius oſſa magnifico in ſepulcro in eadem Baſilica condita ſunt; quae Hiſtoriae miro artificio textae anno CIↃ· CCCCLXVI. exhibent

ortum,

ortum, vitam, geſta, & mortem Sanctiſſimi Praecurſoris Ioannis Baptiſtae; quarum picta exempla dedit Antonius Iacobi F. del Pollaiuolo, eaque textrinis operibus expreſſere Coppinus, Io. Bramantis Flor. cum aliis, quorum nomina, Deo dante, in mea Hiſtoria Baptiſterii Florentini proferam.

CAPUT VI.

Nomina praeſtantium Vaſculariorum in Florentinis Officinis cryſtallinis & vitreis producuntur.

POſtquam in hoc Adparatu hiſtorico multa a me praemiſſa ſunt, quae ad eximios Florentinos Artifices generatim pertinent; nunc peculiari labore de inclytis Maecenatibus & Fautoribus Mediceis, ac de Opificibus ſingulis diſſerendum. Primus omnium, ut diximus, ad Vaſcula cryſtallina & vitrea conficienda Officinas Florentiae in ſuis Aedibus, prope Templum D. Marci, mox prope vetus Ducis Palatium, condidit, publico litterarum atque artium omnium bono & gloriae natus, Sereniſs. FRANCISCUS I. Magnus Dux Etruriae; cuius eximiae virtutes & merita nullis laudibus aequari ſatis poſſunt.

Inter primos Vaſcularios Opifices, qui recenſentur in Codice expenſarum, quem evolvi, in quo adnotata eſt littera C. qui incipit Kalendis Martii anni aerae Florentinae CIↃ. IↃ. LXXXVII. laudatur Aquilantes Bottarius, Antonii Filius, Florentinus, qui cryſtallis aedificandis, rotarumque ope perpoliendis, ſumma cum laude, ſedulam dedit operam. Sub eo diſcebant, ac va-

ſcula elaborabant, Nicolaus Friderici F. & Paulus Nicolai F. Florentini. Inter Vitrarios Artifices laudatur etiam Baptista Venetus. Legi etiam in Libro notato lit. G. ad annum CIↃ. IↃ. XCVIII. nomina duorum Opificum Gallorum, qui ſpecularia exquiſita arte elaborabant, nempe Dominicum Coccer, & Bartholomaeum de Rach, qui tum cryſtallina, tum metallica, quae exſtant, parabant.

Sed quum ad aures eiusdem optimi Principis praeſtantium Mediolanenſium Opificum, qui opera e cryſtallo politiſſima egregie conficiebant, ingens fama percrebuiſſet, eos magnis praemiis propoſitis, oblatisque, ad ſe adcivit, ac praeſentes eximio honore ac benevolentia proſecutus eſt. Hi fuere Georgius cum filiis, & Ambrosius, ac Stephanus germani fratres, qui, ut ſupra vidimus, a P. Fr. Augustino Riccio e Dominicana Familia in ſua lapidum Hiſtoria laudantur, quam ſcripſit circa annum CIↃ. IↃ. XCVII. Sed, quod tacet, vel incuria praetermittit idem Riccius, in Codice Expenſarum, notato littera D. ab anno CIↃ. IↃ. LXXXIX. ad annum CIↃ. IↃ. XCII. praelaudati Georgii vel filium, vel fratrem nominatum quoque inveni Christophorum Mediolanenſem; Ambrosii vero fratrem Ioannem Baptistam, qui, ut mox dicemus, egregius fuit Gemmarum Scalptor. Ex eodem Codice didici etiam, eos patrem habuiſſe Hieronymum, qui e Familia Carrionia erant; nam *Carrioni* tum in hoc Codice, quamquam aliquando minus, ut videtur, accurate *Caroni;* tum in alio Codice, qui exſtat in ſecretiore Regio Archivio penes egregium Antiquarium Ioannem Baptistam Deium, ſocium Columbarium Florentinum, qui mihi ibidem legendum exhibuit, Carrioni, re-

ɛte quidem, adpellantur. Hi praeſtantes Vaſcularii non ſolum vaſa, pocula, trullas, pateras, catillos, cyathos, & columellas ad ornatum ſcriniorum, aliaque opera e cryſtallo montana perficiebant, exſtruebantque; verum ea multo opificio ſeu diaglypho, ſive anaglypho inſculpebant, exhibebantque flores, corollas, aviculas, encarpos, ſilvas, animalia, figuras, eademque vaſcula aliquibus in locis inaurabant, vel encauſticis coloribus inficiebant; quidquid denique ſpeɛtantium oculos exhilarare poteſt, eorumdemque operum elegantiam mirumque opificium augere, miro ingenio inventisque praeſtabant, ac perficiebant. Hi dicebantur honoris cauſa, quod ceteris praeſtarent, *Magiſtri*, & complures magiſterio ſuo ſubieɛtos alumnos accurate docebant atque erudiebant. Idem P. Riccius ſilet nomen illius Opificis, qui, ut ipſe ait, *disfa i Criſtalli, e con fuoco e fiato fa tutto quello che ſi può deſiderare*. Huius nomen inveni in praediɛto Libro C. recenſitum inter ceteros vitrarios Artifices anno CIↃ. IↃ. LXXXVII. quod nunc palam facio; nempe is eſt Nicolaus Gandius Lucenſis, Vincentii F. ut ibidem ſcribitur, *Maeſtro di criſtalli a lume di lucerna*. His addendi Bernardinus Gaffarius Florentinus, Georgii F. cuius frater Chriſtophorus eximius fuit, ut mox dicam, Scalptor Gemmarius: item Christophorus Winchler Alemannus, in ſculpendis cryſtallinis operibus, cyathisque conficiendis laudatiſſimus; cuius nomen ſaepe occurrit, praeſertim in Libro K. ad annum CIↃ. IↃ. CLXIV. & L. CIↃ. IↃ. CLXVII. De Borgognonio infra non pauca. Negotiis rebusque optime dirigendis idem Princeps liberaliſſimus praefecit Iulium Caccinium, & Michaelem Caccinium Florentinos Praefeɛtos genere & pul-

cra-

crarum rerum ſcientia nobiliſſimos. Complura nobiliora Vaſcula cryſtallina ab his Opificibus confecta ſervantur, ut dicebam, in ſecretioribus magnis Cimeliis, quae auleis occultantur in Regia Tribuna Medicei Imperialis Muſei, quae neſcio qua de cauſa, quove conſilio perpaucis oſtendantur, digna profecto cultorum omnium admiratione & laudibus.

CAPUT VII.

Inluſtres Principes, qui Glyptographicae ſtudia favore & opibus proſecuti ſunt, laudantur.

IN laudandis Inluſtribus Principibus, qui Glyptographicas artes favore, & munificentia ad ſummam dignitatis & gloriae praeſtantiam evexerunt, non diſcedam ab his, qnae egregius Eques Vasarius adnotavit in Vita Valerii Bellii Vicentini (1), in qua primus omnium non ſolum eximios Gemmarios Scalptores, quos vel noverat aetate ſua, vel eorum nominis famam temporibus eidem paene proximis audierat; verum etiam magnos Principes, quorum auſpiciis & liberalitate pulcherrima opera ipſi perfecerunt, recenſuit. Suſpicabar ALPHONSUM Regem, qui antiquorum operum amore ac ſtudio mirifice delectatus eſt, hac quoque laude non fraudandum. Verum neminem adhuc inveni, qui eum ad provehendas Glyptographicas artes adpuliſſe animum, bellorum negotiis diſtentum, adfirmet; quamvis Litteratos, & ſapientes viros multo in honore apud ſe

(1) Vide in Parte III. Vol. I. pag. 285.

ſe adciverit, atque ingentibus praemiis adfecerit. Laurentius Pignorius Lib. I. *Symbolarum Epiſtolicarum*, Epiſt. iiI. de eius Gemmarum ſtudio nihil adfert, qui haec de eo memorat: „Quod vero ad aetatem noſtram, „ aut paullo ſupra, attineret, Alphonſum Regem lau- „ datum illum, & omni laude maiorem, Numismata „ Imperatorum, ſed Caeſaris ante alios, per univerſam „ Italiam conquiſita, in eburnea arcula aſſervaſſe pae- „ ne religioſe, teſtis eſt Antonius Panormita: quibus, „ quoniam alia eorum ſimulacra, iam vetuſtate col- „ lapſa non exſtarent, mirum in modum ſe delecta- „ ri, & quodammodo inflammari ad virtutem & glo- „ riam inquiebat". Sed quae ſubdit, accurate mox expendam. „ Studium Alphonſi (inquit) aemulata eſt „ Domus Medicea, illa Muſarum domus, an templum? „ cuius rei teſtem habemus oculatum Philippum Co- „ minaeum Lib. ViI. Cap. IX. *Hiſt.* qui recenſet Nu- „ mismatum aureorum tria millia, praeter Vaſa caela- „ ta, & argenti antiquitus ſignati magnam vim". Sed Medicei Heroes praeſtantiſſimi minime indigebant, quum domeſticis abundarent, exemplis ALPHONSI inclyti Regis; quum ipſi ſtudiis omnibus atque artibus fovendis amplificandisque ſuapte natura divinoque genio ita inflammati eſſent, ut alios ad aemulationem excitarent potius, quam excitarentur, atque aemularentur. Iam ſupra oſtendimus compluribus annis ante LAURENTIUM MEDICEM apud maiores ſuos inoleviſſe ſtudia conquirendi priſcas delicias, antiquas Gemmas, Numismata, & Vaſcula miris caelaturis operoſiſſima. Viguit & remotioribus Florentinae Reipublicae temporibus ars inſcalpendi Gemmas; nam & non pauca Sigilla obſignatoria vidimus ex argento & aere,

quorum chara&ctere;s in ambitu ad Saeculum XIV. referuntur, in quibus in medio inſerta eſt antiqua Gemma cum figuris, quibus eius poſſeſſor ad obſignandum uteretur; quorum ectypa in Collectionibus Societatis Columbariae Florentinae, & in meis quoque ſervantur; quae quidem oſtendunt longe vetuſtum eſſe huiusmodi ſtudium habendi, colligendique antiquas Gemmas. Sed exſtat Florentiae peculiare atque aeternum huius praeclarae gloriae monimentum, ac teſtimonium, nempe Domus ipſa Mediceorum Principum, quam exſtruxit Magnus COSMUS MEDICES, Pater Patriae, quae hodie Marchionum Riccardiorum eſt, in qua in metopis Xyſti, ſupra columnas & arcus, anaglypha octo marmorea elegantiſſima orbicularis formae ſpectantur; quae Hiſtorias exhibent ex Gemmis antiquis Scalptorum Graecorum accurate deſumtas. Ea perfecit immortali ſcalpro eximius Sculptor Florentinus Donatus, cognomento Donatellus, quem Vasarius inſigniter laudat; qui primus omnium vetuſtis monumentis mirifice delectatus eſt, eaque imitari, ac probe exprimere in ſuis operibus adſidue ſtuduit; quique, ut adnotavimus, auctor fuit, ut COSMUS MEDICES harum priſcarum deliciarum ſtudium omnibus colendum exemplo ſuo proponeret, & elegantiores haſce vetuſti aevi reliquias undique conquireret, & ſibi ſuisque compararet. In his marmoreis orbiculis primum ſpectandus occurrit, ab eo ad praeſtantiorum Gemmarum ſimilitudinem accuratiſſimam egregie ſculptus, Diomedes Palladio potitus, qui inſidet baſi encarpo coronatae. Huius Gemmae ectypum ſervo, quae poſt Cosmae obitum, quum Laurentio cum reliquis obtigiſſet, ipſe ſingularem Graeci Artificis admiratus peritiam, ne ſibi ſurri-

ſurriperetur, in ea nomen ſuum ita declaravit, inciſis hiſce litteris, ut & in reliquis inſignioribus ſolebat: LAVR. MED. Prope hunc cernitur Hercules, ſub gravi Amoris, ſeu Cupidinis pondere, qui eius humeris inſiſtit, labore preſſus, fatiſcens; quod emblema in Mediceis Gemmis a me editis occurrit. In altero ſculptus Hercules in Hortis Heſperidum, qui ad arborem adcedit aurea poma decerpturus, adſtante Minerva adiutrice. Spectatur etiam Oraculum, ni fallor, Homericum, ad quod Heroes adcedunt. Hinc cernitur Cupidinis triumphus, comitantibus eius currum Geniis. Ariadnem in altero marmoreo anaglypho ſedentem in ſcopulo circumſtant Satyri, ceterique e Bacchi familia. Spectatur in altero faberrime ſculptus Centaurus, e pugna reverſus; in altero vero captivus ante Heroam, ſive Imperatorem paludatum, ſupplex, a duobus militibus deductus: quae omnia emblemata a DONATO, Florentino Praxitele, ex antiquis praeſtantium Graecorum gemmis, & monimentis dubio procul deſumta ſunt. De his eximiis DONATI operibus ſilent, qui admiranda huiuſce Urbis Florentiae deſcripſerunt, FRANCISCUS BOCCHIUS, & IOANNES CINELLIUS. Obiit DONATUS Eidibus Decembreis anno CIↃ. CCCC. LXVI. aetatis ſuae LXXXIII. quum Laurentius Medices tunc ageret aetatis ſuae decimum octavum annum; quo, vel paullo ante, ab eo fundatae Glyptographicae Scholae epocham deſignavimus, quae tunc maxime florebat, eidemque optimi Artifices dabant operam; neque abſurdum eſt, ſed credibile, tunc iacta fuiſſe huius Gymnaſii fundamenta, ſtudiaque auſpicata, adhuc ipſo DONATO vivente; quod etiam ex eo coniicere poſſumus, quum lectiſſimis iuvenibus alumnis Laurentius praefecerit, mode-

dera-

deratoremque & magiſtrum dederit Bertoldum Donati diſcipulum, Florentinum, Sculptorem excellentiſſimum; forſitan quia Donatus, invaleſcente ſenectute, laboribus fractus, quotidie his praeeſſe minime poterat. Hos iuvenes Scalptores, itemque Sculptores, Pictores, & Architectos magnificus Laurentius veſtibus, & ſtipendiis donabat, ac muneribus ditabat, excitabatque ad maiora exhibenda, ſuaque benevolentia & laude ornabat, menſaeque ſuae aliquando adcumbentes volebat, familiaribusque colloquiis dignabatur, praeſertim ſi quid admiratione dignum multo ſtudio & arte perfeciſſent; quae omnia luculenter Vasarius pluribus in locis exponit (1).

Gradum nunc facio ad Pontifices Maximos PAULUM II. qui inſcalptis antiquis Gemmis mirifice delectatus eſt. Aliqui memorant etiam MARTINUM V. ſed Scalptorum Gemmariorum nomina, qui ſub ipſis floruerint, nondum in editis monumentis legi; quae ſi habentur, illud opto vehementer, ut in lucem quantocius proferantur. Iisdem regnantibus, in numiſmatis effingendis cudendisque egregios Opifices floruiſſe, multamque laudem conſecutos eſſe ex Hiſtoria Numiſmatum Romanorum Pontificum V. C. Rodulphini Venuti colligere poſſumus. Romae ſub IULIO II. Glyptographice vires coepit, auctaque magnopere eſt; ad exquiſitiorem vero praeſtantiam evecta, dum Eccleſiam Dei moderarentur LEO X. CLEMENS VII. PAULUS III. IULIUS III. atque etiam deinceps.

Mirum in modum Glyptographicis opificiis faverunt inclyti Principes LUDOVICUS Mediolanenſium, & AL-

(1) Vide in Par. III. Vol. I. in Vita Torrigiani pag. 52. & 53. Vide etiam in Vol. II. Par. III. in Vita Michaelis Angeli Bonarrotii pag. 718. & 719. edit. Flor.

ALPHONSUS Ferrariae Duces ; ſed longe his laudibus eminuere HIPPOLITUS MEDICES, & IOANNES SALVIATUS, & FARNESIUS S. R. E. Cardinales. Gloriae ac laudis cupidiſſimus CAROLUS V. Caeſar magnis honoribus & praemiis nobilitavit Artifices Glyptographicos, a quibus imaginem ſuam ſculpi ſtudebat ; cuius inſigne monimentum exſtat, quod nuper obſervavi, in Mediceo Theſauro ; nam Gemma rariſſima eſt anaglypho opere utrimque ſculpta, quae & opificio, & magnitudine praeſtat, cum eius protoma in antica ; in poſtica vero Bellona Dea, quae armis inſidet. Inter Principes primam nominis gloriam, & incomparabilis liberalitatis palmam ac laudem ſibi vindicat FRANCISCUS I. Galliarum Rex Chriſtianiſſimus, qui ſtudiorum artiumque omnium orbem ſuis curis nobilitavit, atque amplificavit ; item HENRICUS IV. LUDOVICUS XIV. Gallici Regni ſidera ſplendidiſſima. Cum his coniungendi PHILIPPUS II. Hiſpaniarum Rex, RODULPHUS Imperator, ANDREAS GRITTUS Sereniſſimae Venetorum Reipublicae Dux celebratiſſimus ; Urbini Duciſſa, Mantuae Marchioniſſa, ISABELLA Marchioniſſa ESTENSIS, & alii plures, qui a VASARIO laudantur, quos & ego laudabo dum ſingulos Scalptores recenſebo, qui eorum ope & liberalitate profecerunt. Multis quoque laudibus extollam Caeſarum, ac maximorum Regum ac Principum eximia in Lithographos Gemmarios beneficia, curamque perpetuam, qua haſce Artes ad aeternitatem nominis ſui apud ſe florere, & regnis ſuis gloriam maximam parere ſtuduerunt. Id ut accurate faciam, perſpicuo ordine, ſervata temporum ſerie, quod nondum ab aliis praeſtitum eſt, ſingulos Gemmarios opifices recenſebo, qui in ſingulis Urbium

Scholis ſive Accademiis, ſpatio fere quatuor ſaeculorum floruerunt, & adhuc ex his complures florent multa nominis laude probatiſſimi. Initia & progreſſus in Glyptographice ut facilius cognoſcantur, atque etiam ad memoriae ſubſidium reperiantur, Scalptores omnes in ſeptem Scholas diſtribuam. Prima erit Florentina. iI. Romana. iiI. Langobardica. IV. Veneta. V. Gallica. VI. Alemannica. Poſtremo agam de Scholis Britannicis, Hispanicis, Danicis, Belgicis, aliisque Transmarinis. Hoc ordine & ſerie perſpexi, facilius intelligi, & legentibus nullo cum labore occurrere poſſe tum omnium Artificum nomina, tum etiam quarumlibet Scholarum initia, conatus, progreſſus; adeoque ita facilius temporum varietates, eorumque defectus & incrementa melius cognoſcentur.

Everſis Athenis, Italia barbararum gentium ignorantia & furore vaſtata, ac magnopere foedata, etſi priſtinum artium decus & gloriam non omnino amiſit, magnopere tamen obſcuravit. Apud Aſiae populos diu iacuit Ars Glyptographica; quae poſtmodum, vigente apud Turcas luxu & opulentia, paullisper caput erexit. Siquidem apud Arabas, Armenos, Turcas ea invaluit conſuetudo, ut gemmae ſignatoriae, quas in aureis annulis inſertus gerebant, peculiaribus nationum ſuarum characteribus inſculperentur; qui characteres vel dictum aliquod, vel conſilium, ſive precationes & adclamationes continent, quod ex Gemmis huiusmodi tum meis, tum ex aliorum Dactyliothecis depromtis, ex peritis eorum Interpretibus didici. Hiſce caelaturis aliquae vel Saeculo XiiI. vel XIV. vel paullo poſt ſculptae videntur. Quum igitur apud Italos ſcalpendorum lapillorum ab ea aetate ars perrara & intermiſſa eſſet; hinc

hinc facile omnes intelligent, quanta laus tribuenda ſit Florentinis hominibus, qui auſpice & favente LAURENTIO MEDICE, viro magnificentiſſimo, eiusque Maioribus, tam arduum gloriae & claritudinis verticem omnium primi conſcenderunt, iterque omnibus feliciter monſtrarunt; quapropter nil mirum, ſi in hac Hiſtoria hos primos celebrandos eſſe cenſuerim: quemadmodum enim, ſi crebris exſtinctis facibus caliginoſa nocte, una tantum fax coruſcanti luce fulgeat, ſi ſingulae ad eam faces admoveantur, ſtatim accenduntur, ardent, atque omnia magno ſplendore conluſtrant; ita quoque per Florentinos homines, munifico LAURENTII lumine vigente atque exſplendeſcente, tum Glyptographice, tum etiam reliquae artes, quae Graphicen parentem habent, in priſtinam gloriam & dignitatem revocatae ſunt, atque auſpiciis fauſtiſſimis reſtitutae; quod nemo, niſi invidus, & veritatis oſor ſit, negare, ut opinor, audebit. Ab his igitur exordium ſumam.

CAPUT VIII.

De Schola Florentina Glyptographica ſub Laurentio Medice, ac Petro eius Filio, & Alexandro Med. Flor. Reip. Duce.

HIſtoricorum Florentinorum, aliorumque exterorum diſertiſſimis teſtimoniis conſtat, ut iam oſtendimus, MEDICEAM DOMUM refertam fuiſſe antiquis ſignis marmoreis, toreumatis, gemmis opificio inſignibus, vaſculis e ſardonyche, ceterisque gemmis, caelatis, Deliacis, atque Corinthiis, tabulis pictis, numismatis

matis auro, argento, & aere antiquo opere ſignatis; quae omnia (nihil dico de Graecis Latinisque Codicibus) non ſupellectilem tantum pretioſiſſimam, ac Regibus invidendam, verum etiam opulentiſſimam Gazam, conſtituebant. Quum ex praeſtantioribus Gemmis aliquae temporum iniuria, vel foſſorum negligentia fractae eſſent, LAURENTIUS, ut antea monui, optimos Artifices Florentiam invitavit atque deduxit, qui labefactatas inſtaurarent, nomen ſuum in elegantioribus inciderent, atque interim alios in his opificiis erudirent. Hinc in LAURENTII mente praeclarum illud conſilium ortum eſt, ut *Scholam* primus omnium aperiret, conderetque circa annum CIↃ. CCCCLVIII. in qua delecti iuvenes ſub egregiis praeceptoribus Glyptographicas artes, atque etiam Picturam, Sculpturam, & Architecturam perdiſcerent, doctique patriam urbem, finitimasque, ac totam paene Europam admirandis operibus ornarent atque implerent; quod his qui VASARII Hiſtoriam legerunt, probe exploratum eſt. Ea ipſa fuit quoque cura PETRI MEDICIS eius filii virtutibus omnibus tanto parente dignis praeſtantiſſimi (quo cum coniungendi IOANNES [mox LEO X.] & IULIANUS) qui favore maximo tum litteratos homines, tum Artifices omnes ornatiſſimos proſecuti ſunt, quorum laudes frequenter enumerat in ſuis ſcriptis ANGELUS POLITIANUS, horum Principum alumnus & cliens ingenio & doctrina celebratiſſimus. Laudantur etiam frequenter a VASARIO, qui iisdem temporibus proximus fuit, hi Principes Viri, immo Heroes, omniaque encomia tum ab eo, tum ab aliis eximiis Scriptoribus edita, eo conlimant, ut oſtendant, eorum praeſidio, opibus, ac benevolentiſſimo favore veteres artes ac Palladis ſtudia

dia brevi ſpatio temporis adeo mirabiles progreſſus feciſſe, ut in priſtinum decus dignitatem & gloriam adſerta fuerint, & ferventi ſtudio ac labore exculta.

IOANNES FLORENTINUS, cognomento DELLE CORNIOLE. Saec. XV.

In nova Florentina Schola, ſive Glyptographica Officina Laurentiana, optimis praeceptoribus, quos Laurentius adcivit, in Graphice egregie inſtitutus eminuit IOANNES FLORENTINUS, qui propter excellentem in Sardis rubri coloris ſcalpendis peritiam (quae vulgo *Carniole*, *Corniole*, & *Corgniuole* adpellantur) cognomentum, quod & aliis eximiis in aliquo opificio hominibus contigit, honoris cauſa accepit; ideoque propter operum celebritatem ab omnibus nuncupatus eſt IOANNES DELLE CORNIOLE (1). Hic primus omnium in Gemmis ſcalpendis excelluit, aliorumque alumnorum ſuorum nomen obſcurum, ac multa oblivione obrutum reliquit; quapropter de reliquis, qui ea aetate florebant, nihil memoratum invenimus, ſcimusque; quae ſi ſciviſſet VASARIUS, minime ſilentio praeteriiſſet. Laurentio inſigniorum Gemmarum antiquarum exempla proponente, tanto polluit ingenio, ſtudio ac diligentia IOANNES, ut antiqua praeſtantium Graecorum opera aemulatus ſit; tantumque adſiduo labore & ſedulitate ac peritia profecit, ut Laurentio Medici ac Petro eius filio placuerit, & paene innumeros pulcherrimos lapillos inſcalpſerit, ut perhibet VASARIUS (2).

Inter omnes Gemmas ab eo peraccurate inſculptas, ea valde praecellit, magnitudine etiam inſignis; nam

(1) Hunc laudat Cl. Auctor Diſſert. Glyptogr. Cap. XXV. pag. 80. ſed non primo loco.
(2) Vide in Vita Valerii Vicentini pag. 286. in Parte III. Vol. I.

altitudine uncias duas aequat, quae Sarda, ſive *Carneola* eſt, in qua ab eo effiϲta eſt P. Fr. Hieronymi Savonarolae Ferrarienſis ex Ordine Praedicatorum imago, quae ſpeϲtatur in Tabula XXVI. num. I. in Florentino auguſto Cimeliarchio. Peϲtore tenus exſciſa eſt, exquiſita profundaque caelatura. Pallio teϲtos humeros habet, caput cucullo opertum; vultus oblique expreſſus eſt. In toto eius ambitu haec epigraphe ſcripta: HIERONYMUS FERRARIENSIS ORD. PRAED. PROPHETA VIR. ET MARTYR. Huiusmodi opus ab Ioanne perfeϲtum videtur poſt mortem Hieronymi, adeoque poſt obitum etiam Magnifici Laurentii; ni ſuſpicari velimus epigraphen poſtmodum additam fuiſſe; imaginem vero inſcalptam dum adhuc viveret idem Laurentius, qui magnopere dilexit & coluit Hieronymum, a quo dum eſſet morti proximus, benedici, & leϲtulo ſuo eum adſtare voluit in Villa Caregia; cuius rei teſtis eſt ſynchronus Angelus Politianus, qui eum inſignem ſanϲtimonia & doϲtrina virum, caeleſtisque doϲtrinae praedicatorem egregium adpellat (1). Nolo heic praetermittere, quae de hoc inſigni opere adnotat P. Fr. Augustinus Riccius in praelaudato ſuo Traϲtatu, ſive Hiſtoria Nummorum & lapillorum, Cap. CXXII. ubi de Sardis ſive *Carneolis*, ut aiunt, diſſerit: „ Si può vedere (in„ quit) una Corniola, ch' è nella Galleria Ducale; per „ entrovi vi è ſcolpito il P. Fra Girolamo Savonaro„ li di Ferrara, Predicatore rariſſimo e dottiſſimo, & „ è ſcolpita tanto bene la ſua effigie, che il Grandu„ ca Franceſco fel. mem. moſtrava cotal Corniola con „ gran

(1) Epiſtolar. Lib. IV. ad Iacobum Antiquarium pag. 43. memoratae editionis.

„ gran reputazione ai Principi come coſa rara, e del-
„ le belle coſe, che aveſſe fra le ſue coſe rare e bel-
„ le. Non è maraviglia, che in sì bella Corniola vi
„ foſſe ritratto sì gran Predicatore bene; poſciachè i
„ ſuoi amorevoli l'hanno ritratto in più modi & in
„ più coſe, come in porfido; poichè ci è la ſua teſta
„ al naturale fatta da Maeſtro Franceſco Ferrucci, det-
„ to per ſoprannome *il Tadda*, uomo di bontà e ſin-
„ golar valore, poichè egli fu il primo, che ritro-
„ vaſſe a' tempi noſtri il modo e la tempera di lavo-
„ rare il porfido; & io l'ho viſta queſta teſta fornita
„ col ſuo buſto con mia gran contentezza; & è an-
„ cora ritratto in medaglie piccole, come in bronzo,
„ in piombo, in geſſo, altresì in foglio; e poi da' Pit-
„ tori molte fiate in tele, in tavole d'aſſe; era fatta
„ la ſua impronta talora grande, talora piccola".

Quoniam heic incidit mentio tam ſingularis & praeſtantis Sculptoris, nolo praetermittere ſub eius Imagine porphyretica, quam ipſe vivens exſcalpſit, elogium ſepulcrale, quod facile eius filii poſuerunt in Aede S. Hieronymi in Faeſulano Monte; ubi cum eodem parente optimo, filii quoque ſpectatiſſimi ſepulti ſunt; quod ipſe oculatus teſtis exſcripſi:

FRANCISCVS FERRVCCIVS FESVLANVS
QVI CVM STATVARIAM PORPHYRETICO
LAPIDE MVLT. ANN. VNICVS EXERCERET
EAQVE SINGVLARI VIRTVTE
COSMI MEDICES & FRANCISCI FILII MAGORVM
HETRVRIAE DVCVM STIPENDIIS AVCTVS ESSET
AD EXCITANDA SVI MVNICIP. INGENIA
PONI CVRAVIT ANNO D. MDLXXVI.

Ad huius Gemmae exemplum alteram Sardam, cum eiusdem Savonarolae effigie, ornatam quoque adſimili epigraphe, Romae olim ſibi comparavit Ill. Marchio ALEXANDER GREGORIUS CAPPONIUS; cuius ectypum e rubro ſulphure dono ad me miſit; quae Gemma cum reliquis antiquis operibus, ni fallor, hodie exſtat in Muſeo Collegii Romani, quae ei ex teſtamento reliquit. Alteram eiusdem egregii Concionatoris effigiem exſtanti opere elegantiſſimo, Achati Chalcedonio exſcalptam, memoratis paullo maiorem, ab eo tempore Florentiae apud ſe MARMII olim ſervabant, quae mortuo V. C. ANTONIO FRANCISCO MARMIO, Equite Ordinis S. Stephani, cum reliquis eius Cimeliis vendita eſt; primusque ab eius haeredibus hoc ipſum opus eximium accepi, & facile emiſſem, ſi aequiore pretio comparare potuiſſem. Penes quem nunc ſit, adhuc me latet. Hanc Gemmam ſi non ſculpſit idem IOANNES Florentinus, facile ex eius Schola, atque ab eius alumnis proculdubio prodivit in lucem. Hoc, ut aiunt, *Cameum* nulla epigraphe decoratum erat; ſed undique argentea coronide, & catenula ſuperne ornatum, ut ſuſpendi, vel collo adpenſum deferri poſſet (1). Nemo eſt in his artibus vel parum verſatus, qui neſciat, quam arduum ac perdifficile ſit penes Gemmarios Artifices (quod & apud Pictores & Sculptores contingit) perfectam, & prototypo longe ſimillimam effigiem inſcalpere; quapropter minime dubitandum eſt, IOANNEM Florentinum ſummam laudem, ſummamque nominis celebritatem aetate ſua adeptum eſſe, qui in Iconibus quoque accurate exprimendis primus omnium ingenio ſuo perſpica-

(1) Oſtendi illud ipſum Cameum Sociis Columbariis Flor. qui deſcripſerunt in Annali I, pag. 48.

ſpicaciſſimo, ſtudiisque & laboribus praeluxit, & veterem laudabilem conſuetudinem renovavit, genioque ſcientiſſimo Magnifici Viri Laurentii Maecenatis ſui fecit ſatis.

Ex hac Laurentiana Schola & Officina complures prodiiſſe Gemmarios Scalptores memorat Vasarius, ſed eorum nomina ſilet, quia ei quoque non ſatis perſpecta & explorata fuere. Inter recentiores Gemmas, quae exſtant in celeberrimo Mediceo, nunc Caeſareo Florentino Theſauro, ſpectantur in Tabula XXVI. Illuſtrium Virorum eiusdem aetatis Imagines; inter quas illa anaglyptice Achati pulcherrimo exſcalpta, quae protomam exhibet Coſmae Medicei Patris Patriae, & altera inſignis operis & magnitudinis, nempe trium unciarum Romani pedis, quae faberrime Achati e Chalcedonio vel Onyche exſcalptam imaginem eiusdem Magnifici Laurentii repraeſentat; quas, eo auctore, vel ab ipſo Ioanne, vel ab eius alumnis diſcipulis effictas fuiſſe credibile eſt. Exſtat in Dactyliotheca Stoſchiana ſingularis Gemma, nempe Sarda, cuius ectypum apud me ſervatur, (1) in quo protome inſcalpta egregio opere Viri laureato capite, civicis veſtibus amicti, quem idem Cl. Baro de Stosch referre cenſet Ioannem Boccaccium, Oratorem & Poetam pereximium, Etruſcae eloquentiae parentem & Praeceptorem, ſupra omnem laudem eminentiſſimum. Caelaturam hanc ex eadem prima laudatiſſima Laurentiana Schola prodiiſſe non eſt dubium; quamvis eius auctor nec a Vasario, nec ab aliis declaretur. Profecto ea Medicea tempora his artibus auſpicatiſſima redolet, ac perſpicue refert; nec

(1) Ipſum quoque dedimus Sociis Columbariis Flor. qui in ſuis Annálibus deſcripſerunt, & in Tabulis expoſuerunt.

erit abſurdum credere, & Dantis, & Petrarchae imagines, curante Laurentio Medice, a Florentinis Gemmariis Scalptoribus expreſſas fuiſſe in Gemmis, quum in Numiſmatis ex aere, quae apud me exſtant, inſculptas ea tempeſtate habeamus. Hae Gemmae vel adhuc latitant, vel omnino periere; quod etiam coniicere licet ex ſingulariſſimo Ioannis Boccaccii numiſmate, quod archetypum ſervo in meis Cimeliis, illudque amicis dedi, ut alia exempla ex eo ſingulari archetypo haberentur. In poſtica eius parte ſculpta eſt mulier ſtolata, dextra manu ſerpentem oſtentans; qui typus mire Boccaccio convenit, qui dum fraudes & vitia hominum in ſuis Fabulis aperit, prudentiam ex inſtituto, tanquam humanarum actionum ducem ac moderatricem, ſequendam docuit, iuxta Dominicum effatum: *Eſtote prudentes ſicut ſerpentes &c.*

Inter haec tempora prodiit in lucem Gemma elegantiſſima utraque in facie ſculpta; quam etiam e Florentinis Officinis acceptam aliqui cenſent. In eius antica exhibetur imago ſtrenui Ducis Bartholomaei Alviani, cuius caput caſſide, pectus vero militaribus ornamentis ornatum cernitur. In poſtica inciſa haec epigraphe:

BART
ALVIANVS
GENIO. SVO
D. D

Circa caſſidem quidam apices excurrunt, qui tamquam radii eam coronant. Profecto egregium opus, & multa laude dignum; quod ipſe Bartholomaeus dum viveret, ſibi a praeſtanti Scalptore incidendum curavit, & Genio ſuo dedicavit. Huius ectypum e ſulphure,

olim

olim inter Cimelia Andreinia, apud me hodie exſtat; quod erudito Scriptori, qui eiusdem celeberrimi Ducis Exercituum Hiſtoriam parat, ut proferat, lubenter communicavi.

PETRUS MARIA PISCIENSIS Saec. XV. & XVI.

Gemmarum ſcalpturam ad maiorem opificii atque elegantiae praeſtantiam evexit Petrus Maria Pisciensis, tunc celebri Oppido, nunc Civitate regalis Etruriae; e qua complures inluſtres viri optimis diſciplinis, armis, & artibus clari prodierunt. Hic adſiduo labore & ſtudio ſub laudatis Florentinis Gemmariis Scalptoribus mirum in modum profecit; primusque in imitandis antiquis operibus adeo excelluit, ut ſua tempeſtate neminem (teſte Vasario [1]) parem habuerit; quem regnante in Pontificatu ſuo LEONE X. floruiſſe, magnumque ſibi nomen peperiſſe ſcribit; nam, vita functo Magnifico Laurentio, relicta Florentia, eum Romam migraſſe, atque in eo pulcherrimarum artium & ſapientiae domicilio, multa opera confeciſſe, auſpiciis eiusdem Pontificis Maximi, Fautoris liberaliſſimi, ex Vasario colligimus. Ea potiſſimum tempeſtate, cura & ſtudio Raphaelis Urbinatis, quum Romae inventae eſſent antiquae Camerae, & Hypogea picturis ornata, hisque maxime, quae vulgo *Grotteſche* dicuntur, in quibus Pictorum veterum ingenia cum laude luxuriaſſe videntur; nam monſtroſas mulieres, & homines atque animalia tum terreſtria, tum marina, permixtis monſtrorum ex ingenio portentis, ut in arte luderent, exco-

(1) In Vita Valerii Bellii Vicentini in Par. II. Vol. I. pag. 286.

excogitarunt (1); hinc recentiores ea aetate Pictores huiusmodi inventum lubentiſſime amplexati ſunt; quare in xyſtis, porticibus, cryptis, balneis ornandis & ipſi cum Gemmariis Lithographis certantes ea monſtra expreſſerunt. Frequenter etiam ad varietatem in formis orbicularibus vel quadratis, figuris albo, area nigro, colore expreſſis, antiqua Gemmarum anaglypha opera vel diaglyphica repraeſentarunt, videlicet venationes, piſcationes, bacchanalia, Nereidas Nymphas, veterum Numina in aediculis, ac praecipue encarpia ex fructibus variis contexta, qualia in Admirandis Antiquitatum Herculanenſium a me deſcripta, nuper edita ſunt; corollas tum floreas, tum laneas, margaritarum uniones; aviculas & columbas volitantes, & alia emblemata ex antiquis Gemmis petita erudito ingenio pinxerunt, ne recentioribus Gemmarum Caelatoribus totam hanc gloriae ſpartam relinquere viderentur. De his plura habes apud Vasarium.

DOMINICUS POLI FLORENTIN.
Saeculo XV. & XVI.

Multum gloriae ſibi tribuendum eſſe exiſtimarunt antiqui Gemmarum Scalptores, ſi in gemmis ipſis nomen ſuum, ac non ſolum patriam, ſed etiam praeceptoris ſui nomen inſcriberent; quod non raro occurrit in praeclaro Stoſchiano Opere, e quo e pluribus unicum adferam exemplum, deſumtum ex inſigni Gemma, quae Romae adſervatur in Theſauro Excell. Ducis Salviati Columnae, in qua faberrime ſcalpta eſt integra facie, pectore tenus, Minerva; cuius operis praeſtan-

(1) His complures ſimiles vide editas a Celeberr. Petro Sancte Bartolio in Libris, qui Cryptas, & Sepulcra antiqua, & eorum picta emblemata exhibent.

ſtantiſſimus Artifex ita nomen ſuum, patriae, & praeceptoris inſculpſit: (1)

ΕΥΤΥΚΗϹ
ΔΙΟϹΚΟΥΡΙΔΟΥ
ΑΙΓΕΑΙΟϹ ΕΠ

Scilicet:

EVTYCHES
DIOSCORIDIS
(Diſcipulus ſive Filius)
AE G AE V S FAciebat

Parentum loco diſcipuli Scalptores eximios Magiſtros ſuos habebant, atque in eorum Schola ſe profeciſſe honoris gratia ita teſtabantur. atque eorum filios in arte genitos ſe eſſe gloriabantur.

Multis ornatur laudibus a VASARIO (2) DOMINICUS, vulgo *di Polo*, Florentinus, qui inter diſcipulos praelaudati Ioannis Florentini *delle Corniole*, primum decus & nominis famam conſecutus eſt. Sardae gemmae pulcherrimae atque eximiae magnitudinis, quae altitudine pollicem excedit, incidit imaginem Alexandri Medices Ducis Reipublicae Florentinae; cuius ectypum e ſulphure ex Andreiniis Cimeliis in mea migravit. VASARIUS in eo laudando opere non excedit aut abundat in laude dum ſcribit: *ritraſſe divinamente il Duca Aleſſandro de' Medici*. In ectypo caput eius dextrorſum reſpicit. Vultus lineamenta, criſpati capilli, interioris tunicae collare, phrigio opere ornatum, chlamys ſive trabea humeros operiens, admirandum opus ac ſuſpiciendum te-

(1) Vide in Stoſchiano Opere Tab. XXXIV. pag. 46. & 47.
(2) Loco ſuperius citato pag. 291.

ſtantur. Quod vero me rapit in his Glyptographicae primordiis, eſt exigua barba ſub genis & mento Ducis Alexandri innata, in qua effingenda, ſi eum vel aemulum, vel fortaſſe etiam parem Dioſcoridi conſummatae perfectionis Gemmario antiquo Opifici, qui Auguſti imaginem inſculpſit (1), adſeram, rem nec incredibilem, nec abſurdam me adfirmare credam. Iudicium eorum, qui conferre antiquum Dioſcoridis opus cum hoc Dominici Poli Florentini voluerint, teſtem adpello. Nec dubitandum eſt, valde placuiſſe Alexandro, qui gloriae cupidiſſimus fuit, ſuamque imaginem non ab eo ſolum, verum etiam & ab aliis Caelatoribus ea aetate praeſtantiſſimis, nimirum aere a Francisco Hieronymi filio Pratenſi, Alphonso Lombardo, Sculptore Ferrarienſi (2), Benvenuto Cellinio Florentino, & a Georgio Vasario picta tabula, cera, cretaque, marmore, aere in numiſmatis omni ſtudio accurate exprimendam mandavit. Altera imago eiusdem Alexandri adhuc exſtat, & ſpectatur adligata Tabulae XXVI. regii Cimeliarchii Florentini, ex Achate Chalcedonio exſciſa anaglypho opere exquiſitiſſimo ac probatiſſimo. Exſtat quoque altera eiusdem Alexandri Ducis imago cryſtallo inſculpta, opificio inſignis, quae adſervatur in Theſauro Chriſtianiſſimi Galliarum Regis, quam profert in egregio ſuo Opere P. I. Mariette Tom. II. Tabula 120.

Excelluit etiam in numiſmatis flandis cudendisque, in quibus ſpirantes inluſtrium Virorum vultus & emblemata in poſtica parte egregio labore exprimere ſolebat; quod teſtantur numiſmata cum imagine Urbis Flo-

(1) Vide in Stoſchiano Opere Tab. XXV. & XXVI. pag. 32. & 34.
(2) Vide Vaſarium in eius Vita in Par. III. Vol. I. pag. 178. edit. Flor.

Florentiae, & illud cum typo Capricorni thematis auſpicatiſſimi Cosmi primi Florentinorum Ducis, quo ſe aemulum Auguſti, vel parem deſignavit, cuius imaginem exhibuit longe ſimillimam.

Eidem Dominico Poli Florentino, vel potius Nanni Proſperi filio, de quo mox dicam, tribuitur abſolutiſſima imago Ioannis, a turma Equitum ab eo conducta conſcriptaque, adpellati *delle Bande Nere*, quam eius filius Cosmus Florentinorum Dux Gemmae incidendam mandavit; cuius ectypum gypſo expreſſum apud me adſervatur. Gemma ovalis figurae duas uncias altitudine aequat. Prototypum ipſum nuper conſpexi in regiis Mediceis Cimeliis; ſiquidem anaglyptico opere ex Achate Chalcedonio pulcherrimo exſcalptum eſt. Capilli breves intorti, auris, vultus lineamenta, oculus tanta peritia expreſſi ſunt, ut nil ſupra deſiderari poſſit.

Ex eius Schola Laurentiana prodiere alumni in ſcalpendis Gemmis praeſtantes, eaque tempeſtate perfectus videtur aureus anulus, opere encauſtico eleganter ornatus, quem ſibi fieri iuſſit Pallas Stroza, vir nobiliſſimus, optimisque diſciplinis inſtructiſſimus. In eo Stroziae Gentis inſignia ſculpta ſunt in elithropio, quibus caſſis impoſita pinnis & criſtis ornata, cui imminet draco alatus, inflexo deorſum capite. In area ita inciſum maioribus litteris eius nomen, PALLAS STROZA. In aureo circulo naſcentes lunulae encauſtico opere expreſſae cernuntur. Servatur Florentiae (1) penes Excell. Principem D. Ferdinandum Strozam. Laudat Vasarius (2) Angelum Poli Florentinum, diſcipulum Andreae

(1) Hic anulus oſtenſus Sociis Columbariis Florentinis, eius ectypo cera rubra ſuſcepto, deſcribitur in Annali XVIII. pag. 34.

(2) In Parte II. Vol. I. pag. 485.

dreae Verrochii, qui in Plaſtice ſe exercuit, & multa opera fecit; de quo alii videant, an frater eius ſit.

NANNES Proſperi Filius Florentinus. Saec. XV. & XVI.

Memoratur ac laudatur a Vasario (1) Nannes, hoc eſt Ioannes, Proſperi filius, domo Florentinus, qui in Gemmis ſcalpendis adeo excelluit, ut ab iisdem gemmis, nempe Sardis, ſive, ut vulgo dictum, a *Carneolis* & ipſe cognomentum acceperit. Hunc Artificem, artis callentiſſimum, longe diverſum a praeſtantiſſimo Ioanne a Carneolis adpellato, qui primus Florentiae, ut diximus, Glyptographicam Scholam & officinam aperuit, fuiſſe, oſtendit idem Vasarius, (2) qui in ſtudiis ſocium Franciſci Salviati fuiſſe narrat, nosque ei probe notum fuiſſe ſuſpicari poſſumus. Porro Franciſcus Roſſius, qui a Maecenate ſuo Cardinali Ampliſſimo Salviato cognomentum honoris cauſa obtinuit, quod eiusdem Purpurati auſpiciis, opibus, & liberalitate in pingendi arte magnam nominis famam ſit adeptus, & Franciſcus Salviatus adpellatus eſt, obiit Romae anno MDLXIII. aetatis ſuae quinquageſimo quarto: ex quibus monumentis diſcimus, quo tempore hic Nannes Florentinus floruerit. Vasarium culpat Petrus Mariettus, quod de eo ſubobſcure & aequivoce ſcripſerit, & ſe neſcire fatetur, utrum patri an filio cognomentum tribui debeat. Sed nihil heic cognomenti video; ſiquidem *Nannes* eſt nomen, quod ſignificat *Ioannes*. Pater Nannis Proſper fuit; ipſe vero Nannes, nempe Ioannes *delle Corniole* dictus eſt, quod in huiusmodi Sar-

(1) Vide in Vita Franciſci Salviati Tom. III. pag. 78.
(2) In Vita Valerii Vicentini, loco ſupra memorato.

di Sardis rubro colore Gemmis *carneolis* ſcalpendis ſua tempeſtate nominis ſui & artis famam ſane praeclaram ſit conſecutus; & facile plurimarum Gemmarum Schemata delineata a Franciſco Salviato ſocio ſuo eum accepiſſe credibile eſt. Neque, ut arbitror, abſurdum coniicere, NANNEM noſtrum primum Florentiae ſub praelaudatis magiſtris, mox Romae in gemmis ſcalpendis plurimum profeciſſe, ubi Franciſcus Salviatus praeſtantiſſima opera eiusdem Cardinalis Salviati Fautoris ſui genio liberaliſſimo dedicabat. VASARIUS nulla huius Artificis NANNIS opera memorat; neque nobis in tanta monumentorum caligine, iactura, & paucitate declarari poſſunt, quum nomen ſuum in ipſis Gemmis ſcribere nec ipſe conſueverit, nec alii, qui primi apud nos Gemmariam artem reſtituerunt, atque in Italia intermortuam, ut ita dicam, ad vitam revocarunt.

BERNARDINUS
Scalptor Gemmarius, Saec. XVI.

Nominatur hic BERNARDINUS a VASARIO in Indice rerum memorabilium, praepoſito Volumini ſecundo Partis III. his verbis: *Bernardino Intagliatore di gioie*, pagin. 844. Sed quaeſitus a me in hoc loco atque in aliis, minime inventus eſt; quod typographi incuria falſus ſit citatus numerus. De eo nulla mentio in Diſſertatione Glyptographica.

CAPUT IX.

Gemmarii Scalptores in Florentina Schola clari, qui ſub Coſmo I. & Franciſco I. Mag. Etrur. Ducibus floruere, recenſentur.

FActis hiſce tam felicibus ac praeclaris in Glyptographico opificio fundamentis; quae Florentinam Scholam toto orbe celebrem effecerunt, nil mirum ſi ad eam exteri quoque ex Italicis urbibus Scalptores convolarint, ut Mediceorum Heroum favore ac patrocinio fruerentur, peritiamque ſuam & magiſterii ſcientiam, qua pollebant, vel pollere ſtudebant, in tanto praeclaro artium omnium theatro vel oſtenderent, vel acquirerent. Eximia illa laus, quam Horatius tribuit Auguſto, *veteres revocavit artes*, tribuenda quoque eſt COSMO I. Florentinorum Duci, qui hanc Urbem aureo illo ſaeculo florentiſſimam innumeris operibus laudatiſſimis Pictorum, Sculptorum, & Architectorum, qui tunc temporis gloriae verticem occuparunt, implevit ac locupletavit; quo auſpice & favente artes omnes ad ſummum praeſtantiae & laudis faſtigium auctas eſſe, cumulatiſſime toto opere ſuo immortali docet Vasarius, Raphael Borghinius, & alii, qui de iiſdem ſcripſerunt. Sed ex his laudatoribus, qui paucis multa complexi ſunt, non praeteribo Francisci Robortelli, in Piſano Lyceo Eloquentiae Profeſſoris, elogium hoc, quo eumdem COSMUM exornavit. „ Optimo Duci „ Coſmo tota non modo Etruria, ſed univerſa etiam „ Italia, hac aetate quicquid ubique venuſtatis eſt ac „ nitoris in omni genere non ſolum ſcientiarum & ar- „ tium quae litteris continentur; verum & harum,

„ quae

„ quae aut pigmentis, aut aere, aut marmore (*gem-*
„ *misque*) opera effingunt poſteris ſpectanda, acceptum
„ referre debent. Multos enim magno ſumtu alit Ar-
„ chitectos, Aerarios, Fabros, Marmorarios, Picto-
„ res, qui antiquitatem illam non modo apte imitan-
„ tur, ſed etiam adaequant & ſuperant. Exſtabunt igi-
„ tur paſſim in illius Urbibus praeclara monimenta,
„ quae annis permaneant innumerabilibus, & teſtatum
„ relinquant apud poſteros, quam multae eius generis
„ artes, quae fere exſtinctae videbantur, virtute illius
„ rurſus excitatae, & ſingulari liberalitate ſuſtentatae,
„ ampliſſimisque honoribus cohoneſtatae viguerint. “

COSMO non minor FRANCISCUS I. Magnus Dux Etruriae eius filius, qui artes omnes fovit, mirumque in modum amplificavit; qui incredibili novorum operum ardore flagravit, atque ea opificia, quibus Florentia carebat, invexit, & praeſtantiſſimos Artifices tum Florentinos, tum exteros inſigni liberalitate aluit, ditavit, ac ſumma benevolentia proſecutus eſt; quae laudes iam ſuperius expoſitae a me ſunt, adlatis teſtimoniis ſynchroni Scriptoris P. Fr. Augustini Riccii, quibus & illae addendae ſunt, quae a Vasario & Borghinio frequenter inluſtrantur. Illud nunc breviter notandum, eius munificentiae auſpiciis, felici auſu, ſed maxime difficili atque arduo, adamantes inſcalpi coepiſſe. Quum enim auguſto connubio eidem in ſponſam obtigiſſet Regina Iohanna Auſtriae, filia Imperatoris Caeſaris Ferdinandi, & Reginae Annae filiae & heredis Ladislai Regis Hungariae, quae ea de re Hungariae Regina adpellata eſt, iuſſum eſt ab eo magnanimo Principe, ut pronubus anulus, eidem Sponſae in nuptiis dandus, omnium pretioſiſſimus effingeretur; in

quo,

quo, inſerto adamante valde prominenti, ſed ſtupenda planitie, inſignia ſuae Gentis ſculperentur, primoque loco & quarto ſpatio ſtemma Hungarici Regni, in ſecundo & tertio illud Bohemiae, in centro illud Auguſtiſſimae Domus Auſtriae ſpectarentur. Quia vero regia ſuperpoſita corona, quae in eo ſpectatur, haud radiata eſt, ſed ad inſtar roſarum & unionum; probe hinc intelligimus, hunc adamantem ſtupendum inſcalptum fuiſſe antequam Franciſcus ad Imperium Etruriae conſcenderet, adeoque ejus nuptiale pignus fuiſſe. Quum hoc opificium a Florentinis Scalptoribus feliciter perfectum fuiſſet, placuit Mediceis Principibus, ut alii adamantes pretioſi ſculpturis edomarentur; quos, quia ad inſtitutum meum pertinent, & eorum ectypa rubra cera expreſſa vidi & obſervavi inter Cimelia Societatis Columbariae Florentinae (1), deſcribere atque hic recenſere minime pigebit. Hi omnes inſcalpti adamantes aureis annulis faberrimo opere inſculpti inſerti ſunt. Poſt iam deſcriptum, cuius ectypum probe vidi, & obſervavi, ſecundus magnitudine eximius continet Stemma Domus Medicae a dextris, a ſiniſtris vero Auguſtiſſimae Domus Auſtriae, cuius ductus excellentes ac valde profunde excavati ſtupentes oculos ad ſe rapiunt. Tertius demiſſiore caelatura Stemma tantum Mediceum exhibet. Quartus parvus idem ſtemma. Quintus Sacrum Chriſti Monogramma in ipſo adamante ita inciſum I H S. Sextus ſolam Crucifixi D. N. imaginem perparvam exhibet. Septimus duas Imagines ſacras, pectore tenus, a dextris Deiparam Mariam Virginem, a ſiniſtris Angelum, qui eam ſalutavit. Octavus litteratum

(1) Deſcribuntur in Annali IV. pag. 265. & in Annali XII.

ratum ſphragisma Coſmi Magni Ducis Etruriae inſcalptum habet, quo pro nota, ſive, ut aiunt *Cifra* utebatur, ita expreſſa M. hoc eſt *Coſmus Medices*, vel forte etiam *Magnus Coſmus* . Nonus praefert cum regia corona Stemma Regis Luſitaniae & Algarbiorum, qui eum Cosmo III. in ſuo itinere donavit, dum Hiſpaniam peteret; & adamas unciam altitudine aequat.

Scio multos Scriptores hanc gloriam tribuere Clementi Birago Mediolanenſi, & arguere Abrahamum Gorlaeum, qui in ea excelluiſſe adfirmavit Iacobum Treccium Mediolanenſem, de quibus mox ſermo. Ex Florentinis monumentis, quae diligenter evolvi, eruitur aerumnoſiſſimam hanc artem caelandi incidendique adamantes, permultos annos antequam in Hiſpania ortum haberet, in Florentinis Glyptographicis Officinis ſumma cum laude, veluti ſingulare artis prodigium, viguiſſe, quae etiam regnante Ferdinando I. Magno Duce Etruriae perduravit; nam in Elenchis Gemmariorum Artificum & hi laudantur, qui in his adamantibus effingendis perpoliendisque valde excellebant, & honorifico ſtipendio per ſingulos menſes fruebantur. Teſtatur id perſpicue memoratus pronubus anulus, ornatus inaeſtimabili magno adamante, quo Franciscus I. manum lectiſſimae Sponſae ſuae Reginae Ioannae exornavit anno CIƆ. IƆ. LXV. eamque emenſo difficili itinere praeſentia ſua beavit. Credibile eſt Artificem in eo caelando multum temporis inſumſiſſe, ut immenſum opus mirabile, tanto Principe, pulcherrimarum artium Fautore, & aeſtimatore liberaliſſimo, dignum haberetur. Sed de Francisco I. quum multa ſuperius adnotata ſint, & de Officinis cryſtallorum ab eo conditis, atque etiam de Compoſitoribus ſive Compagina-

 tori-

toribus pretioſorum lapillorum, qui veterum Muſivariorum exemplo pictas tabulas conficiebant, diutius in his immorari ſupervacaneum cenſeo. Nunc Gemmariorum Scalptorum nomina proferamus.

BENVENUTUS CELLINIUS Florentinus Saeculo XVI.

Quamvis non conſtet Benvenutum Cellinium, qui in Sculptura, Fuſoria, & Auraria arte praeſtantiſſimos omnes ſuae aetatis longe ſuperavit, & veteres aequavit Opifices, gemmarum peritum Scalptorem fuiſſe; quia tamen & gemmas & pretioſos lapillos ſcitiſſime cognovit, conſeruit, & antiquorum operum in lapillis ſculptorum conquiſitor & admirator fuit laudatiſſimus; id tantum mihi ad augendam patriae meae gloriam humaniſſime concedatur, ut honoris gratia eum inter inluſtres Glyptographicos Opifices hoc loco recenſeam; quo quidem conſilio ſequor Vasarii veſtigia, qui eum cum laudatis eximiis Lithographis in fine operis ſui perhonorificis verbis commendavit. (1) Multa ſunt, quae in ſuſpicionem nos adducere poſſunt, ut credamus eum gemmis quoque incidendis operam dediſſe; nam ſe diſcipulum fuiſſe gloriatur Caradossi Mediolanenſis; de quo Opifice Gemmario, itemque numismatum fictore excellentiſſimo, inferius dicemus. Praeterea in Vita ſua ſcribit, ſe multo ſtudio a quibusdam, ut vulgo dicitur, *Lombardis* excavatoribus, qui Romam ſtato tempore veniebant, ut vineas foderent, conquiſiviſſe tum numismata antiqua, tum Achates, Plasmas, Sardas, ſive Carneolas, Smaragdos, & lapillos anaglypho

(1) Pag. 292. Vol. I. Part. III.

pho antiquo opere faberrime ſculptos, quos deſcribit. In Smaragdo ſtupendi coloris, & mirae pulchritudinis ſcalptum fuiſſe a Graecis Artificibus memorat Delphini caput; & in Topatio, arte naturam aequante, inſcalptum caput Minervae; at in lapillo, ut aiunt, *Cameo*, ſculptus Hercules conſpiciebatur cum Cerbero vinculis ab eo revincto; quod opus immenſae pulchritudinis & elegantiae, ſtatim ac divinus BONARROTIUS conſpexit, obſtupuit. Conquirebat etiam puros lapides pretioſiſſimos ſculpturis vacuos, vel ut venderet, vel ut anulis aureis inſereret. Sed & illud memorabile, quod Franciſcus I. Galliarum Rex BENVENUTO ad ſe adcito oſtendit theſaurum antiquorum operum in Gemmis mirae magnitudinis, & vaſcula in regia ſacra Cappella recondita, quum eum horum operum aeſtimatorem peritiſſimum cognoviſſet. (1) Quod ſi BENVENUTUS non memorat ſe Glyptographicae arti operam dediſſe; id reor ab eo factum, quia, utpote gloriae & magni nominis cupidiſſimus, quum in ea ſe ſupra ceteros coetaneos Opifices excellere non poſſe cognoſceret, vel praetermiſit, vel abſtinuit. Verum in colorandis adamantibus neminem ſua aetate praeſtantiorem ſe habuiſſe adſeruit [quod mirum & abſurdum videtur; forſitan in auferendo colore ab adamantibus probabilius videtur] ubi complures egregios Aurarios Artifices, gemmarum cognitores praeſtantiſſimos recenſet, inter quos primam gloriam tunc occupabat MILIANUS TARGHETTA Venetus, eique proximi GAIUS Mediolanenſis, RAPHAEL DEL MORO Florentinus, & IOANNES, & CASPAR Romanus; quos coram Pontifice Maximo CLEMEN-

(1) Vide eius opus: *Trattato dell' Orificeria* I. Cap. III. pag. 29. & 30.

MENTE VII. indiсto certamine vicit omnes, & ſe in colorando adamante Pontificii anuli omnium eminentiſſimum fuiſſe, fatentibus ipſis aemulis, perſpicue huius quoque artis peritiſſimus oſtendit. (1) Complures in numiſmatis cudendis conficiendisque Artifices in hac hiſtoria, VASARIO facem praeferente, celebramus valde doctos, qui etiam in caelandis ſcalpendisque Gemmis magnam laudem promeruere, inter quos excelluit CARADOSSUS, CELLINII praeceptor, quare & de eo id ſuſpicari non ſine ratione aliqua, etſi incerta ac dubia, maluimus. Totus quoque eſt CELLINIUS in deſcribenda exquiſitiſſimi atque admirandi operis bulla, qua CLEMENS VII. in feſtis & pompis ſolemnioribus uſus eſt ad coniungendum ante pectus pluviale; in ea enim adamantem eximiae venuſtatis, lucis ac magnitudinis conligavit; cui adamanti tanquam throno & orbi ſedentem impoſuit aeternum Patrem dextera benedicentem, cuius veſtem ad auras expanſam Angelorum capitibus ex gemmis, & aureis figuris & emblematis totum opus diſtinxit, ſubiectis & utrimque ad latera effictis ex auro Angelis thronum adtollentibus; quod opus maxime omnium eidem Summo Pontifici placuit. (2) CELLINIO non ſine ratione tribuuntur multa toreumata, ad ſimilitudinem antiquorum operum anaglyptice ſculptorum, non quidem ex gemmis, ſed ex auro inſerto in pretioſis lapillis, inter quae illud profecto ceteris praecellit, quod ſpectatur in Tabula XXVI. regii Theſauri Florentini; ſiquidem in pulcherrimo cyaneo lapillo altitudinis fere duarum unciarum, qui vulgo *Lapislazzulo* dicitur, ex auro optimo, cum aurea

---

(1) Vide in eius Vita, & in Tractatu I. *dell' Orificeria*, Cap. I. pag. 13. & ſeq.
(2) Vide in eius Vita, & in Tractatu I. *dell' Orificeria*, pag. 47. & ſeq.

rea corona elegantiſſima encauſtice picta, inſerta eſt Mulier ſtans, in collo fovens nudum infantem, dextra vero manu tenens puerulum ſecum gradientem, quo typo Caritas, ſive proximorum Dilectio declaratur; quod opus egregia arte conſummatiſſimum ad antiquorum Graecorum praeſtantiam proxime adcedit, vel etiam aequat; quae omnia me impulerunt, ut ei quoque in Glyptographicis artibus hanc gloriam tribuerem. Ea etiam Cellinii aetate invaluit conſuetudo, ut Viri nobiles biretum, & torques, Matronae vero zonas, cinctoria, armillas, encolpia ornarent ſculpturis ex auro inter gemmas contextis, quae vel vultus, vel Hiſtorias referrent exquiſito opere elaboratas, in quibus conficiendis valde excelluit & laudatus eſt Cellinius.

FRANCISCUS FERRUCCIUS, cognomento il Tadda, Saec. XVI.

Quamvis Porphyrites lapis ex Oriente advectus, quemadmodum Gemmae, inter pretioſos non cenſeatur; tamen, quod ſingulare ſit exemplum, & ſumma celebretur in eo ſcalpendo praeſtantia Francisci Ferruccii Florentini, eius nomen, & opera egregia atque admiranda, quae ad hoc tempus ſuſpiciuntur, ſilentio minime praetereunda exiſtimavi. Si enim in imaginibus ad exemplum antiquorum, ut aiunt, *Cameorum*, mirifice excelluit Ferruccius, vulgo nuncupatus *il Tadda*, ex porphyrite duriſſimo & pertinaciſſimo exculpendis; quanto magis & facilius & expeditius tractare potuit lapillos, quod ſexcenti Artifices tum veteres, tum recentiores praeſtarunt? Laudatiſſimus Opifex porphyrarius diuturno labore, una cum filiis ſuis, egregia

complura opera abſolvit, e porphyrite exſciſa, nempe Iconem P. Hieronymi Savonarolae, Principum Mediceae Auguſtae Domus, Imagines Salvatoris & B. Mariae Virginis, item ſuam effigiem, ſeu protomam, quam Faeſulis in S. Hieronymi Templo ad ornandum ſepulcrum ſuum ponendam praecepit. Idem & Statuam porphyreticam & alias non paucas fecit, quae in Mediceis aedibus Florentiae ſpectantur. (1) Hic primus omnium ingenio ſuo, quo praeditus erat acerrimo ac feraciſſimo, vel, ut aliqui putant, a Cosmo I. excogitato, invenit artem, & ſecretiorem quamdam aquam, qua ita ſcalpra, & eorum mucrones temperabat, ut marmor eis cederet & obediret. Quamvis hic Artifex gratis & extra choream a me in hac ſerie numeratus videri poſſit; tamen mihi patriarum laudum ſtudioſiſſimo temperare non potui, quin de eo mentionem facerem. Floruit multa nominis celebritate ab anno CIↃ. IↃ. LXVIII. ad annum CIↃ. IↃ. XCVII. maxime vero complura eximia opera in lucem protulit, vigente aureo Cosmi Primi Florentinorum Ducis inclyti aevo; & Franciſci I. auſpiciis & liberalitate eminuit; cuius laudes ſuperius recitavimus ex ſynchrono auctore P. F. Augustino del Riccio. Epitaphium eius ſepulcro adpoſitum heic non repeto, quum illud ſuperius ediderim.

PASTORINUS.

Pastorinus Senenſis his addendus eſt, qui novum, ut aiunt, *Cameorum* genus excogitavit, atque in eo magnopere excelluit, teſte Vasario, (2) qui eum ita cele-

(1) Alia eximia opera laudat V. C. Ioſeph Blanchinius Pratenſis in ſuo Opere Venetiis edito anno MDCCXLI. cum titulo: *Ragionamenti Iſtorici dei Granduchi di Toſcana*, pag. 28. & Baldinuccius ab eo citatus.

(2) Vide in Vol. I. Partis III. pag. 293.

celebrat: „ Paſtorino da Siena ha fatto il medeſimo „ nelle teſte di naturale, che ſi può dire che abbia „ ritratto un mondo di perſone, e Signori grandi, & „ virtuoſi; & altre baſſe genti. Coſtui trovò uno ſtuc- „ co ſodo da fare i Ritratti, che veniſſero coloriti a „ guiſa de naturali con le tinte delle barbe, capelli, „ e color di carni, che l'ha fatte parer vive; ma ſi „ debbe molto più lodare negli acciaj, di che ha fat- „ to conii di medaglie eccellenti". His addi poſſunt Artifices, qui cera vultus egregie expreſſerunt.

IO. ANTONIUS ROSSIUS Mediolanenſis Saeculo XVI.

Vario modo cognomentum gentilitium huius eximii Artificis Gemmarii ſcribitur, nimirum *Roſcius*, *de Rubeis* (1), nobis vero placet *Roſſius*, quod Italicae adpellationi, *de Roſſi*, melius & propius aptetur. Quamvis natale ſolum ei fuerit Mediolanum, tamen Florentiae domicilium habuiſſe, mirosque in arte Gemmaria a teneris, ut aiunt, unguiculis hac in Urbe magnorum virorum florentiſſima, progreſſus feciſſe cenſendum eſt, quod & Clariſſimus Mariettus probabili coniectura adfirmat. Gemmis utroque opificio ſculptis inſcalptisque mirifice excelluit; ſed quod antea a nemine factum, Gemmas ſingularis adeo magnitudinis anaglyptico opere ita ſculpſit, ut curioſos harum elegantiarum cultores in admirationem rapuerit; quodque notatu dignum, in his tot imagines & figuras expreſſit, ut omnium opinionem & laudes eius virtuti atque ingenio praeſtantiſſimo debitas mirum in modum ſit ſuper-

(1) Vide Diſſert. Glyptogr. Cap. XXV. pag. 80. & Rodulphinum Venuti in Praef. ad Numiſm. praeſtant. Pontif. Romanor. pag. XXII. & XXIII.

pergreſſus. Multis laudibus a VASARIO (1) praeſtantium operum iudice peritiſſimo extollitur anaglyphum opus ex Gemma profecto inſigni ac valde ſingulari, tertia cubiti parte quoquoverſus protenſa, cuius dimidia, quae ſuperior eſt, pars Coſmum primum Mediceum Ducem, & Heleonoram Toletanam eius uxorem exhibet, manibus lancem ſuſtinentes, cui Florentiae urbis imago inſidet; reliqua vero dimidia pars inferior ſeptem eiusdem Coſmi & Heleonorae filios ad vivum repraeſentat, nempe Franciſcum Etruriae Principem, una cum Cardinali Ioanne, & Garzia, Arnando & Petro; feminas vero Iſabellam & Lucretiam; (2) quod opus perrarum quidem & ſtupendum, ſcitiſſime aptatis coloribus eximiae Gemmae, non ſolum Mediceis Principibus tanti Artificis fautoribus mirifice placuit, verum etiam ingentem ei nominis famam, honores & praemia contulit (3). De reliquis exiguae molis pretioſis lapillis ab eo caelatis nihil memorat, laudat tamen VASARIUS. Cl. VENUTUS non ſolum gemmis, ſed etiam numismatibus, quae accurate deſcribit, mira quadam, ac paene dixerim divina arte conficiendis Romae adlaboraſſe oſtendit; additque elogium, quo eum honeſtavit Petrus Leo Caſella (4), qui Atlantem ab eo Iaſpidi miro ac raro artis magiſterio inſcalptum (5) ita celebrat:

Si Ro-

(1) Quem vide in Parte III. Vol. I. pag. 292. Flor. Edit.

(2) Huiusmodi opus inſigne & laudatiſſimum ſervatur in Cimeliis ſecretioribus in regia Cimeliarchii, ut vulgo dicitur, *la Tribuna*, una cum Vaſculis omnis generis tum priſci tum recentioris aevi pretioſiſſimis.

(3) Eius praecipua opera laudantur in Codicibus, qui ad Opifices ſpectant Mediceae Domus. Florentiae orſus eſt Gemmas inſcalpere Kal. Martii anni MDLV. largo donatus ſtipendio.

(4) Pag. 164. edit. Lugd. 1606. in 4.

(5) Videndum num ille ſit, qui a I. P. Mariette adfertur e Theſauro Chriſtianiſs. Galliarum Regis Tom. II. ſui Operis Tab. LXXVIII. etſi antiquo opere Sardae inſcalptum viderim in Stoſchiana Dactyliotheca.

Si Roſcii inclyta manu,
Iaſpide in tantillula
Se ſculptum Atlas inſpexerit,
Non ovum in Ideae Ilio
Prolemve bimulam Hectoris
Ridebit imparem ſibi
Sed hunc gemellum & gemmeum, &
Excellere artis munere, &
Maiorem Atlantem Atlantium
Stellis opus mirantibus
Dictum probabit Hercule.

IOANNES BAPTISTA & IOANNES STEPHANUS CARRIONII, Mediolanenſes, Saec. XVI.

Miror Vasarium ſilentio praeteriiſſe in recenſione clarorum Scalptorum Gemmariorum nomina Carrioniorum, qui ſub Cosmo I. & Franciſco eius Filio magnis Etruriae Ducibus floruerunt; quapropter ea & his, qui Glyptographicam Hiſtoriam ſcripſere, ignota ad hoc tempus fuere. Ex libris autographis, in quibus huiusmodi Artifices, aliique deſcribuntur, qui ſtipendiis munerati ſerviebant ditiſſimo Mediceo Cimeliarchio, Ioannes Baptista Carrionius occurrit, qui frater germanus fuit Ambroſii, quem in cryſtallinis Vaſculis, pateris, columnis, animalibus, iisdemque ſcalpendis & perpoliendis praeſtantiſſimum fuiſſe iam adnotavimus, adlato teſtimonio P. Fr. Augustini del Riccio Dominicani. Eorum pater fuit Hieronymus Carrionius Mediolanenſis.

Huis iungendus alter germanus frater Ioannes Stephanus Carrionius, qui in pluribus Codicibus ad ſumtus Artificum Mediceae Domus pertinentibus nuncupa-

tur *Intagliatore di gioie*. Ex eorum manibus prodiiſſe auguror inſigne anaglyphum opus Chalcedonio albi coloris pulcherrimo exſciſam protomen PII V. Pontificis Maximi, quem poſtea Sanctorum Faſtis adſcriptum colimus, qui ſolemni pompa Romae Coſmum I. a ſe declaratum Magnum Etruriae Ducem regio paludamento & Diademate ſuis manibus coronavit, *ob eximiam dilectionem, ac Catholicae Religionis zelum, praecipuumque Iuſtitiae ſtudium*, &c. quae epigraphe in ipſo regio radiato diademate multis gemmis pretioſiſſimis ornato, litteris vero conſertis vulgo *rubini* elegantiſſimis, legitur. Hanc igitur Summi Eccleſiae Hierarchae Sanctiſſimi imaginem faberrime inſcalptam his CARRIONIIS tribuendam eſſe fortaſſe non vanus augur puto. Inſigne illud opus, de quo ante dicebam, ſpectatur in Tabula XXVI. regii Cimeliarchii; in qua etiam conſpicitur imago eiusdem Coſmi atque Franciſci eius Filii Magnorum Ducum Etruriae, & alia opera iisdem regnantibus exquiſito artis magiſterio anaglyptice pretioſis lapillis inſcalpta; quae quum Artificis nomen inſcriptum non praeferant, nihil certi de Opificibus ſtatuere audemus.

DOMINICUS ROMANUS
Saec. XVI.

Inter celebres Gemmarios Lithographos numerandus eſt DOMINICUS ROMANUS, qui floruit imperante Coſmo I. Florentinorum & Senenſium Duce, cuius triumphalem ingreſſum in Senarum urbem effinxit eximia arte in Achate Chalcedonio candido, cum area ſubobſcura, opere anaglypho, quod aureo ornamento circumcluſum adſervatur in Florentino regio Cimeliarchio,

chio, quod multa cum voluptate vidi in Tab. XXX. num. 6. inter alia celeberrima Scalptorum recentiorum opera, quae in eo copia inſigni & maxima adſervantur, atque oſtenduntur: quae omnia, ſi mihi Dominus meus Clementiſſimus, FRANCISCUS CAESAR Imperator Romanorum Inviɛtiſſimus, ea qua ſolet liberalitate augere, ornare, atque amplificare bonas artes & litterarum ſtudia, cuius in me non pauca ſunt exempla, id demandaret onus, perlubenter ſumerem, meisque vigiliis & laboribus nobili Commentario illuſtrarem, & pluribus aliis Voluminibus Florentinum Muſeum, pro quo abſolvendo ingentes aerumnas paſſus ſum, magnopere ſtuderem nobilitare, & longe auguſtius, tantoque CAESARE dignius reddere. In eo igitur exhibetur Magnus Cosmus triumphali curru vectus, in quo ſedet, cuius caput a Victoria poſt eum volitante coronatur. Currum praecedunt, & ſequuntur Signiferi, Legionarii, aliique milites eum ſtipantur. Patet ei Senenſis Urbis Porta; quae omnia quum magnam egregii operis difficultatem, peritiſſimumque Opificis ingenium oſtendant, in ſiniſtro eius latere nomen ſuum ita inſcripſit, DOMINICUS ROMANUS; de quo mentionem ab aliis factam nondum inveni. Huiusmodi triumphalem ingreſſum Cosmi I. Magni Ducis Etruriae, qui Senenſes imperio ſuo ſubiecit, in parietinis eius Palatii admirando ingenio & arte pinxit Franciſcus Salviatus, atque in aereo anaglypho ſub equeſtri eiusdem Principis Statua exhibuit Ioannes Bologna Belga, vulgo *Gian Bologna*, & Balthaſar Franceſchinius, cognomento *il Volterrano* a patria ſua, nempe Volaterris, in Xyſto regiae Villae *della Petraia*, pinxit, cuius pictas Hiſtorias in lucem primus aereis Tabulis inciſas

ciſas protulit Nobiliſſimus Andreas Marchio Gerinius, Patricius Florentinus, Urbis noſtrae honori & gloriae natus. Tam inſignis Victoriae, & adepti Senenſium imperii & principatus monumentum nil mirum ſi inclytus Cosmus aeternum eſſe voluit, non ſolum illuſtrium Hiſtoricorum ſcriptis, verum etiam immortalibus hiſce praeſtantiſſimorum Artificum publica luce digniſſimis teſtimoniis, quae adhuc perennant & laudantur.

CASPAR & HIERONYMUS MISURONI Fratres Mediolanenſes, Saec. XVI.

Plinius non paucos Graecos Artifices laudat, qui plaſtica & pictura, qui etiam caelandi ſimul & ſculpendi arte, aerisque fundendi opificio valde excelluerunt. Italia quoque, ut vidimus, & clarius deinceps obſervabimus, non paucos habuit claros Opifices, qui & pingendi & ſcalpendi Gemmas peritia, ſimul atque in elaborandis numismatis ſummam laudem ſunt conſecuti. Inter hos laudatiſſimi fuere duo germani fratres, patria Mediolanenſes, Caspar & Hieronymus Misuroni, qui non ſolum lapillos affabre ſcalpſerunt, verum etiam in pretioſis vaſculis, praeſertim cryſtallinis cyathis, tum magnitudine, tum opificio admirandis, inter reliquos omnes emicuerunt. Placuerunt praeter modum Cosmo Mediceo Florentinorum Duci, ingeniorum omnium ſtudiorumque excitatori, ac fautori praeclariſſimo, cui inter caetera opera, quae dedicarunt, memoranda ſunt Vaſcula quaedam, & inter haec duo illa, quae in Mediceis Cimeliis etiamnum viſuntur, alterum ex Elitropio ſtupendae magnitudinis & caelaturae exquiſitiſſimae; alterum vero ex lapide cyaneo, ſive, ut

ve, ut aiunt, *lapislazzulo*, quae nunquam ſatis laudari poſſint; quae Vasarius (1) miraculoſa adpellat, celebratque commendatione perampla atque ornatiſſima. Mira ac inaeſtimabilis Vaſculorum pretioſiſſimorum ſupellex adſervatur in Mediceo nunc Imperiali Theſauro, quae in ſecretioribus Cimeliis conlocata ſunt in ea Aula, quae vulgo *Tribunal* dicitur; quae utinam Auguſtiſſimi Caeſaris munificentia aliquando mihi referentur, ut in lucem edere poſſim, favente Principis clementiſſimi liberalitate, quod in votis diu eſt; neque enim ſine maximis impenſis aereis Tabulis inciſa eadem prodigioſa Vaſcula figuris, emblematis, ornamentisque operoſiſſima proferri poſſunt, quas privati homines vix ferre poſſunt. Sunt etiam in Sacrario Baſilicae Laurentianae Florentinae complura e pretioſis lapidibus gemmisve, tum ſtructura, tum figurarum varietate admiranda Vaſa eximiae elegantiae, tum antiqui operis, tum recentis, in quibus Sanctorum Lipſana recondita ſunt, quae etiam ſummis laudibus a Vasario (2) celebrantur. Haec quoque conſilium proferre, ſi coeptis meis propitia aderit fortuna, nec obſtabunt invidi quidam homines, qui, quae cogitabam, ne perficerem, multis impedimentis nuper diſturbarunt.

---

(1) In Par. III. Vol. I. pag. 292. ita ſcribit: *Et Gaſparo & Girolamo Miſuroni Milaneſi, Intagliatori, de' quali ſi è viſto Vaſi, & Tazze di Criſtallo belliſſime, & particolarmente n' hanno condotti per il Duca Coſimo due, che ſon miracoloſi; oltre che han fatto in un pezzo d' Elitropia un Vaſo di maraviglioſa grandezza, & di mirabile intaglio; così un Vaſo grande di lapislazari, che ne merita lode infinita.*

(2) In Parte III. Vol. I. pag. 290.

CAPUT X.

Regnantibus Ferdinando I. & Coſmo II. Magnis Etruriae Ducibus, qui floruerint in Florentinis Officinis Gemmarii Scalptores declarantur.

COncors eſt ſapientum hominum ſententia, ſummam deberi laudem his, qui ingenio praeclaras artes vel inventas, vel intermortuas ad vitae lumen revocant, opemque ſuppeditant, ut excolantur; ſummamque eos quoque promereri cum elogiis benevolentiam, qui liberali cura, & adſidua ſolicitudine easdem artes & ſtudia ita amplificant, ac propagant, ut novis auctae incrementis praeclariores fiant. Hae laudes profecto debentur Etruſcorum Regibus FERDINANDO I. & COSMO II. qui maiorum ſuorum glorioſa veſtigia non ſolum ſecuti ſunt; ſed ſplendore etiam ſuo locupletarunt, ac magis magisque coruſcare fecerunt. Eas tantum laudes tangam, ac breviter perſtringam, quae ad Graphices artes tantummodo pertinent, quibus iidem Principes valde periti fuere. Nullus, vel perpauci plane e Principum numero, comparandus eſt cum FERDINANDO I. qui miro Antiquitatis ſtudio, & elegantiorum priſci aevi deliciarum exquiſita cognitione praefulſit, atque incredibili amore flagravit. Mirum in modum auxit antiquae Eruditionis divitias, quas undique, ac praeſertim Romae dum Cardinalitia purpura fulgeret, conquiſivit & congeſſit. Simulacrum illud toto orbe celeberrimum, ſtatuariae artis portentum, Veneris Mediceae, ipſe Romae ſibi comparavit, itemque Aprum Calydonium, & alias marmoreas ſtatuas, & Cae-

& Caeſarum Auguſtarumque e marmore protomas, quae ſunt regii Cimeliarchii ingens decus & ornamentum. Florentiam lectiſſimis ſummorum Sculptorum ſignis, quae publicis in locis exſtant, magnopere nobilitavit. Ad abſolutiorem elegantiam evexit non ſolum Pictorum, ſed etiam Glyptographicorum Artificum in ſuis Officinis opera, & Aram maximam regii Sacelli prope Laurentianam Baſilicam opere magnificentiſſimo exornari praecepit, quod vulgo *il Ciborio*, quia ſummo atque exquiſito labore perfectum eſt, adpellatur; quod ita accurate deſcribit Cl. Blanchinius (1), ut eius verba praeterire nefas ducam. „ Fu in quei primi tempi „ fabbricato un grande ricchiſſimo Ciborio, col diſegno di Bernardo Buontalenti, per doverſi collocare „ in queſta Cappella, il quale preſentemente ſi ritrova nella Regia Galleria, fatto a foggia d'un Tempio, d'ordine compoſito. Queſto Ciborio è ricoperto tutto di Diaſpri, Agate, Calcedonj, Lapislazzoli, & Ametiſti; ornato con legature, baſi, e capitelli d'oro, e con Rubini, Smeraldi, e Topazzi; „ ed è inoltre abbellito con figure rappreſentanti Storie Sacre, e fatte di commeſſo Magiſtero, con Gemme e Pietre dure, per mezzo di un finiſſimo artifizio, talmente che ſembrano dipinte ". Compoſitores Gemmarii, qui hoc opus magnificentia & nobilitate praeclariſſimum perfecerunt, ſupra iam a me enumerati ſunt.

Parentem magnanimum, pulcherrimarum artium fautorem liberaliſſimum, egregie imitatus eſt optimus eius filius COSMUS II. qui non ſolum excelluit in ſtudiis Gra-

(1) In praelaudato Opere *Ragionam.* III. pag. 65.

Graphices, verum etiam in Mathematicis diſciplinis tantam laudem conſecutus eſt, ut multa, & quidem admiranda ac difficillima diſcutienda Magno Galilaeio Mathematicorum & Aſtronomorum Principi in frequentibus cum eo aliisque ſapientiſſimis Viris conloquiis, quae frequenter habebat, propoſuerit; eiusque auſpiciis idem incomparabilis Florentinus Philoſophus nulli antea pervias Mediceas Stellas detexerit, cui eximio Maecenati ſuo *Nuntium Sidereum* dedicavit. Tanti Principis adſidua cura & vigilantia adeo creverunt Artes, & Artificum Florentinorum eximia opera, ita omnem Europam & Aſiam fama & celebritate implerunt, ut non paucos praeſtantes Opifices miſerit ad Ludovicum XIII. Galliarum Regem Chriſtianiſſimum, ad Philippum III. Hiſpaniarum Regem Catholicum, & ad Perſarum Regem, ut eorum iuſſu varia opera perficerent, & publicis in locis ponendas equeſtres ſtatuas immenſo opere elaborarent. Mirum igitur in modum eo imperante, & favente, floruere optima Scientiarum ſtudia, & Gemmariae artes in Florentinis regiis Officinis auctae ac perfectae ſunt, quod ex his quae nunc adferam perſpicue liquebit.

IOANNES BAPTISTA CARRIONIUS Mediolan. Saec. XVI. & XVII.

Cupiebam omnes Gemmas recentiorum Artificum, quae ſumma animi voluptate & admiratione ſpectantur in pluribus Tabulis regii Florentini Cimeliarchii plane ditiſſimi, atque opulentiſſimi, brevi deſcriptione recenſere; ſed quia labor hic fortaſſe a multis extra inſtituti mei rationem iudicari poterat, & maius otium ad id accurate praeſtandum poſtulabatur, hanc curam

mihi

mihi magnopere iucundam praetermittere, invitus licet, coactus ſum. In pluribus Gemmis anaglypho praeſertim opere ſculptis, Principum, Regumque icones ſpectantur, e quibus plures vel iam laudatis eximiis Lithographis tribuendae ſunt, vel his, quos nunc recenſebo, quorum nomina Auctoribus, qui de Glyptographicis artibus ſcripſere, ignota ad hoc tempus fuere; quae omnium primus erui ex ſaepe laudatis Codicibus & Libris, in quibus Artifices Mediceis Officinis addicti, & cum annuo, vel per ſingulos menſes, tributo ſtipendio recenſentur, & operum impenſae computantur. Hiſce Gemmariis Caelatoribus tribuendae imagines, quae in Mediceis Cimeliis obſervantur, Ferdinandi I. & Coſmi II. Magnorum Etruriae Ducum, itemque aliorum Regum & Principum, qui cum ipſis ſanguinis cognatione coniuncti fuere.

Quia illud quod ait Horatius, *fortes creantur fortibus & bonis*, plerumque feliciter evenire ſolet, inter Glyptographicos Opifices egregiam laudem obtinuit, ſuiſque laboribus ſibi peperit Ioan. Baptista Carrionius Mediolanenſis, qui & avum & patrem, patruosque habuit in ſcalpendis lapillis & cryſtallinis operibus praeſtantiſſimos. Eius nomen in memoratis Libris frequenter occurrit, praeſertim in eo notato Litt. E anno CIↃ. IↃ. XCIII. & in alio Litt. G anno CIↃ. IↃ. XCVIII.

CHRISTOPHORUS & BERNARDINUS GAFFURII Fratres Florentini, Saec. XVII.

Glyptographicae Scholae Florentinae plurimum dignitatis & ſplendoris contulere egregii Fratres Gaffurii, Christophorus & Bernardinus, qui auſpiciis eorumdem Magnorum Etruriae Ducum in Gemmis utro-

que opere ſcalpendis floruere ; quorum nomina mihi ex iisdem Libris Stipendiorum innotuere, in quibus ab anno CIↃ. IↃ. C. XIV. ad annum CIↃ. IↃ. C. XXIV. laudantur.

BARTHOLOMAEUS TORRICELLIUS Faeſulanus Saec. XVII.

Si nulla alia laude memorandus eſſet Bartholomaeus Torricellius, niſi ea, quia ipſe pater fuit Ioſephi Antonii Torricellii, avus Caietani, proavus Ioſephi Torricellii, de quibus mox diſſeram, tamen de optimis artibus Glyptographicis optime meritus eſſet. Verum & ipſe in Mediceis Officinis inter celebriores Magiſtros emicuit, clarusque fuit in tabulis compingendis ex conſertis pretioſis lapillis, atque etiam in Gemmis ſcalpendis, anaglyptico quoque opere effingendis excelluit. Spectantur in Florentino Sacello Mariae Virginis ab Angelo Annunciatae Hieroglyphica Sacra Lilii, Solis, & Lunae in magnis anaglyphis affabre ab eo ſculpta ; quae memorata legi in Libris praelaudatis litt. K anno CIↃ. IↃ. C. IV.

IACOBUS IOANNIS F. AUTELLIUS, cognomento il Monnicca, Florentinus, Saec. XVII.

Vellem ut ſinguli Artifices ſive Pictores, ſive Statuarii, Architecti, & Gemmarum Scalptores, aliique qui in aliqua arte ex nobilioribus excellunt, Diarium ſibi pararent, in quo adnotarent ſtudia ſua, praeceptores, opera praeclariora, quae ſua aetate fecerunt. Huiusmodi Diariorum ope multa, quae nobis ignota ſunt, diſceremus, & plurimum Artium gloriae, & incremento, facili labore, ſed plane utili prodeſſe poſſent. Id

in

in cauſa eſt, ut nomina tantum, non vero opera clarorum Scalptorum Gemmariorum Florentinorum indicare poſſim, quae non ſine labore erui ex memoratis Stipendiorum Libris (1), in quibus, imperante Cosmo II. potiſſimum excelluit hic Artifex, quem laudat Cl. Ioseph Blanchinius in laudato ſuo Opere de Magnis Etruriae Ducibus ſtudiorum & bonarum Artium Fautoribus. (2)

MICHAEL THADDAEI F. CASTRUCCIUS Florentinus, Saec. XVII.

Multa cum laude magiſterii & Scalptoriae artis frequenter celebratur hic Artifex praeſertim regnante Cosmo II. qui *egregio Intagliatore di gioie* (3) adpellatur.

ANTONIUS MOCHIUS Florentinus, Saec. XVII.

Egregiam laudem in ſimulacris caelandis componendisque ex pluribus pretioſis lapillis, quibus colores vultus, capillorum, brachiorum, pedum, & veſtium ad vivum referrentur, promeruit Antonius Mochius, qui pro Ara maxima ornanda regii Sacelli Mediceorum Principum prope Baſilicam Laurentianam, quoad vixit, ſtrenuo labore & diligentia inſudavit; cuius emblemata non pauca compoſitis lapillis pinxit, & ſimulacra duo Evangeliſtarum in parvis aediculis conlocanda egregie elaboravit, quae adhuc in Muſeo earumdem Florentinarum Officinarum oſtenduntur.

IU-

(1) Signat. Litt. N. ſive H. anno MDCXVI.
(2) *Ragionam.* IV. pag. 89.
(3) In Libris, vulgo *de' Salariati* o *Stipendiati*, praeſertim anno MDCXXII.

IULIANUS PERICCIOLIUS Senenſis, Saec. XVII.

Senae, Inclyta Urbs Etruriae, frequenter protulit, tum litteris, tum armis, & pulcherrimis artibus praeſtantes Viros, e quorum numero egregios Artifices laudat Vasarius Paſtorinum, & Ioannem Baptiſtam Sozinium (1). His addendus Iulianus Pericciolius, qui in Gemmis ſcalpendis enituit, memoraturque in laudatis Codicibus anno praeſertim CIↃ. IↃ. C. XLVII. cui, ne quid detrimenti caperet eius familia, permiſſum eſt ut Senis, acceptis ſtipendiis, pretioſos lapillos utroque opificio elaboraret, qui pro Medicea Auguſta Domo ei demandabantur.

CAPUT XI.

Scalptores Glyptographici, qui in Florentinis Officinis regnantibus Ferdinando II. Coſmo III. & Ioanne Gaſtone Magnis Ducibus Etruriae claruere, recenſentur.

Florentinae Officinae & Scholae Glyptographicae ea laus peculiaris, & praecipua eſt, quod exceptis Mediolanenſibus Magiſtris, qui Florentiam adciti ſunt a Franciſco I. ut opera cryſtallina conficerent, reliqui omnes Florentini fuerint, & ab Ioanne Florentino eius celebritas & magiſterii laus exordium duxerit. Mediolanenſes adciti, quum Florentiae domicilium ſibi condidiſſent, eos filios, quos in hac Florentina Urbe genue-

(1) Vide in Vita Valerii Bellii Vicentini circa finem pag. 293. in Vol. I. Part. III.

nuerunt, Glyptographicis artibus operam dare voluerunt ſub optimis Opificibus ac Praeceptoribus Florentinis; quod etiam dicendum de Compoſitoribus pretioſorum lapillorum, qui ſuperius laudati ſunt. Praeclarum hoc fuit Mediceorum Principum conſilium omni ope & liberalitate ſuis civibus ſibi ſubiectis prodeſſe, magnisque favoribus & benevolentia proſequi ſuos & exteros quoque, qui in Officinis ſuis clareſcere vellent. Medicea Domus non ſolum litteratis Viris, verum etiam egregiis Artificibus cuiuscumque generis patuit ſemper; illudque adſidua providentia & liberalitate curatum eſt, ut artes omnes, quae vel antea intermortuae erant, vel ignotae, a Florentinis ingeniis publico bono excolerentur, & perfectae toto orbe celebrarentur; Artificesque ita excellerent in opificiis, ut a magnis Regibus ac Principibus ad ſe adciti, gloriam tum patriae, tum ſibi parerent ſempiternam. Id facile evenit, quum Gemmariorum, & Compaginatorum Artificum exquiſitiora opera dono a Principibus Mediceis ad alios Principes cognatos & adfines ſuos mitterent; qua regia munificentia ceteros antecelluerunt Ferdinandus II. & Cosmus III. eius filius. Ferdinandus primi aevi reliquias mirifice auxit, iisdemque regium Muſeum ſuum locupletavit. Artificum omnium Medicearum Officinarum auxit numerum, magnisque ſtipendiis & largitionibus exornavit. Miro quoque pulcherrimorum operum & veterum elegantiarum amore flagravit praeſtantiſſima eius uxor Victoria Roborea, ultimi Urbini Ducis Neptis, quae compluribus Antiquitatis eximiis monimentis non ſolum nobilitavit Mediceum Cimeliarchium, verum & ſibi domeſticum compluribus antiquis operibus, ſignis ex aere lectiſſimis inſtruxit, quod ad-

huc exſtat, & iucundiſſime ſpectatur in conclavibus Villae, quae *Imperialis* dicitur, ad primum fere ab Urbe miliarium. Paternorum exemplorum ſplendorem auxerunt atque amplificarunt Cosmus III. & Sereniſſimus Leopoldus, Princeps, & S. R. E. Cardinalis praeſtantiſſimus; eius quoque optimi filii omni praeconio maiores, quorum laudes cum in *Florentino Muſeo* celebraverim, heic ſilentio invitus praetereo, ne lectorum abutar patientia. Cosmi III. filius Ioannes Gasto Mediceos Opifices liberalitate & clementia ſua magnopere fovit recreavitque; & rarioribus Gemmis antiquis, hisque praeſertim, quae Artificis nomen adſcriptum habent, comparata inſigni Dactyliotheca Andreinia, regium Cimeliarchium ad ſummum opulentiae, dignitatis, ac ſplendoris culmen evexit; opesque eruditae Vetuſtatis omnes in eo conditas, ut in *Muſeo Florentino* in lucem a me proferrentur, curantibus nobilibus Sociis Florentinis, benigniſſimo favore aperuit, ac patefecit.

Sed ut ad inſtitutum meum revertar, heic Lectorem monitum volo, me in hoc Opere eos tantum Opifices ſive Gemmarios, ſive lapillorum Compaginatores, quos & Muſivarios adpellavi, recenſuiſſe, qui Magiſterii honore donati ſunt; his praetermiſſis longe pluribus, qui eorum Diſcipuli fuerunt, nec ad tantum in arte decus pervenerunt. Hi enim in laudatis Codicibus, in quibus tum eorum opera, tum ſtipendia adnotata ſunt, Magiſtri, reliqui vero diſcentes, & alumni iisdem ſubiecti, nuncupantur.

GERARDUS VALDER, Saec. XVII.

Laudatur Gerardus Valder in Libris impenſarum Litt. M. qui exſtant in Archivo Medicearum Officinarum,

rum, florebatque anno CIↃ. IↃ. C. LXX. ſed eius patria non indicatur. Forſitan oriundus ex Belgio fuit, & in Florentinis Scholis Glyptographicis tum in aere, tum in Gemmis ſcalpendis peritia ac diligentia excelluit; nam adpellatur *Gerardo Valder Intagliatore*. Exſtat apud me orbiculare vitrum, vulgo *Paſta*, ſmaragdinei coloris, altitudine aequans uncias tres Romani pedis, latitudine duas, quod ectypum Gemmae anaglyptici operis videtur, in quo egregio valde opificio inſculpta eſt protome Michaelis Angeli Bonarrotii viri praeclariſſimi, qui cognomento *Divinus* adpellatus eſt. Sub ea protome legitur eximii Caelatoris nomen, nimirum GERARD. (1) quam puto ab eo ſcalptam fuiſſe ex imperio Ferdinandi II. Magni Ducis Etruriae, initio ſui regiminis, ut eius ectypa dono daret Accademicis Florentinis *del Diſegno*, ut ipſi eximium Picturae, Sculpturae & Architecturae Parentem & Magiſtrum, eiusdemque Accademiae Principem, ſibi imitandum proponerent.

ANDREAS VINCENTII F. BORGOGNONIUS, Florentinus, Saec. XVII. & XVIII.

In regiis Florentinis Glyptographicis Officinis, imperantibus Ferdinando II. & Cosmo III. Magnis Etruriae Ducibus, celebre fuit nomen, ingenium, artes, peritia ANDREAE BORGOGNONII, VINCENTII F. Florentini, qui cognomento ab omnibus *il Borgognone* nuncupabatur. Huius egregii Artificis cognomen tantum innotuit Clariſsimo Viro Petro Andreae Andreinio, Fautori

---

(1) Hanc Gemmam protuli in principio meae Praefationis ad Vitam eiusdem M. A. Bonarrotii ab Aſcanio Condivio eius diſcipulo ſcriptam; quam multis Adnotationibus & Tabulis aere inciſis ornavi Florentiae editam anno 1746. in fol.

tori ſtudiorum meorum ornatiſſimo, qui mihi ſaepe in familiaribus ſermonibus eum laudabat; nam aetate ſua (diu enim ipſi vitam egerunt) eius officinam frequentabat, atque eximiam eius in Gemmis ſcalpendis, aliisque operibus perficiendis peritiam admirabatur. Apud eum reperit inſignis Gemmae ſingulare ectypum, quod cum aliis praeſtantiſſimis ſervavit in ſuis Cimeliis; verum poſt eius obitum ſingula in mea migrarunt; quod ectypum oſtendit Muſae Lyriſtriae integram imaginem, cui adſcriptum percelebre Cronii nomen, hac epigraphe: ΚΡΟΝΙΟC. ΕΠ. hoc eſt, Κρόνιος ἐποίει, *Cronius faciebat*: quod opus perrarum ac perinſigne primus in lucem protuli in Vol. I. *Inſcriptionum Antiquarum*, quae in Etruriae Urbibus exſtant, Tabula I. num. I. Huius operis mentionem feci, ipſumque BORGOGNONIUM laudavi in Columbario Libertorum & Servorum Liviae Auguſtae & Caeſarum a me illuſtrato pag. 155. ex iis quae ab ipſo ANDREINIO didiceram. Meis verbis ac teſtimonio eum laudavit praeclarus FRANCISCUS Eques Commendatarius VICTORIUS, Auctor Diſſertationis Glyptographicae (1), atque ex me quoque laudavit PETRUS MARIETTUS. Sed ad hoc tempus eius nomen, pater, & patria latuere. Pervolventi mihi, ut luculentiorem hanc meam Hiſtoriam Glyptographicam ederem, Codices omnes expenſarum, qui in Archivo Officinarum Regii Cimeliarchii Florentini adſervantur (2), eum non ſemel recenſitum inveni, atque non uno in loco opera ab eo facta mihi deſcripſi, quae nunc innoteſcunt. In his Codicibus ornatur *Magiſtri* munere, ac nomine, hoc modo, *Maeſtro Andrea di Vincenzio Borgogno-*

(1) Cap. XXV. pag. 89.
(2) Vide praeſertim Codicem notatum Litt. A. anno MDCXXXVII.

gognoni Fiorentino, adeoque & alumnos habuiſſe perſpicuum eſt.

Multa fecit egregia opera, quae adhuc exſtant in Regiis Cimeliis, & valde laudantur. Primum Gemmas aliquot ab eo inſcalptas, quae in iisdem Libris recenſentur, enumerabo. Iuſſu Sereniſſimae Magnae Duciſſae Victoriae Roboreae duo hominis calvaria, ad mortis memoriam, fecit in Gemmis, vulgo *Rubini*. Ad ornandum Horologium, Solem radios emittentem, egregiis anaglyphis operibus e cryſtallo montana exſcalpſit, & columnas ex alabaſtro pulcherrimo Orientali adiecit. Simulacra duo Evangeliſtarum ad ornandam ſacram aediculam, quae vulgo dicitur *il Ciborio*, Arae maximae pro Mediceorum Principum Sacello in Baſilica Laurentiana, miro opificio ex integris ſelectis lapidibus abſolvit. Deiparam Virginem ab Angelo ſalutatam, in parva tabula compluribus pretioſis lapillis exſtanti opere expreſſit, adiectis architectonicis ornamentis. Ad ornandum regium Scrinium e Chalcedonio exſcidit caput elegantiſſimum, quod in protoma e Cyaneo lapide, vulgo *di lapislazzulo*, inſeruit; opus antiquis proximum ac valde laudatum. (1) Excelluit etiam in Vaſculis ex Iaſpide atque e cryſtallo aedificandis, quae mira arte inſculpebat, ornabat, perpoliebatque. Lapillos quoque multicolores egregie compaginavit conligavitque, ut ruris amoenitatem, Villarum, arborum, ſilvarum, fontium, montium, & domorum proſpectus pictis tabulis, quas permultas fecit, elegantiſſime referrent; quae opera in laudatis Libris acceptarum & expenſarum pecuniarum enumerantur. Excelluit etiam in formis cudendis, quae imagines inluſtrium Virorum referrent,

Xx & pro

(1) Vide ibidem Librum notatum litt. K. anno MDCLXIV.

& pro monetis in pecuniae uſum vulgandis; nam ipſe, ut in Libro ſignato litt. G. anno CIↃ. IↃ. C. LV. legitur, e chalybe formam fecit cum protoma Ferdinandi II. Magni Ducis Etruriae in antica; in poſtica vero exhibuit roſarum faſciculum, emblema eiusdem optimi Principis, cum epigraphe: GRATIA OBVIA. VLTIO QVAESITA. Eidem Artifici in tot opificiis ſtrenuiſſimo tribuitur Iaſpis utraque facie eleganter inſcalptus, aureo in anulo ita incluſus, ut utrinque verſari poſſet; quo ad obſignandum uſus eſt Coſmus III. Magnus Dux Etruriae, cuius altera facies pro ſphragismate continet ſtemma, ſive inſigne Mediceae Domus, altera vero emblema eiusdem Principis; nimirum conſpicitur navis in mari, ſuperne fulgentibus quinque ſtellis, ea ſpecie, qua eas invenit Maximus Galilaeius, cum epigraphe: CERTA FVLGENT SIDERA; quae omnia eius egregia ſtudia & ingenii aciem, & laborum praeſtantiam clare oſtendunt.

IOSEPH ANTONIUS TORRICELLIUS Florentinus, Saec. XVIII.

Regnante Coſmo III. Magno Duce Etruriae omnibus Muſei Medicei Officinis & Opificibus praefuit IOSEPH ANTONIUS TORRICELLIUS Bartholomaei filius, cuius parentes Faeſulis eum genuere. Primus ſub tanto Principe fuit lapillorum ſelectorum Sculptor, Compaginator, Caelator, & Scalptor valde peritus atque eximius. Hic ſcripſit Tractatum vernaculo ſermone de pretioſis lapillis, deque lapidibus omnigenis, quibus Artifices Compaginatores utuntur tum in Officinis regii Muſei, tum etiam in his pertinentibus ad ornandum Mauſoleum Principum Mediceae Domus Auguſtae,

in quo

in quo ſepulcra eorum poſita ſunt, quae vulgo dicitur *Cappella di S. Lorenzo*, quia cum Ambroſiana S. Laurentio Martyri dicata Baſilica coniuncta eſt. Huiusmodi Tractatum idem Torricellius ſcripſit anno MDCCXIV. ſatis accurate locis omnibus patefactis, e quibus Etruſci & peregrini pretioſiores lapides eruuntur; & hoc amplius de eorum natura, & de arte eos ſecandi, ſculpendi, poliendique diſſeruit, adiectis in fine Tabulis VIIII. quae diligenter delineata exhibent inſtrumenta, rotas, machinas, quibus in his opificiis Florentini Scalptores utuntur. (1) Hunc ipſum Tractatum non ſemel laudat, atque ex eo multa adfert Vir Clariſſimus Iohannes Targionius Tozzettius, arcanarum Naturae rerum Scrutator & Interpres doctiſſimus in ſuis in lucem editis per Etruriam itineribus, qui haſce Torricellianas lucubrationes perhumaniter mihi legendas exhibuit.

In eius fine multa de ſe Torricellius ſcribit, quae non ſolum nolo praetermittere, verum etiam ipſis eius verbis exponere, ut hinc etiam eluceat, quanta eius peritia & praeſtantia fuerit in pretioſis lapillis Gemmisque incidendis, & in aliis operibus conficiendis, quae Cosmus III. ad varios Principes Europae, & Hoſpitibus genere & virtute praeſtantiſſimis Florentiae eum inviſentibus dono mittere, & honoris & memoriae cauſa largiri ſolebat. Ita igitur de ſe ſcribit: „Ho „ ſervito la Caſa Reale quaranta anni non ſolo in varj „ luoghi a far delle provviſte per la Reale Galleria; ma

(1) Titulus hic eſt: *Trattato delle Gioie, e Pietre dure e tenere, che ſi adoprano nella Real Galleria, e nella Cappella di S. Lorenzo; contenente la notizia de' Luoghi d'onde ſi cavano, la loro natura, e il modo di lavorarle: coll' Aggiunta in fine dei Diſegni degli Strumenti a tale Arte neceſſarj: Opera di Giuſeppe Antonio di Bartolommeo Torricelli da Fieſole, primo Scultore di pietre dure della ſuddetta Galleria.*

„ ma ho lavorato d' intaglio, e ſcultura non ſolo figu-
„ re, e baſſi rilievi, e Ritratti di più ſorte; ma an-
„ che un Naturale, che la maſchera era una palla di
„ quelle, che ho detto delle noſtre Maremme di Vol-
„ terra, che peſava 84. libbre, e la riduſſi colle ruo-
„ te a ſei libbre; portando gli occhi per di dentro,
„ e maneggiato tutto il buſto ſotto delle ruote; e cre-
„ do, che ſia il primo Ritratto grande quanto il na-
„ turale, che ſia ſtato fatto di duro; che lo feci per
„ impegno, conoſcendo non eſſer fatica per un uomo.
„ Ho fatto anche de' Vaſi, Bicchieri, Tazze, e Ta-
„ bacchiere ſerrate a vite; che ne ſono ſtato io l' in-
„ ventore di queſte ſerrature a vite in pietra dura,
„ che non ſi coſtumava; nè mi ſi è reſo difficile di
„ fare tutto quello che ho intrapreſo; e con ferri e
„ con mazzuoli ho lavorato di quadro, d' intaglio, e
„ di Scultura tutte le pietre che ho nominato (*in que-*
„ *ſto Trattato*), e quelle che non ho potuto lavorare
„ con ferri, l' ho fatto colle ruote, fino le gioie, e
„ per venticinque anni di travaglio colle ruote, e d' in-
„ cavo, e di baſſo rilievo, e di rilievo quanti duri
„ ho detto ſon paſſati per le mie mani; e non ſolo
„ ho vedute le Miniere, ma fatt' anatomia, come diſſi
„ in principio, dell' oſſa di queſto mondo. E quì fi-
„ niſco. "

Chalcedonio exſcalpſit Cupidinem, quem omnes vere carneum cenſebant, quum lapidem illum a natura ita factum inveniſſet, qui carnem referret. Perfecit etiam in Achate Orientali imaginem ſimillimam Magni Etruriae Principis Ferdinandi, Cosmi III. Filii, quae valde probata fuit.

In Ginoriano Muſeo plurima exſtant eius opera, nem-

pe

pe capita Caeſarum, Heroum, atque Inluſtrium Virorum anaglyptico opere ſculpta. Agens aetatis ſuae annum LVII. Florentiae obiit VI. Nonas Martias Florentinae Aerae tunc in uſu MDCCXIX. De eius Filio & Nepote Scalptoribus, & Lapidicinis mox dicam.

CAIETANUS TORRICELLIUS Florentinus, Saec. XVIII.

Egregio patre Ioſepho Antonio, de quo dictum eſt, ortus eſt egregius filius Caietanus Torricellius, qui ab eo Glyptographicas Artes didicit. In Graphice prima rudimenta a Thoma Redio Pictore Florentino; Sculpturae praecepta a Ioanne Baptiſta Fogginio Statuario & Architecto celeberrimo accepit. A Patre Romam miſſus ſub praeceptoribus Benedicto Luti Pictore eximio, & Le-Gros Sculptore valde inſtructus poſtmodum Florentiam commigravit anno CIƆ. IƆ. CC. XIII. Vita functo eius patre initio anni CIƆ. IƆ. CC. XX. inter Magiſtros Medicearum Officinarum cooptatus eſt. Ex antiquis lectiſſimis praeſtantium Scalptorum operibus multas Gemmas anaglyphico, & diaglyphico opere exquiſito ſtudio & diligentia elaboravit; inter quae ſpectabiliora recenſetur Tiberius cum Livia, Antoninus Pius, Lacoontis nex cum filiis, Pyrrhus Epirotarum Rex, Cleopatra, Minerva in Achate flavi coloris, quod opus V. C. Nicolao Equiti Gabburrio dedit. Spectantur inter Cimelia Ginoriana multa eius opera, exſtantibus imaginibus exſciſa.

Paene innumera ſunt ea opera, quae perfecit, tum vivente patre, tum eo vita functo, Crucifixi Ieſu imagines ex Chalcedonio, ipſumque mortuum iacentem, ſimulacra Sanctorum Petri Apoſtoli, Ignatii, Petri Caeleſti-

leſtini, Caietani, atque alia non pauca, quae in regio domeſtico Sacello in Palatio, vulgo *de' Pitti*, conſpiciuntur. Pro regio Sacello ad S. Laurentium ſimulacra SS. Apoſtolorum Iacobi, & Pauli elegantiſſima effinxit, & anaglypha duo, in quorum altero eminet Abrahami ſacrificium. Coſmum III. cum tropaeis ante templum Pacis, adſtante Etruria cum leone, anaglyptico opere effinxit elegantiſſimo. Arculas plures perfecit ornavitque cryſtallis, & pretioſis lapillis eleganter a ſe compoſitis, qui picta veluti emblemata praeferebant. Vir ingenio, ſedulitate, & peritia clarus, qui obiit menſe Octobri elapſi anni CIↃ. IↃ. CC. LII. & Ioſephum filium, quem ipſe erudivit, virtutis & gloriae haeredem reliquit, de quo mox dicam.

FRANCISCUS GHINGHIUS Florentinus ANDREAE PHILIPPI F. Saec. XVIII.

Senas patriam & natale ſolum agnoſcunt Ginghii, qui poſtea corrupta adpellatione GHINGHII dicti ſunt. Primus qui Florentiae domicilium poſuit, fuit Ioſeph Sebaſtiani filius Ghinghius cum uxore ſua Hyacintha Vincentii Quatrinii filia; cuius filius Vincentius in Officinis Mediceis compaginandis conſerendisque pretioſis lapillis operam dedit, ſed paullo poſt Mediolanum petiit, ubi mortuus eſt. Alter eorum filius fuit Andreas Philippus Ghinghius, Florentiae natus anno CIↃ.IↃ.C. LXII. pater FRANCISCI, de quo ſcribimus. Andreas in locum Vincentii fratris ſui in iisdem Officinis ſuffectus eſt, probe in Lythographicis artibus inſtitutus a Stephano Mochio Florentino, egregio praeceptore, ea aetate valde celebri ac famigerato. Eo e vivis erepto; in eius locum Andreas ſucceſſit, & Magiſterii munus egre-

egregia cum laude ſuſcepit. Hic ſigna, anaglypha, & varia ex fructibus, & floribus ornamenta elegantiſſima perfecit. Optices & Mechanices ſtudioſiſſimus fuit, multaque nova inſtrumenta a ſe excogitata confecit. Connubio honeſtiſſimo ſibi copulavit Hortenſiam Silveſtri F. *del Ghianda*, qui filium unicum genuerunt Franciscum Ghinghium natum anno CIϽ. IϽ. C. LXXXIX. qui ſacro Fonte ablutus, dictus eſt *Franciſcus Maria Caietanus*. Puer litteris operam dedit optime in Florentino Societatis Ieſu Collegio inſtitutus. Ingreſſus XV. aetatis annum, a patre tirocinium in Florentinis Mediceis Officinis adgredi coactus eſt, didicitque Graphices inſtitutiones in Schola Franciſci Ciaminghii Florentini, Praeceptoris in iisdem regiis Officinis; Plaſticen vero didicit ab Ioanne Baptiſta Fogginio celebri Sculptore & Architecto Florentino, a quo mirifice amabatur. Cerea Schemata & alia a ſe manufacta dabat Andreae Philippo patri ſuo; quae adeo laudata ſunt, ut, auſpice Fogginio, a Ferdinando Magno Etruriae Principe Coſmi III. Filio ſtipendium obtinuerit, ea conditione, ut Gemmis utroque opificio ſculpendis exſcalpendisque operam daret, ad quam artem crebris etiam largitionibus ab eodem Principe omnium Artium fautore liberaliſſimo excitatus eſt. Primum arduus ac valde aerumnoſus hic labor ei fuit, quod veteres Gemmarii Scalptores Medicei omnes mortui eſſent; tamen a patre ſuo aliquo modo inſtructus, qui iam viderat Stephanum Mochium parva capita in anaglyphis elaborantem, multumque ingenio ſuo alacri, & gloriae cupiditate excitatus, adeo inſudavit, ut Gemmas cum Iconibus praeſtantium Virorum anaglyptico opere inſculpſerit; primumque eius opus fuit F. Hieronymi Savonarolae imago,

go, quam ex alio exemplari recentis operis excepit. Hinc ſtudio & labore difficultates omnes evicit, & mox Hadriani & Traiani Capita ex antiquis exemplaribus anaglyptice effinxit. Effigiem Cosmi III. Magni Ducis Etruriae Chalcedonio Volaterrano pulcherrimo bicolori exſcalpſit, quae, auſpice Marchione Attilio Incontrio, qui eam eidem Principi obtulit, adeo placuit, ut & praemia, & ſpem maiora obtinendi perceperit. Mortuo Marchione Incontrio, & mox Ferdinando Magno Principe Etruriae, concidit animo Ghinghius, quum longe maiores difficultates ſuperandas eſſe intelligeret ſi daret operam Gemmis diaglyphico opere incidendis; quare anceps Romam petere meditabatur. Sed a Fogginio optimis conſiliis recreatus, ne parentes relinqueret, Florentiae in eius Schola manſit, multumque in Glyptographica profecit, brevique tempore adeo in Armis, Inſignibus, Stemmatis, & Iconibus ad viventium ſimilitudinem egregie inſcalptis excelluit, ut fama eius omnium aures pervaſerit, ut fere omnes tum Exteri, tum Florentini nobiliores Cives certatim eius opera expetiverint, & habere voluerint. Annulos huiusmodi obſignatorios inſcalpſit Emin. Card. Zondodario, Senarum Archiepiſcopo, multisque aliis Inluſtribus Viris, ac praecipue D. Odoardo Marchioni De-Silva, cui plurima Inſignia, & anularem Gemmam cum Hiſtoria Sacra accuratiſſime expreſſit. Sardae inſcalpſit egregia arte Imaginem Clar. V. Philippi L. B. de Stoſch, in qua primum nomen ſuum ita adpoſuit: ΓΙΝΓΙΟϹ ΕΠΟΙΕΙ. quod poſtea & in aliis praeſtantioribus a ſe ſcalptis lapillis fecit. In contemplandis antiquorum Graecorum Gemmariorum operibus ab eodem Stoſchio adiutus excitatusque mirifice profecit, a quo ectypa ra-

pa ra-

pa rariora ſuppeditabantur. Adceſſit eius Fautor praeſtantiſſimus Petrus Andreas Andreinius, Nobilis Florentinus, Antiquariae Artis praeclarum decus & ornamentum, a cuius latere, conſiliis & inſtitutionibus numquam diſcedebat GHINGHIUS, a quo etiam magnopere diligebatur, & in exquiſitioribus Glyptographicae artis arcanis opificiis, patefactis antiquis exemplis, & obſervationibus, adſidue erudiebatur. Frequentes occaſiones ei dabat Andreinius, ut gemmas omnium elegantiſſimas pro exteris nobiliſſimis viris inſcalperet. Multum etiam profecit GHINGHIUS benevolentia, ope, conſiliis Sebaſtiani Blanchii, regii Medicei Cimeliarchii Cuſtodis, qui ei omnem Gemmariam Gazam patefecit, eumque cognitum fecit paene omnibus exteris Viris Britannis, Gallis, Alemannis, qui frequenter Mediceam antiquariam ſupellectilem perluſtrabant. Inſigne opus obtulit Blanchius GHINGHIO, ut egregiam ſuam peritiam oſtenderet Eminentiſs. Cardinali Gualtherio priſcarum elegantiarum aeſtimatori praeſtantiſſimo. Quum enim Romae effoſſus eſſet Amethyſtus ingentis magnitudinis, nempe ponderis librarum decem & octo, ſtatim ac emit, Florentiam miſit, orans Coſmum III. ut in ſuis Officinis informem Veneris protomam, quam exhibebat, abſolutiſſimo opificio aliquis Scalptor redderet conſummatiſſimam. Coſmo III. GHINGHIUS a Blanchio propoſitus eſt, qui paulo ante eiusdem Principis imaginem Chalcedonio Orientali faberrime inſcalptam obtulerat. Artificem probavit Coſmus, & GHINGHIUS difficillimum opus adgreſſus, ſpatio decem & octo menſium Veneris protomam ita perfecit, ut omnium admirationem, multorum quoque Artificum invidiam ſuperaverit. Eminentiſſimo Cardinali Gualtherio mirum in modum placuit

tam inſigne ac perfectum opus, ſuperatis feliciter omnibus lapidis huiusmodi difficultatibus, qui Cosmo III. gratias egit uberrimas, & Ghinghio quadraginta duplos aureos numos pro praemio adſignavit ac dedit: Vita functo Eminentiſſimo Gualtherio, devenditum eſt eius opulentiſſimum Muſeum; hanc vero protomam Veneris ex Amethyſto ſibi comparavit Auguſtus III. Poloniarum & Saxoniae Rex inviciſſimus, qui in ſuo Cimeliarchio omnibus ſpectandam propoſuit & conlocavit. Fama nominis ubique notus Ghinghius, Gemmas complures utroque opificio inſcalpſit praecipue pro regiis Principibus; nam duas imagines effinxit Ferdinandi Magni Etruriae Principis; Smaragdo inſcalpſit caput Cosmi III. pretioſis aliis lapillis effinxit vultus Electoris Palatini ad Rhenum, iuſſu Annae Aloyſiae Electricis, & Ioannis Gaſtonis tunc Magni Etruriae Principis. Eadem Anna Aloyſia iubente complures Gemmas ſacris emblematis ornatas ei expreſſit; & Sardae Iacobum Regem Stuardum faberrime effinxit. In vultibus ad prototyporum maximam ſimilitudinem exprimendis omnium maxime excelluit Ghinghius, & antiquas imagines tanto ſtudio tantaque ſolertia elaboravit, ut plerumque pro iisdem antiquis haberentur. Etruriam ingreſſo Carolo Borbonio Hiſpaniarum Regio Infante, qui Florentiae diuturnam moram egit, Ghinghius ei notus fuit, quem in Officinis regii Muſei variis inſignioribus gemmarum ſculpturis cum aliis Artificibus operam dantem videre voluit, & ſingula eorum opificia obſervavit. Pro Duce & ſupremo Hiſpanienſium Exercituum Duce Montemario complura ſphragismata cum inſigniis, & pro Aulicis nobilioribus Proceribus fecit. Ioanne Gaſtone Magno Duce Etruriae defuncto, quum multa praeſidia ſibi de-

bi de-

bi defutura ominaretur Ghinghius, inſciis parentibus, Romam profectus eſt; mox Neapolim evocatus, Aulicorum favore & praeſidio, regiorum Opificiorum cura ab eodem utriusque Siciliae Rege ei demandata eſt, adſignato honorifico ſtipendio. Multi Artifices Florentini, quum Ghinghium ad hoc fortunae faſtigium evectum audiſſent, Neapolim ſtatim convolarunt; quibus Rex Palatium loco, qui dicitur *alle Mortelle*, octo menſium ſpatio aedificari iuſſit cum Officinis, quas ſingulis artibus, & Artificibus adſignavit, iisdemque egregiis Profeſſoribus Ghinghium Moderatorem praefecit. Celebratis regali pompa nuptiis ſuis Rex Ghinghio praecepit, ut Inſignia regia tum ſua, tum auguſtae Coniugis Chalcedonio Orientali operoſiſſime inſcalperet, quod obſignatorium Sphragisma valde placuit ac probatum eſt. Mox Rex iuſſit, ut abaci & monopodia regia compaginatis lapillis pulcherrime picta, ac ſtrata omnium ornatiſſima elaborarentur, quod factum eſt, & adhuc fit iuxta delineationem & inventionem eiusdem laudatiſſimi Inſtitutoris Ghinghii, qui & has artes a patre ſuo peritiſſimo didicerat. Imperatum eſt eidem Ghinghio ne Gemmas inſcalperet niſi pro Rege & Regina; quae ſtatim ſibi e lectiſſimis pulcherrimis lapillis iuſſit ut fieret ſacrum anaglyphum, quod referret Virginem Mariam ab Angelo ſalutatam. Mox inſignis magnitudinis Opus (vulgo *Cammeo*) ab eo exquiſitiſſima arte factum eſt cum Imagine Regis; & Regia Stemmata Hiſpaniarum ſimul coniuncta cum Regis inſignibus, adiecta per ambitum epigraphe. Nunc Artifices in quarto abaco ornando compingendoque graviter adlaborant. Vivit adhuc Ghinghius annum agens aetatis ſuae LXIV. qui docto ingenio ſuo Artificum

opera

opera adſidua cura, labore, & gloriae ſtudio dirigit ac moderatur. Sub tanto praeceptore nunc Neapoli ſtudet, & caelandis Gemmis dat operam Ioannes Mugnaius Florentinus, filius Caroli Mugnaii egregii Opificis in regiis Textrinis, vulgo *Arazzeria*, qui multa & ipſe promittit, quum docilis ſit & alacris ingenii.

CAPUT XII.

Glyptographicae Scholae Florentinae regnante Franciſco M. D. E. Imperatore Caeſare ſemper Auguſto, qui nunc florent Scalptores Gemmarii, eorumque egregia opera recenſentur.

FLorentinae Glyptographicae Scholae ea omnium laudum maxima mihi videtur, quod faventibus Principibus Mediceis, nunc etiam auſpice & volente Magno Duce Etruriae FRANCISCO Lotharingo, Romani Orbis Imperatore, Caeſare, Pio, Felice, Auguſto, trium fere ſaeculorum ſpatio adhuc vigeat ac mirifice floreat, eosque egregios Scalptores etiam nunc habeat, qui cum veteribus de praeſtantia & gloria certare poſſint. Horum nomina & opera declaranda ſunt, ne quid ad hanc meam Glyptographicam Hiſtoriam deſit. Poſt regni conſilia, haec prima Providentiſſimi noſtri Principis cura fuit, ut optimae diſciplinae, & artes antiquum ſplendorem non ſolum retinerent ac ſervarent, verum etiam augerent, mirumque in modum omni conatu, ſuis praeſidiis amplificarentur. Statim ac Florentinam hanc Urbem fideliſſimam eidemque obedientiſſimam, ſuſcepto Etruſci Regni Imperio, ingreſſus eſt, Genius eius ſemper auguſtus regium Cimeliarchium prae-

praeſentiaq; ſuae luce ac maieſtate non ſolum implevit, ſed Conclavia omnia avidiſſime non ſemel luſtravit, omnes Artificum Officinas inviſit & obſervavit, eorum opera vidit, probavit, & ad maiora praeſtanda vehementer excitavit, ac validiſſimo patrocinio ſuo eorum progreſſus ſe amplificaturum omnibus praeſidiis liberaliter ac feliciter promiſit. Quum antiquorum operum, & praeſtantium opificiorum cognoſcendorum eximia ſcientia polleat, eorumque ſtudio atque obſervatione mirifice delectetur, non ſolum varia opera ex variis pretioſis lapillis muſivo opere elaborata ad ſe mittenda iuſſit, atque identidem iubet; verum etiam ut abſens delicias ſuas frequentius ante oculos ſuos habeat, univerſum Regium Florentinum Muſeum in pluribus Tabulis delineari accuratiſſime iuſſit; quod ſollicite faciundum curavit magnarum rerum capaci mente Inclytus Comes de Richecourt, qui lectiſſimis Pictoribus id munus demandavit. Illud etiam in mea laude pono, quod ſex Voluminibus iam editis rariora omnia regii Theſauri monumenta antiqua, Gemmas, Statuas, numismata praeſtantiora in lucem produxerim, eique labores meos beneficiis eius excitatus & recreatus, conſecraverim. Alia permulta antiqua opera ex eodem ditiſſimo Cimeliarchio proferenda ſuperſunt, nimirum marmoreae Caeſarum, Auguſtarumque Protomae, & Philoſophorum Hermaea Signa, Deorum ex aere Simulacra, & rariora alia, quibus idem refertum eſt, paucis nota, monumenta, quibus inluſtrandis iam diu omnem operam dedi, & Adverſaria diuturno labore paravi. Illud unum regii Theſauri inſigne, decus, & ornamentum vehementer percupio, ut Etruſca omnia monumenta, ahenea Signa, Vaſa picta, Urnae tum mar-

moreae, tum fictiles, atque etiam Sacrificalia ac Militaria rariſſima inſtrumenta, eximia belli pacisque decora, in unum collecta, accurato ordine in perampla Aula ad id facta, quae ornari tantum deſiderat, diſponantur; quod opus & conſilium erit Etruſcorum Rege omnium maximo, eius animo, cura, & ſtudio digniſſimum, totoque terrarum orbe laudatiſſimum. Haec Aula referta tot inſignioribus monumentis, veluti totidem Voluminibus omnium oculis patentibus, oſtendet, quanta Etruſcorum noſtrorum fuerit religio, in bellis gloria, ſacrorum rituum ac caerimoniarum, a quibus Romanum Imperium ſuas accepit, concordia & conſtantia; novisque obſervationibus, detectisque luculentis notitiis inchoatum, nondum perfectum, Etruſcarum Antiquitatum Theſaurum, pro quo adhuc laboro, augebit, praeclariorem & abſolutiorem reddet; quod a Caeſare Invictiſſimo ac Beneficentiſſimo, aliquando a tot curis quieſcente, ſperandum eſt, ac pro eius in optimas artes ac ſtudia flagrantiſſimo amore, & regia liberalitate quamprimum facile obtinendum. Toto orbe huic collectioni Etruſcorum monumentorum omnis generis, nulla alia vel ſimilis, vel par, meo iudicio, erit, ſuppeditabitque tum Florentinis, tum Exteris Antiquitatum Cultoribus ad haec magis magisque dilucidanda occaſionem valde facilem atque opportunam. Adſit Deus, & vota doctorum hominum, & mea potiſſimum ſecundet; & Clementiſſimus atque Humaniſſimus Imperator quam diutiſſime cum perpetua Auguſta Sobole ſua, & Auguſtiſs. Coniuge, vivat, floreat, imperet Etruriae bono & Chriſtiani Orbis beneficio.

LU-

LUDOVICUS SIRIES, natione Gallus, nunc Florentinus Civis, Saec. XVIII.

Rerum omnium & mirandorum operum Opifex Deus homines ingenio ita praeſtantes identidem creat, ut quidquid arduum eſt, ſtudio & ſolertia ſua vincant, & ad omnia eos factos cuncti mortalium ſtupentes agnoſcant. Ex his unus eſt Ludovicus Siries, natione Gallus, qui diuturno apud Florentinos domicilio, ſuſceptaque ſobole, Florentina civitate donatus haberi iure & merito poteſt. In eximiis permultis artibus, quae a Graphice pendent, adeo excellit, ut paene nihil arduum, nil operoſum, & maxima cura dignum in rerum natura habeatur, quod ipſe adſecutus non ſit, & adhuc adſequi non poſſit. Innumera paene opificia rariſſima, quod tam cito perfecerit, complures mirantur; ego vero non miror, ſed laudo; quum ipſe hiſce duobus cardinibus omnem artis ſuae praeſtantiam, & immenſas aerumnas eum ſtatuiſſe intelligam, in laboris ſumma patientia, & in ſeveriore temporis cura & pervigili cuſtodia, ne ulla non modo hora, verum etiam momentum ſine linea decurrat. Nunquam otioſum, niſi dum de inuſitatis rebus inveniendis cogitat, nunquam genio indulgentem, ſed ſemper in laboribus tum mente, tum manu parandis conficiendisque in regiis Officinis Magni Ducis Etruriae, quibus praeeſt, diſtentum adſidue omnes, qui ad eum adcedunt, inveniunt. Quae ante ſeptem abhinc annos in eo artis portenta cenſebantur; opera nempe omnia, quae Auraria, ac caelandi ars perficit, ne quidem Horologiis rarioribus exceptis, ea nunc eius ingenii alacritate & praeſtantia minora habentur; nam aetate, quod mirum eſt,

eſt, valde provecta, atque in ſenium, vegetum tamen, vergente, Glyptographicae Arti totus adeo incubuit, ut intra ſeptennium plurimas Gemmas utroque opere anaglyptico, & diaglyptico inſcalpſerit, quarum emblemata vel ipſe ingenio ſuo feraciſſimo excogitavit, vel ex aliis operibus, praeſertim antiquis, excepit. In his vero inſcalpendis duplici eminet laude, qua veteres omnes Gemmarios Opifices longe ſuperavit; nempe in perfecta areae planitie conficienda, quod nemo tam abſolute, & feliciter praeſtitit; nihil enim in planitie Gemmarum eius figuras ambiente niſi perfecte planum, & mira arte laevigatum adparet; quod non cernitur in antiquis Gemmis, praeſertim in his anaglyptice ſculptis, quae communi vocabulo *Cammei* dicuntur. Alterum quoque decus Gemmis a ſe inſcalptis addit Ludovicus Siries, antiquis Scalptoribus ignotum, quod artis miraculum dici poteſt; nempe in extrema Gemmae ora coronidem elegantiſsimam adponit, quae opus ipſum magis rarum & ſingulare reddit, & novo ſplendore condecorat. In his novis adceſsionibus, quas primus omnium excogitavit, ac feliciter molitus eſt, neminem vel facile paucisſimos pares nunc, & in poſterum habebit hic Artifex ſagaciſsimus, novorum inventorum ſcrutator & perfector perſpicaciſsimus.

Primum opus, quod anno CIϽ.IϽ.CC.XLVII. adgreſſus eſt, ſua arte & peritia uſus, fuit Crux Dominica e ſecto lapide Cyaneo, qui *lapislazzulo* dicitur, qui aegerrime rotas, viriculos, & alia artis inſtrumenta patitur. In ea Cruce undique, tum in antica, tum in poſtica facie, egregie ſecta, & coronide ornata, ex integro lapide, Chriſti in ea adfixi imaginem exhibuit. Mox ex eodem lapide, aerumnoſiſſimo opere anaglypho,

pho, Gemmam exſcalpſit, in qua Naturae, Scientiarum & Artium portenta ad utilitatem humanae Societatis & commercii, ingenioſiſſime expreſſit. Pectore tenus Onychi tricolori pulcherrimo poſtmodum anaglyphice effinxit imaginem Chriſtianiſſimi Galliarum Regis Ludovici XI. Zodiaci ſignis circumornatam, quam eidem Regi dono obtulit ac dedicavit. De his pauca ſcribo, quum haec opera erudito Commentario deſcripta in lucem prodierint cura & ſtudio Cl. V. Ioannonis de S. Laurentio. (1) Alia quoque ſilentio praetereo, quae in Novis Litterariis Florentinis, praeſertim hoc anno fuſius deſcribuntur. Protomas Auguſtiſſimorum Coniugum Franciſci Imperatoris Caeſaris, & Mariae Thereſiae Reginae Hungariae, & Bohemiae ex Onyche ſe mutuo reſpicientes exſtanti opere laudatiſſimo exſcalpſit, quod iisdem dedicavit. Mirabilem fecit Solis quadrigam cum Zodiaci ſignis pulcherrimam Gemmam ambientibus. Omnium operum ſuorum ſulphurea, vel gypſea ectypa Siries Sociis Columbariis Florentinis dono dedit, & mihi quoque inſigniora exhibuit, quae omnia ſi accurate deſcribere vellem, non parvam huius Voluminis partem occupare facile poſſem. Dum haec ſcriberem, Gemmas elegantiſſimas & operoſiſſimas a ſe inſcalptas mihi oſtendit, & ectypa ſulphurea dedit. Has intra paucos menſes felicibus auſis abſolvit; quarum praeclariores breviter recenſere lubet. Hae Gemmae vel e Chalcedonio Sapphyrino, vel e Sarda, atque ex Onyche elaboratae ſunt; omnium maxima propter magnitudinem, exhibet Herculem Antaeum conficientem; altera Phaetontis caſum; reliquae

(1) Volumen hoc prodiit Florentiae anno MDCCXLII. in 4.

oſtendunt Diomedem Palladio potitum; Herculem cum armis ſuis gradientem; Pentheum in odium Bacchi vineas exſcindentem; Aeſculapium baculo ſuo anguifero innitentem; Mercurium infantem Bacchum ad Nymphas deportantem; Aurorae & Cephyſi fabulam; Achillem in ſella moerentem; duo Herculis iuvenis capita eximio plane opere & antiquis perſimili perfecta. Antiquorum monumentorum effoſſionem in Sarda vel Achate aurei coloris multo labore expreſſit, quam Gemmam dono obtulit Cl. L. B. De Stoſch, ut eius ſtudia & aviditatem in eruendis conquirendisque priſci aevi deliciis deſignaret; in parvula Gemma tauri ad aram immolandi ſacrificium, adſtantibus ſeptem miniſtris, effinxit; in altera Diogenem in dolio latentem, qui Alexandrum Macedonem adloquitur; praeter alia plurima opera, quae a memorato anno uſque ad hoc tempus incredibili ſtudio ac labore faberrime inſcalpſit, quae centeſimum numerum excedunt. Hae omnes Gemmae, in parergis adiecto eius nomine vel integro, vel per ſiglas L. S. denotato, tum coronide admirandi operis, tum planitie abſolutiſſima perfectae ſunt aerumnoſo artis magiſterio; quod peritioribus contemplandum atque expendendum relinquo.

Dum haec adſiduo opere excogitat, & feliciter molitur ſagaciſſimus Siries, Artifices omnes qui in Officinis Imperialis Muſei operantur, ſuperius a me memoratos, dirigit, & nova ſemper eis conficienda proponit, quae digna ſint ſcientia & Maieſtate Auguſtiſſimi Caeſaris FRANCISCI, Domini mei Clementiſsimi, Magni Ducis Etruriae. Nuper ad eum miſſae ſunt octo Tabulae, quae Scientiarum & Artium inventa exhibent, compaginatis lapillis picta, multis figuris ornata,

quae

quae vix credi poteſt, quanta elegantia, & veritate praeniteant, Arte Naturam ipſam paene vincente. Miſsi etiam abaci, & arculae utroque opere ex conſertis perpolitisque multicoloribus lapillis pretioſis exornatae.

Fama quoque nominis celebris eſt Violantes eiusdem Ludovici Siries filia, quae innumeras Tabulas pinxit, & adhuc parenti ſimillima nullo unquam labore victa, ſexum atque aetatem ſua virtute & ſtudio longe ſuperans pingit. Prima patris ſtudia ſequitur Cosma eius filius, qui in pluribus manu factis operibus laudatur. Muſeum quoque ſibi inſtruxit locupletiſſimum idem Ludovicus Siries, comparatis inſigniorum Pictorum Tabulis, veterum Sculptorum ſignis, vaſculis, anaglyphis ex ebore, numismatis, Gemmis antiquis; quae omnia apud eum maximo in pretio ſunt. Proſpera valetudine, integris viribus, & quidem vivaciſſimis, annum nunc agit aetatis ſuae, ut plures volunt, ſeptuageſimum, alii etiam excedere eum arbitrantur.

Praecipui in Regiis Officinis Magiſtri, ſuperius a me laudati, quibus Caeſaris iuſſu praeeſt nominatiſſimus Ludovicus Siries, hi ſunt; qui ſibi ſubiectos alios complures alumnos & Artifices habent, qui lapillis in abacis, arculis, & ſcriniis compaginandis, & pictis Tabulis exhibendis adſidue dant operam. *Franciſcus Conti* Florentinus Graphices Praeceptor. = *Antonius Franciſcus Bottius*: = duo fratres *Io. Baptiſta*, & *Franciſcus Iacopuccii* = *Franciſcus Borgheſius* = *Caietanus Sorbius* = *Ignatius Rabbuiatus*: = qui operibus ex hebeno inſudant, *Caietanus Donninius*, & *Zenobius Magnolfius*; qui opera ex aere conficiunt, & auro condecorant, *Petrus Binius*, & *Ferdinandus Nicciolius*. = Picturas parat muſivo opere durorum lapillorum exprimendas *Ioſeph Zocchius* Florentinus, fama nominis & multorum operum percelebris.

FELIX

FELIX BERNABE' Florentinus, Saec. XVIII.

Felix Bernabe', qui in Imperialibus regii Florentini Muſei Officinis Gemmis ſcalpendis ſedulam nunc navat operam, multa pollet peritia, & ſtudio ac diligentia nulli ſecundus habetur; nam in imitandis antiquis celebriorum Graecorum Opificum ſculpturis laudem ſibi magnam atque immortalem comparavit, & adſidue pro Florentinis Proceribus, & pro exteris harum deliciarum cultoribus laboravit, atque in praeſentiarum ſtrenue laborat, ſuaque comitate, & benigna naturae facilitate omnium laudes & benevolentiam ſibi conciliavit. Natus eſt Florentiae ex Ioanne ditionis Lunenſis honeſto incola, & nunc trigeſimum tertium aetatis ſuae annum feliciter inchoavit. Prima Glyptographices rudimenta a celebri Florentino Gemmarum Scalptore Franciſco Ghinghio, ſuperius a me laudato, in Regiis Officinis Florentinis anno CIↃ.IↃ.CC.XXXVI. accepit; Graphices vero praecepta ab egregio Pictore Ignatio Usfordio, Florentiae morante, multo ſtudio accuratiſſime didicit; quibus praeſidiis inſtructus mirandum non eſt ſi in Gemmis caelandis magnopere excellit, quarum ectypa etſi non omnia, multa tamen, mihi nuper dono dedit. Nihil dico de Stemmatis, Inſignibus, aliisque Gentilitiis emblematis, quae plurimis Gemmis primum, antequam ad imagines ſe conferret, faberrime inſcalpſit; ea tantum opera deſcribam, quae vidi, & memoratu digna cenſentur, & quidem eo ordine quo ab eodem abſoluta ſunt. Primum pro Excell. Comite Emmanuele de Richecourt admirandum illud Symplegma Amoris & Pſyches, quod marmoreum in

regio

regio Muſeo exſtat, quodque a me editum & inluſtratum eſt in *Muſeo Florentino* inter antiqua Signa, & Statuas Tab. XLIII. & XLIV. pulcherrimo Chalcedonio ſcitiſſime inſcalpſit. Amor Pſychen amplectitur & oſculatur; quo opere cum induſtria & ſtudio elegantia valde certat. Hyacintho eximii coloris & lucis mox inſcalpſit eam ſtatuam, quam imperitum vulgus *l' Arrotino* adpellat, quae in Conclavi eiusdem regii Theſauri ſpectatur; qua, ut alibi oſtendi, (1) procul dubio ille Scytha exhibetur, cui Apollo demandavit, ut devicto Marſyae pellem e corpore cultro detraheret. Hanc caelaturam fecit rogante Abbate Vernaccinio Hiſpaniarum Regis Miniſtro. Singularem illam Gemmam, quae exhibet Herculem amplectentem Iolen, Teucri opus eximium, a me editam Tab. V. inter praeſtantiores Gemmas *Muſei Florentini*, adeo archetypo ſimilem fecit, ut nomen ſuum tum primum ita inciderit ΒΕΡΝΑΒΕ ΕΠΟΙΕΙ. Praemiis & laudibus illectus, ad maiora praeſtanda excitatus eſt; quare pro D. Henry Viro Nobiliſſimo primus omnium in Sarda altitudinis unciarum duarum ex marmorea perinſigni & rariſſima Protoma, quae in Regio Florentino Cimeliarchio exſtat, inſcalpſit Alexandri Magni imaginem, in qua Gemma operoſiſſima ita nomen ſuum ΦΗΛΙΞ inſcripſit. Quum Eminentiſs. Princeps Cardinalis Alexander Albanus praeſtantiorum operum peritiſſimus aeſtimator, & conquiſitor laudatiſſimus, inſignis Gemmae magnitudinis unciarum duarum, ultra dimidium, anaglyptico opere inſcalptae exemplar ad Cl. L. B. Stoſchium miſiſſet, ſed foſſorum iniuria & oſcitantia fractum, Stoſchius antiquis propoſitis exemplaribus curavit, ut integrum opus a noſtro Scalptore

(1) In eodem Volumine Tab. XCV. & XCVI.

ptore inſculperetur in Gemma, in qua duas feminas; & militem, ſeu potius Heroam adiecit. Ea exhibet Achillem ſedentem, moerore confectum, Patrocli mortem deflentem, integris ſex figuris; in qua Gemma, quod non fecit, nomen ſuum adponere poterat. Homericam Hecatomben Sardae expreſſit, rogante Marchione Manfredio Maleſpina Patricio Florentino, veterum ac recentiorum elegantiarum cupidiſſimo ac ſtudioſiſſimo; quod emblema ab archetypa admirandi operis Gemma, quae exſtat in Gavianis Cimeliis, accepit; in qua ſcalptus Heros ſtans ad aram immolaturus bovem a militibus adductum; in eius exergo ita nomen ſuum declaravit B. Φ. E. (1) Pro eodem Sardonychi pulcherrimae inſcalpſit Plautillae imaginem ad archetypi exemplum, quod exſtat in Florentino Cimeliarchio, adiectis iisdem litteris. Eiusdem Marchionis Maleſpinae vultum bis inſcalpſit; primum Sardae, adiecto in poſtica eius Gentilitio Stemmate, & B. Φ. deinde Chalcedonio nitidiſſimo triangulari, cum ſiglis eius nominis, vulgo *Cifra*, & Stemmate nobiliſſimae Gentis ſuae, eiusque nomine, ΜΑΝΦΡΙΔΙΟΣ ΜΑΛΑΣΠΙΝΙΟΣ. Bacchi triumphum Chalcedonio inciſum dedit Marchioni & Equiti Bernardino Riccardio; aliis imaginem Herculis iuvenis, itemque Meduſae caput ex mirandis Stroziae Dactyliothecae prototypis. Pro D. Rendorpio Hollandico miro opificio inſcalpſit Antinoi Caput, ad exemplum marmoreae antiquae incomparabilis Protomae, quae ſpectatur in Medicea Gaza. Homeri Caput Chalcedonio exhibuit, deditque Marchioni Equiti Camillo Bor-

(1) De hac Gemma diſſerui in Florilegio Noctium Corythanarum inter Symbolas meas edito Cap. VI. pag. *66.* & de eiusdem Ill. Marchionis numismate max. moduli, Cap. III. pag. 39.

Borbonio *del Monte* Patricio Florentino. Herculem Farneſianum accepit eius frater Marchio Philippus, Apuanae, ſive Pontremulenſis Ditionis Gubernator. Silenum cum ſcypho & thyrſo ſedentem Chalcedonio expreſſum cum eius nomine ſibi comparavit D. Scioe Viennenſis Canonicus. Nuper Ithyphallicum triumphum undecim cum figuris egregio opere perfecit, rogante D. Comite Hohman, iuxta exemplum autographum Muſei Gaddii, delineatum pictumque peritiſſima manu Franciſci Salviati Pictoris XVI. ſaeculo celeberrimi, ſed obſceno ſchemate. Ex his tanquam ex ungue leo dignoſci poteſt.

IOSEPH CAIETANI F. TORRICELLIUS Florentinus, Saec. XVIII.

Si IOSEPH TORRICELLIUS inter claros huius temporis Gemmarios Artifices recenſendus ſolis laudibus, & meritis niteſceret avi ſui, & patris, qui, ut ſuperius adnotavimus, excellentes Lithographi fuere, multum ſane laudis & gloriae ſibi tribuere poſſet; verum & ſuis peculiaribus animi dotibus, modeſtia, honeſtate, & caelandi peritia valde gloriari poteſt, quibus apud Florentinos & exteros ſummos Viros egregiam benevolentiam atque exiſtimationem conſecutus eſt. Florentiae in Collegio Scholarum Piarum humanioribus litteris, & Philoſophicis diſciplinis inſtitutus eſt; ſed iisdem relictis, decimo nono aetatis ſuae anno Gemmis incidendis ſe totum dedit, magiſterio patris ſui Caietani probe edoctus. Prima eius opera fuere Arma, & Stemmata Gentilitia, quae valde probata ſunt. Adſiduo ſtudio, & antiquorum operum accurata meditatione brevi tempore ita excelluit, ut non pauci eius operum

cupi-

cupiditate flagraverint. Anaglypticam ſculpturam praecipue dilexit, eique ſe addixit. Fauni caput ex antiquo exemplari Achati exſcalpſit multa cum elegantia, quod Ill. Marchio Caietanus Maccheranius ſibi comparavit. Diſcendi multoque magis proficiendi deſiderio exardeſcens, frequenter adire coepit Eruditiſſimum L. B. De Stoſch, a quo multa quae tum cavenda, tum ſequenda ſunt in Glyptographice percepit, oſtenſisque praeſtantioribus Scalptorum antiquorum operibus, optimis praeceptis & regulis locupletatus eſt; pro quo Bacchae ridentis protomam Onychi pulcherrimo inſcalpſit. Apollinis caput anaglyphum pro Equite Britannico Olyns egregie exſcalpſit; atque etiam Agrippae caput ex Onyche miro artificio ac diligentia ad antiquorum exemplarium ſimilitudinem. Exſtat in Florentino Theſauro ex marmore Hermaeum ſignum Solonis Legislatoris cum Graeca epigraphe, cuius imaginem Topatio ſcitiſſime inſcalpſit, rogante ac proponente D. Henry. Antinoi quoque caput ex legitimo antiquo numismate maximi moduli egregie in Sarda pro eodem expreſſit; alterumque anaglyptico opere ſculpſit ex Chalcedonio ad ſimilitudinem marmoreae protomae, quae ſpectatur in eodem regio Florentino Theſauro. Epicuri caput Sardae inſcalpſit, diligenter imitato antiquo prototypo marmoreo Romae invento, & in Muſeo Capitolino repoſito; cuius ectypum gypſeum in Stoſchiano Muſeo obſervavit. Herculem cum Cupidine eius humeris innitente Achati cryſtallineae; Sabinam Auguſtam Chryſolitho, Hippocratem Sardae, rogante Barone Rendorphio, Fauſtinam Iuniorem Sardae pro D. Henry faberrime inſcalpſit; quae opera multo ſtudio atque opificio elaborata, mihi perhumaniter oſtendere conſuevit,

ſem-

ſemperque eum hortatus ſum verbis amantiſſimis, ut maiorum ſuorum gloriam non ſolum aemularetur, verum etiam patientiſſimo ſtudio & diligentia ſuperaret, & Graecis antiquis Scalptoribus proxime adcedere adſiduo labore, & accuratis obſervationibus curaret; quod ut praeſtet remis velisque ſatagit, & multam adhuc iuvenis nominis celebritatem conſecutus eſt.

STEPHANUS PASSAGLIA, Saec. XVIII.

Huic egregio Gemmarum Scalptori niſi adverſa fortuna, quae diu eum conturbavit, atque agitavit, obſtitiſſet, multa enumerare poſſemus eius opera, quae in Florentinis Officinis edidit; nam non pauca vidi, & ſi voluiſſet, maiora etiam praeſtare potuiſſet, quum ingenio & ſagacitate multa polleret.

FRANCISCUS BORGHIGIANIUS Florentinus, Saec. XVIII.

Ad artis gloriam ſtrenue nunc nititur Franciscus Borghigianius, qui multa egregia opera Gemmis inſcalpta edidit digna ingenio ſuo, & praeceptore ſuo in Graphices arte Ignatio Hugford; quae enumerarem ſi me adire aliquando voluiſſet.

LAURENTIUS MARIA DEWEBER Florentinus, Saec. XVIII.

Etruſco caelo, praeſertim Florentino, eam laudem multi non ſine ratione tribuunt, ut homines cum optimis diſciplinis, tum eximiis artibus dediti, praeſtantes ſupra ceteros quam feliciſſime evadant. Quamvis multos in exemplum proferre poſſim, hac laude profecto ornatiſſimi cenſentur duo fratres Laurentius Ma-

ria & Antonius Philippus Deweber, quorum pater fuit Ioannes Zenobius, Viti filius natione Alemanni, qui Florentiam advenit e Suevia, & militaribus artibus inſtructus, in Cohortem Cataphractorum Equitum adſcitus eſt a Ferdinando II. Magno Duce Etruriae, & gradum Stratoris obtinuit, qui, eo vita functo, ad filios regio munere pervenit. Ioannes Zenobius Deweber quum Florentiae domicilium ſuum poſuiſſet, connubio ſibi iunxit Mariam Angelam Laurentii Biſcionii iam mortui filiam, germanam ſororem Clariſſimi Viri Antonii Mariae Biſcionii S. Th. D. nunc Canonici, & Regii Bibliothecarii Mediceae Laurentianae, quae Familia Biſcionia civicis honoribus praefulget. Ex his laudati fratres orti ſunt qui iisdem artibus operam dedere. Laurentius Maria, de quo nunc ſcribimus, Florentiae natus eſt Prid. Eidus Decembr. ann. CIↃ.IↃ.C.XCVII. natu maior. Utrique optimae indolis, moribus pares, quum frequenter patruum ſuum Antonium Mariam Biſcionium in Clauſtris Baſilicae Laurentianae inviſerent, ac ſaepe numero eum in tabulis pingendis relaxandi animi gratia ſedulo vacantem invenirent, magno Graphices deſiderio incenſi, eidem ſedulo incumbere, eo duce, coeperunt, primaque rudimenta ab eo acceperunt, & brevi tempore ita profecere, ut ad naturae imitationem, quidquid vellent, peraccurate delinearent. Anno CIↃ.IↃ.CC.XV. Laurentius quum Mediceas Officinas frequentaret, ſub Iacobo Marianio Florentino, in iisdem Officinis Magiſtro egregio, Geometriam practicam didicit, itemque ab eo Proſpectivae, Architecturae, & Icnographiae praeceptis inſtitutus eſt. Mathematicas diſciplinas una cum fratre accepit a Cl. Ioanne Bottario Florentino, nunc Sanctiſſimi Pontif. Max.

BENE-

BENEDICTI XIV. Capellano, & Vaticanae Bibliothecae Praefecto, doctrinae fama celeberrimo. Graphices artes ab Ioanne Baptiſta Fogginio cumulatiſſime didicerunt; & anno CIↃ. IↃ. CC. XX. ſub eximio Praeceptore Maximiliano Soldanio Monetarum publicarum Cuſore, atque aerario Sculptore Florentino, omnibus ingenii nervis hiſce ſtudiis vacantes operam adeo praeſtantes evaſerunt, ut optime delinearent, effingerent, omnesque regulas Graphices, & Chalcographiae, & rationes diſponendarum figurarum, & Anatomiae mirum in modum callerent. Laurentius ex eo tempore in numismatis effingendis, cudendorumque formis inſcalpendis totus incubuit; quapropter in hoc munere, petente Soldanio, optionis locum a Cosmo III. obtinuit anno CIↃ. IↃ. CC. XXII. Sequenti anno mirum illud opus anaglyphum e chalybe, tanquam maximi moduli numisma, protomam exſcalpſit Annae Aloyſiae Electricis Palatinae ad Rhenum, quod etiam multis parergis & ornamentis condecoravit, quod cum conſpexiſſet Cosmus III. numquam ſe opus tantae raritatis vidiſſe adſtanti Aulico ſuo dixit. Hoc numisma, veluti *Cameum*, ut aiunt, maxime ſingulare idem Auctor apud ſe ſervat. Perſimili aerumnoſiſſimo ſtudio & arte e chalybe exſcalpſit Dionyſiacam pompam, quam aurea coronide cum pampinis & uvis ornavit. Effinxit quoque e chalybe exſtanti opere in magno numismate effigiem Violantis Beatricis Vindelicorum, Etruriae Magnae Principis, & in poſtica parte ex eodem metallo emblema perfecit, ut eidem Principi Senarum Gubernatrici obſequeretur, cum duobus Fluminibus Arno, & Arbia, duobusque leonibus regiam coronam ſuſtinentibus, aliisque ornamentis, & epigraphe Grata Vice locupletatum.

E cha-

E chalybe etiam caput fecit integro opere, quod dedit Ill. Nicolao Panciaticho. Caelandi ſcalpendique arte peritiſſimus non pauca ſimulacra parva ex aere & argento perfecit, inter quae laudatur Simulacrum argenteum cubitale S. Franciſci de Paula, quod Florentiae in eius ara feſtis diebus exponitur, donarium ex voto Cl. Senatoris Ioſeph Ginorii, cuius baſim ſacris emblematis eius praeceptor Soldanius ornavit. Marmoreas protomas labefactatas affabre inſtauravit. Aereum Symplegma, & equeſtrem ſtatuam, iubente Ioanne Gaſtone Magno Etruriae Duce, fecit, quam Carolo Borbonio Regio Hiſpaniarum Infanti dono dedit. Protomas multas tum ex aere, tum plaſtico opere effinxit exemplis longe ſimillimas. Lipſanothecam ex laminis argenteis miro opere, pulcherrimisque caelaturis & ornamentis perfecit; itemque Horologium Solare, univerſo orbi aptiſſimum, iuxta exemplar, quod a Cl. Benedicto Breſcianio Mathematico Florentino acceperat; ſed, eo monente, amplioris magnitudinis fecit. Inter complura numismata, quae abſolvit, profecto elegantiſſima, ea numerantur, atque praecellunt perfecta in honorem Friderici Auguſti Electoris Saxoniae, itemque Clementiſſimi noſtri Magni Ducis Etruriae Franciſci Caeſaris Imperatoris Auguſti, cuius averſa pars exhibet in eius adventu triumphalem arcum a Florentinis erectum, quod adhuc extat; & Auguſtiſſimae eius Coniugis Thereſiae alterum pereximium numisma; ne quid dicam de ceteris, ac praecipue de duobus numismatis maximi moduli, in quibus effigiem patrui ſui Clar. Antonii Mariae Biſcionii, & diverſa emblemata pulcherrima expreſſit. Monetarum aurearum & argentearum formas cudit, in quo munere adhuc excellit.

Sed

Sed ne quid ad eius laudes deſit, hac ipſa tempeſtate, Gemmis ſcalpendis incidendisque dat operam; in quolibet difficili opere ſecurus perpetuae laudis, atque exiſtimationis, quum agat annum aetatis ſuae circiter quinquageſimum ſextum. Eius frater Antonius Philippus, eius curae & tutelae relictis non paucis filiis, repentino morbo raptus eſt, elapſo ſuperiore anno.

CAPUT XIII.

De Romana Glyptographica Schola, qui in ea, reſtitutis Artibus, floruerint Gemmarii Scalptores indicantur.

SCriptorum incuria, neſcio quo fato, nobis haud nota ſunt in Romana Schola Glyptographicae Artis initia. Fateor in Vitis Romanorum Pontificum, qui ſaeculum decimum quartum praeceſſere, frequenter recenſeri, ac memorari Gemmas, quibus ornabantur Sacra Altaria, Cruces, Sanctorum Imagines, vela, & ſacrae veſtes, quae in ſolemnioribus feſtis, & pompis adhibebantur; verum eas puras fuiſſe liquet; vel ſi his aliquae ſculpturis ornatae intermixtae ſunt, antiquo quidem aevo eas caelatas fuiſſe conſtat, quod iam oſtenſum eſt in Vol. II. mearum *Symbolarum*, in quo de Cruce gemmata, mitrisque Pontificum pretioſis pertractatum eſt. Sunt nonnulli, qui cenſent Gemmariorum opificia Romae florere coepiſſe ſedente MARTINO V. Pontifice Maximo; ſed, ut ante monuimus, hi nec Auctorum ſynchronorum adferunt teſtimonia; neque certis argumentis, aut ſaltem idoneis coniecturis, utuntur. Conſtat eumdem Pontificem Florentia Romam ad-

civiſſe Victorem Piſanum Veronenſem, in cudendis tum ſuis, tum aliorum Principum numismatis ea aetate praeſtantem. Magnum de Romanis Lithographis ſilentium in Hiſtoria eorum temporum occurrit in Summis Eccleſiae Hierarchis qui eidem ſucceſſerunt, atque etiam in Vita NICOLAI V. qui litterarum ſtudia in priſtinam dignitatem, decus, & cultum, adſidua cura & maximis ſumtibus, reſtituit; qui etiam, VASARIO teſte, egregios Artifices ad ornandam aeternam Urbem, & ſacras aedes adcivit, atque humaniſſime complexus eſt. Tanti nominis gloria divino conſilio ſervata eſt PAULO II. Veneto, Pontifici Maximo ac magnificentiſſimo, quo favente Ars Glyptographica caput extulit, & quodammodo revixit; nam, ut antea monuimus, ſervatur in Florentino Cimeliarchio Sarda, gemma inſignis magnitudinis, quae eius imaginem praefert, cum Regno, & Pontificalibus indumentis operoſiſſimam, quae ab egregio Opifice Gemmario nobis adhuc ignoto inſcalpta eſt anno CIↃ.CCCC.LXXV. quo ſacrum Iubileum indixit. Florentina Schola Glyptographica a Magnifico Laurentio Medice fundata circa annum CIↃ.CCCC.LXVI. iam nonum originis ac nativitatis ſuae annum tunc numerabat. Nolo, ne Florentinis ingeniis nimis addictus videar, ſuſpicari, aliquem e Schola Laurentiana forſitan hanc Gemmam cum imagine PAULI II. caelaſſe; ſuſpicio tamen haud abſurda, & incredibilis eſt; quum eadem Gemma, cum aliis plurimis pretioſis lapillis, iterum ad Laurentium pervenerit, quam ipſe ſuis ſumtibus ſibi comparavit. Memoratur in Vita (1) eiusdem PAULI II. accuratiſſime edita at-

que

(1) Huius Operis hic titulus: *Pauli II. Veneti Pont. Max. Vita ex Codice Angelicae Bibliothe-*

que etiam perraris obſervationibus, & Vindiciis contra Platinam exornata a Sapientiſſimo S. R. E. Cardinali Bibliothecario Angelo Maria Quirinio, Brixienſis Eccleſiae Pontifice vigilantiſſimo, Litteratorum Parente doctiſſimo, Paulum Iordanum eius Artificem fuiſſe, qui gemmas auro coronabat; ſed de eius peritia in pretioſis lapillis ſcalpendis non conſtat. Auguror regnante IULIO II. P. M. Glyptographicen Romae florere maioribus viribus coepiſſe; praeſertim cum ad eam adceſſiſſet, mortuo Laurentio Medice, Petrus Maria Piſcienſis, qui, eo auſpice, in Gemmis caelandis in Florentina Schola mirifice excelluit; qui facile abeundi occaſionem tunc adripuit, quum ea tempeſtate, nempe anno CIↃ. IↃ. V. Florentia fame maxima laboraret; audiviſſetque ab eodem providentiſſimo Principe Romam ſeditionibus fameque liberatam fuiſſe. Hic eximius Artifex Gemmarius, qui neminem ſibi parem tunc habebat in imitandis antiquis Graecorum operibus, Romanae Scholae Glyptographicae vires, dignitatem, ac nobilitatem dedit, & facile etiam regnante LEONE X. ampliora ac firmiora iecit fundamenta, ſibique ſimiles alumnos educavit. Audiendus Vasarius, qui haec pauca de tanto viro memorat: „ Accrebbe poi in maggiore eccellenza queſt' Arte nel Pontificato di Papa „ Leone Decimo, per la virtù e opere di Piermaria „ da Peſcia, che fu grandiſſimo imitatore delle coſe „ antiche: & gli fu concorrente Michelino, che valſe „ non meno di lui nelle coſe piccole & grandi, & fu „ tenuto un grazioſo Maeſtro: Coſtoro aperſono la via a queſt'

---

bliothecae deſumpta, praemiſſis ipſius Sanctiſſimi Pontificis Vindiciis adverſus Platinam, aliosque obtrectatores. Romae MDCCXL. quod Opus miro ardore & celeritate Pontificiorum Comitiorum tempore perfecit & edidit.

„ a queſt' Arte tanto difficile; poichè intagliando in cavo, ch' è proprio un lavorare al buio, dacchè non ſerve ad altro, che la cera per occhiali a vedere di mano in mano quel che ſi fa; riduſſonla finalmente (a tal ſegno) che Giovanni da Caſtel Bologneſe, & Valerio Vicentino, & Matteo dal Maſſaro, & altri faceſſino tante bell' opere, che noi faremo memoria". Habes hic cunabula, conatus, progreſſus, & abſolutiora huius mirandae Artis Glyptographicae incrementa, quae divinis tot Opificum ingeniis aequa lance tribuenda ſunt.

PETRUS MARIA Piſcienſis, & MICHELINUS Romanae Scholae Glyptographicae primi praeſtantiores Auctores, Saec. XV. & XVI.

Utinam Vasarius patriam Michelini nobis indicaſſet, ut ſummis laudibus eam celebraremus, quae eximium Gemmarum Scalptorem protulit, qui tam fulgenti face aliis praeluxit, ut valde proficerent, atque aeterno nomine in opificiis ſculpendorum lapillorum commendarentur! Is longe, ni fallor, alius ab altero Opifice Gemmario, adſimilis nominis, nempe Michaletto, quem laudat, ut mox dicam, Benvenutus Cellinius, qui ſenex Romam advenit facile, ut arbitror, regnante CLEMENTE VII. P. M. De Petro Maria Piſcienſi iam nonnulla adnotavimus, agentes de Schola Glyptographica Florentina. Heic ſolum nomen, eumque in condenda Romana Schola inter principes Scalptores numerandum, memoraſſe ſufficiat.

MAR-

MARMITA Pater, & ALOYSIUS MARMITA F. Parmenſes, Saec. XVI.

MARMITAE Patris nomen ſilentio praeterit VASARIUS, qui eum multa laude celebrat, atque inter egregios Glyptographicae Artis inſtauratores recenſet. Floruit in principio Saeculi XVI. Glyptographicen docuit filium ſuum ALOYSIUM, qui eum longe ſuperavit. Romae, ubi diuturnam moram fecit, ad egregia opera in lucem proferenda excitatus eſt liberalitate & honorificentiſſimo hoſpitio Ampliſſimi Cardinalis Salviati. Eius iuſſu ad ornandam pulcherrimam arculam, ſive thecam argenteam, mira arte inſcalpſit quatuor cryſtallinos orbes, quos elegantiſſimis hiſtoriis locupletavit; quae theca poſtmodum Illuſtriſſimae Dominae Heleonorae de Toleto Coſmi Ducis Florentinorum Coniugi dono data eſt. In exprimendis antiquis operibus, praeſertim in rariſſimis numis antiquis repetendis cudendisque, novo ſuo mirabili opificio excelluit maxime, ingentemque pecuniam ſibi comparavit. Eodem ſtudio, exquiſitaque arte uſus eſt in Gemmis anaglyptico opere caelandis; idque unum artis callentiſſimus, ac patientiae & ſolertiae ſtudioſiſſimus potiſſimum praeſtare ſatagebat, ut antiquorum imagines, quas ſcalpebat, priſca prototypa peraccurate referrent, & ſui opificii dignitas, decus, animi vigor, ſtudium, ac diligentia eminerent. Inter haec laudat VASARIUS Socratis imaginem ab eo praeſtantiſſime exſcalptam in lapillo exſtanti opere. His adde perſimili opificio expreſſam imaginem Achati Orientali Commodi Antonini, Herculis ſpecie, tecto capite Nemaei leonis pelle, quam nuper inluſtravimus in *Dactyliotheca Zanettiana* Tab. XXV. In alio lapide adſi-

mili in eodem opere adlato Tab. LXXV. integro extanti opere exſcalpſit imaginem illuſtris ea aetate feminae, ſive matronae, cuius capiti Gratias omnes Veneresque circumfudit; quae exempla, licet pauca, ſufficiunt, ut eum inter famoſos ſui temporis Gemmarios Artifices praeſtantiſſimum, omnique laude dignum praedicemus.

IOANNES MARIA Mantuanus, IACOBUS TAGLIACARNE Ianuenſis, LEONARDUS Mediolanenſis, Saec. XVI.

Quum ingenuae Artes Fautorum munificentia, & cura maxime vigeant, atque effloreſcant; nil mirum ſi LEONE X. potiſſimum regnante eximia praeſtantium virorum ingenia eius praeſidiis & favore ita excitata ſunt, ut omnem laudem tum in litteris, tum in artibus ſint conſecuta, quae eas ad priſtinum decus, dignitatem, & gloriam pro viribus inter ſe de tanto honore certantes revocarunt ac reſtituerunt. Praeter memoratos Gemmarum egregios Scalptores, qui Glyptographicen in Romana Schola docuerunt, celebrati ſunt hi tres Lithographi Ioannes Maria Mantuanus, Iacobus, aliter Tagliacarne, & Leonardus Mediolanenſis, qui ſynchroni fuere; quorum nomina ignoraremus, ſi Cammillus Leonardus in ſuo *Speculo Lapidum* (1) non memoraſſet, & ſuo aevo multa laude in gemmarum ſculptura celebratos nobis non indicaſſet, ut adnotat Auctor Diſſertationis Glyptographicae in priſcis monumentis ſcrutandis inluſtrandisque accuratiſſimus. (2) Hos igitur Gemmarios Opifices ſimul laudare voluimus, quos

(1) Lib. III. cap. II. pag. 168. edit. Pariſienſis. (2) Cap. XXV. pag. 81.

quos aetas, & ſtudia mutuo foedere coniunxerunt. Laudat Vasarius ſculpturis celebrem Leonardum Mediolanenſem, (1) quem alii videant ſi idem ſit ac Gemmarius iſte Artifex ſuperius memoratus, quod haud improbabile crediderim.

SEVERUS, ſive, ut alii volunt, SILVESTER Ravennas, Saec. XVI.

Inter Artifices clari nominis, & multae famae, qui Ravennatum gloriam auxerunt, memorandus eſt Severus, quem alii, ut arbitror melius, Silvestrum Ravennatem nominant, (2) qui Saeculo XVI. floruit. Pulcherrimum elogium conſecutus eſt a Pomponio Gaurico, eiusque amicis ſummis viris, qui ita eum extollit. (3) „ Severum Ravennatem ideo ad extremum diſtuli, ut plenius laudarem; qui [miror] ad me hodie cur non venerit. Is quidem mihi videtur Statuariae numeros omneis adimplere, Sculptor, Scalptor, Caelator, Defector, Plaſtes Pictorque egregius. Nam ſi me heic nunc rogaretis, qualem Sculptorem velim, talem nempe ipſum velim, qualem, modo litterae adeſſent, Severum eſſe novimus “. Poſt huiusmodi elogium haec ſubdit Cl. Victorius (4) „ Quare Gemmarium etiam Caelatorem fuiſſe ſuſpicari licet; nec immerito aliis eiusdem artificii peritis adnumerari debere “. Ni meus me fallit animus, quum Pomponius Gauricus eidem coaevus eum non ſolum Sculptorem, ſed & Scalptorem appellet; ad Gemmarum opificium id referen-

(1) Vide Vol. II. Partis III. (2) Vide Petrum Mariettum in ſuo Tractatu.
(3) De Sculptura Cap. XVI. pag. mihi 118. edit. Antuerp. ann. 1617.
(4) In Cap. XXV. Differt. Glyptograph. pag. 85. at in Indice Rerum pag. 126. mox inter *incertos Gemmarum Scalptores* cum Flaminio Natalio, neſcio quo pacto, recenſet.

ſerendum, neque hanc ei laudem denegandam credide-rim.

CARADOSSUS Mediolanenſis, & DONNINUS Parmenſis eius diſcipulus, Saec. XVI.

Exploratum eſt Benvenuti Cellinii teſtimonio, Caradossum Mediolanenſem Romae, regnante praeſertim CLEMENTE VII. P. M. in imaginibus auro & aere in numiſmatis immenſo opere exhibendis, in gemmis compingendis, & in picturis encauſticis, omnes tum aetatis ſuae Opifices, tum etiam veteres ſuperaſſe; nam primum, confectis e cera prototypis exemplaribus, tam accurato diuturnoque ſtudio omnia ad exquiſitiſſimam elegantiam perficiebat, ut pauci eius cunctationem & moram ferrent; inter quos Hiſpanus ille nobilis vir memoratur, qui morae impatiens, ut in numiſmate expreſſum ſuum vultum ab eo obtineret, ira percitus ei dixit: *Sennor Caraduoſſo, porque non me acabais mi medallia?* Qua adpellatione cum ipſe valde gloriaretur, obſcurato eius nomine & cognomine, quae adhuc ignota ſunt, ex tunc Caradossus ab omnibus dictus eſt. Mariettus eius cognomentum gentilitium memoravit *il Foppa*. Benvenutus Cellinius in laudandis ſibi coetaneis Artificibus, qui praecipue in Auraria arte eminebant, parcus eſt; ſed in laudando Caradosso, quem Romae praeceptorem habuit, effuſus maxime, & iure quidem ac merito eſt. Pomponius Gauricus Neapolitanus poſt antiquos Gemmarum Scalptores omnium longe praeſtantiſſimos, Pyrgotelem, Apollonidem, Cronium, Dioſcoridem, & M. Canuleium Zoſimum Libertinae conditionis, qui Clodiana caelatura Romae omnes evicit, & Caradossum Mediolanenſem mox laudat

inter recentiores, qui ſua aetate virebant magni nominis Artifices; ſed in editis exemplaribus typothetarum incuria pro *Caradoſſus*, ſcriptum eſt *Pharadoxus*. Floruit Romæ ſub Iulio praeſertim II. Pontifice Maximo, quem inter Gemmarum ſcalptores recenſet clarus Autor *Diſſertationis Glyptographicæ* (1), & Ticinenſem ſcribit, quum ex Cellinio tum in ejus Vita, tum in Tractatu de Arte Auraria conſtet Mediolanenſem fuiſſe (2). Iisdem auctoritatibus fultus & Petrus Mariettus eum inter praeſtantiſſimos Gemmarios Opifices recenſuit, & veroſimile eſt & in Glyptographica excelluiſſe.

Tanto praeceptore dignus habitus eſt Donninus Parmenſis, quem laudat idem Cellinius (3).

Poſt Caradoſſum, Franciſcum Furnium Bononienſem laudat idem Pomponius Gauricus Aurificem, & hunc propter egregia opera inſignem.

MICHAEL cognomento MICHELETTUS, patria forſitan Florentinus, Saec. XVI.

Inter primos egregios Gemmarios Opifices a Victorio recenſetur Michael, quem vulgo dictum fuiſſe *Michelino* adfirmat (4). Hic facile (etſi haec nec ab eo nec a Marietto adnotantur) ille eſſe poteſt, qui laudatur a Benvenuto Cellinio in Vita, quam ipſe de ſe ſcripſit (5). Senem eum multi nominis eximium lapillorum Scalptorem, & Aurificem praeſtantiſſimum Romam adceſſiſſe Cellinius memorat, dum Florentia

(1) Vide in fine pag. 126. laudatque ſuperius Cap. XXV. pag. 85.
(2) Trattato dell' Orificeria Cap. V. pag. 39. & in Vita quam de ſe ipſe ſcripſit pag. 30.
(3) In Vita ſua quam ipſe ſcripſit pag. 73.
(4) Diſſert. Glyptogr. Cap. XXV. pag. 80.
(5) Edita eſt Neapoli in 4. ſed in fronte, quaſi prodierit *Coloniae typis Petri Martelli*, ſcriptum eſt. De Micheletto plura videſis apud eum pag. 60.

Caeſaris armis & militibus cincta obſidebatur ; hisque laudibus eum ornat : *Era venuto a Roma un certo Micheletto, molto valentuomo per intagliar Corniuole, ancora era intelligentiſſimo Gioielliere ec.* Patriam ejus nec Cellinius, nec Vasarius indicant, qui de eo, ſi idem ipſe eſt, honorifice meminit, eumque aemulum fuiſſe, ac de gloria & artis praeſtantia cum Petro Maria Piſcienſi in gemmis ſcalpendis certaſſe adfirmat. Suſpicor Florentinum fuiſſe, & facile dixerim diſcipulum Dominici Mediolanenſis, qui adeo excelluit in lapillis exſtanti opere ſcalpendis, ut cognomentum ab ipſis acceperit, & *Domenico de' Cammei* ab omnibus appellatus fuerit ; nam Vasarius de Micheletto poſt Dominicum, paucis interiectis verſibus, meminit his verbis: *Et gli fu concorrente* (di Pier Maria da Peſcia) *Michelino, che valſe non meno di lui nelle coſe piccole & grandi, & fu tenuto un grazioſo Maeſtro*. Michelettus cum praelaudato Dominico Mediolanenſi, & Petro Maria Piſcienſi, Vasario teſte, triumviratum illud conſtituit, qui ſub Leone X. P. M. Glyptographicem ad maiorem praeſtantiam ſuis egregiis laboribus evexerunt.

PHILIPPUS SANCTACRUCIUS Urbinas, Saec. XVI.

Laudat hunc Opificem operum ſuorum varietate, & materiarum diverſitate mirabilem Cl. Victorius (1). Diminuto vocabulo nuncupatus eſt *Pippo*, quod ceteris ſuae gentis cognomentum fuit. Sculpſit Ebur, Corallium, Gemmas, & primus, ni fallor, omnium ceraſo-

rum

(1) Diſſert. Glyptogr. Cap. XXV. pag. 82. ex Raphaele Soprano &c. *Le Vite de' Pittori e Scultori &c.* pag. 303. & 304. De cognomine Pippi vide ibidem pag. 196. in Vita *Matthaei & Fratrum Sanctacruciorum*.

rum nucleos, in quibus, licet minimis, varias Hiſtorias, tum ſacras, tum profanas eleganter expreſſit. Natura eum ad ſculpendum efformaverat, ars ad praeſtantiam evexit; nactus optimum Maecenatem Comitem Philippinum Doriam, qui in arvis Ducatus Urbini paſtorem lignis dolandis inſculpendisque incumbentem deprehenderat: qui eius ingenii dotibus captus, Romam ſecum duxit, exactoque ſub optimis praeceptoribus abſolutioris Graphices tirocinio, auſpiciis ſuae liberalitatis Ianuam adcivit, ubi tanquam in benefico iucundoque ſuae virtutis portu manſit, genuitque filios complures, qui Sculptores & Statuarii evaſerunt. Ex elogiis Soprani in Vitis Pictorum Ianuenſium, apud quem haec fuſius narrantur, diſcimus, in Gemmis ſcalpendis Philippum laudatiſſimum fuiſſe, multosque alumnos feciſſe. Hanc artem ſcalpendi toreumatico opere nucleos fructuum ab Aſiaticis Artificibus ad Italos profluxiſſe arbitror; nam inter mea Cimelia exſtant nautili figuris, caſis, arboribus, aliisque phrygiis operibus affabre ſculpti, quae figurae auro ſuperfuſae ſunt, exſtanti opere, adhibitis inſtrumentis ad caedendum aptis, & viriculo; area vero retinet argenteum ſplendorem; quare pulcherrima haec opera ſpectantium oculos magnopere oblectant. Exſtant etiam nuclei nucum Indicarum, qui anaglyphis venuſtiſſimis decorantur, iisdemque pro potoriis vaſculis eos uſos eſſe arbitror; in quibus animalia terreſtria & volatilia, & variae hiſtoriae ſculptae ſumma cum iucunditate cernuntur. His adde interiores conchas argenteas anaglyptice ſculptas, quae quum ſacras Hiſtorias, & vultus & imagines virorum & mulierum, praeferant; atque hos inter divinum Salvatoris noſtri Praeſepe, quod opus ſaeculo, ut mihi videtur, XV. con-

fectum

fectum (nam apud me exſtat) ab Aſiaticis ad Italos has ſcalpendi artes propagatas, ut dicebam, ſuſpicari poſſumus.

ANTONIUS DORDONIUS Buxetanus, Saec. XVI.

Quamvis Scriptores, qui de pulcherrimis Graphices artibus ſcripſerunt, & ad hoc tempus in lucem editi ſunt, non laudent ANTONIUM DORDONIUM Buxetanum; tamen ſaeculo XVI. eum eximium fuiſſe Gemmarum Opificem, ac Romae, in qua aeterna Urbe nonniſi praecellentes homines in admiratione ſunt, & laudantur, eminuiſſe, diſertiſſimum illud profero teſtimonium, nempe emortualem epigraphem, quam Auctor *Diſſertationis Glyptographicae* (1), nec non MARIETTUS ſilentio praetermiſerunt. Exſtat in pavimento Aedis Aracoelitanae, in qua ſitus eſt.

D. O. M.

ANTONIO DORDONIO NICOLAI FILIO
E CIVITATE BVXETI VIRO PROBO
AC IN INCIDENDIS ET SCULPENDIS
IMAGINIBUS IN OMNI GEMMARUM
LAPIDUMQUE PRETIOSORUM GENERE
EXIMIO ATQUE PRIMARIO QUI CUM
ANNUM AGERET ÆTATIS SUÆ LVI.
AD SUPEROS REDIIT XVIII.
KL MAII MDLXXXIIII.

Hic ſculpta ſunt inſignia Dordonii.

SIL-

(1) Vide cap. XXV. pag. 84.

SILVIA POPPIA VSVFRVCTVARIA
VIRO SVO BENEMERENTI P.

Hic duae hominis tibiae decuſſatae, vittaque in medio religatae.

In gemmis dignoſcendis aeſtimandiſque peritum fuiſſe Conſalvum Pignuſcam Cordubenſem, teſtatur eius Epitaphium, quod excerptum ex Romano ſepulcreto C. V. Aloyſii Galletii Caſſinenſis Monachi, Florentinae Abbatiae Bibliothecarii, ab eo accepi; exſtat in Eccleſia Montis Serrati.

Conſalvus Pignuſca natione Hiſpanus
patria Cordubenſis qui Λ Λ Λ *in quaslibet*
figuras pingendi gemmasque
dignoſcendi haud ultimus in Urbe
Gratiis litavit. quem cum tribus parvulis
Filiis quos ſuo tempore natura vitae
dederat una proh dolor peſtilenti morbo
limes una mors nullo ſervato ordine
nulla ratione omnes avariſſime eripuit
hic ſitus eſt ubi rei p. Confraternitatis huius
Collega religioſiſſime conſulebat
Vixit annos LVI. *menſes* VII. *dies* XXV.

Franciſcus Martinius

Teſtamenti Exequtor amico dulciſs.
dolens poſuit die XV. *Iulii* MDXXVII.

FLAMINIUS NATALIS Leidenſis, Saec. XVI.

In Gentilitiis Inſigniis faberrime ſcalpendis in gemmis, atque in novis artificiis inveniendis, multa cum laude Romae verſatum FLAMINIUM NATALIUM docet ſepulcralis

titulus marmoreus, quem protulit Cl. Victorius (1); cuius priores ſex verſus olim integri legebantur, reliqui vero deleti ſunt atque extriti frequenti pedum itu redituque; quum in ſolo ſeu pavimento poſitus eſſet Sacrae Aedis S. Petri Apoſtoli, ut aiunt, in Montorio.

D. O. M.

FLAMINIO NATALI
Insigni insigniorum effectori
Novorumque Artificiorum
Foecundissimo atque
Excellentissimo Inventori &c.

Suppleti verſus memorant eum obiiſſe die V. Octobris anno CIↃ. IↃ. XCVI. aetatis ſuae LV. Leidenſem natione, & conſanguineum fuiſſe Michaelis Natalis, celebris Chalcographi, cujus pater, Flaminii coetaneus, Monetarum cuſor fuit Principis Leidenſis, Coloniae Electoris, ſuſpicatur Petrus Mariette, ad quem Lectorem mitto.

Per complures annos deſiderantur ſincera monumenta, quibus probemus Glyptographicas Artes Romae nunquam ceſſaſſe. Verum haec etſi nobis deſunt, de perenni tamen earum gloria dubitare vix poſſumus. Nam complures Sacras Gemmas habemus; exſtatque eximia illa in Theſauro Chriſtianiſſimi Galliarum Regis, quae imaginem exhibet SIXTI V. Pont. Max. Amethyſto inſcalptam, quae peritiſſimam Gemmarii Artificis manum, qui ea tempeſtate florebat, perſpicue redolet. Beatiores fuere Pictores, Statuarii, & Architecti, qui innumeros laudatores obtinuerunt, qui eorum vitam

(1) Diſſert. Glyptogr. Cap. XXV. pag. 85. & 86.

vitam & nomina Hiſtoriis ſcriptis in lucem mandarunt; inter quos eminet Eques Georgius Vasarius, qui mira induſtria, ſummo labore eorum opera inveſtigavit, vidit, deſcripſit; quod ſi quis poſt noſtros labores id ipſum praeſtabit in inveſtigandis, proferendisque aliis inluſtribus Gemmarum Scalptoribus, rem faciet optimam, omni laude & plauſu digniſſimam. Pro modulo meo id ipſum & ego adgreſſus ſum, & multos claros Lithographos, qui in tenebris deliteſcebant, erui, & ab oblivione vindicavi.

ADONIUS ROMANUS. Saec. XVII.

Memoratur a Victorio (1) Adonius, qui circa finem Saeculi XVII. Romae innoteſcebat; cuius inſtitutum peculiare fuit, manus invicem iunctas in Cameis exprimere, quod huiusmodi opellae non raro venumdarentur, emerenturque ab iis, qui matrimonio iungebantur, in fidei ſymbolum; quod & apud Antiquos in more fuit. Complures namque exſtant Gemmae antiquae amaſiorum, quae invicem donabantur, vel litteris inſculptae, qualis illa a me edita, TV MEA VENVS; tum figuris ad amorem in puellis excitandum inſcalptae; quarum ingentem copiam olim aeneis Tabulis incidendam curavit vir mihi amiciſſimus, de Antiquitate optime meritus, Franciscus Ficoronius; quae tamen nondum in lucem prolatae ſunt.

N. FAREIT Anglus, Saec. XVII.

Floruit Fareit Anglus Romae ſaeculo decimo ſeptimo, ſedente Urbano VIII. Pontifice Maximo, ac praeſer-

(1) Diſſert. Glyptographicae Cap. XXV. pag. 89. & 90.

ſertim animalibus ſcalpendis in gemmis ceteros antecelluit. Ignotum ad hoc tempus fuit eius nomen, quod quidem omnes, qui de recentioribus Lithographis ſcripſere, ſiluerunt. Mihi innotuit, dum haec ſcriberem, ex epiſtolis doctiſſimi Principis Friderici Caeſii, quas miſit ad ſummum atque immortalem Philoſophum, Mathematicum, & Aſtronomum Galileum Galileium (1), non Florentiae ſolum, ſed Italiae atque Europae praeclarum lumen & ornamentum. Quum enim Caeſius Academiae Linceorum Conditor & Inſtitutor munificentiſſimus, ſingulis Academicis anulum aureum donaret, tanquam teſſeram benevolentiae ſuae, perpetuumque ad arcana ſcientiarum omnium detegenda & amplificanda monumentum, inſertos lapillos ſmaragdineos incidendos curabat ab hoc Opifice, plane inter egregios non cenſendo, qui Academiae inſigne, nimirum Lyncem, perſpicaciſſimum animal, gradientem inſcalpſit, adiecto tum ſuo, utpote Maecenatis, tum Academici illius nomine, cui anulus aureus circumquaque encauſtico opere pictus donabatur. (2) Singuli igitur Academici, qui complures fuere, iidemque ingenio, doctrina inſignes, & fama nominis toto orbe clari, anulis hiſce inter ſe ſimillimis, tanti Principis Litterarum & Litteratorum Fautoris liberaliſſimi munificentia decorabantur. Vidi paucis abhinc annis aureum anulum ab eodem magnanimo Principe Caeſio dono datum Galileio noſtro, quem Socii Columbarii Florentini deſcripſerunt, & e gemma caelata ectypa exceperunt; item-

(1) Epiſtolae Principis Caeſii & Galilei, multaque eius ſcripta, nondum edita, exſtant Florentiae apud Nob. Virum Ioannem Baptiſtam Nellium, qui publica luce ut donentur, curabit, vel ipſe in lucem proferet.

(2) Principis Caeſii Epiſtolae, in quibus memoratur Fareit Anglus, Gemmarum Scalptor, Romae ſcriptae ab eo ſunt Galileio noſtro, anno MDCXII.

itemque alterum antea oſtenſum deſcripſerunt. Is fuit Theophilus Molitor Lynceus, Erneſti filius, Herdifaldenſis, anno CIↃ.IↃ.C.XI. aetatis ſuae XXXV. adſcriptus, uti legitur, in eorumdem Lynceorum Catalogo, edito a Dominico Vandellio, Sereniſſimi Ducis Mutinae Mathematico, Antiquario, & Geographo praeſtantiſſimo.

FLAVIUS SIRLETUS, eiusque Filii FRANCISCUS & RAYMUNDUS Romani, Saec. XVIII.

Romae diuturno tempore intermiſſum Glyptographicae ſcientiae opificium revocavit, ac feliciter reſtituit Flavius Sirletus, Aurifex, Gemmarius, & Caelator inſignis; cuius nomen famigeratiſſimum quoque eſt, quod inter agnatos ſuos praeſtantiſſimum Guillelmum Cardinalem Sirletum S.R.E. Bibliothecarium, quod accuratius expendendum eſt, connumeret. Occaſionem, ut Gemmas inſcalperet, ei ſuppeditavit CLEMENS XI. Pontifex Maximus, qui quum in pulcherrimo Smaragdo in digitis ſuis praeferendo, cuperet ut egregio ſtudio Gentis ſuae Inſignia Pontificiis ornamentis condecorata inſcalperentur, opus Flavio Sirleto Aurifici eximio perhonorifice demandavit anno CIↃ. IↃ. CC. XV. Erat tunc Romae, antiquorum operum aeſtimator & cultor egregius, Philippus Baro Stoſchius, quem de hoc opificio conſuluit Sirletus; a quo didicit, ſola cuſpide adamantis, gemmam perfricando, & ſcalpendo, oleo guttatim infuſo, & ſmiridis pulvere infecta gemma, diligentia ſua huiusmodi opus perfici poſſe. Id cum feciſſet, anulum Pontifici Summo obtulit, quod & probavit. Mox rotas ſibi advehendas curavit; quibus omnibus artis adiumentis inſtrumentisque inſtructus, ad-

miranda ſui praeſtantis ingenii monimenta, opificio antiquis Graecis Scalptoribus proximo, perfecit. Inſigniora non pauca enumerat eruditiſſimus Victorius; inter quae principem obtinet locum Laocoon, cum filiis ſerpentium horrifico nexu vexatus & interfectus perſpicue paene cum dolore & fletu, in gemma Amethyſtina, quam *Milord Duca di Beauford* ſecum in Angliam deportavit; indicato in ea duabus litteris Graecis Φ. Σ. nomine & cognomine ſuo. (1) Praeſtantiſſima Deorum & Caeſarum ſimulacra, ſigna, protomas, eximio opificio in gemmis non paucis expreſſit; nempe Herculem Farneſianum, Apollinem Aedium Vaticanarum illuſtre ornamentum, vulgo *di Belvedere;* Mercurium arieti inſiſtentem in Aedibus Iuſtinianaeis ſpectatiſſimum; & ſignum laudatiſſimum Antonini, cognomento Caracallae, caput ridentis Fauni oblique expreſſum, hederacea corona redimitum, ac pelle caprina circa collum affabre diſpoſita, ſiglis hiſce adpoſitis Τ. Φ. Σ. ſcilicet ΤΟΥ ΦΛΑΒΙΟΥ ΣΤΡΑΕΤΟΥ. quae anularis carneola ſervatur in Muſeo Victorio. Rogante Auguſtino Maſuccio, celebri in Urbe Pictore, Caroli Marattae Pictoris Clariſſimi effigiem anulari gemma caelavit, quo munimento gloriae praeceptoris ſui ſe quoque honeſtaret. Tantarum laudum plenus Sirletus anno CIↃ. IↃ. CC. XXXVII. vita functus eſt XVIII. Kal. Septembris.

Reliquit Sirletus & ſui deſiderium, & plures filios ex Anna Ciollia coniuge ſua; quorum duo idem ſcalpendi gemmas inſtitutum ſunt ſequuti Franciscus & Raymundus. Hic paulo poſt deceſſit matrimonio iunctus: alter cum laude ſe ſe eodem ſtudio quotidie Romae exercet, patris famam adſequuturus.

IOAN-

(1) Huius inſignis Gemmae ectypon ſulphureum in meis Cimeliis exſtat.

IOANNES CONTSTANTIUS, eiusque Filii CAROLUS & THOMAS Romani.

Quod apud Veteres his qui in palaeſtris certabant contigiſſe ſcimus, ut multis quinquertii gloria compluriumque palmarum plauſu famoſis, alii maximis viribus & artibus exercitatiſſimi ſuccederent, qui vel ipſis pares eſſent, vel interdum etiam eos ſuperarent; id & in Glyptographicis conatibus eveniſſe non paucis exploratum eſt; nam artes artibus, & adſiduis ſtudiis ita quotidie perficiuntur, ut hi qui hoc ipſum inſtitutum pertinaci labore amplectuntur, ceteris facilius ſummum occupent gloriae faſtigium, & nominis ſui claritudinem obtineant ſempiternam. Memorandi nunc ſunt paribus meritis Constantii Carolus & Thomas. Horum pater Ioannes adhuc vivit; qui pluribus abhinc annis Neronis caput adamanti feliciter inſcalpſit, artis praeſtantia clarus. Philippi L. Bar. De Stosch Viri Clariſſimi Imaginem, dum ille Romae degeret, Sardae pereleganter inſcalpſit (1). Omnium rariſſimi ſunt adamantes ab antiquis Scalptoribus exſciſi; tamen adamantem parvum ſe vidiſſe Romae apud Clariſs. Praeſulem Leonem Strotium mihi narrabat Baro de Stosch, in quo ſculpta diaglyphico opere Lupa Romulum & Remum lactans. Neroniana Gemma una cum aliis adamantibus & rubinis Orientalibus lapillis fere XXIV. quos Joannis Constantii filii, praeſertim Carolus, inciderant, e Vainianis Cimeliis in Mediceos migrarunt, quos Ioannes Gaſto Magnus Dux Etruriae emit. Laedae imaginem, & Antinoi caput adamantibus incidit Carolus iuſſu Ioannis V. Luſitaniae Regis. (2) In caelatoria arte

(1) Id memorat Cl. Baro de Stoſch in Praefat. ſui Operis Gemmarum cum Artificum nomine, pag. XVI. Hoc opus apud ſe habuit Ill. Prior Vainius.

(2) Vide Petrum Mariettum.

te ardua omnia is feliciter ſuperavit, ut aequis laudibus cum priſcis Graecis Scalptoribus de gloria contenderet. Teſtis eſt Meduſa, Solonis opus admirandum, quod exſtat in Muſeo Strozzio. Eius imaginem Chalcedonio inſcalpſit accuratiſſima ſimilitudine, ſtupente Eminentiſsimo Cardin. de Polignac, qui anno CIƆ. IƆ. CC. XXVIIII. quo ſcalpendam curaverat, ſibi comparavit. Imagines inluſtrium Virorum mira oris ſimilitudine in lapillis pretioſiſſimis expreſſit; inter quas hae potiſſimum laudantur, Iacobi III. Regis Stuardi, Romae commorantis, Renati Cardinalis Imperialis, & Georgii Spinolae pariter Cardinalis, nec non Epiſcopi Praeneſtini, iam olim Tituli S. Agnetis, nuper defuncti, quae eius nomen praeferunt. Equeſtrium Ordinum decora a BENEDICTO XIII. P. M. accepit; meruitque ut iuſſu Conſervatorum Populi Romani in Ordine nobilium Epheborum ſolemnem pompam Sapientiſſimi Pontificis Max. BENEDICTI XIV. Lateranenſem Baſilicam more maiorum adeuntis anno CIƆ. IƆ. CC. XL. comitaretur, compluribus honoribus ac muneribus ab eo mox decoratus.

Laudandum etiam eiusdem Caroli opus illud maxime praeclarum, cuius opificio valde ipſe gloriatur, in quo elaborando biennium adſiduo ſtudio & labore inſumſit. Illud eſt Smaragdus magnitudine & colore inſignis, in quo altera facie eiusdem regnantis ſummi Catholicae Eccleſiae Hierarchae BENEDICTI XIV. imaginem exſtanti opere elegantiſſimo ſculpſit; in altera vero capita Sanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli. Huiusmodi eximium opus effinxit iuſſu Eminentiſſimi Cardinalis Lantis, quo ornata eſt bulla, ſeu fibula, ad conſtringendas ante pectus pluvialis Pontificii lacinias

cinias in ſolemnioribus feſtis ; qua Beatiſs. Pater quum ſemel uſus eſſet, eam in Theſauro S. Petronii condendam Bononiam miſit . Hi Constantii fratres adhuc vivunt , & noſtrae aetatis gloriam ac decus magnopere editis operibus augent.

DOMINICUS LANDIUS, Lucenſis.

Huius egregii Scalptoris , qui adhuc vivit Romae multis inſculptis gemmis clarus, laudes, & praenobilia opera accuratius recenſere non poſſum , quam iisdem verbis , quibus eius ingenium ornavit inluſtris Auctor Diſſertationis Glyptographicae (1). Prae ceteris Gemmis, duas laudabiliores cenſet, ovatae formae, ſed transverſae figurae, anularem modulum excedentes , in quibus arte magiſtra quatuor capita oblique expreſſit. In una, Traiani caput cum Plotina uxore; quorum e regione, Marciana Traiani ſoror, & Matidia Marcianae filia , bina ac bina, ſe mutuo reſpicientia . In altera ſculptus cernitur Septimius Severus, & Iulia, quae *Pia* dicitur , *Felix* , & item *Domina ;* ac contra Septimius Geta , & Marcus Aurelius Antoninus *Caracalla* . Has Gemmas ad uſum Domni Michaelis Angeli Corſii Abbatis Congregationis Olivetanae Dominicus caelavit . Praeterea ab eo memoratur Caeſaris Auguſti protome Chalcedonio moduli maioris inſculpta, cuius caput laurea redimitum eſt, pectus vero armatum thorace ſquammeo, cum Gorgone in medio ſita: opus iuſſu Roderici Marchionis de Fuentes Regis Portugalliae in Urbe Oratoris elaboratum anno CIↃ. IↃ. CC. XVI. Neque in eo deſiderata eſt peritia ſcalpendi imagines viventibus longe

Kkk

(1) Cap. XXVI. pag. 94. & 95.

ge ſimillimas ; nam circa annum CIↃ· IↃ· CC· XX· Smaragdo anularis formae inſculpſit imaginem Nicolai Duodo, Comitis S. R. I. dum aeternam Urbem Venetae Reipublicae Orator incoleret.

Adfertur a Cl. P. I. Marietto in Vol. iI. ſui Operis Tab. 6. Sardae inſcalptum praeclarum illud Mutii Scaevolae ſatis notum facinus ; in cuius exergo haec epigraphe ſcripta eſt: COSTACIOR. Huiusmodi opus, quod exſtat in Regio Galliarum Cimeliarchio, proculdubio antiquum non eſt, ſed propiora nobis redolet tempora ; & , ni fallor , epigraphe Constantios eximios Gemmarios Scalptores indicat , qui illud fortaſſe effinxerunt.

IOANNES POZZIUS Romanus, Saec. XVIII.

Multae ſunt Naturae artes, quae aegre fert ut maxima ingenia ſordeſcant, & lateant ; frequenter enim ea veluti e carcere quodam tenebricoſo educit, ut ſtudio optimarum artium, divino quodam lumine fruantur, & in orbe clareſcant. Id feliciter contigit Ioanni Pozzio Romano, qui relicta cauponaria taberna in Graphice brevi temporis ſpatio tantum profecit ſub optimo praeceptore, inter Romanos Pictores aetate ſua valde celebri, Equite Petro Leone Ghezio, ut gemmis ſcalpendis, ut ferunt, primum operam dederit ; ſed poſtmodum circa annum CIↃ. IↃ. CC. XVIII. quum rariora eſſe vidiſſet, ſibique faciliora, eximia opera ebore ſculpta, huic opificio ſe totum devovit addixitque, & ſummam gloriam conſecutus eſt. Viros inluſtres ex ebore primum accuratiſſime expreſſit ; quorum imagines dedit Principi Eminentiſſimo S. R. E. Cardinali Alexandro Albanio. Ebore exſcalptas anaglypho opere tum Caeſa-

rum

rum (1), tum veterum Philoſophorum imagines, ut cum praeclaro munere nominis aeternitatem conſequeretur, omnium retro Principum florentiſſimo ac ſtrenuiſſimo Eugenio, e Sabaudiae Principibus, obtulit ac dedicavit. Veterum Caelatorum praeſtantiam miro ſtudio aemulatus eſt. Imaginem quoque eruditiſſimi Baronis Philippi de Stoſch effinxit; a quo haec accepi.

HIERONYMUS ROSIUS Liburnenſis, & GODEFRIDUS GRAAFTT Hanſeaticus, Saec. XVIII.

Romae hac ipſa aetate florent, Glyptographicis caelaturis ſedulam operam navantes, HIERONYMUS ROSIUS Etruſcus, e Portu Labronenſi, ab omnibus il *Livorneſe* adpellatus; & Godefridus Graaftt Hanſeaticus, qui vulgo *il Tedeſco* nuncupatur. Horum opera non vidi; qua de re nihil mihi dicendum ſupereſt.

ANTONIUS PIHELER Tirolenſis, Saec. XVIII.

Nota mihi non ſunt opera ab hoc Gemmario Scalptore edita; de quo pauca haec adnotat Auctor Diſſertationis Glyptographicae: *Neapoli iisdem operibus gemmarum ſcalpendarum claret Antonius Piheler, annis quindecim circiter, aut viginti optime exercitatus* (2). De ejus ingenio & praeceptoribus quum apud peritos nonnihil ſciſcitarer, narratum eſt, eum in Romana Schola didiciſſe.

(1) Ectypa Imaginum Caeſarum, quibus antiqua numismata imitatus eſt, exſtant in Cimeliis Stoſchianis.

(2) Cap. XXVI. pag. 96.

CAPUT XIV.

De Langobardica Schola Glyptographica, qui ex ea prodierunt Gemmarii Scalptores exponuntur.

GLyptographicae Artis, quae omnium animos admiratione complerunt, prima prodigia merito tribuenda ſunt Opificibus Mediolanenſibus, qui virilem ei faciem donarunt, & ad exquiſitiorem elegantiam perduxerunt. Laudavimus Ioannem Antonium Roſſium Mediolanenſem, & Carrionios, qui regnantibus Coſmo I. Franciſco I. & Ferdinando, ac Coſmo Magnis Ducibus Etruriae, inter praeſtantiſſimos tum Gemmarum, tum cryſtallorum, vaſculorumque pretioſorum fictores, atque Sculptores prima ſubſellia occuparunt. His alios immortales viros Gemmarios adiungimus, qui non tantum Mediolano, verum etiam Bononiae artium omnium ſtudiorumque matri fecundiſſimae praeclarum nomen tribuunt, atque editis ſuis operibus aeternitati commendant. His adde etiam Parmenſes, quorum nomina ſuperius celebravimus. Illud dolendum ſupereſt, nullum Artificem me legiſſe ex Langobardicis Scholis, qui ſaeculo XVII. & hoc XVIII. Glyptographicis artibus operam dederit. Nolim in dedecus aetatis noſtrae id verti vitio. Illud maxime cupio, ut quemadmodum Pictores, Statuarii, & Architecti in his Langobardicis, ut aiunt, Urbibus adhuc florent, & ſunt magni nominis, omnique ingenii laude praeſtantiſſimi; ita etiam & Gemmarii Scalptores pro amplitudine & gloria tantarum Urbium nunc & futuris temporibus vigeant, ac magis magisque effloreſcant.

DO-

DOMINICUS Mediolanenſis, antonomaſtice DE' CAMMEI, Saec. XV.

Praeclaris Viris de litteris & artibus, ab ea aetate, qua in Italia renatae ac feliciter reſtitutae ſunt, optime meritis, illud ſaepenumero adcidiſſe, neſcio quo fato, cernimus, ut, praeter nomen, perpauca notatu digna ad nos pervenerint. Id, quod mirum, praeſertim compluribus egregiis Opificibus, & in re noſtra praecipuis Gemmariis Lithographis, & quidem frequentius contigiſſe dolemus; hinc eſt, quod in hoc ſaeculo variarum cognitionum, & elegantiarum omnium cupidiſſimo multi ſunt, qui de paucitate monumentorum ad Hiſtoriam Thecnicam ornandam adparatumque augendum merito conqueruntur. Multae adferri poſſunt rationes de tam moleſta rerum adnotatione dignarum iactura; ſed hae, ut opinor, praecipuae ſunt, quia ipſi Artifices in privato Enchiridio, ſive Breviario, ea quae faciebant deſcribere, vel ab aliis edita ad poſteros transmittenda non curarunt; cui fato vincendo ſe egregie oppoſuit celeberrimus Vasarius, qui monumenta omnia ad eos pertinentia ſummo labore & ſtudio congeſſit, eorumque nomina & opera aeternitati ſcriptis ſuis conſecravit; cuius exempla mox alii egregii Scriptores ſecuti ſunt. Si plura notatu digna de Dominico Mediolanenſi Vasarius reperiſſet, profecto haud tam parcus atque ieiunus de eo ita ſcripſiſſet: (1) *Fu ſuo concorrente* (nempe Dominici Florentini, qui vulgo *delle Corniole* dictus eſt) *Domenico* de' Cammei *Milaneſe, che allora vivendo il Duca Lodovico, il Moro, lo ritraſſe in cavo in un balaſcio, della grandezza più d' un giulio, che fu*

L l l cosa

(1) In Parte III. Voluminis I. pag. 286.

coſa rara, e de' migliori intagli, che ſi fuſſe viſto de' Maeſtri moderni. Igitur ex VASARIO diſcimus, eumdem DOMINICUM labente Saeculo XV. floruiſſe; ſed praeter deſcriptam Ludovici Mediolanenſium Ducis imaginem, nulla alia opera deſcribit; neque nobis nota ſunt pretioſis lapillis ab eo exſciſa anaglyptica caelatura ea opera eximia, quae, abrogato eius cognomine, illo antonomaſtico donarunt, quo *de' Cammei* vulgo propter praeſtantiam adpellatus eſt. Quem etiam in hac tam laudabili quam ardua ac perdifficili arte, ea precipue tempeſtate, praeceptorem habuerit, quosve diſcipulos in ea inſtituerit, adhuc nos latet.

IOANNES BERNARDIUS a Caſtro Bononienſi, Saec. XVI.

Evecta ad exquiſitiorem elegantiam & pulchritudinem Arte Glyptographica egregiis conatibus & ſtudiis praeſtantium Scalptorum Petri Mariae Piſcienſis, & Michelini, eorum exemplis factum eſt, ut in cryſtallinis tabulis laminisque ſculpendis ſummum gloriae & laudis faſtigium adtingerent duo Scalptores praecellentiſſimi IOANNES BERNARDIUS a Caſtro Bononienſi, & Valerius Bellius Vicentinus. De IOANNE nunc aliqua adnotabo, quae luculenter a VASARIO (1) memorantur; mox nonnulla ab eo praetermiſſa ſubiiciam. Adhuc iuvenis, trium annorum ſpatio, quo magno in honore fuit apud Alphonſum Ferrariae Ducem, multa edidit praeclari ingenii ſui monimenta, exiguae licet molis,

(1) In Par. III. Voluminis I. pag. 286. 287. Sed Vaſarius familiae eius nomen ſilet; nec ipſe, adſcripto in aliquot ſuis operibus nomine, illud recenſet. Auctor Diſſert. Glypt. Cap. XXV. pag. 80. eum gentilitio nomine *Bernardium* vocat,

lis, conſpicua. In ſpecioſiore cryſtalli mole certamen illud celebre, *della Baſtia* nuncupatum, excavatis figuris expreſſit propter opificii pulchritudinem valde laudatum. Paulus Iovius tot egregiorum operum eius ſplendore captus, auctor ei fuit, ut Romam peteret, id gratiſſimum fore ratus magnis clarorum ingeniorum fautoribus Hippolytho Mediceo, & Ioanni Salviato Cardinalibus ampliſſimis. Quemadmodum Ferrariae apud Alphonſum Ducem in numismatis ex aere cudendis effingendisque, atque in eius imagine in chalybe incidenda valde excelluerat; ita etiam Romae in exprimenda Clementis VII. effigie, & emblemate in eius numismate, aliisque in honorem Hippolythi Medicei, & Caroli V. tum aere, tum chalybe auroque expreſſis adeo placuit, ac tam celebre nomen adeptus eſt, ut pro Pontifice Maximo in quatuor clypeis, ſive orbibus e cryſtallo, quatuor Evangeliſtas protulerit, quod opus magnopere omnes commendarunt. Recuſatis honoribus & pollicitationibus Caroli V. qui eum apud ſe habere cupiebat, Romam reverſus, praeter emblema illud cryſtallo inſcalptum, in quo exhibuit Darii Regis filiam oblatam Alexandro Magno, quod iubente Cardinali Hippolytho fecerat; raptum quoque Sabinarum in cryſtallo effinxit, deditque eidem Purpurato, a quo honorificentiſſime multis muneribus, ac praeterea torque inſigni, e quo ſtupendum Cameum pendebat, dum in Gallias proficiſceretur, ſpectantibus multis nobiliſſimis viris, qui eum ſalutatum venerant, aeternum amoris & patrocinii ſui pignus accepit. Huiusmodi, ut aiunt, Cameo potitus eſt Cardinalis Farneſius, mortuo Hippolytho; pro quo immenſi operis e cryſtallo Crucem, Crucifixi imaginem multis ſimulacris & emblematis,

quae

quae a Vasario deſcribuntur (1), itemque candelabris ornatiſſimam perfecit. Arculam argenteam quum idem Cardinalis Farneſius Marino Aurifici Florentino locaſſet, praecepit ut ſpatia operibus cryſtallo inciſis, itemque emblematis e Mythica Hiſtoria ſelectis quoquoverſum tota locupletarentur a Ioanne, qui eam pretioſis quoque lapillis, ſignisque argenteis adeo inſignem mira celeritate, atque ingenii acerrimi praeſtantia fecit, ut artis miraculum cenſeretur. Ornamenta omnia & hiſtorias huius arculae ab eximio Perino del Vaga, aliisque egregiis Pictoribus delineatas, fuſius deſcribit Vasarius, quem adeat eruditus Lector. In duobus cryſtallis exitum captae Goletae, & bellum Tunetanum expreſſit. In quatuor e cryſtallo laminis ſacras nati ac patientis Salvatoris hiſtorias mira arte & peritia exhibuit. Quum divinus Bonarrotius Mediceo Cardinali Hippolytho dediſſet a ſe delineatum ſchema, in quo admirando opere pinxit Titium, ſeu potius Prometheum catenis ſcopulo adfixum, cuius cor comedit vultur; hoc ipſum emblema multo opificio cryſtallo incidit Ioannes. Huius ſcalpturae, quae latitudine uncias tres ovali figura excedit, ectypum e rubro ſulphure apud me exſtat, in quo primis tantum litteris nomen ſuum ita inſcripſit: IO. C. B. *Ioannes Caſtri Bononienſis*. In Muſeo ditiſſimo ac celeberrimo Stoſchiano vidi Bonarrotianum ſchema ab eo delineatum, ſive huius excellentis operis prototypum; ſed ab hoc tantopere ſuperatur Ioannis opus, ut ſi invicem haec opera accurate obſervata conferantur, longe eminere Bonarrotii ingenium multo, ſed vero ſtupore quisque fatebitur.

Prae-

(1) Loco ſuperius citato.

Praeſtantiſſimum hoc Bonarrotianum prototypum Cl. Stoschius Florentiae apud Nobilem Virum invenit, & ab eo dono accepit. Iuſſit etiam idem Cardinalis veterum elegantiarum, & miraculorum artis peritiſſimus aeſtimator, ut Ioannes, ex alio Bonarrotiano ſchemate delineato, cryſtallo inſcalperet Phaetontis fatum, a Sororibus in arbores converſis defletum; in quo exhibendo omnes ingenii vires Ioannes oſtendit; cuius item ſulphureum ectypum ex Andreiniis Cimeliis in mea migravit. Hoc ipſum opus delineavit Bonarrotius, curavitque, ut in aerea tabula peritiſſime incideretur; in quo ſchemate ad pompam arbores adiectae ſunt. Quantum Ioannes a Caſtro Bononienſi in effingendis Principum vultibus longe ſimillimis excelluerit, duo exempla ex illuſtri Smithiana Dactyliotheca contemplanda proponimus in Tabulis XCVIIII. & C. In altera exhibetur imago Margaritae Auſtriacae, filiae Caroli V. Caeſaris Auguſti, quae, mortuo Alexandro Medice Florentinorum Duce, cui nupſerat, tunc uxor erat Ducis Octavii Farneſii, quam faberrime Chalcedonio inſcalpſit Ioannes, ne palmam cederet Valerio Vicentino, cui idem opus demandatum fuerat. Quantum operis veſtes, & capillorum elegans ornatus contineant, omnes vident. In altera habes virum fama nominis ac rerum geſtarum laude praeclariſſimum Ioannem Balleonium, quem pariter Chalcedonio inſcalpſit, imagine decoris & dignitatis plena. Tot editis operibus, & congeſtis divitiis clarus Ioannes anno ſexageſimo aetatis ſuae Faentiae obiit anno CIↃ. IↃ. LV.

FRANCISCUS FRANCIA Bononienſis, Saec. XV. & XVI.

Mirabile fuit FRANCIAE Bononienſis ingenium, & ad ardua ac pulchra quaeque opera capeſſenda valde pronum, atque paratiſſimum; quod in eius Vita aperte oſtendit Vasarius; quem cum Caradoſſo de gloria & praeſtantia in abſolvendis imaginibus in numismatis contendere potuiſſe adfirmat. Floruit labente ſaeculo XV. eximius Aurifex, Sculptor argentarius, Caelator, encauſticae artis peritus, numismatum fictor & cuſor laudatiſſimus, Pictor magni nominis, qui ſua tempeſtate a ſolo Raphaele Sanctio Urbinate ſuperatus, ut id ſuis oculis doctus iudex conſpexit, animi maxima perculſus aegritudine anno CIↃ. IↃ. XVIII. in patria ſua mortuus eſt. Quod & Gemmis ſcalpendis operam dederit, colligimus ex Cl. Victorio, qui de eo ita ſcribit: (1) *Franciſcus Francia picturae laude celebratur, gemmarumque & numismatnm ſculptura.*

PROPERTIA Io. Martini DE ROSSIIS Mutinenſis F. & THOMAS VAGHIUS, Saec. XVI.

Quamvis mira prorſus habeatur humani ingenii praeſtantia, nilque arduum & difficile ſit, quod homo arte & meditatione ſua non poſſit perficere; haec tamen laus, etſi rara, minime etiam feminis deneganda eſt, quae, ſi optimis artibus dent operam, cum hominibus de praeſtantia & gloria certare poſſunt. Huius rei exemplum eſſe poteſt Propertia Ioannis Martini de Rossiis Mutinenſis Filia, quae ſexum vicit atque aetatem, & multarum artium opificio mirifice ſua aetate excelluit.

(1) Diſſert. Glyptogr. Cap. XXV. pag. 80.

luit. Sciebam Mutinenſes complures numerari egregios Pictores, Sculptores & Architectos; ſed quum inter eos Scalptores quoque Opifices multa nominis laude floruiſſe ſuſpicarer, & memoratos non invenirem; de hac re ſcripſi ad Clariſs. Virum Dominicum Vandellium amicum meum in litterario orbe ob edita praeclari ingenii monumenta celebrem, qui mihi conſulenti epiſtola ſua ſcripta V. Kal. Maias huius anni MDCCLIII. ita reſpondit: quam reſponſionem eius ipſiſſimis verbis, honoris cauſa, proferre libet: " Molti eccellenti
„ Pittori, Scultori, ed Architetti ha prodotto queſto
„ noſtro Paeſe; ma quaſi niuno, ch' io ſappia, è riu-
„ ſcito nell' arte d' incidere Cammei e Gemme. Vi è
„ ben ſtata una tale Properzia f. di Gio. Martino de'
„ Roſſi Modaneſe, Scultrice famoſa; quantunque il Viz-
„ zani nel Lib. XI. delle ſue Storie, ove ſotto l' anno
„ 1533. riferiſce la ſua morte, la chiami Gentildonna
„ Bologneſe, la quale per le ſue maraviglioſe opere
„ in duro marmo, da lei con dotta mano intagliate,
„ meritò di eſſer celebrata fra i più degni Scultori del-
„ la ſua età. Anche il Vaſari a c. 176. la fa Bologne-
„ ſe. L' Alidoſio però nel Libro intitolato *Inſtruzione*
„ *delle coſe notabili di Bologna*, deſcrivendo a c. 147. la
„ gran facciata della Chieſa di S. Petronio, fra le al-
„ tre coſe maraviglioſe, dice eſſervi le Porte hiſtoria-
„ te per mano di eccellenti Maeſtri, & alcune di Pro-
„ perzia figliuola di Giovanni Martino Roſſi da Mo-
„ dena. Queſta Properzia nacque veramente da Padre
„ Modaneſe; ma per la ſua lunga dimora e virtù ſi
„ acquiſtò la Cittadinanza Bologneſe. Lo ſteſſo Vaſari
„ per eſprimere il ſuo valore e deſtrezza d' ingegno
„ in molte arti e ſcienze, dice, *che ſi meſſe ad intaglia-*
re

re noccioli di peſche, o ſiano perſichi, i quali sì bene, e con tanta pazienza lavorò, che fu coſa ſingolare il vederli, non ſolamente per la nobiltà del lavoro, ma per la ſveltezza delle figure, che in quelli faceva, e per la delicatiſſima maniera certamente era un miracolo vedere ſopra un nocciolo così piccolo tutta la Paſſione di Criſto fatta con belliſſimo intaglio, con un' infinità di perſone, oltre li Crociſiſſori, e gli Apoſtoli.
„ Seguita il Vaſari a deſcrivere, com' ella fece poi una „ parte dell' ornamento delle tre Porte di S. Petronio „ tutta a figure di marmo. Si diede anche ad intaglia- „ re ſtampe in rame con gran lode, e fece molt' altre „ coſe; e finì di vivere in Bologna nel 1533. e fu ſep- „ pellita nell' Oſpitale della Morte. "

Sed quoniam extra choream aliquantulum vagari mihi, aequus Lector, non negabit, reliqua etiam quae ſubiecit idem doctus Vandellius adferam, quae cultores veterum elegantiarum non parum oblectare poſſunt. "Niccoletto, detto da Modena, fu inſigne „ e valente Inciſore in Rame. Le ſue Carte vanno le- „ gate con quelle di Alberto Duro, di Luca di Olan- „ da, del Tintoretto, e di altri uomini di mirabile in- „ gegno, che fiorirono dal 1500. al 1530.

„ Niccolo' Cavalarino fu effigiatore famoſo di „ baſſirilievi. Molte delle ſue opere ſi conſervano tut- „ tavia ne' Gabinetti, e Gallerie di gran Signori come „ coſe prezioſe, ed in particolare di queſta Sereniſſima „ Caſa d' Eſte. In una medaglia d' argento effigiò Carlo „ V. Imperadore, e coll' occaſione del ſuo paſſaggio per „ Modena, quando andò a farſi incoronare nel Novem- „ bre 1529. a Bologna, gliela preſentò in dono, e gli „ fu gratiſſima. Ed oltre l' onore e lode ne riportò un „ gran premio. "

„ Ugo da Carpi, primo inventore delle ſtampe di „ legno di più colori fioriva nel 1510. Di lui ne parla „ il Vaſari ed altri. "

„ Girolamo Cavalarino, Diſcepolo di Domenico „ Carnevali Pittore, fu eccellente in ogni arte, che „ richiegga diſegno; cioè s'eſercitò in legno, in mar- „ mo, nel dipignere, nel bolinare, ed intagliare in „ ferro, principalmente nelle armi da offeſa, in cui „ ebbe pochi pari per la finezza. "

" Paolo Selvatico fu eccellente Fonditore, e Zec- „ chiere. Servì ſotto Alfonſo II. Duca di Ferrara e „ Modena, Ceſare Duca di Modena, e Ranuccio Duca „ di Parma, ove finì di vivere in età di 59. anni. „ Il ſuo cadavero fu traſportato a Modena, ed ebbe „ ſepoltura nella Chieſa del Carmine li 28. Novem- „ bre 1606. Il ſuo valore ſi può dedurre dal conio „ delle monete di oro, e di argento, e metallo, del- „ le quali ancora parecchie ſe ne conſervano.

„ Trovo memoria, che ancora vi è ſtato un Tom- „ maso Vaghi Intagliatore in gioie; un Giacomo „ Chiavenna Orefice eccellente, il quale dopo eſſere „ ſtato lungo tempo in Roma, tornò alla Patria, e „ a lui ſubito dalla Corte fu commeſſa l'opera d'una „ Caſſetta tutta effigiata di baſſirilievi e ſtimata de- „ gna di eſſer mandata in dono al Duca di Savoia. „ Morì di peſtilenza, che attaccò queſta Città nel 1630.

„ Luigi Nichini (o Anichini) Ferrareſe, famoſiſ- „ ſimo Scultore di pietre prezioſe, volgarmente Cam- „ mei. Fiorì nel XVI. Secolo. Lavorò in Roma, in „ Venezia, ed in altre Città. Di lui ne parla il Va- „ ſari nelle Vite de' Pittori Parte Vol. I.

„ Alfonso I. Eſtenſe Duca di Ferrara e Modena ec.

„ Di virtù militare, e regie doti adorno, quando ſi
„ trovava libero dalle cure del ſuo governo, impie-
„ gava il ſuo tempo nel fondere artiglierie, e ſi eſer-
„ citava ne' lavori fabbrili, e di ſcultura, che ottima-
„ mente ſapeva. Lavorò armi di diverſi generi, e ſcolpì
„ alcune coſe in marmo, e tutte ad eccellenza. Sino
„ ſul principio del ſecolo preſente ſi vedeva in Fer-
„ rara in uno Appartamento della Palazzina di Mar-
„ fiſa d' Eſte collocata nella Giudecca, e di contro al-
„ la Chieſa di S. Silveſtro, un Camino di finiſſimo
„ marmo bianco lavorato tutto di mano del detto Al-
„ fonſo, nel quale erano migliaia di fiori, e frondi,
„ ſcolpite con nobiltà, e squiſitezza di lavoro. Fu poi
„ levato da Ferrara, e traſportato in Toſcana d' or-
„ dine de' Duchi di Maſſa e Carrara. Delle Artiglie-
„ rie, e particolarmente di uno ſontuoſo pezzo detto
„ *il gran Diavolo*, ne cantò l' Arioſto nel Furioſo:

Il gran Diavol, non quello dell' Inferno,
Ma quel del mio Signor, che va col fuoco
Ch' a Terra, Ciel e Mar ſi fa dar loco.

MARCUS ACTIUS MORETUS
Bononienſis, Saec. XVI.

Quamvis Poetae, praeſertim ſi ſpe praemii, & adulatione tangantur, in laudibus fuſiores eſſe plerumque ſoleant, inque his abundare; tamen ſi Ioannis Baptiſtae Pii docti viri auctoritatem carminibus editam amplectamur, fatendum eſt, Marcum Actium Moretum Bononienſem ſui temporis egregium Gemmarum Opificem fuiſſe; nam ut Chloridem in lapillo effingeret, amice ac ſtudioſe ita hortatus eſt Eleg. XI. Lib. IV.

quam

quam nobis propoſuit Auctor Diſſertationis Glyptographicae.

Pirrheici ſecunde nepos, cui priſca Minerva
Corpora in exiguo fingere dat lapide,
Parcarumque colos parvo exorare lapillo,
Qui mortem aeterna vivere ab arte facis:
Si te fama iuvat, merces ſi perpetis aevi,
Si tua poſt cineres caela vivere cupis:
Chlorida mi viridem caela; tamen aſpice ne dum
In lapidem, illa tuam ſculpat imago animam:
Quam comitant Paphia centum cum matre volucres,
Mellitisque premens morſibus ora vapor.

Floruit Morettus ſedente Iulio II. Pontifice Maximo, initio ſaeculi decimiſexti.

IACOBVS TRECIVS
Mediolanenſis, Sec. XVI.

In ſcribendo gentilitio nomine huius praeſtantiſſimi Lithographi variant inter ſe Scriptores. Vasarius ſcribit Italice *Iacopo da Trezzo*; quaſi ab aliquo pago nomen acceperit; &, ni fallor, eum confundit, ubi etiam memorat *Coſimo da Terzio*, quo in loco typographi incuria mendum inrepſiſſe videtur, quum ſcribendum eſſet *Iacopo da Trezzo*. Franciſcus Victorius Ill. Equeſtris Ordinis S. Stephani P. & M. Commendator duos ita cognominatos recenſet (1), Vaſarianum Elenchum ſecutus, *Coſmam de Trezzo*, & *Iacobum de Trezzo*. De Coſma nihil Mariettus, de Iacobo vero complura notatu digna adfert. Neſcio num Coſma Iacobi Trecii, vel Pater, vel frater, aut filius fuerit, quod aliis inveſtigandum relin-

(1) Diſſert. Glyptogr. Cap. XXV. pag. 100.

relinquo. Abrahamus Gorlaeus in ſua Dactyliotheca (1) eum ita nominat, *Iacobus Treccia*. At in epigraphe, quae in hypobaſi ſcripta eſt operis eius perinſignis, ac maximi, quam dictavit Arias Montanus, de qua mox ſermo, inſculptum legitur: *Opus Iacobi Trecii Mediolanenſis*, quae quidem adpellatio vero longe ſimilior videtur; haud enim credibile eſt in regali opere erratum fuiſſe in vero eius nomine, & cognomine adnotando ad poſterorum memoriam; quam quidem ipſe ſequi malui. Quia vero in his nominibus, quae plerumque geminatis litteris pronuntiantur, altera ſupprimi ſolet, ita crediderim pro TRECCIVS ſcriptum fuiſſe TRECIVS; atque adeo quia Italico ſermone C per Z, & vice verſa efferri ſolet, unde *Treccio* ea tempeſtate *Trezzo*, ut opinor, dici conſuevit. Hinc & in numis maximi moduli ab eo faberrime elaboratis in honorem Philippi II. Hiſpaniarum Regis, atque etiam eius Coniugis Auguſtae, legitur: IACOBVS TREZZA fecit.

Sed antequam huius eximii Artificis in lapidibus pretioſis incidendis, conſtruendisque, praeſtantiam ſpectemus, memorare lubet, eum & in numiſmatibus cudendis perficiendisque laudatiſſimum extitiſſe. Cl. Mariettus unicum, ſed inſigne exemplum adfert, laudatque numiſma, in quo ſcriptum eius nomen cum anno CIↃ.IↃ. LXXVIII. in quo affabre expreſſa Imago Iohannis De Herrera Architecti Philippi II. Hiſpaniarum Regis, qui in magnifico Eſcurialis Aedificio extruendo, Iohanni Baptiſtae de Toledo ſucceſſerat. In his numismatis, quae eum inventorem oſtendebant, eum magis excelluiſſe, quam

(1) Pag. 10. primae edit. quae prodiit anno MDCI.

quam in exprimendis antiquis rarioribus, adnotat idem Mariettus.

Quemadmodum evenire videmus ut orto Sole ad eius immenſam lucem contemplandam omnium gentium oculi rapiantur, vel, ſi eam ferre non poſſunt, vicina editiora loca ab eius ſplendore conluſtrata, atque inluminata ſumma animi voluptate conſpiciunt; ita etiam ubi ſummi viri vel litteris vel artibus praecellentes ingenio ſuo omnia conluſtrant, illud plerumque accidere ſolet, ut non homines tantum, verum etiam Principes & Reges in admirationem rapiantur, ſi optimarum artium ſint cultores, atque aeſtimatores perſpicaciſſimi. Huiusmodi decus nactus eſt, virtute ſua duce, Iacobus Trecius Mediolanenſis, qui in Gemmis ſcalpendis, imaginibusque ſpiranti ore ad viventium exemplum, atque abſolutiſſimam ſimilitudinem exprimendis e pretioſis lapillis, tantam nominis famam tota Europa adeptus fuerat, ut eum Hiſpaniam adciverit Philippus II. Catholicus Rex generoſiſſimus. Hic Trecii mentem manumque omnium admirandorum operum capacem, ac mirifice inſtructam peritamque quum vidiſſet, ſtatuit alterum Orbis miraculum Eſcurialis regium domicilium efficere, quare ei praecepit ut Altare maius in Eccleſia eius Monaſterii dedicandum, magnificentia ſua, & animi magnitudine dignum, parque extrueret, ornata luculenter eius aedicula columnis, baſibus, capitulis, epiſtyliis, omni denique architecturae ornatu, e ſumptuoſis, ac pretioſis lapidibus, ac gemmis, mole atque opificio ſtupendis, & quod perpetuo laudandum eſſet, & quidem ex his lapidibus, quae e pretioſis Hiſpaniae fodinis eruuntur. Genio magnanimo tanti Regis ſatis Trecius fecit, immenſumque opus

mira celeritate, ingenio opificioque excellentiſſimo perfecit, & ſpatio annorum ſeptem, ſtupentibus Hiſpanorum animis, quod raro evenire ſolet, abſolvit (1). Opus probavit Rex, iuſſitque ut haec epigraphe ab Aria Montano compoſita conſpicuo Altaris loco ad perpetuam memoriam, nempe in hypobaſi eius Aediculae incideretur;

JESU CHRISTO
SACERDOTI AC VICTIMAE
PHILIPPUS II. REX D.
OPUS JACOBI TRECII MEDIOLANENSIS
TOTUM HISPANO E LAPIDE

Has laudes, quae Iacobo Trecio tribuendae ſunt, Vaſarius Coſmae Trecio, ſive *de Trezzo*, memoria, ut opinor, lapſus tribuit, qui de hac Ara maxima, deque eius Aedicula (quam nos Itali *Ciborium* dicimus) nihil memorat; ſed narrat Cosmam in incidendis lapidibus, & gratiam, & honores maximos a Philippo II. Hiſpaniarum Rege conſecutum eſſe: Iacobum vero ita mox laudat, ut vix egreſſum e patrio tecto Mediolanenſi ſuſpicari poſſimus. Sed in hac Artificum confuſione eidem Vaſario magno viro parcendum, vel in deſcribendis hiſce operibus eius adiutori menda tribuenda ſunt. Cl. Mariettus in ſuis Cimeliis ſe habere gloriatur imaginem eiusdem Philippi Regis Chalcedonio, egregio exſtanti opere, excalptam, quam eius auctori tribuit Iacobo Trecio, fretus quibusdam coniecturis ſuis. Alteram inſignem gemmam, nempe Saphyrum album adfert in Tab. CXIX. Vol. 1I. ab eodem Trecio inſculptum, in quo protome eiusdem Philippi Hispaniarum

(1) Vide librum ita inſcriptum: *Deſcripcion del Eſcorial por Fr. los Santos, pag.* 27.

niarum Regis, & Caroli Infantis eius filii cum epigraphe in ambitu: PHI. REX. HISP.---CARO. PHIL. FIL. 1566. hiſce barbaris numeris.

Laudat inter alios Auctores percelebrem Treccium Leo Allatius in Animadverſionibus ſuis in Antiquitatum Etruſcarum firagmenta edit. Romae anno MDCXLII. pag. 49. hoc elogio: *Primus Iacobus Treccia, ſi non fallit Antonius Guevara, Gentilitia Stemmata Philippi Hiſpaniarum Regis (Adamante) inſculpſit.* Sed quoniam heic incidit ſermo de Regum, ac procerum Gentilibus Stemmatibus (vulgo *Armi*) ſculptis a Gemmariis Lithographis, haud ab re erit, erudita quaedam de huiusmodi apud veteres uſitata caelatura, eiusque origine ex eodem Allatio adferre, quae, quia liber heic memoratus perrarus eſt, viris doctis Antiquitatis cultoribus haud diſplicere poſſe arbitror.

Auguſtus, inquit Allatius, *apud Suetonium in Diplomatibus libellisque, & epiſtolis ſignandis initio Sphinge uſus eſt; mox imagine Magni Alexandri; noviſſime ſua, Dioſcoridis manu ſculpta; qua ſignare conſequuti quoque Principes perſeverarunt: apud Ciceronem in Catilinam Lentulus ſigillum habuit, in quo erat inſculpta imago Avi ſui: apud Plinium lib. 37. cap. 1. Plutarchum in vita Syllae, Valerium Maximum Cap. 15. lib. 8. Sylla Dictator ſigillum, in quo imago Iugurthae vincti. Maecenas praeterea, referente Plinio, Ranam in ſigno habuit: Pompeius Magnus Leonem Enſiferum inſculptum in gemma, ut ſcribit Plutarchus: Galba, ex Dione, ſignatorium habuit annulum maioribus ſuis familiarem, cuius erat ſculptura, Canis e prora ſe proclinans. In Seleuci annulo anchora affiCta viſebatur, cuius imago in femore paſtoris familiae native adparuit. Tradit Ioſephus Antiq. Iudaic. lib. 12. cap. 5. Darium Aquilae ſigillo draconem unguibus tenentis uſum fuiſſe; Macrianorum*

rum familia Alexandri Magni ; Reges Perſarum Cyri, aliquando Darii ; Epicuro addicti, Epicuri imagines in annulis habebant. Plinius Iunior Quadrigam ſe in ſignum adhibuiſſe ſaepius memorat. Illa etiam antiquiora, David, ut Gregorius Tholoſanus ſcribit lib. 6. de Republica cap. 16. Leonem in annulo inſculptum geſtavit, quem poſtea Reges Iudae ſecuti ſunt. De Annulo ſignatorio Ioſephi, vide Gretſerum de Cruce tom. 1. lib. 4. cap. 8. Servianorum Dardanorumque Regum Inſigne olim fuiſſe caput Apri ſagittam mordicus tenentis, Stephanus Zamoſius refert in Analectis Lapidum Vetuſtorum. Et quamplurima alia.

Sed quid haec ad rem? Imagines illae in annulis, vel ſigillis exculptae, non erant Arma, neque arma a parentibus accepta, quae poſtea ſucceſſoribus haeredibusque traduntur, ſed ex arbitrio utentis, ad varias animi ſententias exprimendas, tantummodo pro eo tempore ſigna uſurpata: idque ex iisdem Hiſtoricis, qui ſimilia referunt, ne deſipere velimus, colligi manifeſto poteſt. Et Georgius Longus libello ſatis erudito de annulis ſignatoriis ex Plinio, Macrobio, Meurſio, aliisque colligit, in Annulis Antiquorum primum nudas litterarum notas, mox in uſu ſculpturam fuiſſe in ipſa materia non in gemmis ; ſed luxu ſuccreſcente obſoletis litteris, gemmas ſculpturas paſſas eſſe : primumque Superiorem Scipionem Africanum in Sardonyche auro incluſa, quod ſola gemmarum ceram non auferret, ſtylum exacuiſſe tradit ; licet hac noſtra aetate, & Achates, & Onyx, & Sarda, & Adamas, in quo primus Iacobus Treccia.

CLEMENS BIRAGUS Mediolanenſis, Saec. XVI.

Eodem tempore, quo Iacobus Trecius Mediolanenſis, de quo diximus, apud Philippum II. Hiſpaniarum Regem pretioſis lapillis ſcalpendis, atque ad aedificiorum ornatum conſtruendis compaginandisque egregiam

nava-

navabat operam, florebat etiam multa virtutis ac praeſtantiae ſuae laude apud eumdem Catholicum Regem Clemens Biragus Mediolanenſis; cui difficilem ac maxime arduam adamantis caelandi artem (1) tanquam inventori famigeratiſſimo tribuit, multorum Scriptorum fretus teſtimonio, ſpectatiſſimus Mariettus. Sed Abraham Gorlaeus hanc gloriam tribuit Iacobo Trecio his verbis, quae minime praetereunda cenſui: (2) *Nec ullum fuit lapidis pretioſi genus, modo aut ſcalpro, aut caelo corrumpi poſſet, quod antiquis illis luxuriae magiſtris intactum ſit relictum. Soli adamanti ob indomitam, ut credebatur, duritiem parcitum; ſed hunc quomodo vitiaret aetas etiam noſtra reperit, primusque huius inventi author celebratur Mediolanenſis quidam Iacobus Treccia, qui Philippi Hiſpaniarum Regis gentilitia inſignia adamanti ſumma arte inſculpſit.* Gorlaei opinionem ſecutus eſt Cl. Philippus Baro de Stoſch (3). Sed pro Clemente Birago huius mirabilis opificii inventore militant ac pugnant Clusius Phyſicus & Botanicus praeſtantiſſimus (4), qui eum Matriti ſe cognoviſſe adfirmat, dum erudite peregrinaretur anno CIↃ. IↃ. LXIV. & Paulus Lomatius eidem coaevus (5), qui de hoc eius invento ſcripſerunt, & fortaſſe nullum dubitandi locum relinquunt, etſi de opificii elegantia non conſtet. Verum expendenda accuratius tempora, & Scriptorum adlata teſtimonia, nempe quo praeſertim anno haec contigerint. Adamanti inſcalpſit Clemens Biragus imaginem Caroli Hi-

 ſpa-

(1) De arte ſcalpendi adamantes, qui adamante domantur ac vincuntur, vide egregiam Diſſert. Glyptogr. Cap. XXVIII.
(2) In Proloquio ad Dactyliothecam ſuam mihi pag. 10. edit. CIↃ. IↃ. CI.
(3) Vide in Praefat. ad Gemmas ant. cael. Scalptor. nom. inſign. pag. 16.
(4) Adfertur Cluſii epiſtola in Hiſtoria Domini de Thou T. XV. pag. 321.
(5) In Libro cui titulus: *Idea del Tempio della Pittura*, pag. 152.

ſpaniarum Regii Infantis, quam hic Princeps veluti pignus amoris ſui mittendam decreverat Annae Archiduciſſae filiae Imperat. Caeſaris Maximiliani II. nuptiali connubio ſibi iungendae; cuius iuſſu idem Artifex adamanti inſcalpſit regia Hiſpanorum Regum ſtemmata gentilitia, quibus idem Regius Infans pro ſphragismate ad obſignandum uteretur. Quanquam tam mirabilis inventi gloriam non denegem Clementi Birago, tamen erit fortaſſe aliquis, qui exiſtimet alterum alteri in his operibus vel conſilio, vel manu opem tuliſſe; quum utrumque patriae & gloriae amor arctiſſimo neceſſitudinis vinculo coniungeret, atque in eadem Aula ſummo in honore ſimul verſarentur, & auguſtum Genium Principum, quibus ſerviebant, ſibi demereri certarent. Pugnandum nunc a me eſſet pro Florentinorum Opificum Gemmariorum gloria, qui & ipſi de primatu certant, ſibique hanc palmam vindicant. Nam indubitatum eſt, adamantem pro nuptiali anulo, quem in Florentinis officinis inſcalpi iuſſit Franciſcus I. traditum ab eo eſſe anno CIƆ.IƆ.LXV. Reginae Ioannae Sponſae ſuae; quia vero multis Inſignibus ſimul iunctis inſculptum eſt, tantum opus non videtur tam brevi temporis ſpatio abſolvi potuiſſe; adeoque ſaltem anno CIƆ.IƆ. LXI. vel LXII. incoeptum fuiſſe; quare vel aequo marte pro utriſque ſtabit victoria, vel palma parvo aliquot menſium ſpatio concludetur, utriſque tribuenda. Haec certamina aliis felicioribus auſpiciis & monumentis proferendis dirimenda relinquimus.

FRANCISCUS TORTORINUS, & IULIANUS TAVERNIUS Mediolanenſes, Saec. XVI.

Ex dictis adparet, quam ferax fuerit ſummorum inge-

geniorum, praeſtantiumque Artificum clara Metropolis Mediolanum. His addendi egregii Gemmarum Scalptores, Sculptoresque multorum vaſculorum e montana cryſtallo, qui ea ferme tempeſtate claruerunt, Franciscus Tortorinus, & Iulianus Tavernius, qui editis operibus aeternitatem nominis ſunt conſequuti. (1)

HANNIBAL FONTANA Mediolanenſis, Saec. XVI.

Praeſtantiſſimarum Artium, praeſertim Picturae & Sculpturae, fontem praecipuum, quin etiam parentem eſſe Graphices ſcientiam, iam apud omnes in comperto eſt, & pluribus inviсtiſſimis argumentis ac rationibus adſtruit, oſtenditque evidenter celeberrimus Georgius Eques Vaſarius in Praefatione laudatiſſima ſui Operis. In Sculptoria arte ut ceteris emineret Hannibal Fontana Mediolanenſis diu multumque adlaboravit, qui aevo ſuo inter praecellentiſſimos Statuarios habitus eſt; de primatu vero & gloria in ſculpendis marmoreis anaglyphis, ac ſimulacris cum Stoldo Laurentio Florentino certavit, ſimulque pulcherrimis operibus ornarunt Eccleſiam recenter exſtructam S. Mariae S. Celſi apud Mediolanenſes laudatiſſimam, apud quos obiit anno CIƆ. IƆ. LXXXVII. aetatis ſuae quadrageſimo ſeptimo, in qua Eccleſia tumulatus eſt. Excelluit etiam in ſignis ex aere fundendis; ſed ſtudia, quibus primum litavit, fuere Achates, Sardae, Smaragdi, Saphyri, aliique pretioſi lapilli, in quibus incidendis quantum in Graphice ſtudii, quantumque laboris & lucubrationum inſumſiſſet, perſpicue oſtendit. In cryſtallinis tabulis incidendis peritiſſimum fuiſſe oſtendit vir egregius Raphael Borghinius Florentinus in ſuo de Pictura

(1) De his conſulendus Petrus Mariettus in laudato ſuo Opere.

ctura & Sculptura limatiſſimo Tractatu, cui titulum fecit *il Riposo*, e quo hoc ipſum elogium proferimus (1). Memorantur inter eius eximia opera Vaſcula duo e cryſtallo montana, quorum altero incidit quatuor anni tempeſtates, figuris dimidiam palmi partem aequantibus, interpoſitis duobus Gorgonum capitibus; in altero vero ovalis formae, Iaſonis hiſtoriam aureum vellus acquirentis expreſſit. Inter alia laudatiſſima opera ab eo cryſtallinis tabulis quadratis inciſa, iure ac merito celebrantur duae arculae: in priore ſex erant thematibus ex Hiſtoriis veteris Teſtamenti deſumtis tabulae. I. Adam & Eva eſu vetiti pomi peccantes, & circa eos multa animalia. II. Noe cum arca. III. Moyſes a Deo legem accipiens cum populo Iſraelitico. IV. Abraham filium immolans. V. David Goliath necans. VI. Transmigratio Hebraeorum e Babylonica ſervitute. At in maximo cryſtallino eiusdem arculae bipalmari operculo ovalis figurae, mundi creationem faberrime inſcalpſit, figuris dimidiam palmi magnitudinem aequantibus. Hanc arculam ſex aureorum millibus ſibi comparavit Guillelmus Elector, Vindelicorum Princeps, huiusmodi elegantiarum aeſtimator & cultor cupidiſſimus. Alteram arculam ornavit duodecim Herculis laboribus, cryſtallinis tabulis in ea inſertis; quae inſignia opera, quam ipſe excelleret ingenio in inventione, quanta ſcientia in diſpoſitione, quanta in caelaturis peritia, & miro magiſterio polleret, perſpicue oſtendunt, atque abunde teſtantur. Ex his intelligi poteſt, quot alia praeclara opera edidiſſet, ſi tam celeri morte, quae magnos homines frequenter rapere ſolet, interceptus non fuiſſet.

CAPUT

(1) Vide Lib. IV. pag. 461. edit. Florent. ann. 1730. veter. edit. num. 565.

CAPUT XV.

De Veneta Glyptographica Schola, qui in ea floruere Gemmarii Veneti Scalptores recenſentur.

VEnetae Scholae Glyptographicae nomine omnes Urbes praeclariſſimas, quae Venetorum Reipublicae ſapientiſſimo iuſtiſſimoque parent imperio, a me comprehenduntur, quae ſummos quovis tempore Artifices pepererunt. Si non alii recenſeri poſſent, niſi *Nicolaus Avantius*, & *Iacobus* eius Frater Veronenſes, *Valerius Bellius* Vicentinus, & *Naſſarii* Veronenſes, & *Alexander Caeſarius*, ut multi credunt, Patavinus; hi ſoli immortales Opifices, qui celeberrimis operibus non ſolum Regum & Principum manus, verum etiam Dactyliothecas, & Muſea inluſtrarunt, ſatis ſuperque ſufficerent, ut Venetum Caelum toto terrarum orbe ampliſſimis laudibus celebraretur. Verum & alii non pauci in hac mea Hiſtoria Glyptographica celebrantur, qui caelandi artes ad exquiſitiorem abſolutioremque praeſtantiam evexere, uti videbimus; quibus & inluſtres Brixienſes, percelebres Opifices, addendi ſunt, quos hi qui ante me ſcripſerunt, ſilentio praeterierunt, vel ignorarunt; nec alii profecto Gemmarii Scalptores deerunt, ſi ad hanc Hiſtoriam paucis abhinc annis auctam, magis magisque ornandam atque locupletandam eruditi homines, de litteris atque egregiis artibus optime meriti, ſedulam operam navare voluerint. Minime dubito, adhuc multos praeclaros Scalptores ſupereſſe nobis ignotos, qui ad vitam ſcriptis revocandi ſunt, quod votis flagrantiſſimis opto, ac percupio.

Illud etiam ad laudem Veneti nominis adnotandum

eſt, adhuc in ipſa florentiſſima Metropoli, bonarum artium domicilio, vivere inluſtres Scalptores, adeoque per tria fere ſaecula Glyptographicas Artes perennare; quod tribuendum eſt ampliſſimis ac nobiliſſimis Viris, qui Maiorum more & exemplis ſapientiam, virtutem, merita maximis ſemper praemiis aluerunt, excitarunt, atque etiam mirifice exornarunt.

VALERIUS BELLIUS Vicetinus, Saec. XVI.

Quemadmodum ferro ferrum acuitur, ita & doctorum hominum, ac praeſtantium Artificum ingenia, ſi aemulationis ignibus ſuccenſi exardeſcant, ardua adgrediuntur, ſtudio, cura, labore mira operantur. Habent enim litterae & artes ſua certamina; nec deſunt de gloria certantibus laudum praemia, palmae, coronae, honores, qui eos toto orbe celeberrimos & immortales conſtituant. Quum in gemmis, praeſertim vero in cryſtallis ſcalpendis, inter ſe certarent duo Artifices, ſcalptorum omnium quotquot fuere ac ſunt famoſiſſimi, Valerius Vicetinus & Ioannes a Caſtro Bononienſi, ad ſummum gloriae & praeſtantiae faſtigium Glyptographicam artem, praeeunte fulgentiſſima cum face aemula virtute, perduxerunt. Obſtupeſcunt cultores harum elegantiarum dum conſpiciunt aliquod opus Valerii Bellii tanta cum elegantia exquiſitoque iudicio abſolutum; multoque magis obſtupeſcerent, ſi innumera opera omnia, quae incredibili patientia, elegantia, facilitate, diligentia, ad exemplum veterum monumentorum perfecit, ante oculos ſuos propoſita contemplarentur. Vasarius eum multis laudibus ornat (1), illud-

(1) Scribit eius Vitam, quam vide in Parte Tertia Vol. I. pag. 285. & ſeqq. qua occaſione primus omnium de Gemmariis Scalptoribus diſſeruit.

ludque unum in eo deſideratum fuiſſe adfirmat, ut quemadmodum natura eum in caelaturis vel minimis, vel maximis incomparabilem effinxerat, ita etiam in Graphice praeſtantiſſimum effeciſſet, quo praeſidio longe antiquos Scalptores ſuperaſſet; quandoquidem eos proxime omnium peritiſſimus vel aemulatus eſt, vel aequavit. Inter ſplendidiora eius opera, primum memoranda eſt Gemma illa eximia, nempe Achates Orientalis exſtanti opificio inſcalptus, in quo Fauſtinam Auguſtam expreſſit, quam protuli ex Dactyliotheca Zanettiana Tab. XXIII. quae quam ſagax eius ingenium, quam mira ars ſcalpendi facilitate felix in eo fuerit, perſpicue oſtendit. Si vero ad eius opera cryſtallis inciſa animum vertamus, profecto inſignis eſt arcula illa cryſtallo inciſis pluribus ſacris hiſtoriis, quae exhibent veneranda Ieſu Criſti Vitae & vivificae Paſſionis Myſteria, quae quum apud me ex archetypis gypſo & aere excepta exſtent, perlubet ea breviter declarare, quum a Vasario generice, non vero peculiari deſcriptione laudentur; quibus exprimendis Valerius aliorum egregiorum Pictorum delineationibus uſus videtur, quum abſolutiſſimo artis magiſterio, ſumma diligentia, & incomparabili elegantia cryſtallina haec emblemata omnia, inverſa caelatura, ut exſtantes adpareant figurae, elaborata ſint. Maiores quadratae ſex tabulae exhibent, primum Chriſti Nativitatem, quem quinque Paſtores cum donis adcedentes adorant; mox Chriſti adparitionem Gentibus, quem Magi venerantur. In epiſtilio aedis, nomen eius ita inſcriptum: Valerius Vicetinus. Salvatoris ſequitur praeſentatio in templo, cuius forma rotunda eſt, & idem Artificis nomen in eo ſcriptum. Mox Chriſti baptiſmus: Adultera ad Chriſtum adducta, qui digito in ter-

terra ſcribit. In proxima templi fronte ſcriptum eiusdem Artificis nomen. In altera Chriſtus ementes & vendentes de templo flagellis armatus eiiciens: in templo Bellii nomen ſcriptum. In minoribus ſex cryſtallinis tabulis, quae ornant quatuor facies arculae circa operculum, haec myſteria ſculpta ſpectantur. Dominica Coena, & lotio pedum; Chriſtus in horto ad Patrem orans; Iudae proditoris facinus; Dominus noſter ad columnam ligatus & flagellatus; deinde ad Pilatum ductus & traditus ad crucifigendum; idem crucifixus; at in maiore cryſtallo, qua operculum in medio ornatur, figura ſex angulis diſpertita, Redemptore de cruce depoſito, ad ſepulcrum proximum delatio cadaveris exhibetur, addita in exergo ſtupendi operis hac epigraphe: Valerius de Belliis Vicetinus Fecit. Hanc hiſtoriam, quae altitudine & latitudine aequat uncias quinque, claudant & coronant quatuor Evangeliſtae, ſedentes, ſculpti cum quatuor hieroglyphicis animalibus. Arcula haec, quam Clemens VII. dono dedit Franciſco I. quum eius Neptis Aurelianenſium Duci nupſit, pro qua Valerio Bellio aureorum ſcutatorum millia duo dedit, in Mediceo Imperiali Theſauro adſervatur una cum pluribus cryſtallinis Vaſculis ab eo exquiſito opificio caelatis. In altero emblemate orbicularis figurae, latitudine aequantis uncias tres, ſculptae Mulieres adeuntes Sepulcrum Domini, quas Angelus adloquitur, & poſt nomen Valerii expreſſus annus MDXXXII.

Exſtat etiam apud me inſcalpti toreumatis e cryſtallo montana ectypum e gypſo, latitudinis unciarum ſex, trium vero cum dimidia altitudinis, in quo Chriſtus Lazarum quatriduanum e ſepulcro ad vitam revocat.

cat. Duodecim figurae mira omnes diſpoſitione caelatae ſunt. In ſiniſtro ſepulcri latere haec epigraphe: Valerius de Bellis Vi. F. In altero cryſtallino toreumate, cuius ectypum ſervo, Delphicum Oraculum conſulunt octo viri, ſedente Scriba ad verba excipienda parato; ad aram adſtat Pythia Sacerdos cum viris. In baſi ſimulacri ſcriptum: Vale. Vi. Fe.

Alterum Valerii eximium toreuma cryſtallo inſcalptum vidi penes Franciſcum Ricoverium Florentinum, qui hiſce deliciis mirifice delectabatur, in quo quinque Venatores equis inſidentes pugnant, & leonem ac tigrim inſectantibus canibus interimere haſtis & contis nituntur. In exergo Valerius Vicetinus nomen ſuum inſcripſit. Nihil dicam de cryſtallina Cruce, quam divino opere, ut ait Vasarius, inſcalpſit iubente CLEMENTE VII. deque altera Cruce cum duobus candelabris operoſiſſimis, quam ſibi fieri iuſſit PAULUS III. Pont. Max. quae a Vasario deſcribuntur, & a Cl. Victorio multis obſervationibus expenduntur (1); innumeraque tacebo alia opera, praeſertim inſigniora Graecorum & Romanorum numiſmata, quae ſuo incredibili ſtudio & miro opificio multiplicavit; neque ab hiſce laboribus abſtinuit etiam in longiore ſenecta; nam annos natus ſeptuaginta ſupra octo obiit anno CIↃ. IↃ. XLVI. relicta filia, quae & ipſa in Glyptographica arte multa elegantiſſime inſcalpſit.

NICOLAUS & IACOBUS AVANTII Veronenſes, Saec. XVI.

Veronam Athenarum aemulam, atque etiam ei parem, minime abſurdum, ſi quis dicat, exiſtimo, quum in-

(1) Diſſert. Glyptograp. Cap. XXV. pag. 78. & 88.

inſtauratis in Italia optimis litteris & artibus, viros in his omni laude praeſtantiſſimos ſe habuiſſe, eosque aliorum beneficio, & patriae gloriae natos ſe protuliſſe, atque etiam nunc proferre gloriari iure ac merito poſſit. Inter primos egregios Gemmarum Scalptores Veronenſes a Vasario recenſetur Nicolaus Avantius, qui in ea inluſtri urbe Scholam aperuit; mox Romam profectus, in qua priſcorum Opificum opera regium theatrum ac ſedem ſibi conſtituiſſe fatendum eſt, in ea dum privatim Gemmas anaglyphico opere, & Sardas, & alios pretioſos lapillos inſculperet, tantam adeptus eſt nominis gloriam, ut eius caelaturae ad varios Principes deferrentur, qui hiſce deliciis magnopere delectabantur. Nemo eſt qui neſciat, quam difficile ſit figuras inſcalpere in lapide Cyaneo, quem vulgus *lapislazzulo* adpellat: in eo tamen Avantius ſculpſit Salvatoris Domini noſtri Nativitatem, compluribus figuris praenobile opus & ſingulare, quod emit Duciſſa Urbini. Illud etiam quod eius auget gloriam, memorandum eſt, ex eius Schola & Galeatii Mondellae prodiiſſe Matthaeum Naſſarium, de quo paullo poſt dicam, qui elegantioris opificii dignitatem valde perfecit & amplificavit. Nicolai Avantii eximium opus, inter rariora cenſendum, adfertur in Dactyliotheca Zanettiana a me obſervationibus inluſtrata Tab. 1I. in qua ſpectanda exhibetur imago Alexandri Magni Macedonum Regis, Achillis ſpecie, pulcherrimis armis induti, ad quem Heroam ipſe maternum genus, Velleio teſte, (1) referebat; qua ſingulari Gemma anaglyptice exſcalpta nil elegantius & nobilius cerni poteſt. Memorat Vasarius Pi-

(1) Hiſt. Lib. I. num. VI.

Pictorem (1) ſua aetate celebrem IACOBUM AVANTIUM, qui, ubi diſſerit de Pictoribus Venetis & Lombardis, eum nunc patria Bononienſem, nunc Mediolanenſem ſcribit; in Indice vero rerum notabilium, Veronenſem adpellat. Eum quoque egregium Gemmarum Scalptorem fuiſſe narrat, & coniungit cum Caſpare & Hieronymo Miſeroniis. De hoc Scalptore, qui vel pater vel frater fuit NICOLAI AVANTII Veronenſis, nihil ſcripſere Auctor Diſſert. Glyptogr. & MARIETTUS. Si tempora, ad quae reſpicit VASARIUS, animadvertamus, eum potius NICOLAI AVANTII patrem & praeceptorem fuiſſe crediderim.

GALEATIUS MONDELLA Veronenſis, Saec. XVI.

De Artium ſplendore & gloria optime meriti cenſendi ſunt non ſolum hi, qui in iisdem ſupra ceteros praecellunt, verum & illi qui in tradendis docendisque magiſteriis ac modis praeſtantes diſcipulos & alumnos educarunt. Utraque laude fulget GALEATIUS MONDELLA Veronenſis, qui, utpote in Graphice peritiſſimus, pretioſos inſcalpſit complures lapillos, & inter diſcentes ſuos habuit Matthaeum Naſſarium, qui eum & Nicolaum Avantium longe ſuperavit. Hi egregii Scalptores Gemmarii, quum in dies ſe proficere in Glyptographice viderent, minime auſi ſunt in Gemmis nomen ſuum inſcribere; quod noſtra tempeſtate tam frequenter factum cernimus, ut qui minus idonei ſunt, & in caelaturae opificiis parum verſati, temere id facere, & ſaepe quidem numero, non erubeſcant. Sunt etiam Scalptores non pauci adeo lucri cupidi, ut vel ſuis

(1) Nelle Vite dei Pittori &c. in Par. II. Vol. I. pag. 518. & 523. ubi ſcribit: *E nell' intaglio Iacopo d'Avanzo Milaneſe, & Gaſpero, e Girolamo Miſuroni*: leggeſi *Miſeroni*.

ſuis operibus, vel antiquioribus nomen Graecorum Caelatorum incidant; in quo ſcribendo plerumque valde errant, & monſtra confingunt, ut alibi oſtendimus. Plurimorum Opificum, qui in ſcalpendis lapillis excelluere Saeculo XVI. & XVII. in meis Cimeliis exſtant ectypa e ſulphure elegantiſſima, olim in Andreiniis, in quibus ſi eorum nomen indicaretur, eorum operum deſcriptionem heic adtexerem; resque eſſet pulcherrima ſcire non tantum eorum nomina, verum etiam quae ex eorum manibus prodierint opera elegantiſſima. Vasarii curis & laboribus vivunt tot eximii Scalptores Gemmarii, quos ipſe laudavit; complures vero nondum nobis noti ſunt, quod de his Scriptores, qui ea aetate vivebant, ſiluere.

Illuſtriſs. Scipio Marchio Maffeius (1) Hieronymum Veronenſem nominat inter laudatiſſimos Gemmarios Lithographos, fratrem praelaudati Galeatii Mondellae, quem nec Auctor Diſſertationis Glyptographicae, nec Petrus Mariettus recenſent.

MATTHAEUS NASSARIUS Veronenſis, Saec. XVI.

Valerio Vicetino, & Ioanni Bernardio a Caſtro Bononienſi coaevus fuit Matthaeus Nassarius, vulgo *del Naſſaro*, Veronenſis, qui cum ipſis recenſendus eſt inter primos, qui artis Glyptographicae fores aperuit, & in ſcalpendis lapillis pretioſis, cryſtalliſque veneres omnes, & qualis quantaque adhibenda eſſet ſolertia, ſtudium, diligentia, ſuorum opificiorum venuſtate & prae-

(1) In Par. III. Cap. VI. *Verona illuſtrata*, pag. 193. ita ſcribit: *Non pertanto nelle raccolte di Ritratti d'uomini illuſtri veggiamo tra quei del buon ſecolo, inſieme co' primi Pittori, e con alquanti eccellenti e dotti Muſici*, Matteo del Naſſaro, Gerolamo, e Galeazzo Mondella, Giacopo Caralio, Niccolò Avanzi, *perchè furono eccellenti Intagliatori di Gemme.*

praeſtantia, ſumma cum laude oſtendit (1). Fuit enim, ut adnotat VASARIUS (2), in Graphice praeſtantiſſimarum artium duce & parente excellentiſſimus, tamque mirabili ingenio praeditus, ut fidibus canere, & Galliarum Regem Franciſcum I. oblectare, eique placere quammaxime potuerit. Praeſtantes Magiſtros Nicolaum Avantium, & Galeatium Mondellam ſuperavit. Inter egregia ab eo inſcalpta opera memoratur a VASARIO Iaſpis viridis, ſanguineis inſperſus guttis, in quo humani generis Reparatorem e cruce depoſitum tanta ſolertia & artis magiſterio inſcalpſit, ut ſanguis e vulneribus Chriſti manans vividus cerneretur; quo opere rariſſimo, laudatiſſimoque, ſoluto ei pretio, potita eſt Iſabella Eſtenſis Princeps. Multis Gemmis admirando opificio exſciſis, adiit Galliarum memoratum Regem Magnanimum Franciſcum I. qui eius virtutem non ſolum laudibus, ſed & praemiis honorificentiſſimis honeſtavit. BENVENUTUS CELLINIUS Florentinus, qui ſolus, ſi gemmis ſcalpendis operam dediſſet, cum eo de gloria primoque honore certare poterat, eum laudat, & in eadem profeſſione ſua praeſtantiſſimum, dum ipſe apud eumdem Regem verſaretur, adpellat (3). Ea tempeſtate conſuetudo illa invaluerat, ut Principes Viri, Optimates, & Proceres nobiliſſimi non ſolum baltheos, & cingulos, & torques, verum & capitis operimenta pretioſiſſimis inſcalptis lapidibus, ac gemmis exſtanti opificio faberrime caelatis, condecorarent. Haec igitur ornamenta plurima Pariſiis perfecit MATTHAEUS, quae

(1) De eo ſcribit Ill. Marchio Scipio Maffeius in Par. III. Cap. VI. pag. 193. *Verona illuſtrata*.
(2) In Par. II. Volum. I. pag. 288. & 289.
(3) In Vita ſua, quam Italice ſcripſit, pag. 200. quamvis erraverit Typographus, qui eum *Meſſer Mattia del Naſaro* adpellat.

plurimi aeſtimabantur. Venerem cum Cupidine exquiſita arte effinxit, cuius ectypum e ſulphure, eximium opus, apud me eſt. Deianiram, ſeu mavis Iolem, Herculeis ſpoliis geſtientem pulcherrimo Chalcedonio, forte fortuna in flumine invento, veluti ſingulare ſuae artis miraculum perbelle aptatis coloribus, opus tanto Rege dignum, perfecit, eidemque Fautori ſuo beneficentiſſimo exhibuit. Primus, ni fallor, inter recentiores aurea ſigna, quae perfecit, lapillis a ſe inciſis ditavit, quibus portatilem ſacram tabulam pro ara Sacelli regii effinxit & ornavit. In patriam reverſum iterum apud ſe adcivit Rex, monetisque ſuis cudendis praefecit, & praemiis regia liberalitate eum ornavit. Alia praeſtantiſſimi huius Artificis opera memorat Vasarius, quem adeat eruditus Lector; eumque meritis laudibus ornat Celeberrimus Scipio Marchio Maffeius (1). Si validis uti poſſem coniecturis, eius opus eſſe crederem inſigniſſimum opus, quod nuper obſervavi in regio Florentino Cimeliarchio, in Gemma Heliotropio ovalis figurae utrinque exſciſa, latitudinis fere unciarum quatuor, in qua divino opere inſcalpta eſt Infantum Bethlemiticorum nex, pluribus admirandis nexibus, ac figuris ornata, & B. Virgo Maria aſello vecta Puerum Ieſum deferens in Aegyptum, comitante Sponſo Ioſepho Sanctiſſimo. Verum deeſt nomen Artificis, dum matres omnes, & parvuli inter furentes milites ululare, fugere, flere, & loqui videntur. Hoc opus facile donatum eſt a Maria Medicea Galliarum Regina.

Alterum omnino certum atque indubitatum immortalis Nassarii opus ex Sardonyche inſigni adfertur a Marietto Tab. CVII. in Vol. II. in quo ſculpta creditur

---

(1) In ſua *Verona illuſtrata*, Par. III. Cap. VI. Col. 193.

ditur Conſtantini Imp. pugna & celeberrima victoria. Nam in volitante vexillo nomen ſuum ita inſculpſit Artifex praeſtantiſſimus: O P. N. S. nimirum *Opus Naſſarii Scalptoris*, ſive *Sculptoris*. Huius praeſtantiae & raritatis opus aerumnoſiſſimum, qualis, quantusque fuerit Nassarius Veronenſis, perſpicue oſtendit. Adfertur etiam ab eodem Cl. Marietto Tab. CXVIII. imago admirabili opificio Achati Chalc. inſcalpta Franciſci I. Chriſtianiſſimi Galliarum Regis, nudo capite, cum thorace & paludamento, a quo inclito Maecenate ad tantum gloriae faſtigium Nassarius evectus eſt.

CLAUDUS, & BRUGIASORZI Veronenſes, & alii Diſcipuli MATTHAEI NASSARII Veronenſis, Saec. XVI.

Solent plerumque praeſtantes Artifices cumulandis pecuniis dediti, vel quieti ſuae & commodis nimium indulgentes, neminem docere, atque inſtituere, ut ſibi conſulant, & curis omnibus vacent: quod quidem ipſi naturae repugnat, & divinis conſiliis, legibus, ac civilibus inſtitutis maxime adverſatur, quae ſcientiam ſine invidia communicandam docent. Maximis laudibus celebrandus eſt Matthaeus Naſſarius Veronenſis, qui exemplo ſuorum Magiſtrorum alios egregiae indolis iuvenes concives ſuos ſcalpendi peritiam docuit, & ſuos alumnos fecit, qui a Vaſario nominantur; inter quos primus cum laude recenſetur quidam Veronenſis Aurifex, qui, quod cruribus laboraret, claudus *il zoppo* adpellabatur. Peritum quoque diſcipulum fecit alterum Veronenſem, fratrem Dominici Brugiasorzi (1), ac praeterea

(1) Vaſarius loco citato pag. 290. ſcribit *Domenico Bruſcia Sorzi*. Lat. *urens mures*. At Auctor Diſſert. Glyptogr. ſcribit pag. 80. Cap. XXV. *Frater Dominici Brugia Sforzi*, ſcribit, neſcio quo auctore.

terea duos eius nepotes, aliosque plures Italos & Gallos homines. Fuit Matthaeus vir liberalis, ingenuus, comis, non divitiarum, ſed gloriae, & famae nominis cupidiſſimus; cuius non ultimà laus eſt placuiſſe magnopere auguſto Genio Franciſci I. Galliarum Regis, quo defunƈto, & ipſe Pariſiis mortuus eſt poſt annum CIↃ. IↃ. XLVII. reliƈtis filiis, qui valde ei diſſimiles fuere.

IOANNES IACOBUS CARALIUS Veronenſis, Sec. XVI.

Romae floruit, operumque ſuorum fama non Italiam tantum, ſed etiam Poloniae ampliſſimum regnum implevit Ioannes Iacobus Caralius Veronenſis. Vasarius de eo non meminit in Vita Valerii Vicentini, in qua ſibi notos Gemmarios Scalptores commendat; ſed alibi multis cum laudibus celebrat, nimirum in Vita Marci Antonii Bononienſis (1) Chalcographi ſua aetate praeſtantiſſimi; in quo imitando, dum viriculo aereis tabulis incideret, omnem adhibuit induſtriam, omnique ingenii & ſolertiae conatu eius peritiam aemulatus eſt Caralius. Vasarius aeneas ab eo complures egregio opificio inciſas tabulas enumerat, quas, ne inſtituti noſtri limites praetergrediamur, praetermittimus. Direpta Urbe, paullo poſt, quum ingenio maxime polleret, & maiora ſuae virtutis & praeſtantiae monumenta relinquere cuperet, totum ſe dedit ſcalpendis Gemmis anaglypho, & diaglypho opere; nec ſolum gemmis, verum etiam cryſtallis, ac tandem in Architeƈtu-

rae

(1) Loco ſuperius memorato. Sed Cl. Scipio Marchio Maffeius eum tantum nominat, & *Iacobum Caralium* adpellat, praetermiſſo priore nomine, nempe *Ioannis*, Veronae Illuſtr. Parte III. col. 193.

rae operibus mirifice excelluit apud Poloniarum Regem, cuius liberalitate honores, & magna praemia conſecutus eſt; tantumque regiis muneribus profecit, ut in Parmenſi ditione ingentem auri ſummam, ut ex ea lucrum in ſenectute, reverſus in patriam, perciperet, conlocaverit. Ampliſſimo elogio ita eum celebrat Vaſarius, ut fatendum ſit, nemini in Gemmis utroque opificio tum exſtanti, tum cavato ſculpendis ſecundum fuiſſe; quem Caralium minor a Marietto ſilentio praeteritum, de quo pauca Cl. Victorius (1) adnotavit.

LUDOVICUS ANICHINIUS Ferrarienſis, Saec. XVI.

Dum hoc aureo ſaeculo in Glyptographica arte in Italia plures excellebant Opifices, ſupra reliquos eminuit Ludovicus Anichinius (2) patria Ferrarienſis, qui Venetiis vixit, atque in auguſta Urbe, ſapientiae, optimarumque artium domicilio, praeclara edidit ſuae artis & ſcientiae exempla circa annum CIↃ. IↃ. XL. quem ſuis laudibus ad caelum evexit Petrus Arretinus (3) & Georgius Vasarius (4), qui eum facile cognovit, atque eius opera contemplatus in lapillis mira ſubtilitate caelaturae, & ingenii ſolertia minimis inſculpendis adeo excelluiſſe adfirmat, ut omnium mentes in admirationem & laudes rapuerit. Mariettus adnotat eum & in cudendis illuſtrium Virorum numismatis praeſtantiſſimum fuiſſe, nullo adlato huiusmodi eius artificii auctore, vel teſte. De his enim ſilet Va-

(1) Diſſert. Glyptogr. Cap. XXV. pag. 80. locum tamen & elogium Vaſarii non indicavit.
(2) Perperam ab aliis ſcriptum legitur *Nichinius* pro *Anichinius*.
(3) Vide eiusdem Petri Arretini Epiſtol. Tom. IV. pag. 181.
(4) Vol. I. Par. III. pag. 291.

SARIUS, gemmas tantum minimis figuris ab eo exquiſito artificio inſcalptas memorans; neque Vir Cl. RODULPHINUS VENUTUS memorat Pontificia Numiſmata ab eo perfecta; etſi non ita facile negari poſſit, ANICHINIUM, qui miro artificio Gemmas perfecit, & Numiſmata perficere non potuiſſe; nam & alios Gemmarios utraque laude celebres ea tempeſtate & Nummographos fuiſſe ex hac Hiſtoria perſpicue compertum eſt. Nec VASARIUS, nec MARIETTUS, nec alii, qui poſt eum ſcripſere, gemmas pretioſiores ab ANICHINIO inciſas enumerant; neque e qua Schola prodierit, quove tempore vixerit, declarant. Sed quum PETRI ARRETINI laudes promeruerit, eidem coaevum fuiſſe dubio procul eſt, atque eo tempore tunc maxime floruiſſe, quo ſcripta eſt ab eo epiſtola ſuperius memorata, quae mihi ad manum non eſt; neque, ut arbitror, a veritate aberravero, ſi coniiciam, regnantibus Clemente VII. P. M. & Carolo V. Caeſare.

Inter alios Gemmarum Scalptores aevo ſuo Romae celebres, quos commemorat CAMILLUS LEONARDUS Piſaurenſis in ſuo *Speculo Lapidum* (1), laudat FRANCISCUM NICHINUM Ferrarienſem, qui, ut obſervat Auctor Diſſertationis Glyptograhicae (2), vel frater eſt Ludovici Anichinii iam laudati, vel fortaſſe idem ipſe, perperam a LEONARDO nominatus, de quo alii viderint.

ALEXANDER CAESARIUS, ut fama fert, Patavinus, Saec. XVI.

Quemadmodum Graecia antiqua Pyrgotele ſummo Scal-

(1) Venet. Edit. anno MDXVI. & iterum Pariſiis MDCX. Opus vero, Sacrae Congregationis ab Indice nuncupatae Decreto, iure, meritoque damnatum.
(2) Cap. XXV. pag. 81.

Scalptoriae artis magiſtro ſuperbiit; ita & Italia Alexandro Caesario, ſive de Caesaribus, veluti Pyrgotele altero, qui veterum praeſtantium Scalptorum gloriam, ſi non aequavit, certe artis ingenio & conatu admirabili aemulatus eſt, operumque fama nominis immortalitatem ſibi peperit multis laudibus celebrandam. Ut enim Phocionis Athenienſis imaginem anaglypho opere Sardonychi inſculpſit Pyrgoteles, eidem ſummo viro coaevus, quae in Stoſchiano egregio Opere adfertur Tab. LVI. in qua & nomen ſuum inſcripſit; ita & Alexander ad eius exemplum Achati Sardonychi adſimili opere eamdem imaginem exſculpſit; eo tamen diſcrimine, ut Pyrgoteles caput Phocionis ad dexteram Gemmae partem expreſſerit, pallio tecto ſiniſtro humero; Alexander vero collo tenus ſine pectore effinxerit, ad laevam gemmae partem verſo eius capite, opificio plane manſuetiore, ac molliore, ſed dignitatis & gravitatis pleno. Vasarius poſtquam plurimos Gemmarios Opifices laudavit, ut ad Alexardrum venit, meritorum, eorumque operum iudex peritiſſimus, eum reliquos omnes praetergreſſum adfirmat elegantia operum, praeſtantia, diligentia, ac venuſtate abſolutiſſima, omnemque artium encyclopaediam, ut ita dicam, exquiſitiſſime eum calluiſſe memorat. Adcedit Michaelis Angeli Bonarrotii oraculum, qui dum contemplaretur numiſmata ab Alexandro mira arte abſoluta, ac praeſertim illud in honorem Paulli III. P. M. cuius effigies viva videtur, poſtica vero exhibet Alexandrum Magnum pedibus ſummi Sacerdotis Ieroſolymitani provolutum, eumque adorantem, exclamaſſe ait Vasarius (1), poſtremam veniſſe artis horam, videlicet non plus ultra,

(1) Primi Vol. Par. iiI. pag. 291. Flor. Edit.

ultra, quum ipſe Alexander ad ſupremos elegantiae & perfectionis terminos perveniſſet. Numiſma deſcribitur & adfertur a Cel. Bonannio S. I. (1), a Clariſs. Rodulphino Venuto illuſtratur Num. XXXII. pag. 85. & qua occaſione ſit cuſum adnotatur. Interdum Graecorum Artificum more nomen ſuum ita inſcripſit: ΑΛΕΧΑΝΔΡΟΣ. ΕΠΟΙΕΙ. Sed quod ad Hiſtoriam noſtram pertinet, tanta Alexander Caesarius polluit arte, iudicio, praeſtantia in Gemmis ſive diaglyphico, ſive anaglyphico opere ſcalpendis, ut cognomento *Magiſter Graecus* ab omnibus adpellatus fuerit. Quo vero auctore Mariettus proferat, eum in Graecia natum fuiſſe, mente non adſequor, atque idcirco ait cognominatum Magiſtrum Graecum. Verum, quae Italis ingeniis debetur laus, minime deneganda eſt; nam eum fuiſse *Alexandrum Baſſianum Patavinum* tradunt Viri Cl. Molinetius (2), & Venutus loco citato. Cognomentum *de Caeſaribus* accepiſſe autumo fortaſſis ab illuſtri familia de Caeſaribus, cuius auſpiciis & liberalitate his artibus a teneris unguiculis operam dedit, atque in his valde praecelluit. Complures Gemmas ab eo inſcalptas, ſculptasque exſtanti opere laudat Vasarius, inter quas hae potiſſimum primas tenebant, in quarum altera ſculptus leo cum puero, in altera vero femina nuda; in Sarda inciſum caput Henrici II. Regis Chriſtianiſſimi, quam imaginem iubente Cardinali Farneſio abſolverat (3); quod vero artis miraculum cenſebatur, erat Phocionis Athenienſis caput Achati Sardonychi, ut diximus,

(1) Numiſm. Pontif. Rom. num. 33. pag. 199.
(2) In Praefat. ad Hiſtor. Pontificum Rom. per Numiſmata.
(3) Mariettus memorat alteram Sardam, ſed exſtanti opere ſcalptam cum eadem imagine Henrici II. Chriſtianiſs. Regis, in qua etiam inſcalptum litteris graecis Alexandri nomen, quod opus ait ſervatum in Cimeliis Croatianis.

mus, exſcalptum; quo opere nobiliſſimo ſuperbit Dactyliotheca Antonii Mariae Zanettii Veneti V.C. quod a me deſcriptum vide Tab. iiI. pag. 5. (1)

Praeclara alia non pauca de hoc praeſtantiſſimo Artifice adnotantur a Cl. VENUTO (2), quae quum praetermiſſa a VASARIO, ignota fuerint praelaudato MARIETTO, valde gratum, ut opinor, eruditis erit, ſi adferantur: “ Ad hanc ſpectat aetatem *Alexander Caeſari*,
„ cognomento *Graecus*, inter optimos quosque Cuſores
„ Scalptoresque merito numerandus; quum, Vaſario
„ iudice, vel ea quae artis minima ſunt, ſumma dili-
„ gentia perfecerit. Excudit numismata, formas ſigna-
„ vit, lapillos incidit. Auctorem hunc indicat ac pro-
„ bat numisma illud Paulli III. cuius anterior pars
„ Paullum exhibet, ac deſignat epigraphe: PAVLVS
„ III. PONT. MAX. poſterior vero Templum, Sacer-
„ dotem, Magnumque Alexandrum flexis genibus, lit-
„ teris appoſitis: ΑΛΕΧΑΝΔΡΟΣ. ΕΠΟΙΕΙ. Nec in numis-
„ matum dumtaxat, ſed etiam in nummorum cuden-
„ dorum uſum formas effinxit; quippe Monetariae Of-
„ ficinae diu curam geſſit in Urbe. Praecipua vero,
„ ac admiratione plane digna eſt Alexandri ſolertia in
„ lapillis incidendis, ac dexteritas ſumma. Lapillos vo-
„ camus minutiores quosdam ac pretioſos lapides, quos
„ a coloris diverſitate, & imaginum ſtructura diſſimi-
„ li, peculiari nomine, vernaculo ſermone appellamus.
„ Si enim color ſubobſcurus (*rubrus*) ſit, & imago la-
„ pidi inciſa, Corniolam (*Corniola*) nominamus; ſin
„ autem & alius ſit color, & figura promineat, bar-

(1) Gemmae antiquae Antonii Mariae Zanettii Hier. F. Ant. Franc. Gorius Notis Latinis illuſtravit Venetiis MDCCL. in fol.

(2) In Praefat. pag. XXI. ad Numismata Romanor. Pontificum praeſtantiora Rom. edit. MDCCXLIV. in 4.

„ baro nomine Cameum dicimus, Italice *Cameo*. Utri-
„ que lapidi ſculpendo Alexander incubuit, & uſque
„ adeo excelluit, ut prodigii ſimile videatur lapillus
„ (*Cameo*), in quo caput eminet Phocionis Athenien-
„ ſis. Pari elegantia, inſtante Cardinali Farneſio, ca-
„ put Henrici Galliae Regis corniolae, quae Iulii Ro-
„ mani magnitudinem aequat, inſculpſit. Ad eius ma-
„ giſterii nobilitatem accedit gemina effigies, altera
„ Petri Aloyſii Caſtrenſis Ducis, altera Cardinalis Far-
„ neſii; quorum poſtrema caput habet aureum, a-
„ ream vero ex argento. "

IOANNES CAVINIUS Patavinus, Saec. XVI.

Ferunt Ioannem Cavinium, vulgo nuncupatum il *Padovanino*, quum in Graphice magnopere excelleret, primum inſcalpendis Gemmis operam dediſſe; ſed laborum ſuorum diuturnitate pertaeſus, cudendis numismatis totus poſtea incubuit, quae omnium aetatis ſuae Artificum praeſtantiſſima habentur, & multo ſtudio conquiruntur. Ioannes Baptiſta Paſqualius Venetus, Typographus laudatiſſimus, haec quae a docto Viro accepit, mecum communicavit, quae nunc primum pervulgantur. " Ioannes Cavinius Patavinus aurea, argen-
„ tea, aereaque cudit Numismata omnium peritiſſimus
„ ſaeculo decimo ſexto. Clariſſimorum Virorum Ima-
„ gines affabre expreſsit, Caeſarum rariora numismata
„ imitatus eſt, ac reſtituit antiquis adeo ſimilia, ut
„ vix, niſi a peritiſſimis, diſtingui poſſint, ac ſuſpe-
„ cta haberi nitorem propter & elegantiam. Amiciſſi-
„ mus fuit Alexandri Baſſiani viri eruditiſsimi, bona-
„ rumque artium patroni. Eo praecipue curante duo-
„ decim Caeſarum imagines ſuis numismatibus recudit,

ſui-

„ ſuique amoris ergo in elegantiſſimo numismate Baſ-
„ ſiani & propriam imaginem poſteritati mandavit .
„ Obiit Patavii anno MDLXX. Non. Septembr. Se-
„ pultus eſt in Eccleſia S. Ioannis in Viridario. Lapidi
„ hoc inſcriptum Epitaphium.

IOAN. CAVINIO
VIRO INTEGERRIMO PATRI DE SE OPT. MERIT.
QUI ANTIQUORUM OPERA MAX. IUDICIO COLUIT
ET PRISCORUM PRAESERTIM CAESARUM
MULTORUMQUE AETATIS SUAE VIRORUM
CLARISS. IMAGINES CUDENDO EXPRESSIT
CAMILLUS FIL. IV. CON. OB SUAM IN EUM
PIETATEM SIBIQUE AC SUIS OMNIBUS P. C.

In Muſeo Clar. Comitis de Lazara, quod in Theſaurum Chriſtianiſſimi Galliarum Regis migravit, ſervabantur formae Cavinianae ad cudenda numiſmata; quas Rex dono dedit Patribus S. Geneviefae. Ab ipſis editum eſt Volumen, in quo eadem numiſmata cum antica & poſtica parte delineata repraeſentantur. Exſtant in variis Muſeis numiſmata maximae formae & magnitudinis, quae plurima ſunt, & aliis enumeranda ac deſcribenda relinquo.

ANDREAS RICCIUS, ſive CRISPUS, Patavinus.

Multa cum laude memorandus eſt ANDREAS RICCIUS, ſeu CRISPUS, a capitis criſpa coma ita dictus, Patavinus aeris fuſor, qui etiam Caelator excellens fuit, ac Statuarius.

IO.

IO. ANTONIUS CARAFFA, PAULUS ZOPPIUS, & SERAPHINUS, Brixienſes, Saec. XV. & XVI.

Dum haec ſcriberem, forte fortuna incidit in manus meas liber ſingularis Octavii Roſſii Brixiani, cuius titulus: *Elogi Hiſtorici di Breſciani Illuſtri Teatro ec.* (1) in quo in fine laudantur Pictores, Sculptores, & Caelatores egregii, qui in ea celeberrima Urbe floruerunt; quae nunc plena operibus, ſcriptis, aedificiis ſacris munificentiſſimi, ac ſapientiſſimi S. R. E. Cardinalis Bibliothecarii Angeli Mariae Quirini inter Italicas Urbes praeclariſſima eſt, toto orbe celeberrima, ac nemini ſecunda. Inter eximios Opifices, qui Gemmariis adcenſeri poſſunt, hi potiſſimum eminent, Ioannes Antonius Caraffa, Seraphinus, & Paulus Zoppius. De ſingulis ea quae ad nos pertinent nunc adnotanda. Ioannes Antonius Caraffa (2) primus in ea urbe circa anum CIƆ. CCCC. LXX. cryſtallinorum Vaſculorum fabricandorum auctor fuit, quae tam egregio opificio perfecit, ut a Venetorum Republica adcitus, ſtipendia in eo praeclariſſimo ſcientiarum & artium domicilio meruerit. Siquidem cryſtallina eius opera auri ſumma tanti vendebantur, quanti pendebant. Nihil enim rarum erat vel ex gemmis, vel ex floribus a natura productum, quod ipſe pereleganter non imitaretur, & accurate anaglyphico opere in vaſculis non effingeret. Flagitantibus Nobilibus Avogadris vas magnum e cryſtallo exſtruxit, in quo exſtanti opere ſculpſit complures Nymphas in aquis fluminis inter ſe conludentes ſub arborum umbris. Ferunt eius in Vaſculis vitreis & cryſtallinis caelandis tan-

(1) Italice ſcriptus eſt, Brixiae editus in quarta forma anno MDCXX. Vide pag. 502.
(2) Vide ibidem pag. 514.

tantam fuiſſe praeſtantiam, ut veneno eum exſtinctum in ipſo iuventae flore ſuſpicio oborta ſit.

Aureo ſaeculo, nempe circa annum CIↃ. IↃ. XXX. in minimis figuris pingendis, praeſertim in libris exquiſitiſſimis picturis ornandis celebris fuit Paulus Zoppius (1). Hic in cryſtallino praegrandi lebete pinxit Brixienſem depopulationem a Gallis irruentibus acceptam, in qua ad vivum picta ora Domini de Fois, & aliorum Ducum, hominumque in eo facinore inluſtrium. In hoc admirando opere abſolvendo duobus annis ſtudio & ingenio inſudavit; quod cum in itinere ſecum duceret, ut Magnificentiſſimo Venetorum Duci Gritto dono offerret & dedicaret, fractum eſt; quapropter maximo dolore perculſus apud Deſentianum repente interiit.

Initio eiuſdem aurei Saeculi XVI. in omnibus ſculpturis & caelaturis mirabile quoque fuiſſe Seraphini Brixienſis ingenium praelaudatus Roſſius ſcribit (2); quapropter & in Gemmis caelandis non minimam laudem conſecutum arbitramur. Nam opera e chalybe ornabat aureis & argenteis ornamentis, figuris, emblematis, quae inſtar gemmarum inſerta maximi pretii habebantur. Caroli V. Caeſaris arma operoſiſſima fecit, galeam, thoracem, brachialia, tibialia: Franciſco I. Galliarum Regi obtulit gladium triumphalem, vulgo *Stocco*, mira arte a ſe fabricatum, & inſitis aureis & argenteis emblematis adeo ornatum, ac perelegans, ut ab eo aureum torquem & inſignia Equeſtris Ordinis pro meritis acceperit. Senecta oppreſſus in patria ſua ſemper cum laude victurus obiit.

Xxx IO-

(1) Vide ibidem pag. 508.
(2) Vide ibidem pag. 509.

IOANNES MARIA FABRIS Venetus, Saec. XVIII.

Dum hanc Hiſtoriam Glyptographicam ſcriberem, rogavi praelaudatum Ioanem Baptiſtam Paſqualium, ut praeſtantes hac aetate Gemmarios Scalptores, qui apud Venetos florent, mihi enumeraret; a quo & haec monumenta ad egregium Ioannem Mariam Fabris pertinentia accepi, quae operae pretium me facturum duxi, ſi ipſis verbis vernaculo ſermone ad me ſcriptis laudarem: " Inciſore di Gemme in Venezia evvi Giammaria Fabris Veneto, ſcolare nel Diſegno delli „ Sigg.ri Giambatiſta Dancin, e Giuſeppe Camerata „ Pittori Veneziani: poſcia paſsò egli nella pubblica „ Accademia ſotto la direzione del Sig. Giambatiſta „ Piazzetta celebre Pittore. Appreſe il modo ſolamen„ te d' incidere nella Città di Vienna dal Sig. Giaco„ mo Valder di Trasburgo, e da altro vecchio Ale„ manno, ſtipendiato dall' Imperatore Giuſeppe. Ritor„ nato poi di freſca età alla ſua patria, cominciò e „ proſeguì da ſe medeſimo a intagliar gioie, e ſcol„ pire Cammei. Alcune delle opere più ſingolari di „ queſto valente Inciſore ſon paſſate in alcune Datti„ lioteche e Muſei; altre a Soggetti, dai quali non „ gli è permeſſo di farle paleſi. Si ſa di alcune po„ che, tra le quali un Dioniſio inciſo in Corniola per „ S. E. il Sig. Conte di Sculemburgh, fu Mareſciallo „ della Sereniſſima Repubblica di Venezia; altra ſi„ milmente per il N. H. Signor Conte Giovanni An„ gheran Patrizio Veneto, teſta di Giulia di Tito; „ altra, cioè Pallade, in Corniola per il N. H. Sig. An„ drea Barbaro Patrizio Veneto; altra, Mercurio alato, „ in Topazio Paieſco per il Sargente Generale Straticò;

altra

„ altra in Corniola, teſta di Cibele turrita, per il Sig. „ Gregorio Lavizari, Nobile di Como, e Cittadino „ Veneto; altra in Corniola, di un Aleſſandro cornuto, „ a imitazione più dell'altre dell'antico, per il Sig. „ Giovanni Loris Mercante Veneto; un Cicerone in „ Sardonica macchiata a faſce, per il Sig. Franceſco „ Lazzarò Cittadino Veneto. Tra i Cammei più bel- „ li del medeſimo, ſi accenna una Teſta cognita di un „ Giovine con capelli ſparſi pel N. H. Sig. Bortolo „ Vitturi: altro con Ottone Imperatore ſenza corona „ in capo, che eſiſte in Venezia nelle mani d'un Mi- „ niſtro eſtero: altro d'una Matidia, ch'è nelle mani „ d'un Veneto Patrizio. Ne ha fatti altri per com- „ miſſione di alcuni Viaggiatori, e particolarmente per „ il Sig. Antonio Gallo di Bologna. "

IACOBUS GASPARINIUS Venetus, Saec. XVIII.

Percelebre eſt nomen, totaque Europa laudatum Iacobi Gasparinii Veneti, qui in cryſtallinis operibus incidendis ſculpendiſque praeſtantioribus palmam praeripuit. De eo haec ad me ſcripſit memoratus Paſqualius. " Inciſore più celebre di criſtalli è Giacomo Ga- „ ſparini Veneto. Imparò egli il diſegno di figure „ dal Sig. Piazzetta, e di ornati dal Sig. Carpoforo „ Stuccatore. Tra le opere più particolari e pregiabi- „ li di queſto Autore, ſi annovera il Ritratto della „ Imperatrice Regina d'Ungheria e di Boemia, che „ fu mandato a Vienna: alcune ſottocoppe, tondi, e „ tutto il fornimento da tavola, con figure inciſe, „ armi, blaſoni, ornati di perfetto diſegno per il Prin- „ cipe Odeſcalchi Romano, d'immenſo valore. Altri „ bicchieri, belliconi, e coperchi, e tazze inciſe con

figu-

„ figure, ornati, ed iſcrizioni per il Principe Statol-
„ der d' Ollanda, di ſommo valore: altri ſimili con
„ geroglifici, figure, mari, e paeſi per commiſſione
„ avuta di Londra; altri ſimili per alcuni Cavalieri
„ eſteri, e Principi capitati a Venezia; come pure per
„ alcuni Patrizj Veneti; ed ha parimente ſomma abi-
„ lità in incidere ſpecchj, e molti di queſti ne ha
„ inciſi. "

LAURENTIUS MASINIUS Venetus, Saec. XVIII.

In imitandis antiquorum Scalptorum inſignioribus exemplis multam obtinet hac aetate laudem Laurentius Masinius, qui & Romae & Florentiae diu moratus eſt; verum dum haec ſcribo, Venetias reverſus, Gemmis ſcalpendis adſiduo labore incumbit. Non paucas gemmas ab eo ſcalptas vidi Florentiae penes egregium Aurificem Anularium Liborium Caglierum, qui eas mihi oſtendit. Si in ſuis caelaturis diutius ſtudio immorari vellet, maiora praeſtare poſſet; ſed quia cum paupertate eius peritia luctatur, celerrime opera ſua conficit; invenitque rotam omnium maximam, qua quidquid alii faciunt integra die, ipſe unica tantum hora abſolvit; hinc eſt quod Gemmas a ſe inſcalptas exiguo pretio vendit, & ita vivit ingenio, quo abſolutiora & praeſtantiora praeſtare poteſt, ſi quis liberalius cum eo agat.

CAPUT

CAPUT XVI.

De Gallica Schola Glyptographica, eius clari Scalptores Gemmarii memorantur.

IN Gallico Orbe ac Coelo ſemper multis laudibus, ubique etiam gentium, praedicabitur non ſolum Magnus, ſed etiam Maximus Rex FRANCISCUS I. Chriſtianiſſimus, qui tum liberalia ſtudia, tum artes revocavit, reſtituitque, & ſapientia ac liberalitate ſua fovit, auxit, atque in florentiſſimo, opulentiſſimoque Regno ſuo quammaxime amplificavit. Plena ſunt eius laudibus egregiorum Scriptorum volumina, qui eum Maecenatem, & Fautorem inclytum magnanimumque celebrant Litteratorum omnium, & Poetarum; inter quos eius delicium eminet noſter Aloyſius Alamannius Patricius Florentinus, inter Pictores Leonardus Vincius, inter Aurifices & Gemmarios Benvenutus Cellinius, & Anichinius, aliique ex noſtris, & hi etiam ſummi Glyptographici Artifices, qui nunc a me recenſentur. Incomparabilis hic Rex mentis altitudine, perſpicaci ſolertia, ſapientiaque, quum antiquis, & recentioribus praeſtantium Opificum ingeniis, & exquiſitioribus operibus ſummopere delectaretur, & optima quaeque recte pernoſceret, aeſtimaretque, brevi temporis ſpatio regiam Aulam ſuam monumentis hiſce aeternae ſuae gloriae, ſapientiae, & eruditionis implevit, & in omnibus ſummis Galliarum Principibus valde excitavit; adeo ut hodie florentiſſimum Regnum ad ſummae gloriae apicem evectum admiremur: cuius gloriae Fundator omnium maximus, omni aevo memorandus, ſummisque praeconiis celebrandus eſt LUDOVICUS XIV. Rex

Chriſtianiſſimus, qui artes omnes, & ſtudia abſolutiſſimas reddidit favore regiae ſuae magnificentiae, & incredibilis liberalitatis, qua in omnium ore eſt, vivit, vivetque ſemper, nullis omnino, licet maximis, laudibus aequandus. Harum omnium laudum aemulus nunc feliciter regnat, vigilatque Rex Invictiſſimus, ac Potentiſſimus LUDOVICUS XV. quo auſpice, favente, ac praeſidia omnia ad augendum amplificandumque praeclararum artium, & litterarum decus ſuppeditante, inſignes florent Gemmarii Opifices, quorum nomina, & eximia opera, quae mihi innotuere, nunc recenſentur. Ea ſemper fuit Gallici Orbis laus, ut ingenia maxima tum in liberalibus diſciplinis, tum in praeſtantioribus artibus ſemper floruerint; quod etiam tribuendum illis Regiis Academiis, in quibus viri longe doctiſſimi, & probatiſſimi, ſpe praemiorum quae regia liberalitate adſidue dantur, ad omnia praeſtanda, quae aeternitate digna ſunt, excitantur, & cumulatiſſime recreantur.

COLDOREUS Gallus, Saec. XVII.

Floruit eximius hic Scalptor Gemmarius ſub Ludovico XIII. & Henrico IV. Chriſtianiſſimis Regibus, cuius imaginem opere tum anaglyphico, tum diaglyphico exquiſitiſſime elaboravit, inſigni artis nobilitate ac magiſterio. Credibile eſt integras quoque figuras eodem opificio, &, ut ſolebat, delicatiore caelatura, expreſſiſſe, quae vel non exſtant, vel ignorantur. Profecto in vultibus exhibendis eum nemini ſecundum fuiſſe teſtatur Mariettus. Fama eſt eum ab Eliſabeth Regina in Britanniam adcitum, cuius imaginem exſtanti opere admirando, quod in Crozatianis Cimeliis ſpecta-

ctatum eſt, in Achate Onyche ſculpſit ; quapropter a Britannis magno in pretio eius ſcalpti lapilli habiti ſunt, & certatim conquiſiti.

Hunc ſuſpicatur Mariettus ipſum eſſe Iulianum de Fontenay, cognomento ab omnibus, reiecto proprio nomine, *Coldorè* adpellatum, qui magno in honore fuit apud Henricum IV. Galliarum Regem, cui munus ſcalpendi Gemmas ſuas (1), & in regio Palatio manſionem dedit, eumque inter domeſticos Cubicularios ſuos adlegit, & tamquam praeceptorem peritiſſimum ſuorum Scalptorum Gemmariorum officinis in Muſeo ſuo praefecit; cuius ſuſpicionis ſuae non paucas rationes, & quidem non leves, adfert; quem adeat Lector.

N. REY Gallus, Saec. XVIII.

Ineunte ſaeculo XVIII. Romae anularibus gemmis ſcalpendis dediſſe operam Rey Gallum, narrat Auctor Diſſertationis Glyptographicae (2), qui numiſma eximii operis ab eo aere coronario fuſum cum imagine Emmanuelis Theodoſii Cardinalis Bullionii adfert, argento tenuiſſimo ita bracteatum, totumque viriculo ſumma diligentia perpolitum, ut conſpicientibus omnino cuſum videatur. Ex gemmis praecipua cum laude ab eo deſcribitur Smaragdus, in quo imaginem D. Caroli Albanii Clementis XI. Fratris filii egregio labore artisque nobilitate inſculpſit. Parem laudem adeptus eſt inſcalpta ſignatoria gemma inſigniis gentilitiis Marchio-

(1) Laudatur in patentibus Litteris, in quibus data a Rege Chriſtianiſſimo Privilegia Artificibus recenſentur, datis ad diem XXII. Decembr. an. MDCVIII.
(2) Cap. XXV. pag. 90. 91. & 92.

chionis Caſtri Sancti Viti, Hieronymi Theoduli Patricii Romani diſtincta & decorata.

FRANCISCUS IULIANUS BARRIER Gallus, Saec. XVIII.

Natura ipſa avida laudis & gloriae ſibi mirum Barrier ingenium effinxit, qui invito patre, a quo Aurariae arti ſuae, & encauſticae picturae deſtinabatur, ſui ipſius praeceptor adeo in Gemmis ſcalpendis utroque opificio excelluit, ut regius Gemmarius Opifex factus nominis immortalitatem feliciter ſit adſecutus. Sculpta ab eo ſpectantur complura capita, figurae, animalia, necnon illuſtrium Virorum imagines, inter quas illae probatiſſimae habentur Marchionis Rangonii pro Sereniſſimo Mutinae Duce ad Regem Chriſtianiſſimum Oratoris, & Domini de Fontenelle. Obitum ſuum IV. Eidus Maias anno CIƆ.IƆ.CC. XLVI. aetatis ſuae LXVI. multis laudibus honeſtavit.

IACOBUS GUAY Marſilienſis, Saec. XVIII.

Pariſiis celebre eſt nomen Regii Scalptoris Iacobi Guay, qui nunc vivit, floretque, Opificum Gemmariorum decus & ornamentum. Graphices praeceptis ab eximio Pictore Boucher inſtructus, relictis Aurariae artibus, & patrio Marſilienſi ſolo, Glyptographico tantum Pariſiis magiſterio incubuit. Quum inſignem Gemmarum Crozatianam Syllogen vidiſſet, ſumma diſcendi proficiendique cupiditate incenſus Italiam perluſtravit, Florentiae vero anno CIƆ.IƆ.CC.XLII. diu moratus, Gemmarum Theſaurum ſedulo contemplatus eſt, ac praeſtantiora tum antiquorum, tum neotericorum Artificum opera accuratiſſime expendit. Mox Ro-

mam

mam petiit, ubi ſede iuſſu Regis Chriſtianiſſimi in Palatio Accademiae accepta, ita tempus omne diſtribuit, ut & gemmis incidendis, & Muſeorum tota Urbe rarioribus monumentis perluſtrandis operam daret. Singula artis miracula, quae conſpexerat, adſidua meditatione recogitans infixa animo conſervabat; quapropter antiqua capita & protomas, inter quas Antinoi caput Sardae, alterum eiusdem Antinoi ſignum artis miraculum, egregio opere inſcalpſit, in imitandis antiquis Graecis Opificibus feliciſſimus. Pariſios redux ſe in Glyptographicis opificiis magis magiſque acuit ac perfecit. In imaginibus ſculpendis nulli ſecundus, effigiem vivo ore ac pene voce D. de Crebillon expreſſit; mox puerulos & feminas, & alia multa opera elaborata abſolvit, quae, ut brevitati conſulam, praetermitto. In effigie D. Marchioniſſae de Pompadur ſummo atque incredibili ſtudio, auxiliante Venere ipſa cum Gratiis, exſtanti opere ſingulari Gemmae exſculpſit; ſed, quod aliqui non probarunt, in minore, quam opus erat, tanto capiti area, in qua oportebat, ut latius exſplendeſceret, atque emineret. Chriſtianiſſimum Galliarum Regem Ludovicum XV. Sardae in triumphali curru vectum, ad pedes ſedente Regio Delphino, exquiſitiſſima arte inſcalpſit. Sed nihil praeſtantius, abſolutius nihil Triumpho Fontenoyenſi, quo oſtenſo, iubente Rege, Scalptor regius declaratus eſt, & ab eo tum aedibus ad Muſeum, tum regiae Accademiae Pictorum & Sculptorum adſcriptus eſt; quod decus expreſſit in Gemma, quam eidem Regiae Accademiae dono dedit ſub emblemate Genii Graphices, cui Apollo ſuae laureae partem impertit.

IOANNES BAPTISTA CERTAIN
Gallus, Saec. XVIII.

Adhuc vivit Pariſiis egregius hic Scalptor, qui aemulatione certavit cum filio Mauritii Belgae. Bacchicam pompam inſcalptam in anulari Gemma illa celeberrima, quae antea fuerat divini Michaelis Angeli Bonarrotii, quam Magnus Ludovicus XIV. Rex Chriſtianiſſimus in digitis ſuis inſeruit, egregiis conatibus, quibus difficultates ſuperavit, accurate expreſſit. Non ingenii vires, ſed propoſita operum ſchemata ei defuere.

CAPUT XVII.

De Glyptographica Schola Alemannica, eiusque claris Scalptoribus Gemmariis.

IMperatorum, Regum, & Principum, qui in Germanico Orbe tanquam ſidera lucidiſſima micant ac ſplendent, non recenſebo nomina in hoc ipſo Capitis XVII. veſtibulo, quum in his quae a me mox dicuntur, meritis laudibus non fraudentur, quorum auſpiciis, favore, & liberalitate auctae ornataeque ſint Glyptographicae artes, quod perſpicue apud omnes in confeſſo eſt. Quemadmodum enim terra niſi Solis radiis illuſtretur, & opportunis imbribus irrigetur, ſqualorem induit, ac ſterileſcit; ita etiam diſciplinae omnes, & pulcherrimae artes, quae a Graphice ortae ſunt, niſi maximorum Principum liberalitate, beneficentia, amore, ac pervigili ſtudio recreentur, profecto ſordeſcunt, & gloriae auras, & praeſtantiae favores non ſentientes, veluti faces quaedam vento non agitatae exſtin-

ſtinguuntur. Hinc Alemanniam cernimus ope & praeſidio magnanimorum Principum Gemmarios Artifices ingenio & patientia prae ceteris incomparabiles ſemper florentiſſimos, ac praeſtantiſſimos produxiſſe, & adhuc producere, qui ad honoris & gloriae faſtigium pervenere; quorum nomina illuſtria nunc recenſemus: atque utinam omnia nobis nota, dum ſcribimus, exſtitiſſent!

CASPAR LECHMANUS, MISERONIUS, eiusque filii DIONYSIUS & FERDINANDUS EUSEBIUS, Saec. XVII.

In confeſſo eſt, Regum & Principum favore ali, mirumque in modum florere optima ſtudia & artes, ſi praeſtantes Viros honoribus & praemiis liberaliſſimis ornent, atque honeſtent. Laudatur Rodulphus II. Imperator glorioſiſſimus, qui pulchrorum operum amore mirifice delectatus eſt, eaque de re praecellentes Opifices ad ſe adcitos ad Glyptographicen & Toreuticen in ſuis regnis exercendam excitavit. In Muſeo Vindebonenſi Caeſareo plurima pretioſa adſervantur Vaſcula e cryſtallo, Achate, & Iaſpide, quae tum pulchritudine, tum ſuperatis arte multis periculis, inuſitato quodam opificio exſplendeſcunt. His elaborandis tunc operam dabant, & praeſtantiores cenſebantur, Caspar Lechmanus, & Miseronius, a quibus in Bohemicis officinis exempla petita, quae hodie multa in laude ſunt. Miseronius (ni tamen ſcribendum ſit Misuronius, e qua familia celebres Glyptographos prodiiſſe Caſparem & Hieronymum Mediolanenſes diximus) Antiquarii Caeſarei eximium decus adſecutus eſt. Eidem in Glyptographice ſucceſſit optimus filius Dionysius, qui iuſſu Mathiae Caeſaris exſciſis multis gemmis, aliisque e

pre-

pretioſis lapidibus perfectis operibus, Muſea Vindebonenſia & Pragenſia ornavit. Dionysii filius Ferdinandus Eusebius, titulis & honoribus aulicis auctus a Leopoldo Imperatore, demandata ſibi munera accurate implevit (1).

CHRISTOPHORUS SCHWAIGERUS
Alemannus, Saec. XVI. & XVII.

Stemmata & Inſignia in Gemmis inſcalpſiſſe Christophorum Schwaigerum, non ex eius caelaturis, ſed ex eius Icone, quam pinxit Ioannes Van-Ach, aeri vero incidit anno CIↃ. IↃ. C. Lucas Kilian, colligit Petrus Mariettus. In ſubiecto elogio, Latinis verſibus expreſſo, cum Pyrgotele propter caelandi peritiam comparatur; quod Poetico oeſtro tribuendum eſt.

PHILIPPUS CHRISTOPHORUS BECKERUS
Alemannus, Saec. XVIII.

De hoc Gemmario Artifice plura adnotat Petrus Mariettus, e quo pauca haec decerpimus. Primum Aurariae operam dedit, ſed quum Viennam Auſtriae petiiſſet, Glyptographicen in ea didicit a Seidlitzio Caelatore famigeratiſſimo. Imperator Caeſar Ioſephus apud ſe in honore habuit; mox, eo vita functo, Carolus VI. magnorum ingeniorum munificus conquiſitor & Fautor, cudendorum numiſmatum ſuorum provinciam ei demandavit, & nobilitatis inſigniis decoravit. Ruſſianam regiam Aulam petiit, ubi Magni Petri I. Czaris ſphragisma obſignatorium incidit, & reſtitutis in eo regno monetariis officinis, iisdem cuden-

(1) Vide Petrum Mariettum, a quo haec accepimus.

lendis praefuit, multis & magnificis honoribus ab eo Principe ornatus, qui ei advenienti, dum pranderet, ferculum adferri, eique adponi iuſſit. Eas potiſſimum Gemmas exquiſito labore & laudabili nitidoque opificio inſcalpſit; quibus epiſtolae & chartae obſignantur; quae emblemata quam perdifficilia ſint, nemo eſt qui neſciat; nam in his Principum Virorum Stemmata praeſertim apud Alemannos valde laborioſa, ad omnes Heraldicae ſcientiae regulas accurate exprimi debent; inter quas obſignatorium Liriae Ducis ſigillum maxime laudatur. Gemmis exſtanti opere exſculpendis operam dediſſe ferunt; diaglyphico vero opere gemmis inſcalpſit effigies Caeſaris Auguſti Caroli VI. & Auguſtae Eliſabeth eius Coniugis; nec non in Iaſpide Inclutum a Sabaudia Principem Eugenium effinxit. Obiit Viennae Auſtriae VIII. Eidus Maias anno CIↃ. IↃ.CC. XLIII.

SPANENBERGERUS Norimbergenſis, CONRADUS MULLERUS, & IOANNES CONRADUS eius Filius, Alemanni, Saec. XVIII.

Norimbergae multos annos in Glyptographica ſe exercuit egregius SPANENBERGERUS, qui eam quoque docuit, & diſcipulos habuit, inter quos memoratur CONRADUS MULLERUS. IOANNES MULLERUS, eiusdem CONRADI filius, inſtitutiones ſecutus eſt celebris BECKERI, de quo diximus; nam quum ſcalpendis in lapillis, & gemmis, Inluſtrium Familiarum Inſigniis, & Stemmatibus, ſtudio, arte, ac diligentia praecelleret, patre ſuo vita functo anno CIↃ. IↃ. CC. XXXIII. relicto patrio ſolo Strasbourgh, Lutetiam Pariſiorum ſe contulit, ut facilius ſtudiis ſuis & utilitati conſuleret, ubi nunc honeſtiſſimo utitur domicilio.

CHRISTOPHORUS DORSCHIUS, & SUSANNA DORSCHIA F. Norimbergenſes, Saec. XVIII.

In Gemmis ſcalpendis adſiduo labore, quoad vixit, praeſertim in Regum ac Principum Imaginibus, ut ſolebat, accurate expreſſis, inſudavit Christophorus Dorschius Norimbergenſis, qui hoc ſaeculo floruit ab anno CIↃ. IↃ. CC. ad annum CIↃ. IↃ. CC. XXXII. quo fato functus eſt XVI. Kal. Novembres, aetatis ſuae anno quinquageſimo ſexto. Praeceptorem habuit patrem ſuum, qui ſi in Italicis, non vero in Alemannicis Scholis ſe perfeciſſet, maiorem profecto laudem, ac ſui nominis celebritatem ſibi conquirere potuiſſet. Erat enim ingenio valde perſpicaci, & ad aerumnas dedito.

A patre optimo egregie in Glyptographice erudita eſt eius filia Susanna, matrimonio iuncta Ioanni Iuſtino Presler, Moderatori Patriae Academiae Pictorum, quae hac tempeſtate in Gemmis utroque opificio ſcalpendis cum imitatione antiquorum exemplarium, & multa diligentiae laude dat operam: de quibus horum Artificum dotibus multa accepi in familiaribus colloquiis cum Clariſs. Barone de Stoſch. Inſigniora Dorschius collegit antiquorum Artificum ectypa, quae in domeſticis Cimeliis ſervat nunc eius filia. Idem etiam Chalcographus egregius, qui aereas Tabulas omnes incidit, quae exhibentur in Gemmarum Theſauro Ioan. Martini ab Ebermayer, quem Commentariis inluſtravit Cl. Io. Iacobus Bayerus Med. Doct. in Academia Altorfina Profeſſor, prodiitque Norimbergae anno CIↃ. IↃ. CC. XX.

LAU-

LAURENTIUS NATTER Norimbergenſis, Saec. XVIII.

Inter Gemmarios Scalptores probatiſſimos, qui noſtro aevo florent, recenſendus eſt Laurentius Natter, civis Norimbergenſis, vigore animi, ſolertia, peritia & elegantia in ſuis caelaturis nemini ſecundus. Praeceptorem habuit Oxe Helveticum, de quo dicemus, quem longe ſuperavit. Anno circiter CIↃ.IↃ.CC.XXXII. Florentiam appulit, & in hac Urbe, in qua artes omnes maxime florent, per triennium moram fecit; quo tempore quum inſigniora Graecorum opera Gemmis exſciſa ſedula cura, multaque meditatione ſedulo contemplaretur, & ſulphurea ectypa ſuppeditante Ill. Barone de Stoſch, eius monitis ac praeceptis in dies magis magiſque proficeret, tantam nominis claritatem adeptus eſt, ut inſcalptae ab eo Gemmae ab omnibus magno ſtudio cuperentur, conquirerenturque. Solus Franciſcus Ninghius Florentinus eius virtuti, & aemulationi obſtitit. Ne autem tam praeclaro Opifici cedere videretur, imaginem, ut ille fecerat, Ioannis Gaſtonis Magni Ducis Etruriae in Achate Sardonyche diligenter inſcalpſit. Sardae inſcalpſit imagines Marchionis Ludovici Tempi, & Martelliae eius Coniugis lectiſſimae, ut eorum nuptias ingenii ſui monumento aliquo honeſtaret. Achati Sardonychi pulcherrimo Veneres omnes & Gratias circumfudit, in quo exquiſito opificio effinxit imaginem Nobiliſſimae Feminae Valvaſoniae Suarez della Conca, eximia forma celebris ac ſpectatiſſimae. Perſimili lapillo ſculpſit etiam Philippi Baronis L. de Stoſch caput, & in eo nomen ſuum graeca epigraphe inſcripſit. Exſtant etiam in meis Cime-

meliis alia eiuſdem Natter, quem probe novi, egregia opera, quibus, cùm cerneret antiquis operibus, quae frequenter in ſuis Gemmis imitabatur, & referebat, valde proxima eſſe, nomen ſuum vel latina vel graeca epigraphe ita exprimebat: Natter. & ΝΑΤΤΗΡ ΕΠ. hoc eſt: *Natter faciebat*, more Scalptorum antiquorum. Primus Iuliam Titi Veſpaſiani, & Marciae Furnillae filiam anulari gemmae ſculpſit ad typum illius, quae maximi moduli eſt, & in celeberrimo S. Dionyſii Theſauro Pariſiis adſervatur, & nomen ſuum latino titulo adiecit. Sed prae ceteris eius ſphragismatis multis laudibus celebratur imago gemmae anulari inſcalpta Eminentiſſimi S. R. E. Cardinalis Alexandri Albani, in qua nomen ſuum inſcripſit: ΝΑΤΤΗΡ ΕΠΟΙΕΙ. Amethyſto etiam egregio opere inſculpſit iuvenilem imaginem, quam Lutetiam Pariſiorum detulit D. Abbas de Rothelin, quam etiam laudat Petrus Mariettus. Tiberii, Apollinis, & Sabinae capita e praecellentiſſimis antiquis Scalptorum imaginibus excepit opificio elegantiſſimo ac feliciſſimo. Haec quae laudavi & alia multa eximia ſuae artis monimenta intra triennium Florentiae abſolvit; mox laudibus & praemiis excitatus complurium Optimatum Britannorum, Londinum petiit, & adhuc ibidem, ut fertur, ſummo in honore ſemper victurus floret.

MARCUS TUSCHERUS Norimbergenſis, Saec. XVIII.

Naturae & Artis prodigia fere omnia ſi quis Marci Tuscheri ingenium noſtra aetate, Deo divina ſua munera effuſiore liberalitate non raro largiente, complexum eſſe dixerit, neque adulationis, neque mendacii

cii culpae obnoxius cenſendus erit. Id probe ſciunt & teſtantur, qui eum nondum implentem aetatis ſuae trigeſimum annum tum Romae, tum Florentiae conſpexerunt, ejusque familiaritate frui potuerunt, inter quos me quoque animo lubens connumero. Nihil eſt in praeclaris artibus, quae a Graphice pendent, vel nobile, vel arduum, vel ſtupendum, quod ipſe, alter veluti Prometheus, non ſit feliciter adſequutus: egregius Plaſtes, eximius Pictor, Architectus probatiſſimus, mirabilis Chalcographus, novorum operum Artis inventor, antiquorum imitator ſagaciſſimus; demum quum laudis & gloriae ardore & cupiditate flagraret incredibili, ne cui cederet, ſummam quoque in operibus Glyptographicis peritiam, nullo adhibito praeceptore, ſed tantum obſervato Florentiae amico ſuo dulciſſimo Laurentio Natter, dum iisdem operam daret, oſtendere voluit; quae licet pauca ſint, eius tamen igneam animi vim, eumque antiquorum Artificum aemulatorem praeſtantiſſimum fuiſſe demonſtrant. Dum Florentiae degeret, non raro his ſtudiis operam dantem eum vidi, & ſumma cum animi voluptate conveni frequentius. Ad tantam ingenii & artium gloriam eum educavit Clar. Philippus Stoſchius, apud quem hoſpes Florentiae complurium annorum ſpatio manſit; quo auſpice immenſum propemodum antiquorum operum pulcherrimorum theſaurum ſelectiſſimum ſibi quotidie reſeratum propoſitumque felici eventu contemplatus eſt. De tabulis ab eo pictis, de chartis calamo ex atramento delineatis, de plaſticis, atque architectonicis operibus eius nihil dico. Chalcographico ſtilo mira fecit; non ſpe multae pecuniae, quam contemſit, ſed amicitiae, & gloriae potiſſimum mercede contentus.

Ex his pauca enumerare lubet : nempe proſpectum Veſuvii montis cinerem & ignem vomentis, quem eo ipſo in loco aereae tabulae incidit, cuius apographum in Vol. I. mearum Symbolarum Decadis II. Romanae editionis, adiectis eius laudibus, protuli; Catroſſianam Villam valde celebrem Venutorum Patriciorum Cortonenſium; Nuptiarum ritus & pompam dum Sponſa Sponſi domum ingreditur; non paucas Tabulas numismatum Syracuſanorum, & Urbium Siciliae, vel editas, vel edendas in praeclaro Opere Cl. Viri P. D. Ioſephi de Pancratiis Nobilis Cortonenſis, Academiae Etruſcae, & Columbariae Socii, quibus Litteratis Coetibus & ipſe Tuscherus virtutis & honoris cauſa adſcriptus eſt; quae omnia & alia non pauca aereis tabulis peritiſſime delineavit & incidit, antiquorum operum imitator accuratiſſimus. Sed omnes ingenii ſui vires, & ſtudiorum ſuorum praeſtantiam in ea aerea Tabula maxima oſtendit, in qua, praeter ſexcentas confluentium ſpectatorum figuras, incidit triumphalem Arcum in celebrando, excipiendoque Franciſco III. Lotharingio, Etruriae Magno Duce, Pio, Felice, Auguſto, in eius adventu, in qua nihil eſt quod deſideres. Hanc Tabulam longitudine ſuperantem duos Romanos pedes antiquos Florentiae delineavit, Londini vero aere inſcalpſit. Haec Tabula, quam Franciſco Magno Etruriae Duci, nunc Imperatori Caeſari Clementiſſimo ſemper Auguſto dedicavit, hac epigraphe, eiusque regiis Inſigniis ornata ab eo eſt: Francisco III. *Lotharingiae Barri & Magno Etruriae Duci Regi Hieruſalem Incluto Pio Clementi Propagatori Ampliatorique egregiarum Artium hanc Scenographiam Arcus Triumphalis ante Portam Divi Galli Florentiae ad ſolemnem eius Ingreſſum ſolide erecti anno Sal.* CIↃ.IↃ.CC. XXXIX.

XXXIX. *ex Archetypo a ſe delineatam aereque inciſam dedicat vovet ac conſecrat Marcus Tuſcherus Noricus Pictor & Architectus perenne devotiſſimi obſequii teſtimonium Londini* MDCCXLIII. Huius Tabulae perpaucis impreſſis editisque exemplaribus, quae amicis ſuis cariſſimis, & mihi quoque ex Dania dono miſit, Tabulam ipſam, ut maxime rariſſimam redderet, in alium uſum ſtatim convertit. Poſt hunc annum, eius nominis fama magis magisque ubique percrebreſcente, ab inclyto Daniae Rege adcitus eſt, ut ſumtuoſiſſimum in regiis nuptiis celebrandis tum in principe ſede, tum in auguſto palatio adparatum excogitaret, omnibusque ornamentis praeeſſet. Ibi antiqua omnia monumenta, quae in Aegypto & ultra in ſuis itineribus Regis iuſſu & ſumtibus egregius Vir Norden viderat, in regiis tabulis accuratiſſime delineavit & incidit. Regius publicorum operum Praefectus, & Machinarius magnis cum praemiis perhonorifice declaratus eſt.

Venio nunc ad eius opera Glyptographica. Imaginem ſuam non in aerea tantum, verum etiam in duobus lapillis, Sarda, & Beryllo, alteram Romae anno CIↃ.IↃ.CC. XXXIII. alteram mox Florentiae faberrime inſcalpſit. In priore nomen ſuum Graece ΜΑΡΚΟΣ inſcripſit. Quantum quoque artis ſtudio, & magnitudine ingenii ſui valeret, ut oſtenderet, Minervam Salutiferam ad fidem archetypae Gemmae Dactyliothecae Ottobonianae omnium operoſiſſimae, quam Aſpaſius inſignis Gemmarius Scalptor effinxit (1), minore loci ſpatio accuratiſſime expreſſit; maiora ac longe plura facturus, ſi praepropera mors eum in hoc ipſo gloriae curri-

(1) Hanc vide in Stoſchiano Opere Gemmarum cum Artificum nomine, Tab. XIII.

curriculo aetate florentem non rapuiſſet, cuius obitum nuper magno cum moerore audivimus.

HENRICUS ENGELHART, Saec. XVIII.

Laudatur hic Artifex, natione Alemannus, a SANDRARTO in *Acad. Pict. Erud.* pag. 219. & 343. qui eius aetate operam gemmis ſcalpendis dabat; quamvis MARIETTUS ſuſpicetur propter familiaritatem, quam cum eo habebat, ea laude ornatum. Idem Scriptor laudat etiam DANIELEM, qui in ſigillis & anulis obſignatoriis ſtemmata gentilitia inſculpebat.

CAPUT XVIII.

De Scholis Glyptographicis Hiſpanicis, Britannicis, Danicis, Scoticis, Suevicis, Pruſſicis, aliisque transmarinis, eorumque celebrioribus Scalptoribus Gemmariis.

ETSI ſero apud nobiliſſimas transmarinas Nationes Gemmarii Artifices Glyptographicas Artes ad ſummum excellentiae apicem evexerint; haud tamen ſine temeritatis nota negari poteſt, eas praeclaros Opifices iactare poſſe, qui merito ſumma cum laude in his Hiſtoricis meis Faſtis enumerari poſſint. Illud mihi iamdiu obſervatum eſt, opulentiſſima Regna perpacuis ſuperbiiſſe Gemmariis Caelatoribus, quia ſubiecti Regibus cives nimia divitiarum copia abundarent: quum econtra Italicarum Urbium Artifices praeclaris ſtudiis a pueris imbuti, quum pluribus commodis deſtituti, pecunia rerum omnium arbitra carerent, eo induſtria, ſtudio, labore, ingenii aciem, & virium nervos omnes

con-

contenderunt, ut ſibi & gloriam & opes nominis celebritate, operumque praeſtantia ſibi compararent; quod divino conſilio factum arbitror, ut ſemper indigentes in ſtudiis adſidue verſarentur, & ſuis ingenii, & artis monimentis praecellentiſſimis patriam, nationem, orbem univerſum locupletarent. Illud etiam adcedit, quod maximis graviſſimisque bellis adſidue detenti Invictiſſimi Reges ad augendum litterarum & artium omnium ſplendorem nonniſi in beato pacis otio & quiete animum, liberalitatem, & munificentiam converterunt. Hinc videmus, ubi Hiſpaniarum Reges ad omnes artium elegantias deguſtandas, excitandasque pronos ſe oſtenderunt, ac valde ſtudioſos, ſtatim tanquam e pratis flores benigno rore conſperſos praeſtantes Litteratos Viros & Artifices omnis generis ortos eſſe, & caput ad ſidera, quae in ipſos radiabant, extuliſſe. Sub Potentiſſimo Rege Hiſpaniarum nunc valde floret Regia Scientiarum & Bonarum Artium Accademia, cuius ſubſellia implent Viri longe doctiſſimi, qui iam multos ingenii fructus donarunt. In Britannico Orbe praeſtantiſſimi nunc florent Artifices, quod ipſi maximis praemiis ornentur atque ditentur. Teſtantur collectae Antiquitates Palmyrenae, opus immortale, & maxima gloria plenum; teſtatur illa ſummorum Procerum Accademia, quae praemiis adficit eos omnes ſive Litteratos, ſive Artifices, qui gloriam & ipſis Maecenatibus, & ſibi pariunt ſempiternam.

Sileo magnanimi Daniae Regis inclyta geſta, quae nullis laudibus aequare poſſum, qui univerſa Aegypto perluſtrata, antiquisque omnibus monimentis antiquorum Aegyptiorum diligentiſſime delineatis, ea publico bono aereis tabulis inciſis proferri & publicari iuſſit.

Apud omnes teſtatiſſima ſunt praemia propoſita a Scotorum Principibus, a Suetiae quoque Regibus, quum ipſa Regina, cui Zanettianam Dactyliothecam Auctoris nomine dedicavi, miro inſignium Gemmarum amore teneatur, & his deliciis antiquae eruditionis Muſeum poſſideat refertiſſimum. Silentio potius quam meritis laudibus recolo famoſiſſimum Pruſſiarum Regis nomen auguſtum, qui, quum ipſe optimis diſciplinis, & ſtudiis omnis eruditionis ſit inſtructiſſimus, tum litteras, tum artes omnes revocavit, & ad veterem gloriam adſpirare exemplo ſuo mirifice cogit: quae omnia ex mox dicendis aliquo modo eluceſcent.

IACOBUS THRONUS, Saec. XVI.

Nunc primum meis curis in lucem prodit nomen Iacobi Throni, qui circa annum CIↃ.IↃ.LVI. in adamante eximia arte incidit Inſignia Mariae Britanniae & Hiberniae Reginae, uxoris Philippi II. Catholici Hiſpaniarum Regis. Huius patria me latet.

Anonymus Ebraeus cum praelaudato Throno coniungendus, de quo omnes Scriptores, qui de Glyptographica ſcripſere, ſilent. Hic adamantem tabulatum, ut aiunt, *in tavola*, ovalis figurae, atque inſignis magnitudinis, exquiſito opificio inſcalpſit, in quo inſignia Regis Pruſſiae cum quatuor gentilitiis Stemmatibus ſpectantur; pro quo decem millia numorum, nempe *Tolleri*, accepit; ſed in eo effingendo tantum induſtriae, laboris, & ſolertiae inſumſit, ut mox caecus evaſerit; cuius nomen & patriam adhuc ignoramus. Haec mecum Clariſſimus Baro de Stoſch perhumaniter communicavit.

THO-

THOMAS SIMON Anglus, Saec. XVII.

Antiquis Caelatoribus, Gemmarumque Scalptoribus proximus habitus eſt THOMAS SIMON Anglus, qui tempore Cromuelis ſumma artis & ingenii laude apud Britannos floruit. Imagines Virorum Illuſtrium in lapillis inſcalpſit, atque etiam anaglyptico opere expreſſit; inter quas illae magnam ei nominis famam pepererere, quae exhibent vultus Olivarii Cromuelis, & Domini Clarendonii primi inter Miniſtros Regni Caroli II. Regis Britanniae; quarum gemmarum ectypa exſtant in Cimeliothecis Stoschianis. In formis incidit etiam aere cudenda Numismata, quae inter conſummatiſſima eius opera celebrantur. Hunc nec Auctor Diſſertationis Glyptographicae, nec Mariettus nominarunt.

MAURITIUS, atque eius Filius, Belgae, Saec. XVIII.

Ex Belgio Rohanum migravit, & domicilio ſibi parato, regnante Ludovico XIII. Galliarum Rege, in Gemmarum ſcalptura non mediocrem laudem ſibi paravit MAURITIUS. In Glyptographice filium ſuum erudivit, qui complura edidit opera, quae laudata ſunt; ſed mox Rohano relicto Hagam Comitum ſe contulit, ubi octogenarius obiit anno CIↃ. IↃ. CC. XXXII. quum diu Pariſiis Gemmis ſcalpendis operam dediſſet.

N. REISEN Danus, & CAROLUS CHRISTIANUS eius Filius, eiusque Diſcipuli, CLAUS, SMART, SEATON, Saec. XVIII.

REISEN Danum inter egregios Lithographos recen-

ſet

ſet Mariettus, qui quum in Dania ortus eſſet, ſequutus Guillelmum Regem, cui erat addictus, Londinum ſe contulit, ubi conſtituto domicilio ſuo gemmis ſcalpendis ſedulus incubuit. Carolum Christianum filium ſuum erudivit, & Glyptographicae abdita & difficilia ſuis exemplis monſtravit; quibus adeo profecit, ut parentem longe ſuperaverit: nam praeſtitit iudicio valde exquiſito, propria, facili, ac celeri in caelando peritia ac ſagacitate, quibus dotibus inter primos Anglos Scalptores Gemmarios connumerari, & quidem magna cum laude, potuit. Is celeri fato, annis circiter quadraginta natus, interceptus eſt circa annum CIƆ. IƆ. CC. XXV. Tam brevi tamen vitae curriculo complura opera elaborata reliquit; inter quae memoratur imago Caroli XII. Suecorum Regis, in qua, praeter mollem quamdam ſubtilitatem, nihil eſt quod deſideres. Obſtabat enim, ut caelamina ſua abſolutiora redderet perficeretque, innata quaedam in eo celeritudo, quae ab ingenii vi, & mira in tractandis opificiis facilitate ſponte promanabat.

Inter alumnos, quos hic mirabilis Scalptor ex Britannis habuit, inſtructior habitus eſt Claus, qui demens obiit anno CIƆ. IƆ. CC. XXXIX. Alter eſt Smart, qui celeritate, qua in gemmis ſcalpendis uſus eſt, omnium oculos admiratione complevit, ſed negligentiae crimen non evitavit, qui Pariſios ſe contulit circa annum CIƆ. IƆ. CC. XXII.

Seatonus Scotus nunc Londini primarius Lithographus habetur, cuius opera glyptographica conſummatiſſima ſunt, quum in iisdem poliendis elaborandisque nec laboribus, nec diuturno ſtudio parcat; ſed in rebus omnibus *ne quid nimis* ſervandum eſt; quum interdum

labor

labor exquiſitior vigorem artis & nativam dignitatem enervet. Imagines Clariſſimorum Virorum Gemmis faberrime inſcalpſit, nempe Pope Poetae celeberrimi, Iones Architecti, quem alterum Palladium cenſent, & Equitis Magni Ioannis Newton; quas ſolutis ingentibus impendiis dedit, praeter omnium laudes cumulatiſſimas, & favorem paene incredibilem, quae ita oriuntur, ut magnum ex unica favilla incendium.

N. OXE, Helveticus, Saec. XVIII.

Nunc primum a me memoratur, & egregiis exteris Gemmarum Scalptoribus adcenſetur N. Oxe Helveticus, cuius nomen ut clareſcat, debetur eximio Natter, qui eum praeceptorem habuit, quod mihi Cl. Stoſchius patefecit. Si, ut monet Horatius, *fortes creantur fortibus & bonis;* in artibus quoque fatendum eſt, ſaepenumero ab egregiis Opificibus egregios prodire Opifices, qui frequentius & Magiſtros probatiſſimos antecellunt.

AARON VOLFF natione Iudaeus, Brandenburgenſis, Saec. XVIII.

Huius Artificis non uno nomine laudabilis cum meminiſſet Cl. Stoſchius me praeſente in familiaribus colloquiis, omnem curam adhibui, ut de eo quae optabam reſcirem. Quum Senis eum modo degere audiviſſem, rogavi eruditiſſimum Virum, fama nominis & editorum operum clarum, Ioannem Antonium Peccium, Equitem Ordinis D. Stephani, Patricium Senenſem, qui hoc, quod ſequitur breviarium operum eius, ab eo obtinuit; quod ſubiicio: " Aron Volff figlio „ di Iacob Volff Ebreo, Brandemburgheſe, Vaſſallo

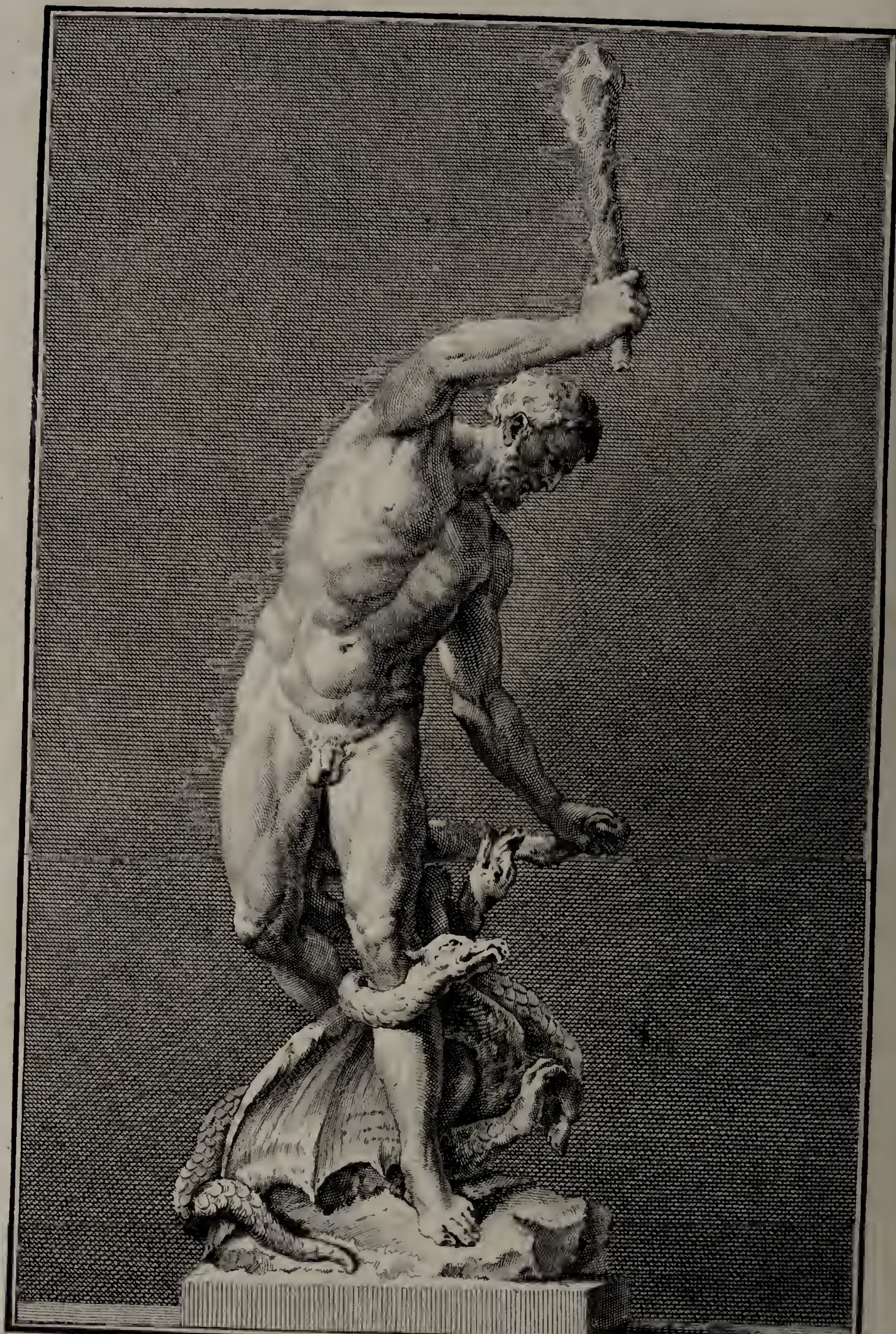
 di S.M.

„ di S. M. Pruſſiana, nato nella Città di Sandau,
„ Provincia di Mandinburgh nella Marca Vecchia, ora
„ d'anni trentaſei incirca, Inciſore di Gemme; nelle
„ quali eſſo lavora ſigilli, armi, figure, ritratti, e Cam-
„ mei, e qualunque altro lavoro, che in pietre pre-
„ zioſe poſſa farſi; come anche è Profeſſore di buli-
„ no da operarſi in qualſivoglia metallo, tanto d'in-
„ taglio, come di baſſorilievo. Il medeſimo è ſtato
„ allievo di Michel Vais, della Città di Deſſau, Vaſ-
„ ſallo di S. A. il Duca di Deſſau. Il detto Aron ha
„ avuto l'onore di ſervire molti Principi Reali nella
„ Germania, e nell'Italia, ſpezialmente a S. M. il Re
„ delle due Sicilie in Napoli, come in Roma a varj
„ Principi e Cardinali. Niuno allievo ha fatto, men-
„ tre ha camminato molto il mondo, e ne' luoghi di
„ eſſo ha fatto poca dimora; e la maggior dimora
„ che abbia fatto è ſtata in Napoli, ove le prime ſue
„ operazioni ſono ſtate incider Gemme; ed il primo
„ lavoro, che ivi faceſſe, fu per il Sig. Principe de
„ Salis, Duca di Mont' Allegro, Primo Miniſtro di
„ S. Maeſtà, e fu una Sardonica Orientale, in cui
„ dall'antico inciſe una Leda col Cigno, e due Cor-
„ niole, una con Arme del medeſimo, e in un'altra
„ v'inciſe un Ceſare Auguſto. Il ſecondo lavoro fu l'
„ Arme di S. M. in Zaffiro bianco; il terzo lavoro
„ fu per il Sig. Principe Pignatelli in un raro Gra-
„ nato, in cui inciſe l'Arme di eſſo; il quarto fu per
„ il Sig. Duca di Maddalona, per cui in Corniola
„ ſcolpì l'Arme, ed un Ercole in Plaſma. Altro la-
„ voro fece al Sig. Principe delli Tarcini Vicerè di
„ Napoli, per cui fece l'Arme in Calcedonio; e mol-
„ ti altri lavori ha fatti al Sig. Principe della Riccia

tanto

„ tanto in Gemme, che in bulino; e così parimente
„ per il Sig. Principe della Villina sì d' Arme, come
„ di Cammei diverſi. In ſimiglianti lavori servì il
„ Sig. Duca di Fori, ed il Sig. Principe di Tarſia,
„ a cui inciſe due Corniole, una con Corona, ed al-
„ tra con ſua Arme, oltre a diverſi lavori di bulino;
„ talchè pochi Principi e Signori di rango Napoleta-
„ ni ſon privi delle ſue operazioni sì d' inciſione di
„ Gemme, che d' intagli di bulino; ed ancora ſi ſon
„ prevaluti de' ſuoi lavori molti delli Generali e Uf-
„ fiziali di Milizia, dei quali, e dei lavori per eſſi
„ fatti non ſi ricorda. Ebbe ancora l'onore di fare in
„ Livorno i primi Sigilli per S. M. C. quando fece
„ l'ingreſſo come Granduca di Toſcana, e queſti fece
„ in acciaio, e parimente nella Toſcana, e ora nella
„ Città di Siena, dove dimora, va continuando tali
„ lavori, e fatiche da molti ricercate.

F I N I S.

P. A. Novelli del.

G. B. Bruſtolon inc.

NOMINA VETERUM GEMMARIORUM, QUORUM IN HISTORIA GLYPTOGRAPHICA MENTIO INJECTA EST.

A.

ABASCANTUS pag. 23
ADMON 1
AETION 2
AGATHANGELUS ibi.
AGATHEMERUS ibi.
AGATHOPUS ibi.
AGEXANDER ibi.
ALLION ibi.
AMPHION 42
AMPHOTERUS 3
ANTEROS 3
ANTIOCHUS ibi.
APOLLODOTUS ibi.
APOLLONIDES ibi.
ASPASIUS ibi.
ATHANASIUS 4
AULUS ibi.
AXEOCHUS 5

B.

BESTIALUS 25

C.

CAECIDIUS 42
CAEKAS 5
CLEON ibi.
CLODIUS 43
CNAEUS 5
COINIUS 6
CORNELIUS 45
CRITONIUS P. HILUS ibi.
CRITONIUS Q. DASSUS pag. 46
CRONIUS 7

D.

DIPHILUS 8
DIOSCORIDES 7

E.

EPITYNCHANUS 8
EVELPISTUS 25
EVODIUS 9
EUTYCHES ibi.

F.

FELIX *Calpurnius Severus* ibi.

G.

GELLIUS 26

H.

HEJUS 10
HELLEN 10
HORUS 26
HYLLUS 10
HYLLUS DIOSCORIDIS ibi.

L.

LAMIRUS 54
LOLLIUS ibi.
LUCIUS 11

M.

MENANDER 55
MILESIUS 11
MITHRIDATE ibi.

MNESARCHUS pag. 55
MYCON 12
MYRTON ibi.

N.

NERO 55
NICEPHORUS 26
NICOMACHUS 12

O

ONESA 13

P.

PAGUS 57
PAMPHILUS 13
PEIGMON ibi.
PEMALION 58
PERGAMUS ibi.
PHARNACES 13
PHILODAMUS 59
PHILEMON 13
PHILETIMUS 27
PHILOCALUS 28
PLOTARCHUS 14
POLYCLETUS ibi.
PROTOGENES 60
PYRGOTELES 14. *69*

Q.

QUINTUS ALEXA 15
QUINTILLUS ibi.

R.

RAPILUS SERAPIO pag. *62*

S.

SALLUSTIUS ACCEPTUS *65*
SATUREJUS *66*
SCYLAX 15
SEGULIUS *Alex.* *69*
SELEUCUS 15. *69*
SICINIUS PRIAMUS 70
SIDON ibi.
SOLON 16
SOSOCLES ibi.
SOSTRATUS ibi.
SOTRATUS 17
STEFANUS 29

T

TARSUS ibi.
TAMYRIS 18
TEUCER 17
TRYPHON 18

V

VETTIUS 77

X.

XENOCRATES 32

Z.

ZEUXIS 77
ZOSIMUS 78

CATALOGUS
LITHOGRAPHORUM SEQUIORIS AEVI
QUI IN HISTORIA COMMENDANTUR.

ADONIUS . . . . *Romanus* pag. 213
ANICHINUS, Ludovicus, *Ferrarienſis* 257
AVANTIUS, Nicolaus, et Jacobus, *Veronenſes* 249
AUTELIUS, Jacobus, *Florentinus* 266

B.

BARRIER, Franciſcus Julianus, *Gallus* 272
BECKERUS, Philippus Chriſtophorus, *Alemannus* 276
BELLIUS, Valerius, *Vicentinus* 247
BERNABE', Felix, *Florentinus* 192
BERNARDUS, Joannes, *a Caſtro Bononienſi* 226
BERNARDINUS 144
BIRAGUS, Clemens, *Mediolanenſis* 240
BORGOGNONUS, Andreas 171
BORCHIGIANUS, Franciſcus, *Florentinus* 197
BRUGIASORZI, Dominicus, *Veronenſis* 255

C.

CAESARIUS, Alexander, *Patavinus* 258
CARADOSSUS, dictus FOPPA, *Ticinenſis* 208
CARAFA, Joannes Antonius, *Brixienſis* 264
CARALIUS, Jo: Jacobus, *Veronenſis* 256
CARRIONI, Jo: Bapt. et Jo: Stephanus, *Mediolanenſes* 157
CAVINUS, Joannes, *Patavinus* 262
CASTRUCCIUS, Michael, *Florentinus* 167
CERTAIN, Jo: Baptiſta, *Gallus* 274
CLAUS . . . . *Danus* 287
CONSTANTIUS, Jo: Pater, et Carolus et Thomas Fil. *Romani* 219
COLDOREUS . . . . *Gallus* 270

D.

DEWEBER, Laurentius Maria, *Florentinus* pag. 197
DOMINICUS, il Romano 158
DOMINICUS, dei Camei, *Mediolanenſis* 225
DONDONIUS, Antonius, *Buxetanus* 212
DONINUS. . . . . . . *Parmenſis* 208
DORSCHIUS, Chriſtophorus, *Norimbergenſis*. 278

E.

ENGELHART, Henricus, *Alemannus* 284

F.

FAREIT. . . . . . *Anglus* 215
FERVCCIUS, Franciſcus, *Florentinus* 153
FONTANA, Hannibal, *Mediolanenſis* 243
FRANCIA, Franciſcus, *Bononienſis* 230

G.

GAFFURII, Chriſtophorus, et Bernardinus, *Florentini* 165
GASPARINIUS, Jacobus, *Venetus* 267
GHINGIUS, Franciſcus, *Florentinus* 178
GRAAFT, Godefridus, *Hanſeaticus* 223
GUAY, Jacobus, *Maſſilienſis* 272

I.

IOANNES, delle Corniole, *Florentinus* 133
IOANNES Maria. . . . . . *Mantuanus* 206

L.

LANDIUS, Dominicus, *Lucenſis* 221
LECMANNUS, Caſpar, *Alemannus* 275
LEONARDUS. . . . . . . *Mediolanenſis* 206

M.

MARMITTAE, Pater et Filius, *Parmenſes* 205

MASINIUS, Laurentius, *Venetus* pag. 268
MAURITIUS, *Belga* 287
MICHELETTUS. . . . . . *Florentinus* 209
MICHELINUS. . . . . . *Romanus* 204
MISERONII, Pater, Dionyſius et Ferdinandus Fil. *Galli* 275
MISURONII, Caſpar, et Hieronymus, *Mediolanenſes* 160
MOCHIUS, Antonius, *Florentinus* 167
MONDELLA, Galeatius, *Veronenſis* 251
MONETA, Marcus Actius, *Bononienſis* 234
MULLERUS, Conradus, et Jo: Filius, *Alemanni* 277

N.

NANNES, Fil. Proſperi dalle Corniole, *Florentinus* 143
NASSARIUS, Mathaeus, *Veronenſis* 252
NATALIS, Flaminius, *Leidenſis* 213
NATTER, Laurentius, *Norimbergenſis* 279

O.

OXE . . . . *Helvetius* 289

P.

PASSAGLIA, Stephanus, 197
PASTORINUS. . . . . . . *Senenſis* 154
PERICIOLIUS, Antonius, *Senenſis* 167
PETRUS MARIA. . . . . . . *Piſcienſis* 139
PIHELER, ſive PICHLER Antonius, *Tirolenſis* 223
POLI, Dominicus, *Florentinus* 140
POZZI, Joannes, *Romanus* 222

R.

REISEN, Pater, et Carolus Fil. *Dani* 287
REY . . . . *Gallus* 271
RICCIUS, Andreas, *Patavinus* 263
ROSSI, Jo: Antonius, *Mediolanenſis* 155
ROSSI, Hieronymus, *Liburnenſis* 223

ROSSI, (de) Propertia, *Mutinenſis* 230

S.

SANTACRUCIUS, Franciſcus, *Urbinas* pag. 210
SCHWAIGERUS, Chriſtophorus, *Alemannus* 276
SEATON. . . . . . *Danus* 277
SERAFINUS. . . . . . . *Brixienſis* 264
SILVESTER. . . . . . . *Ravennas* 207
SIMON, Thomas, *Anglus* 287
SIRIES, Ludovicus, *Gallus* 187
SIRLETUS, Flavius Pater, Franciſcus et Raymundus Fil. *Romani* 217
SMART. . . . . . . *Danus* 287
SPANENBERGERUS. . . . . . *Norimbergenſis* 277

T.

TAGLIACARNE, Jacobus, *Genuenſis* 206
TAVERNIUS, Julianus, *Mediolanenſis* 212
THRONUS, Jacobus, 286
TORRICELLIUS, Bartholomaeus, *Faeſulanus* 166
TORRICELLIUS, Cajetanus, *Florentinus* 172
TORRICELLIUS, Joſeph, *Florentinus* 195
TORRICELLIUS, Joſeph Antonius, *Florentinus* 174
TORTORINUS, Franciſcus, *Mediolanenſis* 242
TRECIUS, Jacobus, *Mediolanenſis* 235
TUSCHER, Marcus, *Norimbergenſis* 280

V. et W.

VAGHUS, Thomas, *Mutinenſis* 232
VALDER, Gerardus, *Belga* 170
WOLF, Antonius, *Brandemburgenſis* 289

Z.

ZOPPIUS, Paulus, *Brixienſis* 261

ERRATA.

In Praeloquium ad Dactyliothecam pag. xv. lin. 17. aureusque *lege* argenteusque.